

8793

చెన్న పట్టణము మార్చి ౧౯౨౧

P

S

N.

Karnam.

సంపుటము 3

క్రొధన సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము

సంఖ్య 3

DEVARAPALLI.

ద్వి

శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయ లు

జి. జామవ కవి గారు

ఆంధ్రులభావనాట్యస్థానములలోన, నాడు నీకావ్యకన్యకలఁ గాంచి

అనిఁ గన్నుమాయ కింకను దోచు నీనమి, త్కంఘాణఖురళికాంకములఁ జూచి

కలితశౌర్యజ్వాలఁ గరఁగించి పోసిన, జయశాసనస్థిరాక్షరము లరసి

పెద్దనార్యునిమనోవీధి కందక దాటి, దిశలఁ దాండవమాడు తేజమెంచి

గీ. చిరము నీరాజ్యలక్ష్మి వర్షించు బాష్ప, పూర మదె తుంగభద్రాఖ్యఁ బూని పారు

చుండు నెప్పుడు బల్లారిమండలమున, ఆంధ్రకవిచంద్ర ! కృష్ణరాయకీతంద్ర !!

నీ. మహితాంధ్రభోజనామకరత్నము వహించి, క్రాలు విశాలవక్షస్థలంబు

ఋరభీకరప్రభావమ్ము బయల్పిమ్ము, సరిలేని కోరమీసములజంట

చతురబ్ధివలయితత్కృతభాదమునకుఁ బెం,పున నిక్కి కనుచుండు భుజయుగంబు

దురమున నిష్పాక ట్లరిసి దీనులయందు, దయలు వర్షించు నేత్రద్వయము
అప్టదిగ్గజవాగమృతార్ద్ర మగుచు, బావనంబైన నీసభాభవనవిభవ
మక్కటా ! శీర్ణనగరకుడ్యంతరముల, బండ్లి నిద్రించెనే కృష్ణపార్థవేంద్ర !

సీ. భామానముత్రకుంభజుడ వీవయ్యను, విద్యత్కవుల గారవించినావు
ప్రతిపక్షరాజభాగ్యనామముడన యయ్య, వెన్నిచ్చుచో విడిపించినావు
వైరికిటశుంభత్పదాబ్జుడ నయ్య, బెద్దనపదము నేవించినావు
అర్థార్థజనకల్పకానోకహుడనయ్య, సత్కృతులకుఁ జేయ సాచినావు
బౌర ! శ్రీకృష్ణరాయ నీయాతివాని, దివికి నర్పించుకొన్న మాదేశజను
భాగ్యశీనత నొక్కి చెప్పంగలేక, చిలువరాయఁడు కేయనాంబులు నహించె.

ఉ. ఆయతవర్ణనావిధిన మచ్చుండఁ బనిఁబూని విష్ణుఁడ
త్తయము వ్రాసినావు కవిధీరులగుండలు తత్తదిల్ల నే
డీ ? యెక్కడేని మీసమునయిఁ జెయివైచి నచించు సత్కవి
ధ్యేయుఁడు ? క్లప్తకావ్యమఁ కేమి ? యశక్తులు కృష్ణభూషణ !

సీ. కవిసింహములు నీకుఁగా స్పష్టిగావించు, కృతిపుత్రికలను దుఃఖితలఁజేసి
ఆవాడసింధురాజాగ్రణు ల్పుత్రైంచు, కానుకబండ్లు వెక్కుకు మరల్చి !
ముదురువెన్నెలఁకిందు ముత్యాలగద్దయ, పరరాజధూర్జుల పాలుసేసి
నిరతంబు పగర నెత్తురుపేరుల మునుంగు, కత్తి కాఁకటిచెచ్చుఁ గలుగఁజేసి
కుడియెడమలను నీతోడఁ గూడి తిరుగు, సుకవికులకోకిలమ్ముల శోకజలధి
ముంచె యలబృహస్పతివ్రాత మంచె దగుట, దివికిఁ బోయితె శ్రీకృష్ణదేవరాయ !

సీ. ఆశీర్వాదించినారా వ్యాసవాల్మీకి, బృందారకమునీంద్రు లెదురువచ్చి ?
కన్నావె కవిభయంకరుఁగాఁదాసు భో, జూడున్నవాఁడె విశ్రుతగుఁబాడు ?
రంభ నీతోడఁ గేరడ మాడునే దానఁ, గోపించునే నలకూబరుండు ?
బలభేది వేయుఁ గన్నులఁజూచి నిను గౌర,వించుచున్నాఁడె కోవిదులలోన ?

గీ. తిరిగి సీనెయ్యపుం గవీశ్వరులగోష్ఠి, జరుగుచున్నదె దేవేంద్రపురమునందు ?
యెచట నుండిననేమి శ్రీకృష్ణరాయ ! భరతపుత్రుల నొకకంట నరయుమయ్య !

పాండరంగ మాహాత్మ్యము—తెనాలి రామకృష్ణ కవి

పద్మావతి. రామమూర్తి శాస్త్రిగారు

కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు 'వెలయుమంగియగురివభూవిభుని పెద్దపంగిభూపాలమణి వ్రాయనప్రసాది..... రామానుజయ్యసుతుఁడు.....విరూపవేదాద్రి శౌరి,..... మంగియగురవరాజ పుత్తుఁడెవపంగిభూపాలు శత్రు జైత్తు.....గొల్పి వేదాద్రి నిర్మలక్ష్యులదలిర్చు' "అను ప్రథమములగు పేటగీతల నాధారముగాఁ గొని (1 ఆ. 20-80) యీసంగిరాజు తొమ్మిదిగురస రామ క్రీ. శ. 1545 న సంవత్సరమున నదానవదేవరాయలకాలములో దేవుని నిమిత్తము నాలుగు గ్రామములు సంపాదించునట్లు చెన్న పురిలో బ్రాహ్మణిభిత్తు పుష్కరిభాండగారము నందు నుకరిచేదొరగా మించినస్థానిక చరిత్రమునలన విశదమగుచుండుటచేసి సూత్రని కొడుకైన సంగిరాజును, నాతని వ్రాయనప్రసాదియగు విరూపవేదాద్రియు, నాతనికి గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు, క్రీ. శ. 1560-70 ప్రాతమున నుడనోపుదురినియు, ఖే. గీ. "పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి...కందాళయప్పగారు;

శా. తత్తాద్యగ్విభవస్రభాననిధిఁ గుదాళప్పగారికీ.....గొల్చుచుఁ దదాశీర్వాదలభోన్యతిక, హస్తాక్ష దాను విరూపమంత్రిమణి వేదాద్రిశుఁడు" — (ఆ. 77-78) అనుపద్యముల నాధారముగాఁగొని యీవిరూపవేదాద్రిగురువగు కందాళయప్పలచార్యులే

విప్రనారాయణచరిత్ర వైజయంతీవిలాసకర్తయగు సారిగుతమ్మయ్యకును గురువగుటచేసియు, సారిగుతమ్మయ్య వైజయంతీవిలాసమును క్రీ. శ. 1581-1612 ప్రాతమున నున్న మహమ్మద్ శాహాకిఁ గృతియిచ్చియుండుటచేసియుఁ గందాళయప్పలచార్యులు క్రీ. శ. 1581-1612 కాలపువాఁడనియు, నాతఁడు గురువుగాఁగల విరూపవేదాద్రియు నాకాలపువాఁడేయనియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపువాఁడేయనియు, క్రీ. శ. 1585-1614 వఱకుఁ జుద్రగిరిలో రాజ్యము చేసిన వేంకటపతిరాయలకాలములో నున్నట్లు నిదర్శనములు గలవనియు వ్రాసి గ్రంథకాలమును గ్రంథకర్తకాలమును దేటపఱచిరి; కాని వేంకటపతిరాయలకాలములో నీకవి యుండుటకుఁ దగిన నిదర్శనములమాత్రము చూపియుండలేదు.

కాని పీఠుగ్రంథమమునఁ బ్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిన 'పట్టమేనుంగుశ్రీరంగపతికి' అనుపద్యమే కృతిభర్తగురువగు కందాళయప్పలచార్యులు క్రీ. శ. 1574-1585 వఱకుఁ జుద్రగిరిలో రాజ్యముచేసిన శ్రీరంగరాయలకుఁ బ్రధానుఁడై లేక ముఖ్యుఁడు, లేక గురువునై యుండెడివాడని విశదీకరించుచున్నది. కాన నాతనిశిష్యుఁడైన వేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపు

వారే యనఁదగును. మఱియు వైష్ణవులక్కా-
లమున రాజగురువులుగా నుండుట సుప్రసిద్ధ-
మగుటచేతను, బైని నిరూపించినకాలమున కి-
య్యదిబాధకముగా నుండుటచేతనునీగ్రంథము
వసుచరిత్ర కృతిభర్తయగు తిరుమలదేవరా-
యలకుఁ గుమారుఁడగు శ్రీరంగరాయల
కాలములో రచింపఁబడినదనుటకుఁగాని, రామ
కృష్ణకవియక్కాలమున నుండెననుటకుఁగాని
సందేహములేదని తోచుచున్నది.

మఱియు,

“కం. శ్రీరంగరాజసేవా

పారిగితహృదయకమలభవవంశియః

పారావార సుధాకరమార

సమానావతార మాదయపెద్దా!

శా. కందాళప్పగురు వివేకనిధిలో

క ఖ్యాతు వర్ణించుచున్

కం. ఆదేశికపదకమలము

లాదరమున హృదయవిధి ససవరతంత్రాన్

మోదమున నిలిపి శ్రీలల [యున్.

నాధవుని గొలుతురు నారసయు మాదస

అను చిత్రభారతపద్యములవలన, జిత్ర
భారతకృతిభర్తయగు నిమ్మలపల్లి పెద్దనామా-
త్యుఁడు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్న
ట్లును నాతనితండ్రియుఁ బెదతండ్రియుఁ గం-
దాళప్పయ గురువునే కొల్చుచున్నట్లును విశద-
మగుచుండుటంజేసి కందాళప్పలాచార్యులు
శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లు దృఢ-
ముగాఁ జెప్పనోవును. కాన నాయప్పలాచా-
ర్యులే పాండురంగమాహాత్మ్యకృతి భర్తయగు

విహారివేదాద్రికిని గురువగుటంజేసి యీగ్రం-
థము శ్రీరంగరాయలకాలములో రచింపఁ-
బడినదనుటకును వసుచరిత్రమునకుఁ దరువాత
రచింపఁబడినదనుటకును సందేహము లేదు.

ఈకృతికర్తయగు రామకృష్ణకవి మొద-
ట శైవుఁడైయు విద్యానగరరాజానుగ్రహసం-
పాదనార్థము పిదప వైష్ణవమతమునుబరిగ్రహిం-
చెననియుఁ జెప్పదురు. తదనుగుణముగాఁ
గూర్చురాణకర్తయగు రాజలింగకవి సుక-
విస్తుతి సందర్భమున ‘రామలింగని’ యని యీ
కవిని స్తుతించియున్నాఁడు. ఈతనిగూర్చి య
సభ్యములగు కొన్ని పుక్కిటిపురాణములు
ప్రసిద్ధములైయున్నవి మఱియు నీకవి కృష్ణ
రాయసభాలంకారులైన యష్ట దిగ్గజములలో
నొకఁడని ప్రసిద్ధిగలదు. ఈయాశము లెంత
పాఠకు సత్యములో నిర్ణయించుటకుఁ దగిన
యాధారములు గానరావు.

కాని యిట్టదేవతాస్తుతి సందర్భమునఁ
బార్వతీపరమేశ్వరులను గూడ స్తుతించుటం
బట్టియుఁ గాశీవర్ణనాసందర్భమున శివుని
వర్ణించుటంబట్టియు ‘దక్షజివైభవా’యనికృతి
భర్తను సంబోధించుటంబట్టియు, ‘చేసాఁడఁగా
వచ్చు శివుమీఁదనేనియు, బూనికతోఁబల్కి-
బొంకఁడనుచు’ (ఆ. 1-63) అని శివునిమీఁదఁ
జేయివైచి ప్రమాణము చేయవచ్చునని చెప్ప-
టంబట్టియు “పూర్వవాసన తలఁకుటెట్లు”
అని తాను వాక్రుచ్చినట్లే పూర్వపు శివభక్తి
తన్ను విడువలేదని నిశ్చయింపనగును. కాని
యీతని ప్రబంధము నామూలాగ్రముగాఁ
బరిశీలింప నీతఁడు గృహస్థోచిత మార్గగామి

యగు విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండనియే నొక్క
వక్కాణింప నవకాశము గలదు.

మనుజుడు సుమా రెనుబడి తొంబది
సంవత్సరములు జీవించుట కవకాశము గలదు
గానఁ గృష్ణరాయలయంతిమదినములలో
నీతఁ డిరువదియేండ్ల వాఁడై రాయలయాస్థాన
మున నుండినోపును.

‘శీలేన శోభతే విద్యా’ అనునట్టి
విద్వాంసుఁడైనను శీలము మించిద గాకున్న
నాతనివిద్య వన్నె కెక్కకుండుటయు, నాతఁడు
ప్రసిద్ధుఁడు గాకుండుటయు బ్రసిద్ధము. కావున
నీకృత్తికర్తయగు టైనాని రామకృష్ణకవి యెట్టి
ప్రతిభావంతుఁడయ్యును, ఎట్టి విద్వాంసుఁడ
య్యును, సంతర మెఱుంగక పెద్దలను, బండ్లి
తులను, రాజకయోద్యోగులను సదా పరి
హాసమాడుచు ననమానించుచుండుటండేసి
కావలయు నీతనివిద్య యక్కాలమునఁ బ్ర
సిద్ధిలోనికి రాకుండఁ బండితులు, రాజమం
త్రులు, మున్నగువారు చేసియుందురు. తన్నూ
లమున నక్కాలపురాజులకు సైత మీతనిపై
నసూయ యుదయించియుండును. అక్కారణ
మున నీతనికి రాజులయొద్ద గౌరవము లేక
పోయియుండును. మఱియు నీతఁడు తన
ప్రతిభను బరులఁ బరాభవించుటయందే చాల
కాలము వినియోగముచేసి యవసానకాల
మున రాజానుగ్రహ సంపాదనార్థము వైష్ణవ
మతప్రవిషుండయ్యును మొదటి వాడు క
ననుసరించి రాజానుగ్రహముఁ బొందఁజాలక
యొక వ్రాయన ప్రవర్తికిఁ గృతియిచ్చి తన్నూ
లమున రాజానుగ్రహముఁబొంది వేంకటాచరి

రాయల యాస్థానములోఁ బ్రవేశించి యుండు
నేమోయని తోచుచున్నది. నిరాధారము
లగు నీవిషయముల నూహలచేతనే ముల్ల
చును సమర్థించియున్నారు. కవి స్వానుభవ
సిద్ధవిషయములనే స్వగ్రంథమునఁ బ్రతి
ఫలింపఁజేయఁ గల్గునుగాని తదితరాపూర్వవిష
యములఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయఁజాలఁడు. ఆతఁ
డట్లు తలఁచుకొనకున్నను అయత్నసిద్ధముగా
నాతనిలేళ్లని యావిషయముల నాతనిగ్రంథ
మునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయక మానదు.

చ. పరిఘనిజాశ్రయంబు పరి

పాటిఁదలిర్పఁ బదాఱునన్నెబు

గిరువుననై సరాజగృహ

కల్పనకర్ణిక గాఁగ గంధసిం

ధురములు తేటులై మెఱియ

దోనపుగొమ్మలు జోకులట్లుగా

ధరయను కొల్పిలోమొలచుఁ

దామరపూవనఁ గోట మీటగున్ .

ఆ. 1, 106

సీ. సమ్మర్దగళితభూషారత్నమంజరీ

యోజితరథ్యాప్తపూజనంబు

విస్తరితవిషణ్ణ విన్యస్తవస్తుస్త్రిజ

ప్రకటితరత్నగర్భాజితరము

కైలాసశైలసంకాశసాధనివేశ

కొముదీకవచిత గగగతలము

విపులఽవమాన తాండవ వేదమాన,

లాంఛనధ్వజ పట్టపల్లవలలామ

పూళితకళాకృత్యహేళిహయము

దీప్తిశంబగు శ్రీకాశికాపురంబు.

ఆ. 103

కం. పురికోట యుష్ప కనకిమయంబై.

ఆ. 105

ఇందు నర్జింపఁబడినశీటగా మహా
స్నతదశలోఁ గృష్ణరాయల కాలమునందే
విద్యానగరి మున్నట్లనకులు చెరిత్ర గ్రంథ
కర్తలు న్రాసియుఁబటచేతను రామకృష్ణకవి
విద్యానగరి రాజాస్థానముల గృష్ణరాయల
కాలమున నైత ముండనోపును. మఱయు
నీ. వీడియం బెడలించి విధురత్నకనకాలు.

కాంచితాంబువు పుక్కిలిచి యుమిరి
యుదరిబంగువ్రాంతహారంబట్టవలెవా
సడలించి వెనఁ గిరినల్లినిజుట్టి
యనుచుఁబుష్పధుకపాస్తాంతరిస్వహాః
దోచితార్థముతాన యుద్వహించి
యంగుళీనంజ్ఞ నయములంబ్ర త్యేకంబు
మును మున్న లోనినఁ జూచునొసర్చి
గీ. ద్వారిపార్శ్వస్థవేదకావలుల సరికి
రక్షివర్గంబు టంక్రియారథటివఱలు
నలయమకుటాడకంబుగ నిలిచిమ్రోక్కి-
నగవుచూపులఁ జూచుచునగరుసొచ్చి.”

అని కుమారుడు తండ్రిదరి కేగు సందర్భ
మునఁ గలవర్ణనయే యీ రామకృష్ణకవికిఁ
గల విద్యానగరిరాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞతను
వెల్లడిచేయఁ జాలియున్నది. మీఁద ఁద్య
మున నిరూపింపఁబడిన కృత్యములు తండ్రి
యొద్దకుఁ బోవు కుమారుఁ డాచరించునవి
కాకుండుటచేతను రాజసమీపమునకుఁ బోవు
రాజకీయోద్యోగి యాచరింపవలసిన వగుట
చేతను, నడుమునకు వస్త్రముచుట్టుట విద్యా
నగరిరాజాస్థానమర్యాద యగుటచేతను స్వా

నుభవసిద్ధవిజయనగి రాస్థానమర్యాదలనే కవి
యిట్లు నిరూపించె నని చెప్పటకు సందియ
ములేదు.

మఱయుఁ గవి “లోపాముద్రాగిస్తులము తుం
గిభద్రలో న్నామూచించి తల్లిటమునఁ
బంచవారింబు లుండ యవ్వారిపూరింబు వినిర్ది
మించి విరూపాక్షుని నెవించి స్వామిశైలమున
కుఁ జని”రన లోపాముద్రాగిస్తులముత్రను
నర్జించియున్నాఁడు. (చూ. పా. 1. ఆ.)

విజయనగరము తుంగభద్ర తటని తట
మున నున్నట్లును, విరూపాక్షదేవాలయ మ
చోట్టనే యున్నట్లును చెరిత్రగ్రంథక్రమ
మైన విషయమై యున్నది. కావున నట్లు
వర్ణించిన రామకృష్ణకవి విద్యానగరము
నెఱుంగునని చెప్ప నవసరము లేదుగదా!

ఇతియకాక యీ సందర్భమును బట్టి
విద్యానగరము రామాయణయ కష్ట-విధే
కన తిదురములో నున్నదని విశేష మగుచున్న
ది. ఇంఘతరంగి శీకరనాహాయగు శీతలవాత
పోతములచే సంశయమానుండై యగిస్తుల
డొడవేడిమిని సహంఁబాలక శిథిలపరిసరయై,
యలసమృదులావయవయై పోగుచెంచు నిజ
దారకు“వనితా!యిది మాల్వవంతము. ఇయ్య
ది మతంగాశ్రమము. ఈశైలమున వాలి
సంహారవిహారకారణం దగు శ్రీరాముఁడు
విహరించెను.” అని తత్త్వదేశముల నగు
ఁటచుచు నిగిడి చని తుంగభద్రనుజేరి స్నాన
మాడి విరూపాక్షు నర్చించెనని క్రమముగాఁ
బంపానరోనరమును, మాల్వవంతమును, మతం
గాశ్రమమును బుశ్యమూకమును వర్ణించుటం

బట్టియు, నీ సర్వతమందే శ్రీరాముడు వారిని జంపి విహరించినని విశేషించి వర్ణించుట బట్టియు, నీదశ మహాకవి దేశమును వర్ణించక నిగిడి నది దుంగభద్రనే కొంచెరని వర్ణించుట బట్టియు, ఇట్లు యనునదమందే యవ్వారిహారము వినిర్దేశించి విరూపాక్షా నర్చించెరని వర్ణించుట బట్టియు విద్యానగరమును, విరూపాక్ష దేవాయణమును దుంగభద్ర తాగినట్లుగా నొక్కచో చూపుట సుప్రసిద్ధమగుట బట్టియు, విద్యానగరము రామాయణకీర్తికీర్తిధాన్యమును నిర్ణయించుచున్నది, విద్యానగరమున కతిరూరములో రామాయణీయ కీర్తిధాన్యమున్నదని గాన చెప్పట కది కానము గలదు. “నందకాటవి మొదలు నీ దుడిగా గల తర్థపట్టమెల్ల” అని కవి నందకాటవికూడ గొలదిమారము లో గలకని వాక్రుచ్చియున్నాడు.

కే. కే. కే. వి. లక్ష్మణరావు గారు, “రామాయణీయకాలములో గిష్కింధయన బడు సర్వత్ర దేశమందూ దుంగభద్రా నక్షిణ తీరమగు విద్యానగరము కట్టబడినది. ఆ స్రదేశమునందు దుంగభద్ర రామాయణము లో వర్ణించబడిన ‘అజనసర్వతము, మాల్యవంతము, మతంగసర్వతము, ఋశ్యమూకము,’ అను సర్వతముల నంటుకొని ప్రవహించుచుండెను” అని హిందూదేశకథాసంగ్రహము, మహమ్మదీయమహాయుగము, 299 పుటలో వ్రాసియున్నారు. కాని యట్లనుటకు బ్రమాణములమాత్రము వారు చూడలేదు.

కావుననే మధురువర్యులగు బ్రహ్మశ్రీ వర్షుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తమ నమచరిత్ర విమర్శనమున 111 పుటలో “విజయ నగరము రామాయణీయకాలపు గిష్కింధయను స్థలముననే కట్టబడినదను నిరాధార విషయమును నిస్సందేహముగాఁ జెప్పట సాహసము” అని కే. వి. లక్ష్మణరావుగారి వాక్యముల విచారించిరి.

లక్ష్మణరావుగారు, ‘స్రదేశ’పదప్రయోగముచే నత్యాచితమనినో భావించియుండురు గాని తొకకీర్తిధాన్యముననే యని భావించి యుండరని నాకు చోచుచున్నది. కాన నీ పాడురి సాహిత్యవిషయమునుబట్టి వారి వాక్యములు సార్థకములే, సాధారములే, నిస్సందేహములే యని చెప్పట కవకాశము గలదని తోచుచున్నది.

ఉండినూరితాళములనుబట్టి రామకృష్ణ కవి విజయనగరము మహాన్నతదశలో నున్న కాలమునండి యుండెననియు, విజయనగర రాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞుడనియు జెప్ప నొస్తాను.

ఇంతియ కాక లోపాముద్రాగస్త్యులు విరూపాక్షదేవుని నేవించెరని వర్ణించియు నచ్చొనుండు సుప్రసిద్ధపట్టణరాజమగు విద్యానగరమును వర్ణించుటబట్టిచూడ నీ ప్రబంధము క్రీ. శ. 1565 తాళికోట యుద్ధానంతరము రచించబడియుండునని తోచుచున్నది. లేనిచో నచ్చొనుండు ననేకస్థలముల వర్ణించిన యామహాకవి సుప్రసిద్ధమహాపట్టణముండెనని యొక్కవాక్యముతో నైనజెప్పి

యుండఁడా? కాన నీ గ్రంథనిర్మాణకాలము నకు విజయనగరము తురుష్కులచే విధ్వంసమయ్యెనని యూహించవలసియున్నది. మీఁద నిరూపించబడిన రామకృష్ణ కవికాలమున కియ్యది బాధకము గాకుండుటచే నట్లూహించుట యుచితమేయని తోచుచున్నది.

ఈ గ్రంథమునకు 'పాండరంగమాహాత్మ్యము, పాండరంగమాహాత్మ్యము, పాండరంగవిజయము.' అను మూడునామములు గలవు. ఇందు మొదటి రెండునామములు గవికల్పితములే? తుదినామమాత్రము కవి యెచ్చటను వాడియుండలేదు. ఇందు మొదటినామము స్థలనామము ననుసరించి పెట్టబడినది. రెండవది యం దావిర్భవించిన దేవుని నామమునుబట్టి యుంచబడినది. మూడవదికూడ దేవనామమును బట్టి కల్పించబడినదే. కాని యానామము లీ గ్రంథవిషయమును వెల్లడించునట్టియ్యది వెల్లడిచేయఁజాలకుండుటచేతను,

దన్వయమును గవ్యక్త నగుటచేతను నియ్యది కృత్రిమమని చెప్పవలసివచ్చినది. పుండరీకుఁడను భాసురపుంగవుని తఃస్పృశకుమెచ్చి శ్రీమన్నారాయణుండు స్త్రోత్యక్షమై భక్తివాంఛితము నీడేర్ప నెచ్చోఁ బుండరీకుఁడు తపమాచరించెనెచ్చోఁ బాండరంగుఁడను పేరుతో నవతరించెనట. పుండరీకుఁడు తపమాచరించుట సస్పృదేశము పాండరీకమనఁబడుచున్నది. అట్టి పాండరీకస్థల మాహాత్మ్యమీ గ్రంథమున వర్ణించబడెను గాన నీ పుస్తకమునకు పాండరీకమాహాత్మ్య మను పేరు మిగుల యుక్తియుగా నున్నదనఁదగును. అట్టి పాండరీకమున నవతరించిన దేవుఁడు పాండరంగుఁడు. ఆపాండరంగదేవుని మాహాత్మ్యమీ గ్రంథమున వర్ణించబడెను గాన నీ గ్రంథమునకుఁ బాండరంగమాహాత్మ్య మను నామమును సమూచితముగానే యున్నదనఁదగును. సశేషము.

దే వ కీ ప రి దే వ న ము

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

గుటగుటఁ జనుబాలుగ్రోలి పూతనఁబట్టి, చంపువితను చూడఁజాలనైతి

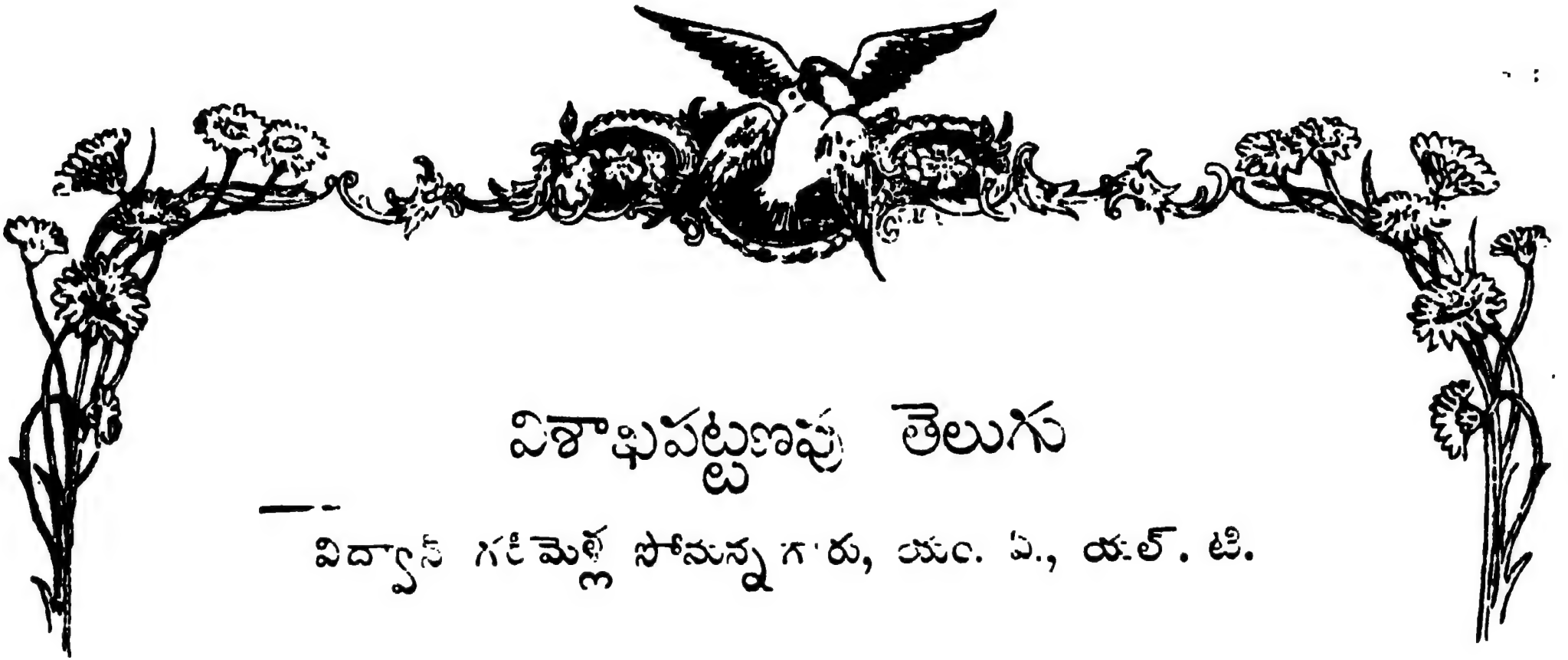
విశ్వమంతయు నోటవెలయుండు నాపాడు, కనులతో వీక్షించి తనియనైతి

ఎన్నిత్రాళ్లను గట్టనెంచినన్ జాలని, నీబాజ్జ ముద్దాడ నేరనైతి

కాళీయఁన్న గాగ్రమున నీనాట్యంబు, చూచునంతటి నోమునోచనైతి

ప్రసవవేదన నాపాలఁ బడినవంతు, నీదుముచ్చటల్ గనుట యశోదవంతు;

బిడ్డఁడుండియు దేవకి గొడ్డురాలు, సుతునిఁ గనకుండినను బుత్రవతి యశోద.

విశాఖపట్టణపు తెలుగు

విద్వాన్ గడిమెల్ల సోమన్న గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

విశాఖపట్టణ ప్రాంతములోని తెలుగు నందు పెక్కువిధ ప్రాంతములు = ఇతరాంధ్ర మండలములలో తెలియరానివి- వాడుకలో నున్నవి. ఈజిల్లా ఓధ్ర దేశమునకు చేరున నుండుటచే ఓధ్రమునుండి కొన్ని మాటలు తెలుగులో చేరియున్నవి. కోడూలు, గడపలు, సవరలు మున్నగువారిమాటలు కొన్ని తెలుగున జేరినవి. మహమ్మదీయులు చాలకాలము ఈజిల్లాను పాలించియుండుటచే హిందూస్థాని పదములు ఈప్రాంతపు తెలుగున ఎక్కువగా జేరియున్నవి. మిగత తెలుగుజిల్లాలలో హిందూస్థాని పదములు స్వల్పముగ నుండును. గ్రంథస్థముగాని ఇట్టిపదముల స్వరూపము నెఱుంగుట అనసరము. ఈపదములవ్యుత్పత్తి నిర్ణయింపవలసియున్నది. దిగువ వాక్యములలో ఈ అసాధారణపదములు చేర్చబడినవి.

“నీకు బెత్తాయించిననని సార్లాచేనేవు గదా. నాకు ఎంతకిచ్చాటుగ ఉన్నదో నీకు తెలియదు. నీకుచోద్యంనల్ల నేను చాలా అఘోరించవలసి వచ్చింది. మీలన్నకులికి ద్రంచేత నావాటాపోయింది. భూములశిస్తులు చెడావులుకాలేదు. ఉభాలలో నీరు లేకపో

యింది. తగ్గవత ఏరుజాలు ఈయకుండు వానలు బజాయించినవి. ఒకఛారు బోగట్టా మరొకఛారికి అందలేదు. వానవెలియగానే ఫర్వా లే దనుకున్నాము. అప్పుడు నావంట్లో కూసాగా లేకుండెను. ఉష్ణం వస్తూఉండెను. ఆ రోజులలోనేమామేనల్లుడిపెళ్లిరహితమయింది. వాడితండ్రికిమాత్రం మామూలుగ కోపం గానే ఉండెను. హాతేరి, ఇప్పుడు పెళ్లిపమిటి అని పెళ్లికిరాకుండు చెపాయించినాడు. నాకు ఆకించ పోలేదు. దాన్ని మభ్యపఱచలేను. మొన్నజరిగిన చోరికి ఆచోకిదొరకలేదు. చెప్పిన చహరా గలవాళ్లు కనబడలేదు. పోలీసువాళ్లు బందోబస్తుచేసి గస్తు తిరుగుచున్నారు. గోల్మాలు జరుగకుండు చూడవలెను. బద్ధకపడరాదు. మనము సబోరీగాఉంటే ఫసందు కాని కావేషీలు పెంచుకుంటే ఫాయదాలేదు.

మనం పరాయివాళ్లము కాము. తంటాలు పేచీలు మనకు లాయికుకావు. మనలను గురించి లోకంలో ఖోరు ఎక్కువగా ఉన్నది. రివాజులేని పని చేయుటకు కుమ్మక్కు ఎవరు చేస్తారు ?

తలిమ్మా కబుర్లు అటుంచు. దర్జా చెడ కూడదు. టప్పలుచెప్పరాదు. డచ్చీలుకొట్ట రాదు. డాబుచేయరాదు. షోకు చేయరాదు. వ్యవహారం సాగీగ ఉండవలెను. లొసుగుఉండ కూడదు. సజావుగపోవలెను. మానౌకరు షక రులేకుండ పోయినాడు. వాడు పరారిఅయినట్టు మొన్ననే వాకబయినది. ఇవాళ ఎంత ఘుమాయిస్తోందో చూడు. ఒక్కరినిటవేస్తే బాగుండును. మానౌకరు పత్తాలేకుండ చెలాయించినాడు కాని వాడుఉంటే చాలామద్ద త్తుగడంచును. కాచంపోనియడు. బహుఉషా గుగ ఉంటాడు.

బడాయికోరుగాడు. లాలోచించడు. పుర మాయిచినాడని అంతలో సర్పరాచేస్తాడు. పండుగబరాతమాత్రంతీసుకుంటాడు. డావులు అంటే వాడికిస్రియం. వాడికి దేనిపైని మోజు ఉంటే దాన్ని కొనితీరుతాడు. పస్తాయించడు. నీడిమాటంటే తక్కిన నౌకర్లకు ఖరోడా

ఉంటుంది. వీళ్లని ఇచ్చటచ్చట మావలత్తులు చేయనీయడు. వీడు చూడడానికి వట్టిబైతులా గుంటాడు. వాడికి కోషం వస్తే వాడితడాకా చూపిస్తాడు. వీడుమినహా తక్కినవాళ్లు దగా ఘోరులు. వస్తువులు పలామలుచేస్తారు. వీరిలో అప్పన్న మరీ కొకారి. వీడికి ఎంతవయసునచ్చినా శకాలితనం పోలేదు. అందటిని కౌకులుపెడతాడు. డబ్బులంటే గోటాపన ఎక్కువ. వీడి ఆస్కారము మాకులేదు. వీడిచేతికి డబ్బు ఇస్తే తిరకాసులేకుండా అప్పచెప్పడు. ఎన్నో దభాలు తేడావచ్చింది. మనతెలుగును నెల్లూరితెలుగును పైఫారువేసిచూస్తే ఫరకులు ఎక్కువగ తేలును."

విశాఖపట్టణపు తెలుగులో పైని చూపినరీతిని పెక్కుఅసాధరణశబ్దములు కానవచ్చును. వీని వ్యుత్పత్తులను విజ్ఞులు కనుగొందురుగాక!

ఆ రా ధ న ము

దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

క్రలగన్నయపుడైన మెలకువయందైన, బొడగొంచుచుందు నీముద్దుమోము
హాసంబునందైన మాటలయందైన, దలపోయుచుందు నీచెలిమితీరు
గట్టంబునందైన గల్యాణమందైన, గాంక్షించుచుందు నీకరుణ బడయ
విలయాగ్నియందైన మలయాద్రియందైన, విహరింతు నీచాయ వెంబడించి
తే. గీ. నాదుప్రేమరాశి ! నాపాలిదైవమా ! నాదువ్రతఫలంబ ! నాధనంబ !
నిన్ను విడువ వీవు నన్నెడబాయవు, కాలమెల్ల నిటుల గడచుగాత.

పరశురామ కవిగారి పద్యోపన్యాసము

౨

ఒలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

ప్రసాదులు-ఇందుమిందుగా నెలదినముల క్రిందిట -
 నేను-నాయంతట నేనే - విశోదార్థముగా
 ప్రాంగదేశాభివృద్ధిసభ కరిగి-అక్కడ-పరశురామ కవి
 గారు చెప్పుచున్న పద్యోపన్యాసమును, సభ్యులు సజ్జిపిన
 సంభాషణావిశేషములును సంక్షిప్త రేఖనమునఁ జక్కగా
 జరచిర వ్రాసికొంటిని. క్రొత్తగా నే నాంక్షిప్త
 రేఖన (Telugu Short-hand Writing, పరీక్షోత్తరం
 డైన యుండుటచే, నాత్మిశక్తి విశ్వాసపరీక్షణాభిలాష
 మున నూరకయో యప్ప రాపగోష్ఠి పన్యాసమునట్లు వ్రాసి
 తినిగాని, యావ్రాతవిషయమై యన్య ప్రేరణాదో
 మావంతయు లేదనుట యసత్యవిషయము గాదు. అప్ప
 ట్టముపట్టుకాలము వచ్చినప్పుడు-అట్టిబాధులు-అప్రయ
 త్నపూర్వకముగ నే పుట్టమందునుగాబోలును! ఆయనం
 తరమున నట్లు నే నాయుపన్యాసము వ్రాసిన సంగతి--
 ఆనోటను నానోటను, గ్రహక్రమముగా నాగ్రామమం
 దంతటను ప్యాపిందుటయు, నాంధ్రదేశాభివృద్ధియహ
 ర్నిశము నత్యధికశ్రద్ధతోఁ బాఠపఠుచున్న గూత్రిలింగ
 దేశాభివృద్ధిసభానాయకు లా సమాచారము నాలకించి
 యత్యంతాదరాతిశయముతో నన్నుచిహ్నించి, యామూ
 లాగ్రముగా- తూ,నా, యైననుదప్పకుండ నేనువ్రాసిన
 యాపద్యోపన్యాసమును జిత్తగించి, నా సంక్షిప్త రేఖన
 సామర్థ్యమున కానందించి, క్రొత్తగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁ
 బడిన యాసభపక్షమున నాసభాకార్యాలయమున నెల
 కంటువదియాఱురూపములవేతన మేర్పజీచి యాంధ్ర
 సంక్షిప్త రేఖాకోద్యోగము ననుగ్రహించిరి. నేను-బ్రా
 హ్మణుడ నగుటచే నీదినములలో నుద్యోగము దొరకక
 జీవయాత్రకై యల్లాడుచున్న నేను-"బ్రతుకుముజీవుడా"
 యని మొన్న పంచమిసోమవారమునాడు పరమమిత్ర
 తారయగుటచే బాగుగా నున్నదని భావించుకొని భగవ
 దనుగ్రహమునఁ బ్రస్తుతోద్యోగమునందుఁ బ్రవేశించితిని.

పాపకమహాశయులారా! ప్రఖ్యాత పురుషకోటి
 లోనివాడను గాకుండుటచే- మీకు-అశ్రుతపూర్వుడ
 నగు నేను-నన్ను-మీకుఁబరిచితునిఁజేయవలసిన భారము
 నామీఁదఁగలదేమోయని తలంచుకొని పైనఁజెప్పిన నా
 సరిత్రకు సంబంధించిన యాన్యామాటలును-అప్రస్తుత
 ప్రాయములే. అయినను జెప్పినందులకు నన్ను మన్నించి
 క్షమింపగోరుచున్నాను.

నిన్న సాయంకాలము ౩ గంటల ౩౦ నిమిషము
 లందు ప్రాంగదేశాభివృద్ధిసభాప్రసంగమునకు సమావేశ
 మహోత్సవము రత్నభాకార్యాలయమున వహావభవ
 ముతో జయప్రదముగానే జరిగినది. ఆయుత్సవసందర్భ
 ముననే సభాస్థాపకుల యభ్యర్థనమునఁ బరశురామకవి
 గారు పాఠయొక పద్యోపన్యాసము నిచ్చుటకు విచ్చేసిరి.
 ననుకట యుపన్యాసమును విని విసుగుగొన్న వారుగూడఁ
 బద్యోపన్యాసశ్రవణాసక్తిచే గాకున్నను-బహువిధా
 లంకృత నూతనసభాభవనానలోకన కుతూహలముననేమి,
 ఫలాహార స్వీకారాభిలాషాతిశయముననేమి, పలువురు
 స్త్రీపురుషులు రాక మానలేదు. కావున సభారంగమం
 తయు యథాపూర్వముగ సభ్యమహాశయులంకృతమై
 కిటకిటలాడుచుండెను. ఈసారి యాసభకు వీరుభట్ల విశ్వ
 పతిశాస్త్రిలవారు అధ్యక్షులుగా వరింపఁబడి యగ్రాసన
 స్వీకారమొనర్చిరి. పరశురామకవిగారును-ఉపన్యాస
 పీఠము నలంకరించి యొకసారి యగ్రాసనాధిపతివంకఁ
 జూచి నమస్కరించి సభవైపు తిరిగి సభిక్షికముగాఁ
 జేతులుమోడ్చి కన్నులుమూసికొని పరమశాంతస్వరము
 తోఁ బ్రతివిశేషణాంతమున నొక్కించుక నిలుపుచు
 బ్రకాశముగాఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు ప్రారంభించిరి.
 పరశురామకవి:-

శా. శ్రీమద్విశ్వపతి!
 ఒకయువకుడు- (మెల్లఁగా) ప్రెసిడెంటు (Presi-

dent) కాస్తురిగారిని ప్రశంసించు (praise) చేయుటకుఁ బ్రారంభోత్సవమైనదా? శుభమస్తు, అవిఘ్నమస్తు, నూత్నోవాచ, కానీ! మఱి, కానీ!

పరశురామకవి—

సమస్తజగతి తేమక్రియోద్యన్మతి!

పై యువకుడు—(మెల్లగా) ఈ విశ్వపతిశాస్తురి గారు దేశభక్తులలోఁ జేరిననాఁడా యేమి? (అగ్రాస నాధిపతివైపునాచి) అల్లయినయెడల—అంతిమింఁ జిమ్మింపఁ జెందులకుఁ జూట్టినాఁడో?

—పరశురామకవి

స్వామి! సర్వదయాకరా! సకలర

క్షాదక్షవీక్షా! మహా

ద్దామా! భార్గవరామ! సర్వణగణా

ధారా! మహాదార! ని

త్యామేయాత్మక! నిర్మలా! నిభృత! ని

త్యానందరూపోజ్జ్వలా!

(అని నమస్కరించుచుఁ గనులు మూసికొని యుండెను)

మఱియొక యువకుడు—(పై యువకునితో సహా) నమగా, అయినదా? పరాభవనామసంవత్సరమైనదా? ప్రెసిడెంట్టును—ప్రశంసించుటగాచది! భగవంతుని ప్రయర్ (prayer) చేయుటగాని—తెలిసినదా?

మొగటియువకుడు— (వెలవెల వోవుచు) ఔనురా! పప్పులో నడుగువేసినాను.

పరశురామకవి—(అట్లే నమస్కరించుచుఁ దలఁగొం చెము వెనుకకును ముందునకు నూచుచు)

శా. దేవా! దేవముసీంద్ర సంతతసము

ద్గీతాధికాశ్చర్యకృ

ద్భావా! భావభవాతిరేకి నిజరూ

పద్రప్తభక్తవ్రజా

జీవా! జీవదయాపరా! శుభకరా!

చిత్రప్రభావాకరా!

నీవాఁడే దయఁజూచి కావఁగదె తం

శ్రీ! భార్గవా! భార్గవా!!

(అని కొంచె మారకుండెను)

ఒకసభ్యుడు— శేష! పవ్యములు మహాభక్తిలూరితము లుగా నున్నవి. మా చక్కఁగాఁ జదివినాఁడు బ్రా హ్మణుడు!

మఱియొకడు—(తనప్రక్కవానితో) ఈయన—“భార్గ వా, భార్గవా”—యని పరశురామప్రార్థన మారం భించినాఁడేమిది? బ్రహ్మ, విష్ణు, ను పేశ్వరులు, గారు—సర్వస్వతీ లక్ష్మీ సార్వతులు, గారు—సీతారా ములు, గారు—రుక్మిణీనానుజులు, గారు— గజాననుఁ డు, గాఁడు—కార్తికేయుఁడు, గాఁడు—విభోవసుఁడు, గాఁడు—విశ్వక్సేనుఁడు, గాఁడు— నవి సహాయవిరుద్ధ ముగా—ఎక్కడనో పరశురామనిదీసికొనివచ్చి పెట్టి నాఁ డేమిది? తన పేరు పరశురామకవి యనియూ యేమి?

ప్రక్కవాడు—ఒకవేళ—ఈయన — ఓఘ్రుఁ డేమో? పేరునుబట్టిచూచిననుఁ బ్రార్థనను బట్టి చూచినను నా కాలానుసార దోషమచున్నది. ఓఘ్రులకుఁ బరశు రాముఁ డిష్టమైనను విన్నాఁడును. కాని—ఓఘ్రుఁడే యైనయెడల — ఆంధ్రకవిత్య మింఁ నిశితముగా -- ఎట్లు చెప్పఁగలఁడని సం దే—

పైసభ్యుడు—(అగ్లోక్తియందే, సరి! మీ కాసందేహ మక్కలేదు; అనినవారిలో—ఆంధ్రభాషా పండిత శిరోమణులు లేరా? కర్ణాటులలో— కాన్యకర్తలైన కవిరాజశిఖామణులు లేరా? మహమ్మదీయులలో మంచి గూంధ్రకవీశ్వరులు లేరా? ఇంత యెందులకు? ప్రస్తుతాంగ్లేయులలో నిస్తులాంధ్రభాషాభినీవేశము గలవారు లేరా? దానికేమిలెండు:—

పరశురామకవి—(భక్త్యతిశయముతోఁ గొంచెము బిగ్గ రగా)

ఉ. తారకమూర్తి! భక్తజన

తాపరిపోషణలబ్ధకీర్తి! ని

హ్మారణభూతదర్ప మదగర్విత

శాత్రవభూమిపాల సం

సారసమూలసంహరణ

సాధనవిత్సమవర్తి! యోగని

ద్రారసవర్తి! మాపరశు

రామ! కృపాపరిపూర్తి! మ్రొక్కెదన్.

(అట్లేకనులుమూసికొని నమస్కరించుచుండెను.)

ఒకసభ్యుడు—(ముగము చిట్లించి) ఏమి దీర్ఘసమాసములు! ఏమి యంత్యప్రాసములు! ప్రాసముల వలె జెవులు చూసికొనిపోవుచున్నవి.

మఱియొకడు— అబ్బా! నీగొంతుగొయ్య! ఎంత పెద్ద గొంతుగొయ్య! ఏమీ! అంత చిందుకొనలెరిసిన యవ పరమేమిచచ్చిన నెప్పుడు!

వేటొకడు—హియర్! హియర్! (Hear, hear) పోతన్న! అభినవపోతన్న!!

పరశురామకవి—(భక్త్యుద్దేశముతో మఱియుఁ గొంతము బిగ్గరగా)

ఉ. మ్రొక్కెద; నీపదాబ్జముల

ముంగల నెల్లపు; డిట్లుచాఁగిలన్

మ్రొక్కెద;—

(అని సాష్టాంగముగా బల్లపై బోరగిల్లఁబడి చేతులు మోడ్చి)

నార్తరక్షక! న

మోనమయంచు నిరంతరంబునే

మ్రొక్కెద; నిత్యసాఖ్యపద

ముం గరుణింపుమటంచు నిన్ను నే

మ్రొక్కెద; గావవే! సతత

ముం గృపఁజూడవే! నన్ను భార్గవా!

(సభలో “అద్దీ! అద్దీ!” యని కొందఱు చప్పట్లు కొట్టిరి, కొందఱిలు వైచిరి.

ఒకసభ్యుడు—(నుహాత్సాహముతో) ఆహా! ఏమి కవితాప్రవాహము! ఏమి రసోద్రేకము! ఏమి యవేశము! ఏమి తన్మయత్వము! ఏమి భక్తి! ఏమిరక్తి! సేడు—జన్మము సార్థకమైపోవుచున్నదే!

పరశురామకవి—(అదిరిపాటుగా లేచి యాశ్చర్యసూచక మైనదృష్టితో నటునిటుచూచి కుడిచేతితో నిర్దేశించి చూపుచు)

మ. అదే! ఋష్యాశ్రమ; మల్లవే! ఋషుల పుణ్యావాసభాగము; ల

య్యదే! భృగ్వాశ్రమ; మాతఁడే; భృగుఁడు; వహ్వో! యామెయే! రేణుకా

సుదతీరత్నము! చెంతనున్నయతనిం

జూడుండు తత్పుత్రకుం

డదిగో! దివ్యమనోహరాకృతికిఁ దా

వై యాడుచున్నాఁడదే!

ఒకయువకుడు—ఆడుట లేదు, పాడుటలేదు; మతిపోయి నీపుమాత్రము తెయితక్క లాడుచున్నావు.

మఱియొకడు—అదేమి! ఆయన—ఆలాగున—వెట్టిచూపు చూచుచున్నాఁడేమి?

పరశురామకవి—(మహానందముతో నెదుటనున్న పిల్లవానినెత్తుకొనినఁ బోవునప్పుడు వంగునట్లు కొంచెము ముందునకు వంగి చేతులు సాచి)

ఆ. రార! ముద్దులయ్య! రారా! మనోహ గాకార! రార! నన్నుఁ గన్నతండ్రి!

రార! భక్తలోకరాజీవహిమధామ!

రార! పరశురామ! రంగధామ!

ఒకసభ్యుడు—(స్నేహితునితో హ్యాట్జ్ దిస్! హి సీమ్స్ లైక్ ఎ మ్యాడ్ ఫెల్లో. (What is this? He seems like a mad fellow)

స్నేహితుడు—(పైవానితో) నో, నో, హి ఈజ్ ఎ రోగ్, ఆర్ ఎ క్రాక్. (No, no, He is a rogue, a crack).

ఒకవిశ్వస్థ—పాపము! భక్తునికి—భగవంతుడు—పసిపిల్ల
వానివలె బ్రతకడు మైనాడుగాబోలు నమ్మా!

పరశురామకవి—అనందాతిశయమునఁ జేతితోఁ దా
ము వేయుచు వెనుకకును ముందుకును జిందులు
ద్రొక్కుచు.

జయ! పరశురామా! జయ! భవ్యధామా!

జయ! భక్తకామా! జయ! సార్వభౌమా!

జయ! విశ్వేశ్వరా! జయ! శేషతల్పా!

జయ! మంజుజల్పా! జయ! నిర్వికల్పా!

జయ! సర్వశక్తి! జయ! దీపశక్తి!

జయ! సదాశక్తి! జయ! దివ్యభుక్తి!

జయ! భానుతేజా! జయ! జగద్భిజా!

జయ! కల్పభూజా! జయ! రాజరాజా!

(చిలునవ్వుతోఁ దలయూపుచు)

అ. లేడిపిల్లనోట లేతదర్భలు వెట్టి
యాడుకొనుచు నుంటివా? కుమారా!

(అర్థానుగుష్ఠమైన యభినయముతో)

రాకయుంటి వేమి? రాజీవదళనేత్ర!

నాదుపిలుపు చెవుల నాటలేదె?

అ.వె. ఆటదృష్టి మఱచి యట్లుంటివా? క్రొత్త

వాడ ననుచు నాదువంకరాక

యూరకున్నవాడవా? రమ్మ! నేను నీ

వాడనే చుమయ్య! వనజనాభ!

ఒకసభ్యుడు—(ప్రక్కవానితో) ఈయన కేదియో
భక్త్యావేశము గలిగినట్లున్నది.

ప్రక్కవాడు—(పైసభ్యునితో) లేనియెడల—పాపము!

వట్టియమాయకుడు—పరమశాంతుడు—మేకవంటి

వాడు—భాగవతపుటంగునేయువానివలె బరహు

ద్రొక్కువాఁ యిట్లు!

పరశురామకవి—(వేడుకతో)

నీ. ఈచిన్నిబొజ్జలో నెటుపట్టె బదునాల్లు

భువనమ్ములును? మహద్భుతచరిత్ర!

యీముద్దుకనులలో నెటులున్నవారు మీ

త్రక్షపాకరులు? చిత్రప్రభావ!

యీచిట్టిబొడ్డులో నెటుపుట్టె నిఖిలవి

శ్వవిధాత? నిరుపమాశ్చర్యనిలయ!

యీబుచ్చినెమ్మేస నెటు లాక్రమించి త

యఖిలప్రపంచమ్ము? సప్రమేయ!

గీ. యిట్టి యీపొట్టివడుగ వీ వెట్లనకల

భావనరక్షణ మొనరింపఁ బ్రోడ నైతి?

నీమహత్త్వంబు లన్నియు నీక హేలియ

నలయుఁ గా కన్య లెఱుంగంగ నలఁతు

[చాక్కా.

ఒకవిశ్వస్థ—అహ! మహాత్మా! నీకన్నుల కిగలదుమిన్న
యాపొట్టిపిల్లవాడు—మా కన్నుల కేల కనబడ
కున్నాడు నాయనా! మాకన్నులంత పాపపుంగన్న
...

ఒకసభ్యుడు—న్నేహితునితో. నీకో క్షోభాజ్ఞాజ్ఞా
ఆఫ్ మైండు (Confusion of mind, నచ్చినగాని
అలాగున నుండడు.

న్నేహితుడు—(పైవానితో, అదకాదు! ఇహావత్
ఆఫ్ డివోషను (Emotion of devotion) ఎక్స్ట్రీమ్
(extreme) అయినప్పుడు—భక్తు డున్నాడే—నిజ
మైనభక్తుడు—వాడు—అచ్చముగా—పచ్చివాని వలె
గనబడును. మాడలేదా? ప్రహ్లాద అండ్ అదర్స్
(Prahlada and o hers)

పరశురామకవి—(స్థాభినయముగ)

క. ఏమీ? నీయాటలు! వ

హో! మీయమ్మనోము లవియెట్టివియో!

యాముద్దుటాటలంగని [నహో.

యామెయి సంతోషమగ్న యగుచుండె

ఒకసభ్యుడు—(సమీపస్థునితో) ఈకలియుగములో—
ఈకవిగారి కన్నులకు భగవంతుడు కనబడవచ్చి
నాడూ (పెదవివిచి) ఇసంతయు వట్టివటన.

సమీపస్థుడు—(పైసభ్యునితో) అయ్యా! అవధానులు
గారూ! అట్లనరాదు. ఏపుట్టలో — ఏహమున్నగో
యెవ్వరికిఁ దేయును? ఆయన పరమశాంతుడు;
చూచుచుంటిమిగానా—నారి పీఠవలె—అల్లరి చల్లర
వాడుగాడూ—మనస్స పరిపక్వమైనవాడుగాని,

పైసభ్యుడు—నాలులెందుకూ? మీవెట్టి. ఇవి యన్ని
యు వట్టితమాసాలు. మీరెఱుంగరు! సాపము! మీ
కేమి తెలియును?

సమీపస్థుడు—అయ్యా! అవధానులుగారూ! మీకుఁ
గోపమువచ్చినఁ జెప్పఁజాలను గాని—నేదబడలకు
మీకుచాత్ర మేమి తెలియును? తీవ్రముగా అం
నంటి మహానుభావం దూరకే నమాసా లెందులకుఁ
జేయును? కొంటివాడూ? తుంటిరివాడూ?

పైసభ్యుడు—(కోపముతో) ఆ. అంపఱును మహాను
భావులే. నమాసాలెందులకా? చెప్పుదునా? కోటి
విద్యలును—కూటికొఱకు; తెలిసినదా?

పరశురామకవి—(సానునయముగా)

గీ. నాయనా! చేయి తెగునేమొ! నాదుమాట
వినుము! గొడ్డలిజోలికి వెళ్లబోకు [లుపు
మదిగొ! మీతండ్రి యగ్ని కార్యంబు స
చున్నవాఁ డచ్చటికిఁబొమ్ము కన్నతండ్రి!

ఒకసభ్యుడు—పాపము కాలరిక్ టెంపర్ డ్ మ్యాక్;
కొంచెము శాంతించినయెడల బాగుగ నందును.

పరశురామకవి—(సాధినయముగ)

గీ. వేదమా? శాస్త్రమా యది? నీదుతండ్రి
చెప్ప నేర్చుచునున్నాడవొప్పుగులుక
(చిటునవ్వుతో)

వేదపాఠంబుఁ జేసెడు వేళఁగూడఁ
బరశువేటికిఁ జేతిలో భవ్యచరిత!

ఒక పెద్దవ నుమ్ముడు—(లేచి కార్యదర్శితో) అయ్యా!
కార్యదర్శిగారూ! ప్లీజ్. (please) మీరు గాని
యగ్రాసనాధిపతిగారు గాని— ఆయనతో— “ఇంక
నపన్యాసవిషయము నందుకొనుఁ” డని చెప్పుటమం
చిది. లేకున్నచో నాయావేళ మత్యధికమై బాధింప
వచ్చును. కనుక—ఆదృష్టిమరల్చుట యుక్తమని నాకుఁ
గోచుచున్నది. యస్! సర్వైశ్! అనికూర్చుండెను.

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! కవిగారూ! తమ యుప
న్యాసవిషయమును వినవలయునని సభ్యులు చాలఁ
నుతూహలపడుచున్నారు. కావునదయచేసి ప్రస్తుత—

పరశురామకవి—(అర్హోక్తియందే చేయెత్తి ససంభ్రమ
ముగా)

గీ. వలదు! తల్లిని జంపఁగావలదు! పరశు
వెత్తకుము! తల్లి!—నినుఁబెంచియెత్తుకొన్న
తల్లి!!—యుత్తమకాంతామతల్లి!!—యామె!
భార్గవా! భార్గవా!! వీడు, పరశువింక!

ఒకసభ్యుడు—లాభము లేదింక, ఈవేళ నీయనకేదియో
మతిభ్రమణము గలిగినది.

మఱియొకడు—మాదుము మ్రింగ లేదుగదా?

పరశురామకవి—(భయవిషాదస్వరముతో)

గీ. గొంతు తెగిపోయి చిమ్మన గ్రోవినుండి
వెడలెడునసంతమట్టులు వెడలుచుండె
నెత్తు; రమ్మయ్యో!—రేణుకా! నీసుతుండె
నీదుతలఁగొట్ట! నక్కటా! నీల్లిపోతె?

(నెక్కి-నెక్కి యేడ్చెను)

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! అదియేమి? అదియేమి?
విచారింపకుడు! మీకేదియో చిత్తవిభ్రమము కలిగిన
ట్లున్నది. అంతియేకాని—ఇక్కడ—మీభావమునందలి
ప్రమాదమేమియు జరిగియుండలేదు. ఇంక మీరా
విషయమును విరమించి మీరు చెప్పఁదలచికొన్న
యుపన్యాసమును జెప్పుడు. లేదా? ఆమనోవికార
మణిగురుకును కొంచెమునే పూరకముచుండి
స్థిరపడుడు.

పరశురామకవి—(కార్యదర్శిమాటలు వినిపించుకొనక)

శా.భ్యాతంబైన పవిత్రవంశమునఁ గ

ట్టా! నీవుజన్మించి, న

త్వాత్రివ్రత్యధురీణవై బహుతః;

పాకంబునం బొల్చి, త

ల్లీ! తత్త్వార్థవిచక్షణుఁ డయిన పశా

నీశానుఁ జేపట్టి యీ

మాతృద్రోహినిగంటివేమి యిటుల

మ్మా! గేణుకా! పల్కవా?

వచ్చుచు

గీ. పల్కవా? యింక నెక్కడిపలుకు లపుడె

పాంచభౌతికదేహంబుల బాసి—

ఆనందాశ్శర్మములతో.

వచ్చి

పరశురామునిలో నేకభావమంది

కొడుకుచెక్కులుముద్దిడుకొనుచు నుంటె!

(అట్టెచూచి మరల విషాదముతో)

గీ. అక్కటా! సోదరులు జ్యేష్ఠులక్కటకట!

యరటిదవ్వల నఱకినయల్లె నఱకి

వైచినాడవె? చే యెట్లు వచ్చె నీకు?

(తలయూచుచు)

నానులే! తల్లికంటె వా రధికు లొక్కొ?

(సప్రశంసముగా)

క. జనకాజ్ఞఁ దలను దాలించి

ఘనపరశువుజేతఁ బట్టి ఖండించితివా?

జననీసోదరులను? నో

యనఘా! నీకింతభక్తి యా జనకునెడక?

(పరశురామకవిగారి పద్ధతిఁజూచి, వింతచేతఁ

గొందఱును, విశ్వాసముచేతఁ గొందఱును, వినోదము

చేతఁగొందఱును, భక్తిచేతఁ గొందఱును భయముచేతఁ

గొందఱును—మొత్తముమీఁద సభలోనున్న స్త్రీ పురుషులందఱును—నిశ్శబ్దముగా నిశ్శబ్దమైని తరువులోనిచూహ్యులవలెఁ జూచుచుండిరి.)

పరశురామకవి—(సప్రశంసానయముగా)

గీ. అద్దిరా! యేమిశాంత మాయాననముఁ

నెట్లు విలసిల్లుచున్నదో? యేది!—యేది!—

పరశు వచ్చోట నొకసారి పాఱవైచి

రమ్ము; నాతండ్రి! నన్నుజేరంగరమ్ము!

(సానునయముగా నానందభైరవిరాగముతో.

నీ. రాగదే! నాకోర్కు లీగదే! యిటునచ్చి

పోగదే! యొకమూఱు; పుణ్యపురుష!

(సంతుష్టముగా

వచ్చితే! నాకోర్కులిచ్చితే!—

ససంప్రశ్నముగా.

యిటుచేర

వచ్చి, తేరగఁబోతే వనజనాభ?

(సప్రణయముగా)

పోకురా! ననువీడిపోకురా! నీకెంత

పోకురా! నాముద్దుసుందరాంగ!

సభలోని యొక పెద్దవనుష్యుఁడు—లేచి—అమ్మా! కార్యదర్శిగారు! ఆయనకు నెదుటనున్న సస్తువులు సైతము గనఁబడుచున్నట్లు లేదు; ఈప్రపంచజ్ఞాన మున్నట్లంటకంటెను గనఁబడుట లేదు. కావున నా మహావేశములో—అట్లు నలుప్రక్కలఁ దిరుగునపుడు— అబ్బుగాని కుర్చీలుగాని యాయనకుఁ దగులవచ్చును. లేదా ఆయన యాబ్బుపైనుండి క్రిందఁబడినను బడవచ్చును; కనుక దయచేసి యాయన నెట్లయినఁ గ్రిందికి నెంపుట యుక్తమని తోచుచున్నది. (అని చెప్పి కూర్చుండినను.)

మఱియొక రవ్వరో—ఔను! అట్లుచేయుట యుక్తమే కాక యత్యావశ్యకముగూడను. (అని పలికిరి.)

కార్యపరి—(లేచి) పరశురామకవిగారి సమీపమునకుఁ
బోయి రెండుప్రక్కల రెండుచేతులతోను మెల్లఁగాఁ
బట్టుకొని దింపబోయెను)

పరశురామకవి—(సానందాతిశయముతో)

వచ్చితే! ననుజేర వచ్చితే కొఁగింట

గుచ్చితే! నన్నేలు కూర్చికాడ!

(కార్యపరిని గట్టిగాఁ గాఁగొందుకొని,

గీ. విడకు, మీఁకట్టు! క్రేమంపువీడుఁట్టు

కట్టు వదలెను నాలోనిగుట్టువదలు

(కార్యపరి, విడిపించుకొను మందెను; సభ్యులు నవ్విరి.)

పరశురామ—(సానునయముగా)

కదలుచున్నాడవా? నీవు కదలనాదు

భవ్యరూపాభిరామ! నాఁరశునామ!

కార్యపరి—(పట్టకేలకుఁ గలిగారి పట్టు విడిపించుకొని
సమ్ముమందెను.)

పరశురామ—(నృత్యము నేయుమ)

రామా! పరశు, రామా! భక్త,

కామా! భవ్య, ధామా!

(నిలిచి)

దేవా! మృదుళ, భావా! శస్త్ర,

దావా! దేవ, దేవా!

(నిలిచి)

వీరా! ప్రకృతి, శూరా! నిర్వి,

చారా! ప్రేమసారా!

(నిలిచి)

స్వామీ! విమల, గామీ! రావ,

దేమీ! కాన, వేమీ!

(అట్టే నిలుచుబడెను)

అగ్రాసనాధిపతి—(లేచి) అయ్యా! సభ్యవహాళయు
లారా! కవిగారి కిప్పు డేకారముననో యేదియో
మనోవికారము గలిగి యొకవిధమైనయావేశమువచ్చిన

దన్నమాట వాస్తవమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అది
యిప్పుడు మానము మరలందుటకు శక్యముకావనియుఁ
కోరుచున్నది. పోనిండు! యేవో భవద్విషయికము
లగు భక్తిచింతనములే చెప్పుచున్నాఁడు గాని పనికి
మానినమాటలు చెప్పుటలేదుగదా? మానము కొంచె
మోపి పట్టినయెడల నీధోరణి మఱి కొంతనేపటికి
మాటపోయినను మాటపోవచ్చును. శాంతించినను
శాంతించవచ్చును; కావునఁ గొంతైనఁ కాయన యిట్ట
ప్రకారము పోనిచ్చుట యుక్తమని నా యభిప్రాయము.
అయ్యో! మీరంపలును దయచేసి యిక్కఁ
గొంతచేపు చిత్తాంపగోరుమన్నాను. (అని కూర్చు
మందెను. అంతకుఁ బూర్వమే యచ్చెలుపాటుతో
నన్యాయశ్చిత్తులై చూచుచున్న సభ్యులందఱును
“అ, ఊ” అనకుండు నట్లే చూచుమఁచిరి).

పరశురామకవి—(సానందే శనయముగా)

క. వారా? సహస్ర బాహుఁడు

గారా? రారేమి? రండు!—

(పృష్టి మరలించి)

ఖండింకఁగదే

భూదహశాఖలు శ్రుంచిన

తీరునఁ దద్బాహుచయము దేవా! కేగక.

(పృష్టి మరల్చి సక్రోధముగా)

శా. జిహ్మత్తుండవుగాక, నీవతనితోఁ

జేగల్యఁగా నేర్తువే?

బ్రహ్మదూల్ దలక్రిందువడ్డ నెదిరిం

ప నేర్తురే యాపర

బ్రహ్మం, బవ్యయ, మాద్య, మచ్యుత మహం

భావాభిభూతాత్మకా!

బ్రహ్మద్వేషము కీడురా! చెడెదనూ!

పాపాశయోజ్జ్వంభితా!

(ఇటునటుఁ జూచి)

మ. ఎనరో తుచ్చులు తండ్రిఁ జంపిరని నీ
విట్లల్లి యీనర్వభూ

ధన సంహారము నేయఁబూను టిది నీ
 ధర్మంబె? నీవెంత మిం
 త విరుద్ధంబాకొ? బ్రహ్మణుడవుగదా?
 ధర్మాత్మ! నీకిట్టిదీ
 ర్థవిరోధంబులు కూడుచే? భృగుకుమారా!
 నీతిఁబాటించుమీ!

(సాక్షాత్తుడగుచు)

గీ. అక్షిమాలికఁడై పైఁడు హస్తయుగము
 సరశువుం ద్రిప్పి నా మెల్ల నాటుపడుచు?
 నన్యనవనీత మైనమనంబు నర్పి
 రాజసంహారమున కెల్ల రిక్కిలైతిదా?

ఉ. రాజులు లోకరక్షణ

రాయణచిత్తులు; వారి కల్గిన
 భూజనసౌఖ్యసంస్థితికి
 బోకడ వెట్టుటగా నె? సమహ
 తేజము, తెగు, తేకువయు
 దేవతలేని భరింపలేరు; ని
 ర్వాజ కృపాకటాక్షియున
 రాజులజోలికి బోకు భార్గవా!

ఉ. వీణీయగాదు వీనులకు

మిందుగ మీటుకొనంగ; శాత్రవ
 ప్రాణసమీరణాపహృతి
 సన్నగరాజు! విరోధివహ్నిని
 ర్వాణమహాబలాహకము!
 పట్టినవాడవు గండగొడ్డలి
 బాణితలంబునం, దదిగో!

భార్గవరామ! భయంకరంబుగన్.

(సప్రశంసాభినయముతో)

గీ. బ్రహ్మణుడవయి పుట్టి, తపంబు సలిపి
 బ్రహ్మతేజంబు దిక్కులఁ బ్రజ్వరిల్లఁ

గీర్తికైకొన్న యవతారమూర్తివార!
 బళిరె! నీవెంతవాడ, వోరశురామ!

(భయసంభ్రమాశ్చర్యములతో)

మ. అదిగో! నెత్తురు! నెత్తురే యది? ప్రవా
 హకాగముల్ దాల్చి, పె
 న్నగులై పాటుచునున్న దల్లదె! జగ
 న్నాథా! కకంజాల! నె
 మ్మది నా కేవలము, గక్కనంబు జనియిం
 పంతొచ్చె; నేనింక న
 య్యది వీక్షింపఁగఁ జాల; జాలమింక నే
 లా? నేగఁ జాలింపనే!

(నాంతరించు)

చ. సరశువు శీతఁబట్టుకొని

పార్థివలోక నిరోధినాథముల్
 నటకుచునుంటివా? యిపుడు;
 నాయన! బ్రహ్మణజాతివాడవై
 కటకుఁడనంబు దాల్చితివి
 గా? యిపు డిట్లులు తాల్చుకున్న నే
 నెఱుఁగున భూభరం బడఁగు

దెల్పు,మటంచు నచించుచుంటివా?

(నప్రహానముతో)

గీ. ఏమి తెల్పుదు? తెలుప నే నెంతవాడ?
 సన్ను నీ విట్లు ప్రశ్నింప న్యాయమగునె?
 తండ్రి! సర్వజ్ఞ! విష్ణ్వవతారమూర్తి
 యేమి తెలుపుదు! తెలుప నే నెంతవాడ?

గీ. అఖిలవేత్తవు, సర్వభూతాంతరాత్మ
 వఖిలసాక్షివి, నీవు న న్నడుగుచుంటి
 నవును! నీవట్టులడుగవా? యజ్ఞఁడైన
 యేను నిన్నట్టు లడిగిన నేమనెదవు?

(తలయూచి, కనులుమాసికొని, ముఖమును పైకెత్తి)

మ. అక్కా! తల్లిశిరంబు ద్రుంచితివి బా
 ల్యంబుదు; రాజస్యమా
 రక దుష్కీర్తి గడించుకొంటివి కుమా
 రత్వంబున; నీకు వా
 ర్థకమందేనియు శాంతి చేకులుదు; ఏ
 ప్రత్యంబుతో మోరపా
 తకస్పృహలైన నెయ్యచుంటి; విదనా
 గర్భంబు? ప్రహ్వస్వయా !

(సవివాహముగాఁ గలసూర్యునిగా)

మ. మెడలోనున్న దండవెమో? భూముపై
 మృత్యుగ్రహిణిప్రకృతి
 బడదండన పరిశ్వభంబు? అక్కా!

విప్రత్వివిభావిత కె
 క్కడ నేనాడునులేని దుర్భర కలు
 కం బిట్లుగావించు బా
 ల్పడి తున్నాడితి జాతివోషమున భూ
 పశ్రేణి; నయ్యయ్యయో!

పశ్చాత్తాపముతోఁ బొట్టుపదము

శా. ఏమంటి? నినునేమియంటి? నకటా!
 యేమంటి? నా దేవ! నా
 స్వామి! నాభగవంతుడా! ఏరమ తు
 చ్చస్వాంతయుక్తుండవై
 సీమీదం గలుపంబుమాపితినే? నిన్
 నిందించుచున్నాడనే?

(రెండుచేతుల పక్షము నడిచికొని)

హా! మూఢాత్ముడ, దుర్మదాంధుడ నృథా
 హంభావ నిర్దగ్గుడన్.
 (సవివాహాభీనయముతో)

శా. అయ్యో! నాయెడఁగోషగించితివాకో?

నామో మదట్లున్న; దే
 మయ్యా! చెప్పవు? చెప్పవా? యలుగ నే
 లా? నీదుభక్తుండు! నీ
 నెయ్యంబున మదఁగోరి యెయ్యెడలఁగా
 నీ నిన్ను చే నమ్మి, నీ
 చెయ్యిందింపఁగఁ గోరుభక్తుండుగదా!
 చీ! మట్లు కోసంతుడే?
 (కోపముతో)

క. పాపబుద్ధి, నిన్నుఁ బరిపరివిధముల
 నింపఁ జేసినట్టి నీచుఁ బట్టి
 పరశుధారి నిరముఁ బగులఁగొట్టవదేయి?
 పాపమశాన! పరశుఁ తిక్కతాన!

(రెండుచేతులు, పాదీనయముగా)

గీ. దేవఁతిచెంతఁగొన్న ప్రతిజ్ఞఁదలఁచి
 నెఱచుచుంటివి కాబోలు వెఱ్ఱితండ్రి!
 పమ్ము! గొడ్డలితోడి నిరమ్ముఁద్రుంచి
 పొమ్ము! నిను నిందిచెనె పొగరుబోతు!

శా. జేలే! నీహృదయంబు ప్రేమ పరిపా
 కార్ద్రంబు; నీవిష్టు నా
 కేలా యెగ్గొనరింపఁ జూచెదవు? తం
 డ్రీ! భక్త కల్పద్రుమా!
 పాలింపఁ దగునాడ; నీకరుణకుం
 బాత్రంబు; నాదోషపూ
 ణ్ణాలాపంబుల నీమహత్త్వమున కే
 లానేగి వాటిల్లెడున్?

కం. రాజులు బహుధనసైన్యవి
 రాజులు నీకొక్కనికే పరాజితులై ని
 స్తేజులయి ప్రాణభయమున
 గాజులు దొడిగించుకొనిరిగాదే? తండ్రీ!

ఉ. పాణిః బరశ్వభం బాకః

పట్టి నిసర్గమదాంశభూషతి

శ్రేణీమహోగ్ర కాశసముః

జేరి సమూలము పెట్లగించి, త

త్తోనే సమస్తముగొనిన

శూరుడ; వద్దిర! వీరమాతమా

రేణుక యేమిపుణ్యమొన

రించెనొయిట్టికుమారు నిన్ గనన్

(యోచించి సంశయముతో సానునయముగ)

గీ. సాధుసద్రాహ్మమండవాః క్షత్రియుడవ!

తాః సాగ్రే సరుండవాః తామసుడవ?

రాగివాః యోగివాః లోకగిత్తుకుడవ?

లోకశిక్షకుడవ? దక్షాళూ! వచింపు!

(పుష్టి మరస్స)

గీ. పాటిపోకుడు భూపాలుశువులార!

పందలా? వచ్చుచున్నాడు భార్గవుండు

పరిశుధారాభిహతిః బచ్చి పడినవారు

చూపుగొందురు వైకుంఠసుఖసమృద్ధి

(ఇటునటుఁజూచి)

గీ. అకట! నీమన సెట్టిదో యంబుజాక్ష!

దారుణము! రక్తమునఁ బితృతర్పణములు

సలుపుచున్నాడ వదియేమి? చాలుఁజాలు

రక్కసియుఁజేయనట్టి కార్య మదగాదె?

(పొరించుకొనునూ గోపముతో)

కం. నెత్తుటఁ దడిసిన చేతుల

నెత్తెదవా నన్ను? రాకు; మెత్తకు! మిట కీ

వొత్తగిలిపొమ్ము! పొమ్ము!! వి [మీ!

యత్తలమున; కపరిశుద్ధుఁడా! నను ముట్టకు

(నిషేధ పశ్చాత్తపములతో)

గీ. అయ్యయో! పోవుచుంటివా? యాకసమున

కే? నాయెడ నంగిత్తోయి , కృపాళు!

పలుకవా? నాకుఁగల్గులోపంబు లెఱిగి

తెలుకవా? వాని నెఱిగి నే దిద్దకొందు!

(సానునయముగా నభినయించుచు వానంపభైరవి రాగ మతో)

సీ. పలుకవా? బంగారు చిలుకవా? నామీదఁ

జిలుకవా? సీకృపాశీకరములు?

చూడవా? సీవితవాడవా? నన్నుఁ గా

పాడవా? “నీవు నావాడ” ననుచు?

కానవా? గాఢాంకూసవా? నా వంక

నూనవా నీ నిజాన్యూసకరుణ?

వింటివా? నీ వింతకొంటివా? నన్నుఁజే

కొంటివా? రేణుకచంటివాడ!

గీ. లేదె? నను నీవు చేకొనలేదె? విడిచి

పోద వా? యెచ్చటికిఁ బోదు? పొమ్ము!

[పొమ్ము!!

వలదులే-యిందు-నీవు-రావలదులే-ను

నమ్ములో మాత్ర మిది నిల్పు కొమ్ము!

[పొమ్ము!

(పుష్టి మరొంచి సంభయముగా)

గీ. ధారుణీధవ కంఠకర్తన నిశాత

పరిశుధారాకరాళ దుర్భర మహోగ్ర

కాంతిగాఁబోలు నాకన్నుఁగవ నడంచి

యడలు గొలిపెడు! రక్షింపుచుయ్య! తండ్రి!

(సవిమర్శగాఁబరికించి)

సీ. అదియేమి? యాచేత? నవి దర్భసమిధలా?

యాచేత నదియేమి? యంపగుదియ?

యాప్రక్కనదియేమి? అది ధనుర్వల్లియా?

యాప్రక్క? -సాంగకృష్ణాజినంబ?

యదియేమిభుజముపై? నది బ్రహ్మసూత్రమా?

యాతలనదియేమి? యల్లెత్రాడ?

యావంకనదియేమి? యది గండగొడ్డలా?

యదియేమి? కకపాల యా యవలను?

గీ. ఆ వెలుగు బ్రహ్మ తేజమా? యామహోగ్రి

తీక్షణీధితి త్సూత్రమా? దేవదేవ!

చివ్య తేజోమయాకార దీనరక్ష!

కంటి! నీచివ్యరూపంబు గంటి!! నదిగో!

(మహాసంపదముతో)

కం. ధాత్రి “నిదంబ్రహ్మ్య మిదం

త్సూత్ర” మ్మనుషులుకు నిలిపినార్థకముగ; నీ

శక్తులై గెడపి తపమతి

చీత్రంబుగ నిచట నిలిచి చేయుచునుంటే?

(దృష్టిచుర్రుచు)

ఉ. అన్యన్యపాలబుద్ధినటు

లాతని దాకెదవేల? రాజసా

మాన్యుడుగాడు! భూభరము

మాన్యగంబుట్టినవిష్ణుమూర్తి! రా

జన్యతనొంది, యానక

జాతనుజేకొని మిశ్రబంధుతా

పైస్యసమేతుడై పురికి

జయ్యననేగెడు నేగ నీగ దే!

గీ. అతడు నీవును నొకటకాదా తలంప?

విష్ణుననతార మూర్తులు నీరనయలు!

మీకు మీలోన భేదమేమి గలగయ్య!

యెఱుంగనట్టులె యెదిరించె దేయతని?

గీ. ముసలితనమున నెచటనో ముక్కుమూసి

తపము జేసికొనుచునున్న దప్పదొక్కొ

తామనము నీకు? నిట్టివార్ధకమునేళ

దగదు తగదిది; మర్యాద దక్క దింక

(దృష్టిచుర్రుచు సాభ్యర్థనముగా)

కం. రామా! సద్గణ మణిగణ

ధామా! లోకాభిరామ! దశరథ రామా!

ఝామహాతుని మాభార్గవ

రాముని రక్షింపుమయ్య! రఘుకులసోమా!

గీ. పేరుగలవాడు, విప్రుండు, పెద్దవాడు

తాను నీవలె నన తారమైనవాడు

వైష్ణవ శరాసమున నున్న వాడీయమ్ము

విడువకుముసుమ్ము! దశరథ విభుకుమార!

(సంతోషముతో)

కం. సాహంకారులు మీరిపు

డాహా! యన్యోన్యభేద మడగించి మహా

స్నేహార్ద్ర హృదయులయినా

రోహా! మీమైక్యమొత్తమొప్పై యుండె

(దృష్టిచురలించి సప్రశంసముగా నానందభైరవి రాగ

ముతో)

నీ. చేతిలోచక్రంబు చేదించె నక్రంబు

గజరాజు మొఱవిన్న గడియలోన

నేలినన్ననిగోరు నీల్చె రాక్షసవీరు

గతికుండై బాలుఁ డార్చినపుడ

మనసులోఁబలిచెల్మి మలపించె గడుగల్మి

జనుగుప్రాతల విప్రుగనినతోన

పొదిలోని బాణమ్ము పోయించె బ్రాణమ్ము

ద్విజరాజు, సుతుచావు దెలిసినంత

గీ. ఏమి సామర్థ్యమా? యదియేమి తెఱుగో?

యేమికరుణాస్వభావమా! యేమిదయయో!

యేమివాత్సల్యమా? యదియేమి కృపయో!

యేమిజాలియో భక్తులయెడలంద్రుడి!

(ఇటునటుఁజూచి బల్లపై నగ్రాసనాధిపతిగారికి

గౌరవార్థముగాను నలంకారార్థముగాను నుంచిన పుష్ప

ఘాదులను జేతితోఁ జూపుచు)

మ. ఇదిగో! స్నానజలంబు; కైకొనుము నీ
వీనస్త్రయగ్మమ్ము; ర
మృగగో! గంధము నక్షితల్ గొనుము; ని
న్ని పుష్పజాలంబుతో
నిదె! పూజింతు నివేదనం బిడుదు నీ
హిండ్లు; తాంబూల, మి
య్యదె! చేకొమ్మునను గృతార్థంబుగింజ
యంజూడవే భర్గివా!

సప్తశ్శిమగా నానందక్షేపించి గమున

నీననుగంటంబూడవా? నా యింటఁగుడువవా?
నాపూలుమమనవా? నాదుతండ్రి!
ననుగిటాకింపవా? నా మొహాలింపవా?
ననుగొంగిలింపవా? నాదుతండ్రి!
ననుబ్రతిగూర్పవా? నామద్దండీర్పవా?
నానద్దూర్పవా నాదుతండ్రి!
నను వీటంబుత్తువా? నాభక్తి మెత్తువా?
నానెంట నత్తువా? నాదుతండ్రి!

గీ. తల్లెలకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తల్లెలకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతలకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతతాతల తండ్రి! మాతండ్రి! రమ్ము!

ఉ. ఏటికిరావయా? ఇబరి

యెరిగిలిండులె తిన్నవాడె; వా
పాటియుఁజేయవా పరమ

భక్తి నొసంగిన నాదుఁండ్లు? నా
మాటల కుత్తరం బిడుము!

మంచితనంబుగవచ్చి పుచ్చుకొ!
మేటికి నామెడం బరుస;
మేటికిఁ బంతము దొతిరత్నకా!

ఆ. ఇప్పులైనవార లిచ్చిన వన్నియుఁ
దిన్నవాడవేకదే? కుచేలు
ముఱికిప్రాతకొనను ముడిచిన చప్పని
యటుకుగింజ లడిగి యట్టతినవె?

మహావిచారముతో!

శా. అయ్యా! నన్నిట వేలునెయఁ దగు
చయ్యా! యిండ్లి డిండ్లు చే
దయ్యింబున్న నొసంగి చేకొనవు గా
దే? నిప్రసాదంబు నా
కియ్యంబూడవుగాదె? నీ విచిట నిం
కెంతేడ్చినంగాని నా
కుమ్యాలింపవుగాదె? యింతె కద? హా!
గోవింద హా! శ్రీహరీ!

అని పరమరామకవచము, పట్టనలుపునఁ బాన
వట్టుగా నుభాలుమని క్రిందఁబడిపోయిరి. సభ్యులందఱు
ఁను గలఁపడి కూయవట్టును మాగఁ గొడిగిరి.
సభ్యులందఱు గడ్గొలయును. సభ్యులందఱు గొంపలు పెట్ట
పనుఁబ్బలు “శేవలమ! శేవలమ! శేవలమ!”
అని నవారంపఁ గడగిరి. మఱికొందఱు “నినమత్తనన!
ననమత్తనన! సాంబాణ! సాంబాణ! కాదు! గుడ్
లమ! గుడ్లమ!” అని అడిగిరి. అగ్రాసనాధిపతిగారు
శేవలమి కవగారి ఛేవులుమీస, “మంచితీర్థమ! మంచి
తీర్థమ! నీర్లుతెంప! నీర్లుతెంప!” అనిబిగ్గరగాఁ గేకలు
చేసిరి. అంతట, నాసభ్యులలో నొక్కరుగానున్న, మా
యార్యేవధూమగా, వైష్ణవీకోపాణి, నవీనసన్వంతరీత్యాద
ఓరుదాంకతులఁ శ్రీయులఁ పండిత నీలకంఠశాస్త్రిగారు
మందునకువచ్చి కవగారి కుడిచేయిపట్టుకొని కొంతసేపు
ను, మహాహస్తమును బట్టుకొని మఱికొంతసేపును ధాతు
పరీక్షచేసి, రోగస్వభావమంతయు నవగతమైనట్లు తల
యూచి, అగ్రాసనాధిపతితోడను, మఱికొందఱు
పెద్దవనుఁబ్బలతోడను, “అయ్యా! ఈయన కిప్పుడు
చేతిలో మేహపైత్యమురాజై యున్నది. నాతోఁగూడ
వేగముగా నెవ్వరినైనఁ బంపినయెడల మా యింటయొద్ద

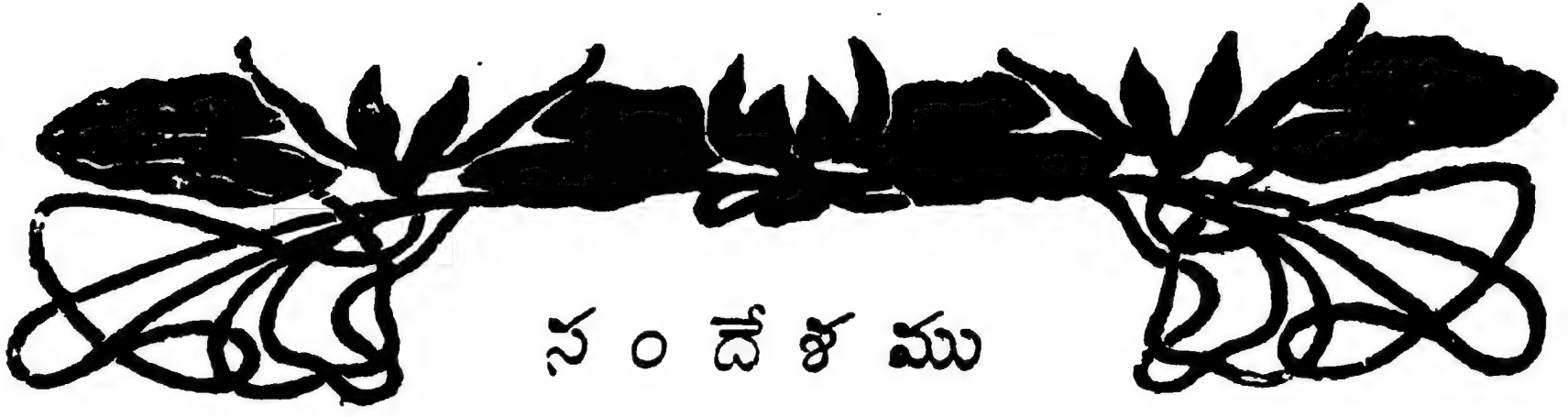
క్రొత్తగా దగూరుచేసిన ప్రశస్తమైన మహావైత్యాంతక రసమున్నది. అదియును, మేహగజాంకుశమును రెండును గోపి మాడుమోతాదులు మాడుసొట్లములుగట్టి పంపించెదను. మొదటిసొట్లము నిమ్మకాయ రసముతోను, రెండవసొట్లము, శీలశర్మరసముతోను, మాడువసొట్లము అల్లపురసముతోను, జామున కొక్కొక్కటి చొప్పున నిచ్చినయెడలచేత్ ఈ మే యిదిద్దిపోవునని చెప్పి యొక పిల్లవానిని దీసికొని వెడలిపోయిరి. అంతలో ప్రవేశమున నావీధినిబోవుచున్న డాక్టర్ డి. కృష్ణమోహన మొదటిదగూరు (యస్. బి. సి. యస్ గారి రెవ్యూలో లోపలికి దీసికొనివచ్చి కవిగారినిజూప సంగతులన్నియు జెప్పిరి. ఆయన జేబులోనుండి stetho-cop: దీసి చెవులకు దిగించుకొని కవిగారి స్పృహప్రవేశమునను, పార్శ్వములయందును, చెట్టి పరీక్షించి, కడుపునరయు దీసికినూచి తన యెడనుచేతి వ్రేల్లను కవిగారి కడుపు మీదనుంచి వానిపైఁ గుడిచేతివ్రేల్లతో వాయించి నాడీ స్థానము నొకచోఁబట్టుకొని మఱయొకచోతనున్న ముంజేతి గడియారము (wrist watch) నొకఁ జూచుచు గొంత నేపుండి చొంగ“నెలై నాన్రొం దిమాత్” (saliva from the mouth) వచ్చినదాయని ప్రశ్నించిరి. అక్కడ నున్న పెక్కండ్ర కాప్రశ్నమున కర్థము తెలియకున్నను అగ్రాసనాధిపతికొంచె మాంగ్లభాషాగంధము నాన్రూఁ జించిన శాస్త్రీయే యగుటచే “నో, నో” (no no) యని

ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. డాక్టరుగారు కొంచె మాలోచించి “ఐ థింక్ మీ ఇజ్ట్ ఎ ఫ్టెడ్ విత్ ఎపిలెప్సీ (I think he is affected with epilepsy)” అల్ రైట్ (Allright) ఫరవాలేదు—కొంచెము—ఐస్ అనగా మంచుగడ్డముక్క హెడ్డు (head) కి గట్టి ఫ్రెష్ యైర్ (fresh air) లోపల ఐ పాస్ (pass), అగూరున దోర్సు (doors) ఓపెన్ (open) చేసి—బెడరూమ్ (room) లో వెల్లకిలఁ బరుండఁ బెట్టుడు. నేను టూ పౌడర్సు (two powder) పంపించెదను; గంబ కొకటిగా లోపలికిండు. విత్ వాటర్ (with water). నేను—నెవెన్—ఆర్—హాఫ్ సెప్టెన్ సెవెన్ ను (-even or half-past seven) ను వచ్చి మరలఁజూచెదను. అప్పటికి కాన్షియస్ నెస్ (Consciousness) రావచ్చును. వుయ్ షల్ సీ ఆఫ్టర్ వర్ డ్ ను, ఐ షల్ గో (We shall see afterwards I shall go).” అని వెడలిపోయిరి. అప్పు డెన్నటి పెద్దమనుష్యులలో నొకరెవ్వరో కవిగారిని మెల్లఁగాఁ బడుకకుక్కపైఁ బరుండఁ బెట్టించి తమ యింటికి దీసికొనివెల్లిరి. సభ్యులలోఁ జాలమంది కవిగారి భక్తిపరత్వమునకును, భావపరిపాకమునకును. గవిశాసామర్థ్యమునకును మెచ్చుకొనుచు, నప్పు డాయన యట్లు పడిపోయినందులకు నొచ్చుకొనుచు నుండఁగా, సభానాయకులు తరువాత జరపవలసిన సభాకార్యముల నెట్లెల్ల జరపి, నాటిసభ ముగించినైచిరి.

ఇట్లు

త్రిలింగ దేశాభివర్ధనీసభాన్ద్రసంక్షిప్త లేఖకుడు.

సందేశము

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు [నాసిరీపురం]

ప్రవసితం బయ్యె నారహస్యమ్ము నీకు
చెల్లెలా, మొన్ని నాళ్ళో దాచిన యుదంత
మిట్టె నానోట నిపుడు పల్కించినావు
అవుర నీ బాధి విధవ మే మనగ నచ్చు

నాకు తోబుట్టు నట్టిదానవు, గభీర
హృదయ, వుంకార పారీణ వీ వటంచు
సిగ్గు విడనాడి యిపుడు వచించినాను
మదనురాగవిధానపు మర్మ మెల్ల.

సంశయము లేని గాటంపుచనవుతోడ
నడుగుచున్నాను వరము ని న్నాత్మరాల,
ఆమెయంతికమునకు నీ వరుగవలయు
నీదినంబున శ్రమ మని యెంచకుండ

తెల్ల మాయెను గాదె మదీయచరిత
మెల్ల, గత్యంతరంబు కాన్పించ దాయె
నిపుణముగ నాయవస్థ వర్ణిచి యచట
ప్రాణముల్ నిల్పు కార్య సాఫల్యముక్తి.

నేతుపార్శ్వమునందు విస్తీర్ణకాయ
మాన రమ్యశాఖావలీ మహిత మగుచు
ఉన్నతం బైన వటవృక్ష మొకటి కలదు.
ప్రాజ్ఞుఖంబుగ జూడు మప్పట్టునుండి

వివిధ భూమిజమండలావృతమనోజ్ఞ
సాధశిఖరంబు లోచనసరణి దోచు,
శ్యామలోజ్జ్వల పర్ణనంభన్న మైన
వికసిత సితాంబు జాతంబు విలసనమున.

కొంతదూరంబు నొప్పువో గోచరించు
వామభాగమునందు నావరణరూప
వితతభృత్తిక యిష్టికా కిరచితంబు
శోణకౌశేయమేఖలా సుషమతోడ.

అనల దక్షిణముఖముగా పక్షియుగ్మ
రోచనం బను చంద్రకరూపమునను
నీల పాషాణ ఫలక వినిర్మితోరు
పట్టభంగపరంపరాప్రభలు నీకు

ఆశ్రయ బైనతోరణ మధిగమించి
అజిర భాగంబువెంట నీ వరుగునపుడు
సంభ్రమంబున పుష్పవర్షంబు గురియు
పవన కంపిత పున్నాగ పాదపంబు.

సవ్యముగ నాలుగడుగులు చనిన వెనుక
తావకాగమనోదితా దరముతోడ
చామరము వేయు సహకార భూమిజంబు
సాంధ్యపవనాన సంచలచ్ఛాళికలను

ఉన్నతం బైన మొగసాల యొప్పు నచట
వేత్రదారు పటాసన వితతితోడ
లంబమాన ప్రదీపగోళములతోడ
ఆవృత్తిస్థి చిత్రపటాలి తోడ.

పురుషు లెల్ల వాహ్యళికి బోయి యుండు
ఎదురు పడిరేని పనికత్తె లెవ్వరేని
ఓసరిల్లుదు రాదరయుక్తితోడ
శాంతగతి నంగణమువెంట జనగవచ్చు.

అంత ప్రాచీముఖమ్ముగా నరుగు మమ్ము
ప్రణయినికరకోమం సర్వచేత
పురికితం బయి యహరహపుష్టి గాంచు
వకుళభూమినిహహము కానవచ్చు నీకు.

అపుడు స్వాగత మను మదీయానుగాని
భాజనం బైనవకుళభూమిజశఖ
లిలితముగ గుమ్మ మత్తకలాపికాంత
శ్రవణసుధగమ్ముగా వచ్చు పక్షమునను.

కడచి యంగణరమ్యభాగమ్ము కొనను
చెల్లెల, జామిచెట్ట కాంచెదపు సుమ్ము,
తరువుపై నున్న శుకము నీవర్ధనమున
రిక్తికంఠమ్ముతో త్రివారమ్ము పంకు.

పార్శ్వమందు నారోహణాంక్తి యమరు
భామిసీభ్రామనోజ్ఞ మాఘమ్ముతోడ
స్నిగ్ధ చంద్రశ్మిశ్శంక వినిర్మితంబు
స్వస్థపరిమిత సోపాన సంయుతంబు.

అచటిరమణీయకట్టియందు నామె యుండు,
సంశయము లేదు. నీచనునమయమునకుః
కోయుచుండును ప్రియజపాకుసుమమును
విన్యస విప్రువాతాయన నీధినుండి.

అట్లుకాదేని మృదంగటాసనమున
వాలియుండి మదీయకాన్యమ్ము కే
బట్టుకొని యామె యుద్రిక్తభావయగుచు
చదువుచుండును కాకలీస్వరముతోడ.

కానిచో నామె సోరణగండ్లదరిని
ధవళిమోజ్జ్వల హర్యకతలముమీద
బండుకొనియుండి నాచిత్రపటమువంక
జూచుచుండును నిష్పందలోచనముల.

ఆమె యొకజేశ రమ్యశత్రాసనమున
గురుచుండి సూచికలతో గూర్చిమీర
నాగరాక్షరము ను మన్నామధేయ
మల్లుచుండును కౌశేయకాంచలమున.

ఇట్లు కాకున్న వీణ వాయింతుచుండు
కంకణరసమ్ము గీతిలో గంసిపోవ
కర్పూర మనోజ్ఞ మగురత్నకంబళమున
స్నిగ్ధహృదయగూర్చుజాతమూసిన యగుచు.

కరతలాబ్జ సమర్పిత గండ్లభాగ
అర్థమాలితనయనయు నై యనేక
విధముల న్నన్నుగూర్చి భావించుచుండ
బోలు జాలనిచుట్టమై పూర్ణహృదయ.

మందమానముతోడ తస్మాదీరమ్ము
జేరి సోపానపాళికాశ్రేణిపెంట
నరుగులోనికి నిను గాంచినంత నామె
పల్కరించు పురాతనపరిచయమున.

జీవితేశ్వరి నిను సుఖాసీన జేసి
ఆదరముతోడ భాషించునవసరమున
నాయుదంతంబు మిగుల విన్నాణముగను
ప్రియమధురీరీతితో దంపెట్టు మమ్ము!

ప్రీతితోడ దరశన పెనగొనంగ
ఆమె నీభాషణంబుల నాంకించు
నీసుధారసనిష్యంది నిస్సవ్యసమున
శ్లోలుపుమామెకు ప్రణయసందేశమిట్లు:-

జీవితేశ్వరి, దేలు జాలము
చేయుచుంటివో తెలియ నయ్యె!
వివిధచింతలతోడ నామతి
వికలమై పోయెన్!

ఈర్ష్యచే, నీతోడ నాపై
నెవ్వరేని నిరాపనిందలు
సృష్టిచేసి యనేకభంగుల
చెప్పలేదుగదా ?

హేయభావము నీకు నాపై
నెట్టులేని జనింపజేయగ
ఖలులు నీతో నెన్నియేనియు
కల్లలాడరుగా ?

మధురవాక్యము లెన్నియేనియు
మత్సమీపమునందు బల్కుచు
చాటుగా నపకృతియె నల్పెడి
జనము కలదునుమీ !

నిష్కలంకపు సరలహృదయపు
నీవు లక్ష్మీ, నిక్కువంబుగ :
ఎల్లరును నీలాటివా రని
యెంచబోకు నుమీ !

అన్యవాక్యము లెంతమాత్రా
బాలకింపక ధీరన్మత్తిని
నన్ను బ్రేమను జూతు వనియే
నమ్మియున్నాడన్ !

ఎల్లవేళల నీవు లక్ష్మీ,
హృదయనాథునిగా దలంతువు
నన్ను నిశ్చలబుద్ధితో నని
నమ్మియున్నాడన్ !

కొంతకాలమునుండి లోచన
కువలయమ్ములు లక్ష్మీ, తావక
వదనరోచిర్విరహితము లై
వాడిపోయినవి !

ఐన నేటికి చూపు లిక ప్రియ
రాల, హృదయము లమలరాగ

ప్రిబలసూత్రముతోడ దృఢముగ
బద్ధమై యుండన్ ?

కాలయాపన మగుటచే ని
మ్మారణమ్ముగ, గుండె తరిగెడి
భూరిఘోర నిరాశ యెడ నెడ
పొడముచూడు జుమీ !

నిస్వరూపము నామెడిందను
నిండియుండుటజేసి లక్ష్మీ,
అన్యవనితకు తావు లే దీ
యంతరంగమునన్ !

ప్రియతమా, నే నిరుపమాన
ప్రేమపూర్ణ విలోచనమ్ముల
నెదురుచూచుచునుందు నీకై
యెల్లవేళలను !

సాహసమ్మును నూమకీన్
స్థైర్యగుణము గ్రహించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివా
యెరుగకున్నాడన్ !

విమలహృదయం బాదరంబును
విశదముగ గ్రహించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివా
యెరుగకున్నాడన్ !

పారదోలు మధైర్యవృత్తిని
ప్రాణకాంతా, ధైర్య మూనుము :
వీరసతి వయ్యెదవు గేహము
వెడలి యరుదేరన్ !

కదలి రా ప్రియురాల, నీయా
గమనకాలమునందు యుష్మ
త్సరణి కవరోధంబు చేయగ
జాల రెవ్వారల్ !

రమ్ము మాణిక్యంపుబొమ్మా
రమ్ము నాబంగారుచిలుకా
రమ్ము ర మ్మోరాజహంసీ
రమ్ము శీఘ్రముగన్ !

సరిణయోత్తర కాలమందున
సయన మగుదము ప్రాణకాంతా
భరతవర్ష విలోకనోత్సవ
భావభరితులమై.

దండతులమై వివిధరమ్మ
స్థలములందు విహారలీలలు
సంబుగల్గుదు మంతరంగము
శాంతి నొందుగన్.

కూర్మిలో సౌఖ్యమ్ము నీ కొం
గూర్చ నేను మెలుగుచుండగి
ఏవిధంబున నుడువో నీ
మెంచి చూడగదే !

ప్రణయినీ, నీ కిమరీ నన్న
ద్వాపలు పుషధానంబుగా నీ
పెట్టిస్వన్నము లపుడు కాంతుహ
యెంచి చూడగదే !

మూస మెరుగని కుసుమగుచ్ఛము
మాడ్కి నిరతము నాధుమస్తక
మండనంబై వెలయుదువు సుకు
మార భావమునన్.

సాహచర్యముచేత ప్రతిభా
శాలినీ, కవితామృతము నీ
విమలవాక్కున లీలమై నా
విశ్భవించు జుమీ !

గానకవితా శిల్ప సూరిత
కళలతో నొప్పరి యస్మ

న్నవ్యగేహము కేవలం బా
నందధామ మగున్ !

విశ్వగాయకహాళి కృష్ణుని
వేణువటు మనజీవనమ్ములు
దవ్యగాన తరంగములలో
తేలియాడు జుమీ !

అన్ని వేళల నాదరించుచు
సఖిలవిధముల మేలు చేయుచు
మిగుల నను బ్రేమించుచుండెడి
మిత్రు లున్నాను.

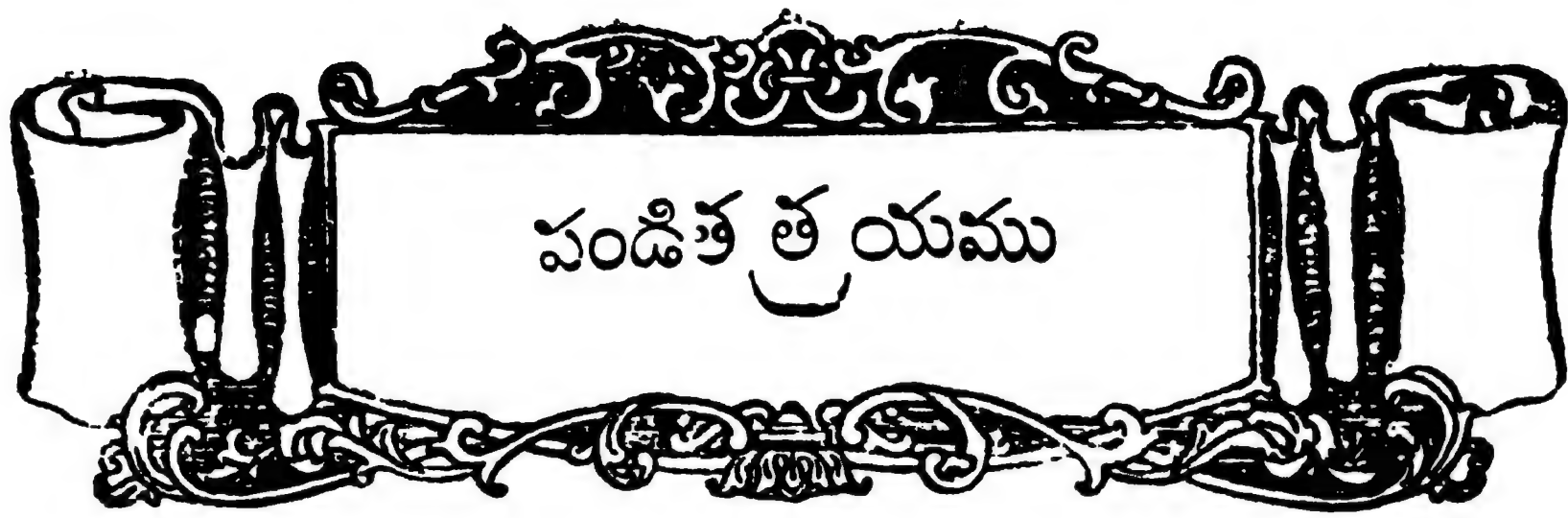
అందు నస్మత్ప్రణామము లగు
నావు లెందరొ కలరు : వారలు
కవులు, నీ కంకితము లిత్తురు
కావ్యబంధములన్.

అమలహృదయముతోడ నాసుఖ
మభిలషించెడి స్నిగ్ధశిల్పులు
మధురముగ జిత్రింతు నిముఖ
మంజురూపంబున్.

సరససారస్వతము లక్ష్మీ,
సఖులచే ననివారితంబుగ
నిన్ను గూర్చి యనేకరీతుల
నివ్వటిల్లు జుమీ !

రమ్ము ర మ్మోకమలనయనా
రమ్ము ర మ్మోచంద్రవదనా
రమ్ము ర మ్మోముద్దుగుమ్మా
రమ్ము శీఘ్రముగన్ !

న్ని వేళల నీదురాకకు
నెదురుచూచుచు యుగములట్టులు
కఠినవైఖరి వాసరంబులు
గడపుచున్నాడన్ !

నిడుచువారు వేంకటాచల గారు, పి. ఏ.

అంశ వాక్యమునకు ప్రామాణికాగ్రణ్యముగ
 కన్నయగన కవిప్రయముబోలే, కైవసు
 వాక్యమునకు బంధితప్రయముబోలే, కైవసు
 నీయులుగలను. కాకినోడప్రయము శ్రీపతిపంపితుడు;
 రంజనవాడు శివకవి, పంపితుడు; పంపితుడు
 వాడు మొక్కాద్దన పండితారాధ్యులు. వీరు మువ్వరును
 సృష్టితీలయకాక ధీమాలును, పురాణప్రయమును
 సుప్రతిపాదులకాక ధీమాలుబోలెద్రో, శివుడే పరమేశ్వ
 రునియు, జగత్పరిణామమునకు శివుడే హేతుభూతు
 డనియు, సివాంతమునే పరమేశ్వరునియు నాంధ్రదేశ
 మున స్థాపించుగ లక్ష్మీనామహాభావము. ఈవిష
 యముగూర్చి పాల్కురికి సోమనాథుని రచనపండిత
 రాగ్యచరిత్రమునకు చిట్టా చెప్పియున్నాడు:

“ద్వి. కమనీయ నుత్పత్తి కర్తనా బ్రహ్మ
 నడి బ్రహ్మమను బ్రహ్మవాదులగ్రంథి
 హరు భక్తియుత్పత్తి కథిషతి నాగ
 బరగె దా దొల్లి శ్రీపతిపండితయ్య
 స్థితకర్త హరి నుమాంతిక మ్రొక్కించె
 క్షీతి విష్ణువాదుల గీటణగించి
 చెనసి భక్తిక్రియాస్థిత కర్త యనంగ
 జనియెను లెక మంచనపండితయ్య
 గాథమై సంహారకర్తయ యనుచు
 సాధారణముగ సేవ్యుల బల్కుభక్తి
 దూరాన్యసమయసంహారుడై చనియె
 సూరుడు మల్లికార్జునపండితయ్య
 భ్యాపితభక్తికి గారణపురుషు

డై ‘పండిత త్రయము’బన భువి జనియె
 తనరు నీపండిత త్రయములో మాన్యు
 డన నొప్పి మల్లికార్జునపండితయ్య”

— పండిత. కవిప్రయము.

ఇట్లు నామానాథుని కాలమునకు ననగా క్రీ. శ.
 12వ శతాబ్దమునకు పరికిత్రయమును వాచియున్నట్లు
 ప్రామాణికమునకు చెప్పియున్నది.

శ్రీపతిపండితులకు

ఈవిని నిమాన్యులము తెలుగుదేశమునందు ప్రా
 చీనప్రసిద్ధుల ములలో నొకటియు విజయవాటిక
 (చిజవాడి). ఈతడు పండితప్రయములలో బ్రహ్మముడు.
 ఈతడు శివుడు యొక్క ధర్మ ప్రచారనియు, నొక శివభక్తి
 యతో గోటిప్రాచ్యులైనను శివభక్తినియు, విష్ణులు
 కొందున మాటలగట్టి శివభక్తినిహర్షము జూపించిన
 పమానీయుడు. ఈవిషయమే పండితారాధ్యుల శివ
 తత్త్వసారమునందును, శివభక్తివిజయమునందును నిట్లు
 ప్రశంసించబడినది.

క. ఒక్కడై వైవము శివుడు డని
 నిక్కము నేయుటకుముడిచె నిష్పాలుచీరక
 సుక్కక శ్రీపతిపండితు
 డక్కజముగ విజయవాడ నల జమ్మిశివా!

క. అతులిత శివభక్తునితో
 బ్రతినేయగరారు కోటిబ్రాహ్మణునిశ్రీ
 ధర్మ పండితయ్య నిష్పాలు
 గుతుకమతి న్మాటంగ ప్టు గొంగునను శివా!”

ఈతనికాల మిదమిత్థమని నిర్ణయింప వలనుగాకు న్నది. క్రీ. శ. 1168లో లింగైక్యమును జేచిన బసవన కన్న నీతఁడు ముందువాడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ తఁడు క్రీ. శ. 9 న శతాబ్దమున నుండెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. 1915 వ సంవత్సరమునఁ బ్రభు త్వమువారు ప్రకటించిన ప్రాచ్య శివ పుస్తక భాండార పుస్తకాసలిలో నొకచోట ‘శ్రీపతిపండితులు గరువులుగా చాళుక్యరాజు విష్ణుచర్ణుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను’ అని చెప్పబడియున్నది. చాళుక్యులలో ననేక విష్ణుచర్ణులు గలరు. పైని చెప్పబడిన విష్ణుచర్ణుఁడు క్రీ. శ. 918 మొదలు క్రీ. శ. 925 వఱకును పాలించిన గోదావరి విష్ణుచర్ణుఁడైనయెడల నీతనికాలము 9 న శతాబ్దమునఁ జెప్పవచ్చును. ఇది నిశ్చయముగా నున్నది. బయలుపడెను.

ఈతఁడు శైవుఁడగుటచే ను, శైవమతవ్యాపనమునకు శివశ్రావణ దేశభాషలలోఁ గవనము నెప్పుట యాచారమగుటచే ను నీతఁడు తెలుఁగున నేమేనిగ్రంథములు వ్రాసెనో తెలియరాదు. ఈతఁడు బసవపురాణమునఁ గవిగాఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. సంగమేశ్వరుఁడు బంగమరూపించిన బసవనయొద్దనున్న మూడవ కన్నకొండ భావార్థమున నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

“ది. కోరిమీ పరిహాసకులు కళయంద
గారు వాగీశనైనారు పాతకుఁడు
శ్రీపతిపండితుల్ శివుఁడ! మీకవులు
నాపండితయ్యగా రనుఁగుఁబండితులు”

ఈతఁడు బ్రహ్మసూత్రములకు శివపరమగు వ్యాఖ్యను ‘శివదీపిక’ అను పేర రచించినట్లు శివశ్రావణమునఁ జూచుచున్నది.

“కం. శ్రీపతిపండితకవి శివ
దీపిక విరచించి శైవదీక్షాగురుఁడై

౧. ఈ‘మంచన’ అనుశబ్దము ‘మంచన’ అనిపాడ వాడుకలోనున్నట్లు తెలియుచున్నది. బసవపురాణమున కందువొట్ల ‘నీయుఁడు లెంకమంచన పండితులకు’ అనియును, వేటొకచో ‘శ్రీరమణుండు మంచన పండితయ్య’ అనియును ఇట్లు మార్పరాని ప్రాసాదిస్థలములయందుండుటచే నీ రూపముగూడ గ్రాహ్యమే. కేయరబాహు చరిత్రమున ‘మంచన నామధేయునన్నుం’ అని పాదముమొనల నుండుటచే నీవిషయము తెలియఁబడ దయ్యె.

చేపట్ట ముక్తిపేరిటి
రాపటిని విజయనగరరామయలింగా!”

ఈతఁడు రచించిన భాష్యము శ్రీకంఠ శివాచార్యులు వ్రాసిన శివాద్వైతపరమగు భాష్యమునకు ముందు రచింపఁబడినదో వెనుక రచింపఁబడినదో తెలియరాదు. వెనుకనే రచించిన నీతఁడు తెలుఁగుననే రచించెనని యూహింపవచ్చును. ఈతఁడు విజయవాడ (బెజవాడ) లో నుండినవాఁ డగుటచేతను, శైవుఁ డగుటచేతను యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శివాశాసనమునందలి మధ్యాక్కర నీతఁడు రచించినవేమోయను సందేహముపొడముచున్నది. క్రీ. శ. 927 మొదలు 934 వఱకు రాజ్యమేలిన యుద్ధమల్లునికాలమునం, దీరిఁ బొంపేళ తొమ్మిదవశతాబ్దపు వాఁడైన పక్షమున, శాసనము వ్రాయుట యసంగతియు కానేరదు. ఆశాసన ర్థయే యీచిఁడైనయెడలఁ దెలుఁగు కవులలో నీతఁడు తొలివాఁడగును. శివవిషయమై శివ కవులయందీ విధముగఁ గలదు:

“కం. అలయుద్ధమల్లుపనుపునఁ
దెలుఁగున మధ్యాక్కరలను దెలిపెను దొ
నిలశ్రీపతిపండితకవి [లి. దా
లలితగతి నిజయనగరరామయలింగా!

శివలెంక మంచనపండితుఁడు
ఈతనిచరిత్ర సోమనాథుని బసవపురాణమున విస్తారశాసనమున నర్జింపఁబడియున్నది. ఈతఁడు శ్రీ కాశీక్షేత్రమునందుని శ్వేత్యరస్థానమునందుండెడివాఁడు. బచ్చట ముల్పూటలను దనపదివేళ్లను శివున కర్పించును మిగుడఁబడయును నర్తించుచుండెను. ఇంతియకాక, యన్యసర్వములముక్తిపై‘గతి’యనియొక పెక్కమిప్పురి నెత్తించి తనతో వాదింపఁ దివురువారలతో వాదించి వారి నోడించి పంపుచుండెను. అంక నచటిపండితులం

దలు నొక్కమొగి నాతనిపైకిబోయి నాదించిరట!
మంచనపండితుడు శ్రుతి స్మృతి పురాణశాస్త్రార్థ
సహితముగ వారినో వాదించి అసమాప్తతీర్థగాన్నించు
నారి నోడించుటయేకాక శివమాహాత్మ్యమున జూపింతునను
అన్నట్లు బిడ్డుదేవుని శివునకు మొక్కుమును పోని వారం
దలకు జూనునుండిగ శివునకు మొక్కుచేరటం. అను
టవారందఱు నాశ్వత్థపతి మునగాని శక్తి సమాత్మ్య
మును నొగడుమని చెప్పియుండెను నేగిరట!

బసవపుర మున మంచనపండితుని గూర్చియున్న
యింతయు. ఈయన గ్రంథరచన గూర్చియున్న వివరణ
విశేషములగూర్చిగాని తెలియరాదు. ఈయన శ్రీపతి
పండితునిరువాచను, పండితార ఘ్ననకిల బూర్వమును
నర్హింపబడియుండుట నేరయి. బసవకాలమున గౌం
దము పూర్వమునగ పండితుని. శివార్థవినాయకము
నం దితనిప్రశంస కానరాదు.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు

“కం. శివకవిపండితుడన ని
యనని బేరందు పండితారాధ్యుని, దు
ర్భవభవ కుభరవిదారిణ
పవిత్ర భవదూరునెంత భక్తిమయియెవా!”

“మ. అవనిన్ శ్రీ శివతత్త్వసారమును బ్ర
ఖ్యాతంబు గావించి, స
స్తవముల్ పెక్కులొనర్చి యాంధ్రధరణీ
సత్కీర్తి గన్నట్టి, స
త్కవినిన్ బండిత మల్లికార్జునుని హృ
త్పద్యమున న్నిల్చి, పా
ర్థివలింగాకృతి నొప్పు నిన్గొలిచెదన్
శ్రీవిశ్వనాథప్రభో!”

శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు పండితప్ర
యములోఁ దృతీయుడు. కర్ణాటదేశమున బసవసన్ధాపిం
చినవీరశైవమతమును సంస్కరించి తెలుగుదేశమున శైవ
మతమును జిరస్థాయిగ నెలకొల్పిన మతసంస్కర్త. ప్రస్తు
తమాంధ్రదేశమున నారాధ్యులమని చెప్పుకొను లింగధా

రుల మతసంప్రదాయముల కీతడే మూలపురుషుడు.
ఈతనిచరిత్రము నీతనివెనుక మఱి నలుబదేండ్లకు శ్రీపా
ల్కురికి సోమనాథుడు పండితారాధ్య చరిత్రమును పేర
నై దుప్రకరములుగల ద్వితీయ మహాకావ్యముగ రచించి
యున్నాడు. ఈతనిచరిత్రమున కదియే మూలము.

పాల్కురికి సోమనాథునిచే తెలుగుకావ్యము
నను నాది. బసవపురాణమునకుబోలె నరుర జనుకవి
సంస్కృత భాషాంతరీకరమును, నీలకంఠుని ననుకవి
క్రీ.శ. 15 శతాబ్దమున కన్నది భాషాంతరీకరమును
గన్నదదేశమున గావించెడి. మఱయుఁ బనునాల్గు శతా
బ్దమున శ్రీనాథుఁ డీద్వితీయ మారాధ్యచరిత్రమునే పద్య
కావ్యముగా రచించెనట్లు తెలియుచున్నది. కాని యా
యిప్పుడుగానరాదు. కావన కాలమును, బ్రమాణము
నందును నొకటాగు. గ్రంథ పే గ్రామ్యమును, లింగ
సాదాంశము. పండియు 1921 సంస్కరమున నాంధ్ర
సాహిత్య పరిషత్తువారు పండితారాధ్యుని శివార్థవినాయ
కమును శ్రీలక్ష్మణరావుగారి పరిశోధన బ్రకటించిరి.
దానినలనగూడఁ బండితుని పృథ్వింక మెంతయో తెలి
యవచ్చును.

ఈయన గోదావరీపండిలమున ఛీమేశ్వరమున
ఛీమేశ్వరలింగమునకుఁ బురోహితుడగు ఛీమనపండితు
నకును గౌంఁబతును బ్రాశుడు. ఈతడే సుప్రసిద్ధుఁ
డగు వేమలనాడ ఛీమన యునేమో యను సందేహము
పోడముచున్నది. ఛీమకవియు దాక్షారామ నివాసి.
దాక్షారామఛీమేశనంపినుడని చెప్పుకొని యున్నాడు.
మఱయుఁ బండితునినంటి మహానీయుడు జన్మించుట
కేవల మీశ్వరప్రసాదియగు ఛీమనకుఁ గాక మఱయొక
నికిఁ జేల్లదు. అయినను ఛీమనచరిత్రమున నాతడు
పురోహితుడుగా నున్నట్లుగాని యతనికి భార్య
పుత్రాదులున్నట్లుగాని తెలియుటలేదు. ఏది ఎట్లున్నను
నూపా కళ్యంకర ముండగూడదుగదా!

ఈతడు ఋగ్వేదియనియు, గౌతమ గోత్రజుఁ
డనియు చతుర్వేదనిర్ణయమున నొక సంస్కృతపుస్తకము
నందుఁ జెప్పబడినది. ఆరాధ్యచరిత్రమున నీవిషయమై
యేమియుఁ జెప్పబడలేదు. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు పై
పుస్తకమెంతవఱకుఁ బ్రమాణమో చింత్యమనిరి. కాని

రమారమి నూటయిరువదియేండ్లక్రిందటనుండిన ములుగు మృత్యుంజయారాధ్య కవి తన గౌరీపరిణయ కావ్యము నం దిట్లు చెప్పియున్నాడు:

శా. శ్రీమద్దాతమ గోత్రజం

గురువర్ణ శిష్యప్రతిష్ఠాప్యతున్

కా. నాది...రు ఋశ్మీగ మశా

భాధ్యక్షునిం బండిత

స్వామిం వంశగురుడుగాఁ బడసె శై

వజ్రాననసిద్ధిచే

భూమిం బావనసాంప్రదాయ మగుచున్

బుల్బూదై విభ్యాతిత్తోన్.

—చ. ౩.

కావున నిది సంశయరహితమునైనట్లు తెలియుచుగానఁ బ్రమాణముగాఁ గొనబడును.

భీమేశ్వరమనోద్దనున్న కోటిపల్ల నివాసుడైన ఆరాధ్యదేవగ యాని గురువు. ఆరాధ్యదేవగ గురువు అవాంఛితయ్య. పండితయ్య ఆరాధ్యదేవరయొద్ద శైవ దీక్షనొంది శైవచతురహస్యములఁ దక్కగాఁ దాసికొని, శైవనాచారపరాయణుడై విలసిల్లుదుండ నచటిగ్రాహ్య ణులునచ్చి గూలని శైవనాచారములను నిందించిరి. అంత పండితుడు నారికి విభూతిమహిమ, రుద్రాక్షమహిమ, గురుపాదోపకమహిమ, లింగార్చనమహిమ, ప్రసాద స్వీకారమహిమ, శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తి సహితముగ బోధించి, ఘంటాకర్ణాదపురాతనభక్తనరీత్రములఁ దప్పి వారిని మెప్పించెను. అటుపైని శివతత్త్వసారమున కృతి రచించి, దాని ననుసరింప నడచుచుండెను.

అంత పోరండ్ల సూరసానమ్మయను భక్తిరాలు ను, బెలిదేవి వేమనారాధ్యుడును మఱి కొందఱు జంగ ములునుఁ బండితుఁ జూడవచ్చిరి. అప్పుడు పండితుడు శివపూజాసమయమున నున్నను జంగములు లింగరూపు లుగాన వారినిఁ బూజించెను. వారు పండితునకు బసవే శుమహిమలఁ దెలిపిరి.

అంత సనదవోలు (చందవోలు) రాజగువెల నాటి చోడనిగురువు జాధపదాచార్యుడను బాధ్యుడు,

పండితుని శైవచతురబోధ సహింపఁజాలక రాజును సభఁ జేయఁ బ్రోత్సహించి పండితు నటకు రప్పించెను. అంత పండితు లక్కడికు వచ్చిన సర్వమతములవారి మతము లను ఖండించి శైవమతము నెలకొల్పెను. పండితుఁ డనే కప్రతిజ్ఞలఁ గావించి, 'రుద్రమహిమ' అనుకృతి నచట రచించెను. తగునాత బాధుడు పండితుని నిందించినం గులకై గూతనఁ బండితుని శిష్యు లిరువురు చంపిరి. రాజదితనిసికొని పండితుని విచారింప నాతఁడు నేనే చేసితి నని నేరమంతయుఁ దనవీడ మోపుకొనెను. అంత రాజు పండితునికి నాలు తీయించెను. పండితుడు రాజునకు శాపమునెట్టి శిష్యసహితముగ నమరావతికిఁ బోయెను. చందవోలులో నున్నప్పుడు లింగోద్భవదేవు పై 'లింగోద్భవదేవగద్య' యను కావ్యమును బండితయ్య రచించెను.

అమరావతిఁ జేరఁగనే పండితుడు శివనింద విన్న పోషమును, గోడునితో సంభాషించినపాపమును పోవు టకు సమాప్రగణనామములఁ బఠించెను. అంత పండితుని కిన్నలు తిరిగివచ్చెను. అచ్చటనే 'అమరేశ్వరాష్టకము' జెప్పెను.

పండితుఁ డమరావతిలో నుండగాఁ బసవేశ్వరుఁ డతనికి భస్మము పంపెను. అచ్చటనే గూతఁడు కర్ణాట కవిత్వముఁ జెప్ప మొదలిడెను. తిరువారఁ బండితుడు బసవేశ్వరునిఁ జూడవలయునని కల్యాణపురమునకు బయలుదేరెను. దారిలో నిడుముగలనుచోటఁ దనశిష్యుడైన దోనయ్యగారికి అన్నయైన . వీరచాకిరాజయ్యగారిచే గౌరవింపఁబడి హనుగంటికిఁ బోయెను. ఇచ్చట యుడ యనుడను రాజు సొలంనుచుండెను. సింగళి గోవింద ప్రధాని గూతనినంత్రి. ఆతఁడు పండితభక్తుఁ డగుటచేఁ బండితుని గౌరవించెను. ఇచ్చట ధవళేశునామయ్య యను భక్తుడు, పండితనేవలో మైమఱచి రాజునేన నే యకుండెను. రాజుకోపమున నాతనిఁ బోపించి యడుగ 'దేహము మీదిగాని ఆత్మమిది కా' దని చెప్పి గుడిశిఖర ముపై యురిపెట్టుకొనెను. పండితుఁ డారాజునకు శాప మిడి పయనము సాగించెను.

వనిపురమున కంకరయ్యయనుభక్తునిచేఁ బూజలఁ గొని కల్యాణకటమునకు బయలుదేరఁగానంతకుఁ బూర్వ

మెనిమిదిపినములక్రిందటనే బసవని లింగైక్యముఁ జెందినట్లు తెలియఁ బండితుఁ డమితభేదము నంది మిక్కిలి ప్రలాపించెను. అంతఁ బండితుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ బోన గలఁచి వెల్లటూరియొద్దకు వచ్చి తన ప్రియశిష్యుఁ డగు గోనయ్యను శ్రీగిరిప్రసక్తిగాఁగఁజేసి తన వ్రాసినమాట నొందింపుమని చెప్పి యాగనికి 'పర్వతచరణము'నుపినెను. గోనయ్య గిరిప్రసక్తిగాఁగఁగారింపి రాష్ట్రవతోడనే పండితయ్య భార్యపుత్రులతో వెల్లటూరిలో లింగైక్యముఁ జేంచెను.

పండితునికాలము శ్రీ లక్ష్మీరావుగాక నిర్ణయించిరి. ఆరాధ్యునితో సహకారికులగు 1 వెలనాటి వోడుఁడు—(1163-1180), 2 ఉపాధ్యక్షుఁడు—(1162), 3) బాధ్యరాజు (1171), మొదలగువారికాలములఁ బట్టి ఆరాధ్యుఁడు 1120-1190 ప్రాంతముల నుండి చలెనని తేటపడుచున్నది.

ఆరాధ్యుఁడు వ్రాసిన పైగ్రంథములలో శివరత్న సార మొక్కటియే చిక్కుచున్నది. కన్నడభాషలోని తన 'గణసహస్రనామ' అనుకావ్యముగలదిని కన్నడకవి చరిత్రమందున్నది. శివరత్నసారములో నేడుప్రకటింపబడినదానిలో 489 కంఠసప్తములున్నవి. ఇవియొక సహస్రముగా నుండియుండవలెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. ఇదియే పండితారాధ్య చరిత్రమునకు మూలము. ఇందులోని విషయములును, సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడినభక్తుల చరిత్రములును పండితారాధ్యచరిత్రములో విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇంపకందపద్యములనే సోమనాథుఁడు ద్వీపపల్లో మార్పచేయక వాడియున్నాఁడు. ఇందు చుకుటసియమముగాని, సంఖ్యానియమముగాని లేకపోయినను, నాకాలమున నిది శతకముగా వ్యవహరింపఁబడుటచే నిది యాంధ్రశతక వాఙ్మయమునకుఁ బునాది యని చెప్పవలెను. మఱియు నన్నయ తిక్కనల సమీపికాలమునఁ బుట్టినగ్రంథములలో నొకటి యని స్పష్టముగఁ జెప్పఁదగినదియై, సలక్ష్యమైని వ్రాయఁబడి శతక రాజములలో నద్వితీయమై యలరారుచున్నది. ఇయ్యది బసవని లింగైక్యమునకు, ననగా, క్రీ. శ. 1167 తరువాత రచింపఁబడినది.

పండితుఁడు భగవదంతసంభూతుఁడు. 'శివభక్తి, నందిసర్వజ్ఞత, భృంగినిష్ఠ, మార్వాసానులశాపశక్తి, అక్షపాదాదుల యతుితవాగ్విసక్తత, ఉపవన్యసద్గురుత్వంబు, రుద్రప్రమాదగణాధిపుల సహజస్వకీయ ప్రసాదైకనిరతి, ప్రాక్షన నూతనభక్తిగణముల వ్యక్తస్పష్ట ప్రత్యయారూఢమహిమ, వీరశత్రుని శత్రువు' నను నీ గుణము లొకచూర్తిగా నీశ్వరాజువలన జన్మించినాఁడు. బసవన, జండమతీసి ననమరములలో గణయు మనగా 'భక్తిమీఁది నలపు బ్రాహ్మ్యంబుతోఁ గొత్తు బాయ లేను నేను బసవోంగ' అని ప్రత్యక్షమిచ్చెనట. దీనివలన నితనిస్వమతాభిమానము, బ్రాహ్మ్యభిమానముఁ గూడ స్పష్టపడుచున్నవి.

ఈరీతి వాచనచంత బ్రాహ్మణుఁడైస్థావరమునోలు కైఫీయశుభలనఁ జేయుచున్నాఁడు.

కవులలోఁ గవియై, పండితులలోఁ బండితుడై అపారమహిమాన్వితుడై, యన్యన్యతశక్తులఁజూపి, గూంధ్రదేశమున శైవమతమును జిగస్తాయిగ నుండినట్లు చేసిన శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు, సర్వాంధ్రదేశీయులకు పరమపూజ్యుఁడు. ప్రాశస్యస్మరణీయుఁడు. ఆంధ్రదేశీయు నీతనిచరిత్రము శ్రద్ధతోఁ బఠించుదుగాత! సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యాచరిచర్యనతో నీచరిత్రముగించెదను.

“ద్వి. శ్రీశైవసమయదేశికచక్రవర్తి

పాశవిమోచన పటుకళామూర్తి

శుంభద్విగంత విశ్రుతసింహకీర్తి

శాంభవదీక్షాభి జాతానురక్తి

ఉత్తమోత్తముఁడు, సంయుతవీరభక్తి

వృత్తచిత్తుఁడు చతుర్వేదార్థవేత్త

గహనసంస్కృతి శిరఃఖండనహేతు

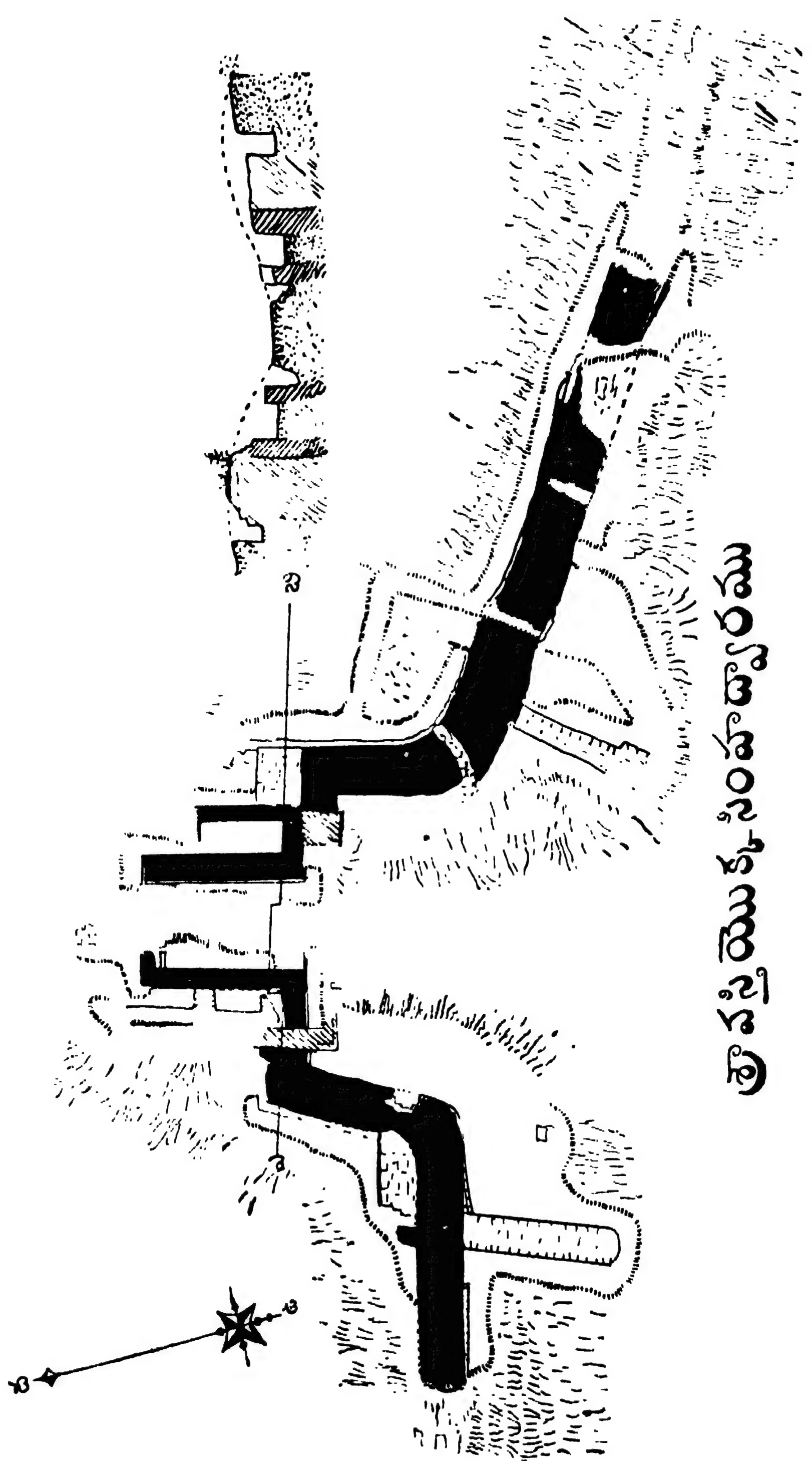
మహితపంచాక్షరమంత్రసిద్ధుండు

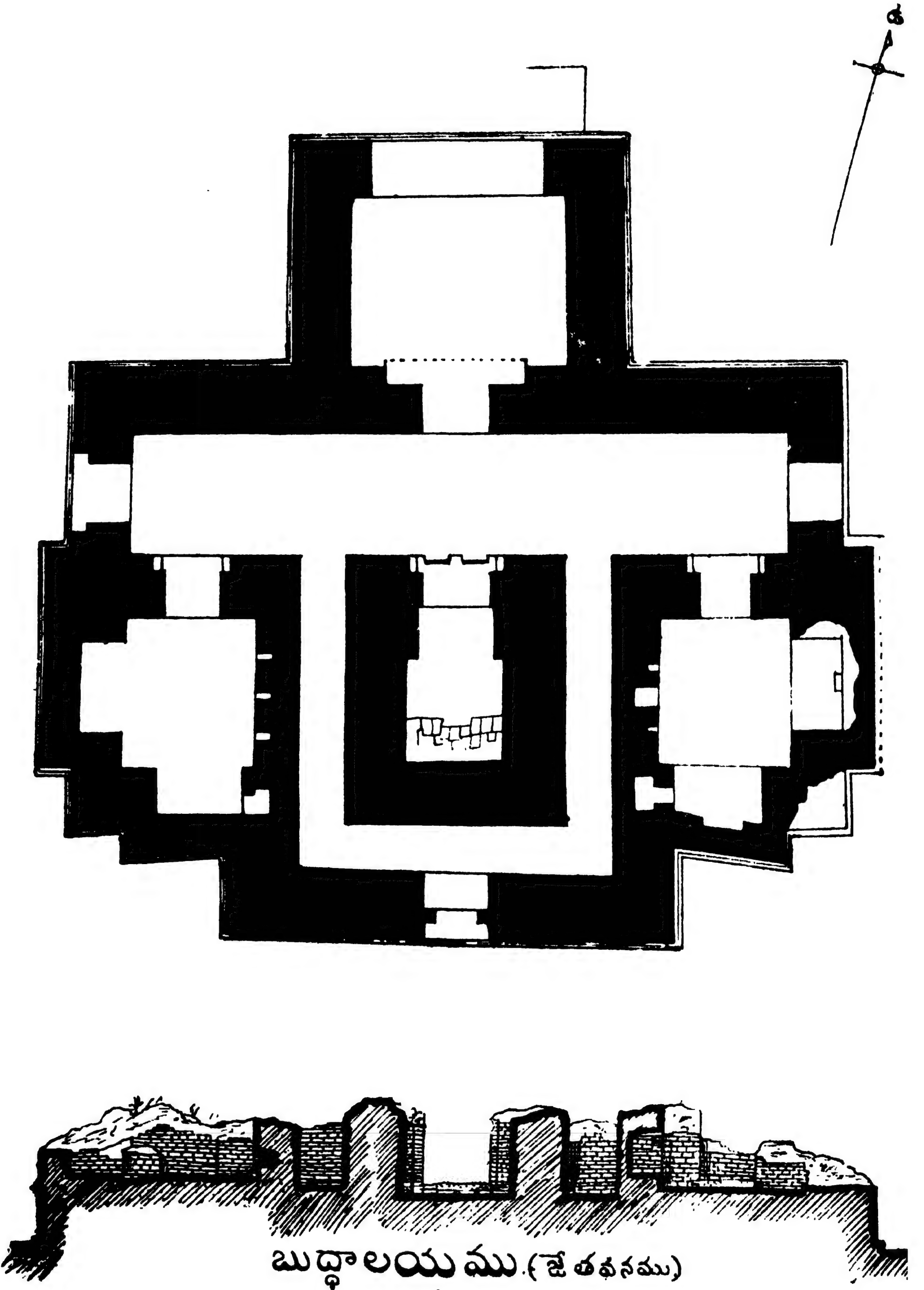
వేదాగమపురాణ విహితశాస్త్రప

పాదితరుద్రాక్షభసితభూషణుఁడు

యమనియమాది వ్రతాచారసార

ప్రవక్తియొక్క సంపాద్యరము

శమదమోత్కృష్ట నిష్ఠాగరిష్ఠుండు,
అంతర్బహిర్ ధ్యాన యజనవంతుండు
వాంతరయ్యయనంగ హరగణాధ్యుండు,
వారిశిష్యుండు దుర్వారసంసార
దూరవీర సత్తోద్ధర సర్థనుండు,
తైషానోత్తమాచార్యుండు సతత
వైవంశీ సత్వైత తత్త్వసత్పరుండు
న్యాయ సైకేషికోదాత్త శాస్త్రాను
పాయదర్శన పరిపాలన కీముండు,
స్వకులనలోకనో త్సారితవిషయ
నికరి ముక్తయనికరితేంద్రియుండు,
తాత్రాగి సవీరితంత్రి మతంత్రి
మంత్రాగిత రాజమంత్రి సిద్ధుండు
వేదవేదాంత వివిగ్ధపురాణాం
పాదిత కేవలభక్తిసర్థనుండు
పండితనతపాదపద్మనుండు, సుకవి
మండలివిలుగ సమాజపూజితుండు
ఆరూఢి గీర్తిశుండగు కోటిపిల్లి

ఆరాధ్యునంగ లోకారాధ్యమూర్తి
అసమశదీయలోకారాధ్యశిష్య
విసర్గాగణ్యుండు వీరసత్తుండు
చను 'సరుద్రో నాత్ర సంశయో' యనంగ
జనియించినట్టి సాక్షాద్రద్రమూర్తి
పశుయోగవాదాది పరవాది విసర
విశనన సత్వత్వ వీరభద్రుండు
నండితాఘుండు, జగత్పావనకార
మండు విశ్రుత జగన్నుతసితకీర్తి
అధికశాపానుగ్రహసమగ్రబలస
మనగత దవ్యసంచాతురీవేత్త
వాఙ్మూకాకాసీకవాగ్భంశనక్తి
యావిశారదుండు, లోకారాధ్యమూర్తి
పరగి 'తైవే దశ సత్యమా' యనంగ
పరువడి జను దశసత్యమాన్వితుండు
ధన్యుండు, దేశికోత్తముండు, లోకైక
మాన్యుండు, పండిత మల్లికార్జునుండు"
(పండిత రాఘవాచరిత్రావతారి.)

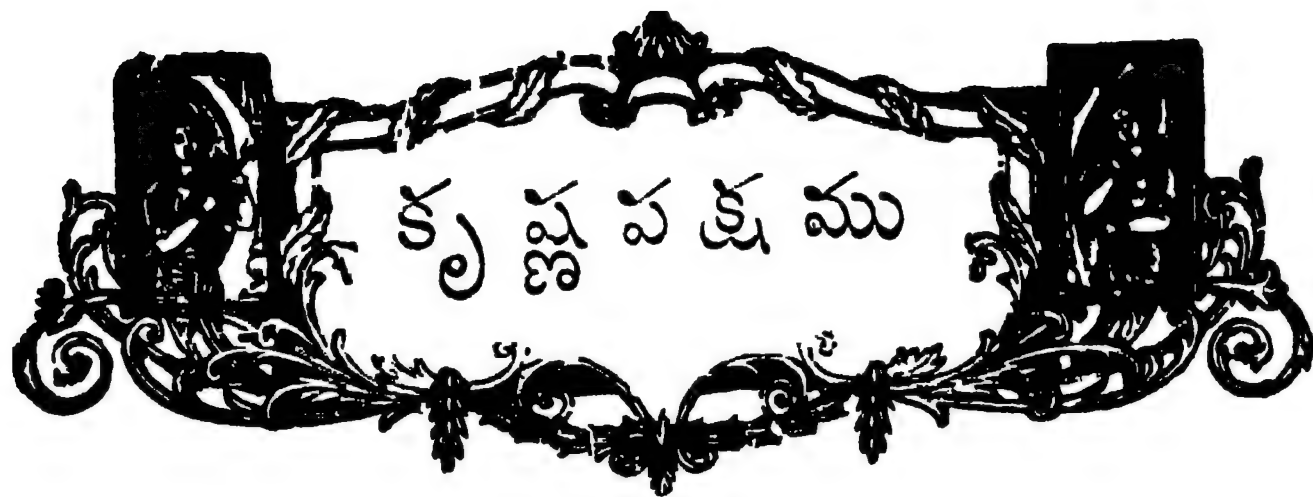
ప్రేమ

(‘స్కాట్’ మహాశయుని పద్యఖండమున కనువాదము)

బాలాంశ్రపు సత్యనారాయణరావు గారు

విమలమగుప్రేమము ప్రశాంతిసమయ ము
గొల్లబోయని పిల్లనగ్రోవి నూడు [దు
రాద్రభూయిష్ఠ ఘోరసంగ్రామ మందు
ధీరుడై పోరు యోధునితేజి నెక్కు
లచ్చి నృత్యంబు గావించు రచ్చలందు,
కమ్రవసనాదిభూపల గానవచ్చు

పామరజనంబు నివసించు పల్లెందు
నవ్యశాద్వూభూముల నాట్యమాడు
ప్రేమయే శిబి రాస్థాన సీమ లేలు!
ప్రేమయే భువి మాననధామ మేలు!
ప్రేమయే దివి దేవతాధామ మేలు!
ప్రేమస్వర్గంబు, స్వర్గమే ప్రేమ మరయ!

నిడమర్రీ సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ. [సారస్వత సమాజము]

శ్లో. సర్వధా న్యవహర్తవ్యం కుతో వ్యా నచనీయతా,
యథా స్త్రీణాం తథా నాచాం సాధుత్వే నుద్జన్ జనః.

—భవభూతి.

అంధభాషా చరిత్రమున నేడొక నూతనాభ్యాయ మారంభ మగుచున్నది. మార్పు రానున్నది గలుగునై పరీత్యము లెల్లను నేడును నోచురించుచున్నవి. ఇంతవరకును మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరింప బడిన సాంప్రదాయములను శిరసావహించి చనిచేసిరి. కాలము గతించినకొలదిని మార్పులు రాకతప్పదు. మూడు శతాబ్దములు నిరాఘాటముగ సాగినప్రబంధముల పలుకుబడి సన్నగిల్లినది. స్వేచ్ఛయొడ అభిమానము హెచ్చటయేకాక ప్రాచీనసాంప్రదాయములయొడ గౌరవము తగ్గెను. అందుచే ప్రాచీనసాంప్రదాయానురక్తులకును స్వేచ్ఛానురాగలకును సంఘర్షణము సంభవించినది. ఇట్టిసమయమున జిందిపడిన నెరుసులలో నీకృష్ణపక్ష మొకటి.

ఇది భావకవితాలతపై పూచినపువ్వు. దీనినే ఆంగ్లమున 'లిరిక్కు' అనియందురు. ఆంగ్లమునందలి భావకవులలో నలువురు ముఖ్యులు గలరు. వారు బైరను, షెల్లీ, కీట్సు, వర్డ్స్వర్థులనువారు. బైరనువాణి యుద్వృత శక్తి సమన్వితమైనది. సంఘముచేసెడి దురంతకార్యముల నతడు ప్రళయఝంఝానిలక్షేరితోత్తుంగ తరంగగంభీర భీషణములైన భాషణములలో వెలువరించి ఆంగ్లభాష ను, తనభావములను అవృతములుగా నొనర్చెను. షెల్లీ కూడ బైరనువలె సంఘముయొక్క నికృష్టకార్యముల నేవరించి కష్టపరంపరలకు లోనయ్యెను. ఈతనిభాష ములు ఆకాశమధ్యమున కెగిరిపోయి పంచభూతములందును లీనమై మధురగానముగా ప్రవించినవి. కీట్సుప్రకృతియొక్క సౌందర్యభావము నుపాసించి పురాణముల

నొప్పలనము నాశించి యుచుండియ్యెను. వర్డ్స్వర్థు సామాన్యలనుభిమతములనుండి దాన యిత్స్యత్తిములనేరి తీసికొని వానికి ఎలయు నందాంతముల నెప్పించి నిత్యజీవనమునందు నీతిభావమును నూడెను. ఈనలువురును జీవితమును నాలుగు దిక్కులనుండి మూడి జనుల సుపకారముచేసిరి. ఆంధ్రమునందు వారిని బోలువాడు నే ముసియిందలేడు. ఇప్పటివారు అట్టి మాహాపురుషుల యాగమనమునకై ఎలయు స్వాగతోపచారములను నలుపుచున్నవారు ముగ్రహమే.

భాషగీతములందో చస్తు మొక్కయభిప్రాయము పై నాధారపడియుండును. పురాణములందును, ప్రబంధములందును కవికిని పాఠకునకునుమధ్య పాత్రములు కొన్నినిలచి కవియొక్కభావములను పాఠకునకుఁ దెలియజేయును. అందుచే నాగ్రంథములందున్న యభిప్రాయములలోనేవి కవియభిప్రాయములో యేవిపాత్రలయభిప్రాయములో మనము సులభముగ గ్రహింపలేము. వాని యందు కవి ప్రచ్ఛన్నుడై యుండును. భావకవిత్యమునందు కవి పాఠకునితో ప్రళయైకవచనమున బ్రసంగించును. మనల నాతడు తనయాంతరంగిక వర్గములో జేర్చికొని తనసుఖదుఃఖములను మనకు జెప్పటయేకాక తన జీవితమునందలి నూత్నువిషయముల నన్నిటిని మనకు జెప్పుచుండును. అందుచే నీతని కవిత మనకు బూర్తిగ నర్థము కావలెనన్నచో కవియొక్క జీవితము మనకు తెలియవలెను.

ఈగ్రంథమును రచించిన కృష్ణకాస్త్రీని నేను స్వయముగ నెరుగుదును. సంఘమునం దున్న పురాణనిచరుకు

దనము, చిరునగవుచే మండితమలగు విశాలనయనములు,
బుద్ధిసూక్ష్మతనెరింగిండు చిహ్నములచే నొప్పుఅతినిఘాల
తలమునుప్రేక్షకుల నాకర్షిండుటయేకాక అత్యంతయా
నంద పురుషుడనుభావమును గలుగజేయును. అతడు మా
ట్లాడి దొరకొనగనే గూఢాభావము ప్రేక్షకునందు వృథవ
డును. అందుచే నది కేతని భావగీతముల నన్వయముచేసి
కొను నశ్రీరామగలవాడై కృష్ణపక్షమును గరమచగోంది
తెగని పరింప నున్నట్లు పురుషుడనాడు. కాని దినరకు
బోయినతిరువాత—అనారములేదు సగముచరమం జూచిన
తిరువాతనే—సాహితీసమితిసభిపతి యిచ్చట్లు ‘సేవ ని
శ్వాసము’ నెఱియి. ‘కాక పపేమి! శాస్త్రు పరివిచపుట
విని తలలూపితిమే! యని పురుషి ప్రశ్నింపెను. అని
కుంసాగాతరుగాక శాస్త్రు ‘మృత్యువునకు హృదయ
మెక్కడిది? కవియగు శాస్త్రుని, గాయపరమ మిశ్రు
దానగు శాస్త్రుని ధైర్యమున్నదాయేమి! యను సందేహ
ముతో నుండును చదువరి.

ఆకులోఆకునై పూపులోపూపునై
కొమ్మలోకొమ్మనై నునులేతరెమ్మనై
* * * *

ఆనలా నాహమీ చింతల సంతల
ఈకరణీనెత్తనై దేవతమదరుగాడి
ఈయడవి దాగిపోనా — మెట్లున
నిచటనే యాగిపోనా?
(పుట 10)

అని యడుగు సుకుమారకవికి

క్రూర్యకౌటిల్యకల్పిత కలన దాన్వీ
శృంఖలములు తమంతన చెదరిపోన
గగనతలము మార్మోగగ గంతమెత్తి
* * * *
చిత్తమానందమయమరీచికలసోల
హృదయ మానందభంగమాలికల దేల(?)
కనుల నానందజనితాశ్రుకణము లూర
జగమునిండి న్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.
(పుట 11)

* * * *

కలవిహంగమపక్షము లదేలియాడి
తారకామణులలో దారనై మెరసి
మాయమయ్యెదను నామధురగానమున
సవ్విపోదురుగాక నా కేటిసిగ్గు?
నాయిచ్చయేకాక నా కేటివెఱపు?

పుట 13,

అని యెలుగట్టిచాటు కార్యనిశ్చయునకు ఈ జపత్వ
మెక్కడిది! మానవుని సుఖదుఃఖములను, ఆశానిరాశలను
రెన స్వాదయకేత్రమున బింబింపజేసికొని విశ్వము
యొక్క— గూత్రోశమును గరుడరసమై ప్రవహింపజేయ
వలసివచ్చ కేసులము జపత్వమునకును నిర్వేదమునకును
ధానమిచ్చి దుఃఖిండుట అసహంజనము.

మీరు మనసారగా నేష్వ నీరు నన్ను
నన్ను విడుపుడు.....

* * * *

ఈమహానందనీచికాస్తోమహోలి
కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడలేను,
నేను చిరుసవ్వు పెదవుల నిలుపలేను.
(పుట 74)

అని విచారిండుచున్నాడు. ఒక మానవుని విచారమును
జూచి పరియొకడు విచారిండుట సహజము. కాని ఆ
విచారమునకు ‘నే’ తుచుకార్య మాతని శక్తికిని యిచ్చ
కును మింగినదై నింద నాతనిపై పాపకున్నచో మన
సానుభూతి నాతడు పూర్తిగా చూరకొనును. అటుగాక
నిజే తుకముగ దుఃఖిండుచు నెట్టినానినలె సంచరిండు
నాతనితో మనకు సానుభూతియుండదు. అపుడు:

నన్నుగని యేరు జాలిచెందంగ వలదు
(పుట 71)

అని మనల నాత డడుగ ననసరముండదు. పైపాద
ముతో నారంభమగు దుఃఖమున కర్థము నాకు దెలియు
టలేదు. అతడు ‘శోకభక్తరతిమిర లోకైకపతి’యట;
‘కంటక కిరీటధారి’ యట; ‘సాంగి యుస్సాంగి యు

హ్సంగి' విలపించువాడట; 'కన్నీటి సరులదొంతరలు' ను, 'నిరుపమనితాంత దుఃఖంపునిధులు'ను గలవాడట. అయినానేమి? అతని కంతకన్న నింకను ఎక్కువయింప వచ్చును. అవి నెప్పించుచులన నొలికిన కవిత్వమేమి? భావమేమి? అట్లు తన దుఃఖమే ఆనందముని యొందువా రుందురని నీ కవి యుద్దేశము? అవు నట్టివాడున్నాడు. గ్రీకులురా యులందున్న హెకేటా దీనికిప్రమాణము. ఆమె నికంతవచితాక్రాంతిని. కీకటిలహలందు నివసించుచు వివాహమున గాలము నామె పట్లొప్పును. అట్టివారి జీవితమునందును దుఃఖమునందునుకలితమోగ్యము నెత్తువుండెను. నా రిముఖాంక కామునభవిష్యత్తు శూన్యమైనది. అట్టివారిని జూచి చూచువేల బోచెంద వలెను? ప్రేమాశ్రయములు నట్టికె. లోహాశ్రయము నీజగత్ క్షేత్రమున అకాలమున నెత్తుపెత్తుకు బాధించి నొందు సంగతులవలన నారసముగాను జనించుచులేదు. విషక్రిమిన్యాయముగ నాముఖమునకి సుఖప్రసము చున్నది. అది మానవజాతి కాగోగ్యము నిష్కవిషయమునుగాదు; ఆగ్రును కలకంఠముగజేసి ఆనందము నిష్కవిషయమునుగాదు. ఈమితి సభ్యజేయల సభ్యనారాయణాశ్రయగూడ తనకలితలో ముఖమునను దావు నిచ్చియున్నాడు. దుఃఖపరంపరలతో నెరసిపోయిన గూఢిని సుమహావ్యాసయము

ఈననవేణుదండ మిది.

లేటికి చెక్కెదవేల చిల్లులై

పోనొగిలిచెదం చదలి

పోయితి; వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులకై
గానముగాగ మార్పుటకై

కాయని యిప్పుడు నేగ్రహించితికై;
కాని విశేష్ట మీహృదయ

నాళమటు ల్పలికింతువో? ప్రభూ!

అని గూఢ్రోశించినది. ఇది యూహాప్రపంచమున సంభవించిన కష్టములకై విలపించుటగాదు. ఈమఃకతిమిరము ఆశాకిరస్రసారము లేక యమలోకవాసనలతో నిండియున్నదికాదు. పృథ్వింశమును చిదిపివేయు

దురంతదుఃఖపరంపరలవే విసిగి వేరినకవి భీరుడై యోధుడై వానిల్ల నోర్పుతో సాధించుచు "వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులకై గానముగాగ మార్పుటకైగా" యని కిన్నవాక్యములను బాకి విజయోల్లాసము, వినమ్రుడై మనమోల నిలచినాడు. ఇదిని ప్రేమలను నెచు సాను ధూతినిశ్చలమై వినవలతుము. ఇదిని ధైర్యమును నిశ్చయమును ప్రశంసించవలతుము. కాని అన్యము లెల్లు మన సునము నావారింపగలుగును?

ఏకవిజీవితనిర్మలమును శ్రద్ధిహాసనను అంపం యొక్కొక యథాయమున నొక్కొక భావము తీసిరింది యుండును. ఆరిని గునలం చదియే ధూయభావము. మిగిల భావములు దానిమందు చా గూమాత్రములు. ఈకవియం పట్టిభి నామొక్కొక నిలచి నిలిపించుట లేదు. ఒకనాగు

ఏవిరామ మేనిలేని యీశుభోత్స

వస్రణయకేకామోద భర మింక

నేను వహి యుంలేను; జీవిం లేను.

(పుట 74.

అనియు, పర్యవసానము

స్వాదుసంగీతకలనాలసద్వ్యవధి

గరమునం దుంచి జీవితభరము వాయ

బాడుకొమ్మంటి తియ్యనిస్రణయగీతి.

(పుట 75)

అనియు గానములేయు నీకవిక జీవితము కష్టముగ నున్న దయో, ఆనందకరముగ నున్నదయో యెరుంగుట కష్టము. పోనీ సంశయోపేతుడా యిది మాచిన నో నాతనిసున్నితము సుకుమారమునకు పృథయమును గలంచుచున్న తలపులైనను మానకు ఎరుగ లేదు. (కన్నీటినుంపి పున ర్ముద్రలము లప రెండుమూడు కాన్యములు మాత్రమే యీ భావమును వల్లశించుచున్నవి.) దీనిని బట్టిచూడ నితనివిషయము దుగ్ధాప్యాయమగుచున్నది. అట్లుగాదేని యీపుస్తకమునందు చిందితములకు భావము లేమియు నాతని విచారము నరికట్టకపోవుటయేకాక ఆతని యనుభవమునగూడ లేనట్లుగుపడును. ఇట్లు పరస్పరసామ్యము

నందజాలని భావప్రకటనము విశ్వాసార్హము (sincere) కాకపోవుటచే ఈ త్తమకవితాలక్షణము కాబాలదు. ఒకయూర్పుననే రెండుపుటలదూరమైనను లేకుండగనే

రాజరాజేశ్వరులకు నలభ్యమైన
సదమలామూల్య తారకానదృశ్యదివ్య
మణివిరాజిత కల్యాణమకుటరాజ
మిడితి గామస్తకాన;

అనియు (పుట 75)

కంటకకిరీటధారినై, కాళరాత్రి
మధ్యవేళల, జీమూతమందరంపు
గొలుపుకూటాల, నేకాంతగోష్ఠిదీర్ఘి.
(పుట 71)

యుండుననియు వ్రాయు పుటకొందు బట్లు! వైన చెప్పినట్లు ఏదో యొకభావప్రాబల్యము లేకపోవుటే దీనికి గారము.

దీనిని బట్టిచూచినచో నీకవికిగల స్వేచ్ఛాభిలాష యంతవరకు నిజమని యూలోచింపవలసివచ్చును. నేటి కవులందఱును స్వాంత్ర్యాభిలాషుల మని కంచుభక్తితో జూరవలె. కాని కిరుచేసిన సాహసకృత్యములేమి? రితరములనుండి మానసంఘమునందు వేరులు నాటకొని ప్రబలుచున్న దురాచారములను, అసంధ్యభావ సముదాయమును, బ్రతికొంటింటి వీరులై నిలిచినవారు చాల అరుదుగా నున్నారు. తైరను మెల్లీలాలె తమ యభిప్రాయ ప్రకటనము కొరకు భౌతికసృష్టులను, సర్వసంపదలను దృఢించి మాతృదేశముకొరకును మాననకోటికొరకును ప్రాణానమర్దనాముచేసిన కవులును మనయందు ఒకరిద్దరి కంటెలేరు. మరి వీరిస్వాంత్ర్య మెట్టిది? తోయుట లేదు. తొంబదివూరు పుటలుగల యాగ్రంథమునందు వీరరసప్రధానమగునట్టిదిగాని, అలాచివేయుటకునలనుగాని వీరునియాత్మిక కష్టపరంపరా భారమును ఓర్పుతోను, ఈ మతోను సహించి తనయందలి దివ్యగుణమును బ్రకటింప విజయముతో బయికివచ్చు సునమగు విషయముగాని లేదు. మరి యీస్వేచ్ఛాభిలాష యెట్టిది?

కవిత స్త్రీసంతతి. రెండు కోమలములు, పవిత్రవంశములు. స్త్రీకి సౌందర్యము భగవత్ప్రసాదితము.

అతని పయవలనవచ్చిన యాశౌందర్య మలంకారాదుల వలన నెక్కువ చేయవచ్చును. ఈ రెండవది మానవునకు ప్రయత్నసాధ్యము. అటులే కవితకు భావము ముఖ్యము. అది తెచ్చుకొనుటకు కష్టమైనది. పవిత్రమగు జీవనము వలనను, తపస్సువలనను వీనిరెంటిని మించి భగవంతుని పయవలనను సాధ్యమగునవచ్చు. ఆభావమునకు మనోహర మగు రూపమునిచ్చునది భావ. ఇయ్యది సాధనచేసాధ్య మగునది. కొందరు తలచినట్లుల భావమునుబట్టి భావ వచ్చుననుట పొరపాటు. భావ సాధనచే సాధ్యమగును. మహాకవి తిక్కన భావయందులేని మృదుత్వముతిమ్మన యొద్ద చేరినది. రామరాజభూషణునిభాషలో మోహన కరమగుభ్యనియున్నది. వారిభావములు మాత్రము సామాన్యములు. రెన్మయత్వముజేంది స్వప్న పీఠల దిరుగాడి యానందముతో వారు మాటలాడలేదు. మాటలాడ లేక పోయిరి.

కృష్ణకాస్త్రీ వాదిన భావయందు కొంచెము సాధన గోచరించుచున్నది. మన భావకవులలో జాల మంది రెంటికినిజేసిన రేఖలుచున్నారు. చదువరుల మనస్సు రంజిల్లజేయగల భావములను వారికి భగవంతుడు ప్రసాదించలేదు. కాని లోపల యుబలాటము లాచనుట వారు సుద్రజాలయమును ప్రవేశించవలసిన దురస్థ ప్రాపించుచున్నది. అట్లని వారు భాషానైపుణ్యము నైన జూపగలరా? లేదు. ఆ విషయమున దగు సాధన యుండదు. వారి చేతికానితనమునకును, సోమరితనము నకును మాత్రము వనము బాధపడుచున్నాము. కాస్త్రీ యీతెగకు జేందడు. భ్యనిగల కవిత యితనిది. కాని యిందుభావస్ఫురణము తక్కువ. రాయప్రోలు సుబ్బారావు వలె

ఎండినబీళ్లయందు నుద

యించిన పచ్చిక కండ్ల పండువై

యుండగ జూడియాలు తల

లూపుచుబోయెడి; క్రొత్తనీటిచే

నిండె తటాకగర్భములు

నిమ్మటము గ్గిడుశ్యామలంబులై

మొందుకొన నన్వయమొగిలు

మేనె ప్రభాతములందు కొండలన్.

అనునట్లు 'మాడి-మాలు' 'క్రొన్నరుగు మీగడతెప్పలు' మొదలగు పదములప్రయోగముచే చదువరియందు వివిధములగు భావముల నుదయింపజేసి చూపించుము పుట్టించు శక్తి యితనియందు దక్కును. కాని యితని పదముల పొంసక గంభీరమైనస్వరూపంతోనిండి చదువరి నీచివరనుండి యాచివరకొక్కయూపున గొంపోవును. చూడుడు:

అమృతగాన

మధురమందాకినిభంగ మాలికాంబు

శీకరవితానమోహన చిత్రనటన

మెన్ని మెన్ని రీతుల జూపుచున్నవారో?

* * * *

ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య భాగ్య
లక్ష్మీ కొలువుదీర్చు చిరత్నరత్నఖచిత
భావమానకల్యాణ సింహాసనమ్ము;
అది వెలమ శౌర్యమూర్తి రణావసేవి
హరవిక్రమ కేళికానంతరమ్ము
శాంతినుండు విలాసవిశ్రామవేది;
అది సభాసనకలబుధావతంస
ఘనకవీశాన విజ్ఞానకాంతి మత్స్య
సన్న వీక్షణస్నాపిత స్వర్ణపీఠ;
అది మహిషతి రామరాయావసీంద్ర
కరకమలవీజ్యమాన చామరసమీర
పులకిత భవస్మృదుశరీరభూషితంబు.

(పుట 90)

వికృతక్రూరక్షుభిత మృత్యుకఠోర
వికటపాండురశుష్క వదనదంష్ట్రాగ్నిలో
నవ్వేలా?

(పుట 64)

కాని పీనియర్థ మేమి?

అవసరమైనపు డెక్కడిక్కడ విరిగిపోయి అర్థమును సలభగ్రాహ్యముగను హృదయమునకు దట్టునట్టులును జేయగల చిన్నిమాటల నుపయోగించుటకూడ నితనియందుగలదు.

కరము కరమున గీలించి కలసిమెలసి

మన్న సహధర్మచారిణి, మధురమధుర

మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు, సూర్య

[రాగ

కలిత, నాదుఃఖ మసువులే తొలగిపోవ

వీడిపోవునేమోయను వెరపువలన

నాకు మరణమ్మువలదనిచాను;—

(పుట 91)

చూచితిరాలేదో చిన్ని కృష్ణునిసొబగు(?)

పెదవి చివురునంజల నరవిచ్చునవు

వెన్నెల, చలించు తుమ్మెదబెళుకుచూపు,
లోలననచాలిత కుటిలాలకమ్ము.

(పుట 30)

ఈసరికి సరళి ముగను ముదామూముగనునున్నది. ఇట్టిసారశ్యమునేమరిచెందచితులయినచో కొన్నితావులందు తిక్కునరకపు శయ్యనువాడి గడభంగము చేయుటకూడ నీతనియందుగలదు.

ప్రావృడంభోధరస్వామి, జీవనంపు

భారము తొలంగిపోవ నెవ్వారి కేని

కోరి నీసాదలను జెప్పికొందునేమొ [వేళ.

గొణుగుకొనుచుందువయ్య యొక్కొక్క

(పుట 65)

ఎదకరగునట్లు సన్ననియెలుగుతోడ

నట్టె తలలెత్తి పాటకూ కొట్టు చేడ్చు

గౌతమీవీచికాళి సగంబు నిదుర;

(పుట 96)

ఈపైపంక్తులందుగల 'ప్రావృడంభోధరస్వామి',
'తలరెత్తి పాటహకొట్టుచేడ్చు' అనుపదములను 'ప్రా
జ్యసీతపురీ మహారాజ్య' అనుపదములతోఁ బోల్చినపుడు
'నక్కయేడ దివిజాధ్యక్షాలయంబేడ'

నను తిరుపతివేంకటకవుల హాస్యము స్మరణకు వచ్చును.
సహజసుందరమగు పదగమన మితనికెరుకదే. కాని నో
వితో సాధనచేసి రాణించునట్లు చేయవలెను. ఇందో
విషయమున పూర్వకవుల మాచారానుసారముగ యతి
ప్రాసములను వాడుచుండును.

నకల గోసానిగోపికాగణముతోడ

(పుట 28)

ఆయగమ్య శమస్సంద్ర యవనికాంత

రింపు టేకాంతమునఁ బడి యాక్రమక్ర

మాస్తమిత నూపురారవాహ్వనములను

(పుట 33)

అను చోటులందు యతివేదరినది. నిద్ధిపూర్వకమో?
ప్రమాదమో!

అర్థము పూర్తియైనచో పాదపూరముకొఱకు వ్యర్థ
పదములనువాడక ఆపాదము నచటనే సమాప్తముగావించి
యితడు క్రొత్తమాగ్ధము నవలంబించెను. కొన్నికొన్ని
తావులందు సంగీతప్రధానముగ గీతములను వ్రాసెను. అవి
బాగున్నవి.

చిన్నిపూవే వాడెనా

తన

కన్నెవలపుల వీడెనా

తన

చిన్నెలన్నియు వన్నెలన్నియు

మన్నులో గోల్పోయెనా?

(పుట 58)

కాని చెప్పినభావమునే మరల చెప్పుచుండుటచే నిందలి
సాగసు చెడుచుండును. పైపద్యముక్రింద

కాంతు నెఱుగని కన్నెగాదా

సిగ్గువీడని మొగ్గగాదా

మొన్న మొన్న నె ముద్దువల్లిని

మొనలు దీరెనుగా!

యన్న దెందుకు?

ఇకజూడవలసిన నీతని ప్రేమవిషయము. ఇతని
హృదయక్షేత్రమున ప్రేమోదయమైనది.

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?

మావిగున్న కొమ్మను మధుమాసవేళ

బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడుటేల?

పరుల దనియించుటకొ తనబాగుకొరకొ?

గానమొనరింపక బ్రదుకుగడనబోకొ

(పుట 88)

అని యడుగుటవలన అది నిర్హేతుకమును అవ్యాజ్యమునని
తేలుచున్నది. అది యుత్తమమైనది. కాని

కౌర్యకౌటిల్య కలుషపంకంబువలన [య్యె

మలినమౌనా హృదయముధామమెటు ల

నతివిశుద్ధము మధురము నఘరహితము

ప్రణయమునకంచు సందియపడుదువేమొ?

ప్రేయసీ! శర్వరీతమోవీధుల బడి

చందురుడు రాడె పూర్ణ తేజస్వియగుచు;

అఘవిదూషిత మీహృదయంబునందె

ప్రేమకోమలతమము పవిత్రమయ్యె.

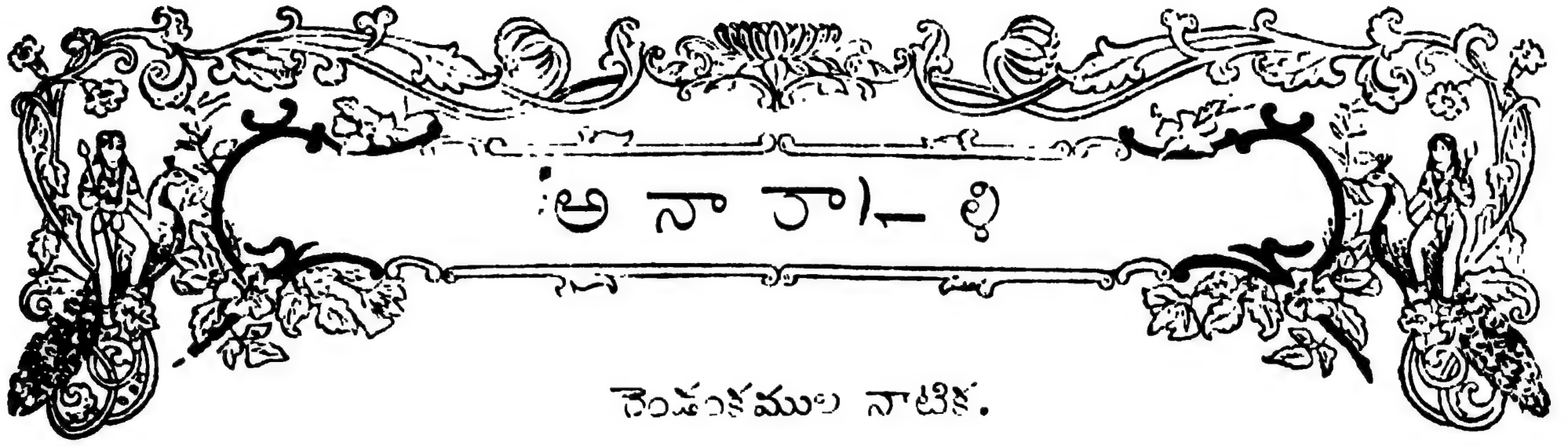
(పుట 40)

అని ప్రశ్నించుకొని సమాధానపడుటజూడ నీతనిప్రేమ
విషయ మారంభమున కాతిస్యముతో గూడినదా యను
సందియము వొడమును. అనియునుగాక యీ ప్రేమకు
నిధానము భగవంతుడా లేక స్త్రీగూ యనుసంశయము
కూడ కలుగుచున్నది. ఈగ్రంథమునందలి కొన్ని ప్రేమ
గీతములను భగవంతునిపరముగ నన్వయముచేయవచ్చును.
కాని

ఇదెవచ్చుచున్నాను ప్రియురాలా

ఇకనిలువలేను నాప్రియురాలా!

(పుట 94)

రెండవముల నాటిక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

(నాచది)

నానాంతే కృతదృష్టి రివ్వనహోభ్రా న్యాసుచిరార్థాః నే
నిష్ఠామర్దితబాహ్వావస్తువిచిత్రా మా బ్రహ్మరూప్రోగ్రహే,
తేజోభి ర్భృశ మౌనవైః ప్రచలితై హృద్ధాన్వితై నాశుభ
స్సర్గస్థిత్వః హరహేతు రనతాన్ శైవాన్వసేమతిసి.

తేనకుః దేనకుః మొలకతేరిన బట్టిని మత్స్యత్సప్రతి
ష్ఠాపితశైవలింగము గడంక భజించెద నాత్మ; వారణా
సీపురినేత భృంగిరిటశిష్యుని దిగ్వసనుఁ త్రిలోక ర
క్షాఃతి నందమూరుపురసక్తు మదశ్రుకణాః హేతువు.

అమృతపదార్థముఁ పాలిసినట్టిరు యోగులు తస్మనోఽంబుజ
భ్రమరము నున్మనీచరమభాగవిరాజిత బిందుశేఖర
స్థము సరతత్త్వ మం చెఱుక చాలియు చాలక, చాలకే రఘూ
త్తమునిగ నెంతు మంత్రమహితాక్షరబద్ధసుమూర్తి నిత్యము.

శైవాశం బని చెప్పనా ! దశశిరస్సంత్రాసచండాకృతిఁ
శ్రీవామూద్భవు డందునా ! అనిలు వంచించెఁ మహాయోగియై
పోవో ! కేసరికోతికూస యననా ! ముక్తేంద్రియభ్రాంతు న
న్నా వేళించిన రామచంద్రపదపద్మాధీనచేతస్కుని.

ఝణఝుంఝణఝుంఝణఝుణ
ఝణఝుణఝుణమనోజ్ఞసంరావితకిం
కిణిపద సుమరద తాండవ
చణశారద మన్మనోఽచ్ఛజలధి మథించు.

పూర్వాంకము

రంగము. ౧

ప్రదేశము - వనాశోద్యాసము

ప్రదేశము - సలీము

ఆకన్నుదోయిలో స్వర్ణశోభిస్తులు వెలుగుచున్నవి.

ఏ మాసాందర్యము!

ఈమావిగున్న యింత విరియిగాయవలెనా!
నామన శ్రీచిపురాకుమీదనే నిలుచుచున్నది.

[నిష్క్రమణ]

ప్రదేశము - అనార్కా

నెమ్మద నెమ్మదగివిచ్చు మల్లికాకుసుమము
వలె ముహూర్తహుర్నిపీకృత శోభాయమానముగి నున్నది!

శరత్పూర్ణిమా మునినలె స్వచ్ఛముగా
నున్నది!

మక్కానగరగోపురమునోలిక స్వర్ణశిఖరము
తలపెంచుచున్నది!

అతని సాందర్యమేమి!

[నిష్క్రమణ]

చిపురుకన్నె

మస్కణ సంధ్యాకాల మధురకాంతులలోన
ఘుస్పణమందార సంకుమదరోచులలోన
దాచుకున్నాను నాతరుణారూఢాచ్ఛాయ
వేచుకున్నాను నావిభునిరాకలదాక.

ముసలి సంజలతమ్మి మొగ్గమూతలలోన
కసటుప్రాద్భుతి లేతకలువవేపులలోన

నాకన్నెసిగ్గుటందము దాచుకున్నాను
నాకంఠమాల ప్రాణవతివచ్చెడుదాక

పసిలేడిచొక్కెంపు పాలబుగ్గలలోన
నుసలనిసెలయేటి నురుసునవ్వులలోన
పదిలిండుకొంటి నాప్రాయపుమిసిమెల్లి
మదనమోహనుడు నామధువురాకలదాక

లేపు వచ్చును సామి మాపు వచ్చును సామి
యీబూట తప్ప డం చిన్నాళ్లు వేగగా
సాందర్యమునకన్న సాందర్యపుంగుప్ప
యందు రానేవచ్చె నీమనోహరమూర్తి

రావమ్మ సవమ్మలె రావమ్మ మాగధి
రావమ్మ మాధవి రానె శేఫావికా
రావమ్మ పున్నాగ రావమ్మ మాకంద
రావమ్మ యిదీవరంబ ముద్దులగుమ్మ

రిండు రండుమ్మ పెరంటాండ్లు మీరెల్ల
నుండలై మదనసుందరుడు రానే వచ్చె
న్వాసు సీకొరికు పూజాద్రవ్యములు తేచ్చి
యేము కాచెదము రావే మోహనాకార.

నసంతుడు

ఇది యుపస్సతిమోము నదిమి కొన్నెరాగ
మిది సంజలేగటా బొదుగుశోభారాశి
యిది పూషకన్నెలో పొదలు తేనెలవాక
యిది రసాంభోరాశి పదునుగొన్నకణంబు.

పుష్పకన్యకలు

ఇతడు మావిచిపుళ్ళ నెగచి వేసినజోడు
ఇతడె యందపుకోన లెల్ల మ్రుచ్చిలురాతు
సెలయేళ్ళయిసుకతిన్నెల నేలురా జితడె
ఇతడె ప్రాతఃకాల సతిమేన సితరోచి.

మాధవి

చేరిరానే ప్రదక్షిణముగా స్వామికి
మీరు కేల్కల్వాని మేలికన్నియలార

యెన్నాళులకు వచ్చె నీదయావనరాశి
కన్నులవత్తులై కాగిపోతిఁగదమ్మ
మాగధి

పూవసంతాలమ్మ పూవసంతాలు
మావనాంతములందు మధులతాంతాలు
తల్లి క్రొంబాదుగువద్దకుఁ బోవు వసిలేడి
మెల్లగా చెండు స్వామికి నాడుకొనుటకు
శేఫాలిక

కస్తూరికొనిరందు కైవసంబయినాడు
శిస్తుపూయుదమ యీచిత్రేశు డీనాడు.
అందఱు

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో
మొగలితావి పస బుగులుకొన్న పు
ప్పొడులమేలిపెరలో
కలసిగూడుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో
జిలుగుపూ లెసగుపచ్చనిబయలుబఁ
గలసిపోద మా మనిలో.

పుష్పకన్యకలు
బాలమృగాలీలీలకరా-మ
త్తాళిమనోహరనీలకచా!-స
మ్మాదవనీపుకీకృతదేహా!
(నృత్యము)

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుక పొరలో
కలసి పోవుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.
(నృత్యము)

కవి

శ్రీఖండానిలగంధసంకలితమై
శేఫాలికామాధవీ
రేఖామంజులవాసనాలహరి ప
ర్వ ప్రాతరానీతశో
భాఖద్యోత విహసరాగలలిత
ప్రాశస్త్యభామాతన
చ్ఛాఖానల్ల నరాజ కెంతయుఁ బరి
ష్వంగమ్ములై వొల్చెడిన్.

ఈమలయానిలయంబులు వ
హించిన శైత్యము లెంతధూర్జముల్
లేమటాప మెల్లఁ బది
లించుకొనెన్ వమలోనమందమం
దామలయానవైఖరుల
కబ్బిన పాంథవిహసినీమనః
కోమలతాపదంబు లుడు
కున్ నడివేసగి పల్లవంబులై.

ఊరిక నాహృదంతఃము
నూచెడుఁగోరిక లేకరక్తపుం
నీరజఃత్ర కాంతులకు
నెయ్యములై తగుస్థానాంతవే
ళారుచిరంబులై యుదయ
లాలితసవ్యవసీవసంతశో
భారమణీయమైన నవ
ప్లవరక్తిమ మొత్తకమ్రమో.

రంగము. ౨

మిత్రుడు

ప్రభూ! ఏమి విచారించుచున్నారు.

సలీము

మిత్రమా! అనార్కళి యనగా నేమి?

మిత్రుడు

దానిమ్మపూవు.

సలీము

అది గులాబికన్న మల్లెకన్న రమ్యమైనదా?

మిత్రుడు

ఏపూవున కాపూవే. ఏపూవురమ్యత దానిదే.

సలీము

గులాబి మల్లెలలో వాని సౌందర్యమునకు వానివాసన సహాయకారి యగుచున్నది.

మిత్రుడు

వాసన లేకున్నను గులాబి మనోహరమైనదే.

సలీము

దాని వాసనచేత నిదివరకే సమాకృష్టమైన నీ హృదయము దాని యందలి షక్తిపాతమును వీడ జాలదు. జన్మతఃగల వాసనచేత గులాబిని మల్లెను మనము మిక్కిలి గౌరవించుచున్నాము. వానిని వాని వాసనకు గౌరవించుచున్నామేకాని వాని సౌందర్యమునకుగాదు. సౌందర్యముకూడ నున్నదా యుండనిమ్ము. వాసనా విరహితములైన ప్రసవములలోనున్న సౌందర్యము షక్తిపాతముచేత మన మొప్పుకొనునది కాదు. అనర్కాళి చూడుము. దాని రక్తిమ, దానిసౌందర్యము! నా మనస్సు నంతకంతకు వశపఱచుకొన్నది.

మిత్రుడు

అవును ప్రభూ! తాము మునుపటివలె మావి తోటలకు బోయి క్రొత్త యంట్లు కట్టుటను గూర్చి విచారించుట లేదు. శిల్పులను పిలిచి వారితో శిల్పప్రసంగములు చేయుటలేదు.

సలీము

నా మనస్సు ననార్కాళి యాక్రమించుకొన్నది.

మిత్రుడు

సరే! ఇంక దానిమ్మ తోటలు వేయించి యందు గూడ నొక క్రొత్త విధమైన ఫలములు గనుగొనుడు.

సలీము

(హాసము)

మిత్రుడు

ప్రభువు లన్యాయత్త చిత్తులై యున్నారు.

సలీము

ఆమె యన్యకాదు. అవివాహిత.

మిత్రుడు

ఆమె యెవరు?

సలీము

అనార్కాళి.

మిత్రుడు

స్వర్గవాహిని చవిటి పట్టల మీద బ్రవహించుచున్నది.

సలీము

ప్రేమ వాహిని వంటిది. దానికి నిమ్నోన్నతత్వములు సమానము.

మిత్రుడు

(హాసము)

రంగము. 3

అనార్కాళి

అజీజ్! ఇప్పుడెంత ప్రొద్దు వోయినది?

అజీజ్

రెండు ఝాము లైంది.

అ నా ర్కా-లి

నాకు నిద్ర వచ్చుట లేదు.

అ జీ-జ్

ఎంచేత?

అ నా ర్కా-లి

మనస్సున నేడియో యావేదనగా నున్నది.

అ జీ-జ్

దీనికోమందుంది చెప్పనా?

అ నా ర్కా-లి

ఊ.

అ జీ-జ్

భరతాశ్వి వుందే. అది గుడ్లుపెట్టి మేత కెళ్లి నపుడు నెమ్మదిగా చెట్టుమీది కెక్కి, అందులో ఒకగుడ్డుకీ చిన్న బెజ్జు చేసి, అందులో రసంఅంతా ఓడ్చేసి దాన్నిండా పాదరసం పోసి ఏమో యెరగనట్టుగా దగిరావాలి. ఇల్లి వచ్చి తనగుడ్లు సరిగానే వున్నవని సంతోషిస్తుంది. మనం పాదరసం పోశామని తెలియదుగా! అది తనగుడ్లను పొదుగుతుందా! మన పాదరసం గుడ్డునుగూడా పొదుగుతుంది. మన పాదరసంగుడ్డు ప్లేనిపిట్టవుతుంది. ఆపిట్ట యీకలుతెచ్చి అవికాల్చి బూడిదచేసి తేనెలోకలిపి పొద్దునా సాయంత్రం ఒకమండలం రోజులు నేవిస్తే యెటువంటిరోగం నిమిషంలో కుదురుతుంది.

అనార్కా-లి

ఈమందు నీకెవరు చెప్పినారు?

అ జీ-జ్

సారాదుకాణంవాడు.

అనార్కా-లి

మరల సక్కడకు వెళ్లిచుంటివా? నేను వెళ్లివద్దని చెప్పితిని గదా!

అ జీ-జ్

ఊరికే వెళుతున్నాను. తాగడం లేదు. కాని తాగితేయేం? ఎంతోవుత్సాహంగా వుంటుందే.

అనార్కా-లి

లోపల సరములును మాంసమును చెడిపోయి మృత్యువు శీఘ్రముగా తటస్థించును.

అ జీ-జ్

ఇంతేగదా?

అనార్కా-లి

ఏమట్లాటిది?

అ జీ-జ్

చచ్చిపోతే బతికిచెడానికి నావద్దరి మందుగా.

అనార్కా-లి

అదేమిటి?

అ జీ-జ్

జెముడు కాకి వుందా, అది మేతకెళ్లినప్పుడు దాని గూడెత్తుకొచ్చి గంగలో పారేస్తే అందులో సంజీవిపుల్లని ఒకటంటుంది. అది ప్రవాహాని కెదు రీదు తుంటుంది. అది తీసుకువచ్చి చచ్చిపోయినవాళ్లకి ముట్టిస్తే ఆందరూ లేచి కూర్చుంటారు!

అ నా ర్కా-లి

నీకు చదువు చెప్పెదను. నేర్చుకొందువా?

అ జీ-జ్

నాకు చదువుకోవాల్సివుంది.

రంగము. ౪

రు నీ

అనార్కాళీ! నీవు చాల యందెకత్తెవు.

అ నా ర్కా లి

రునీ! నీవు చాల తీయని దానవు.

రు నీ

నీ యంత్ర శస్త్రమైనదానను కాదాగా!

అ నా ర్కా లి

అనార్కాళీ! నీవును అనార్కాళీది. రునీ! నీవు
దురునీది. ఇది మావు. అది నీవు.

రు నీ

మావును కాయ కంచి పంపి గాన యెప్పుడును
మావుగానే యుండునా?

అనార్కాళి

మావు మావు గానే మాడి పోనచ్చును.

అనార్కాళి

మాడి పోయినా పువ్వు పువ్వే. దాని నాన
నానో నాలుగు దిక్కులూ గురిలాడి పోతే.

రంగము ౫

అనార్కాళి

మిత్రమా! మరల వచ్చితివి.

రు నీ

ఉస్తాదు మరల పంపించినారు.

అనార్కాళి

అయ్యో నా కేమియు నోపికగాలేదు.

రు నీ

పాఠశాల చూచుటకు వచ్చినది యువరాజు
సలీము గారట.

అ నా ర్కా లి

(హాసము)

రు నీ

ఏ మందువు?

అ నా ర్కా లి

నీ ముష్టిము.

రు నీ

తప్పక రిమ్మని.

అ నా ర్కా లి

అంత వరకు వచ్చినను నృత్యము చేయలే
నేము!

రు నీ

నీవు నచ్చిన చాలునన్నాడు ఉస్తాదుగారు.

అనార్కాళి

గుర్వాజ్ఞ బలవత్తరముగా నున్నది.

(కొంచె మెడము)

రు నీ

స్నానమైనదా?

అ నా ర్కా లి

ఆ.

రు నీ

దుస్తులను వైచుకొని కన్నులకు గాటుక
దిద్దుము. ఇదుగో నృత్యశాల.

అనార్కాళి

ఓపిక లేని నేను నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు
కాలుజారి పడెదనేము!

రు నీ

భయము లేదు.

అనార్కళి

నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది.

గునీ

భయము లేదు.

అనార్కళి

నా కంఠము నణకి పోవునేమో!

గునీ

మాటలాడకుండ గూర్చుడుము. ఇంతలో
కలుగు వచ్చును.

ఉస్తాదు

జహానాహ్! ఊమించుము.

సలీము

చెలికాడా! ఫర్మానా చూపించుము.

(ఫర్మానాకళ్లకద్దుకుని) ఉస్తాదు

జహానాహ్! బిడ్డకు జ్వరముగా నున్నది.
తమ యాజ్ఞాబలమే యామెను రప్పించినది.
తప్పులు ఊపించవలయును.

మిత్తుడు

ఫరవాలేదు. కానిండు.

ఉస్తాదు

బిడ్డా, అనార్కళి!

అనార్కళి

నీ పదమ్ముల యంద నిలచి యున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ఈ మహాఝురి యందు నీదు లాడగనైన
కాలు సేతులు రావు కరుణించవే నాథ!
హేనాథ! నీపాద మీ దాసి కన్నీట
కలుషితం బైనచో ఊమియింపవే నాథ!

ఈ తుమ్మి పుపు కన్నె యెంత బేలయె కాని
భృంగరాజును జూచి బెంగ కొన్నది చూడు.
హేనాథ! హేనాథ! హేదయావసరాశి
కలుషాత్మ యగు దీని గాల్చివేయుమునాథ!

(మూర్ఛ)

ఉస్తాదు

గునీ! గునీ!

మిత్తుడు

అయ్యో!

ఉస్తాదు

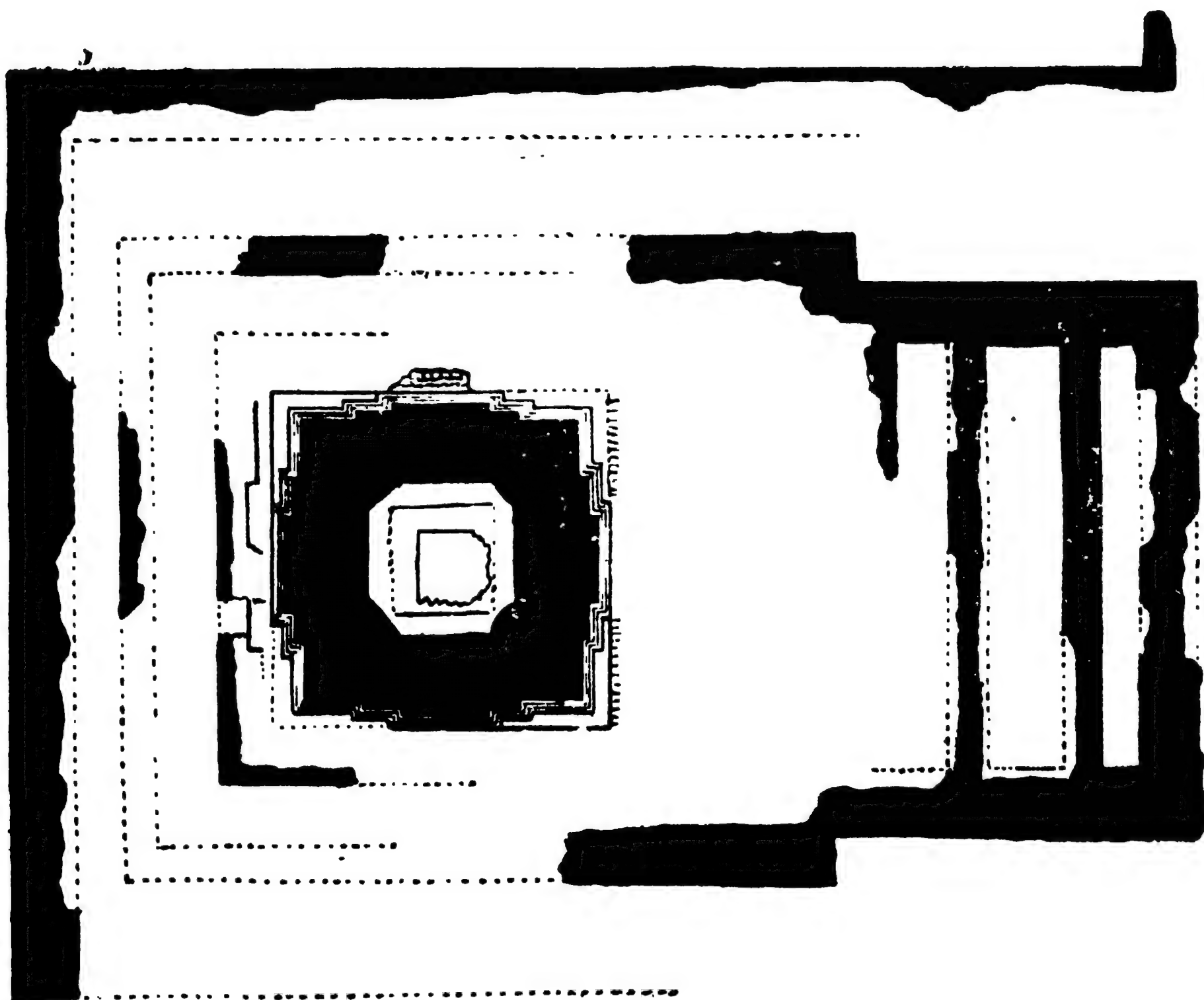
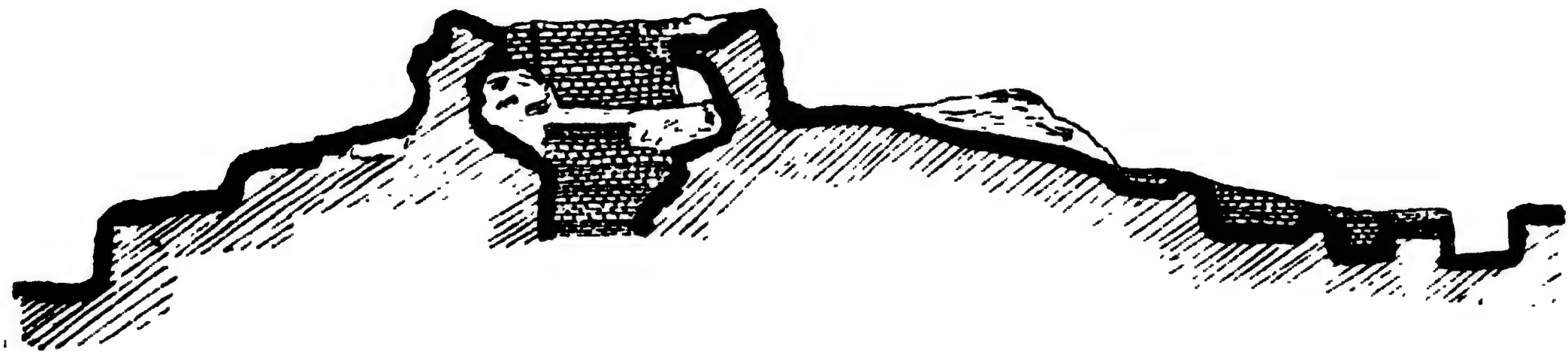
ప్రభువుగూడ మూర్ఛ పోవుచున్నాడు. దయా
వసరాశి యీమహారాజు.

రంగము ౬

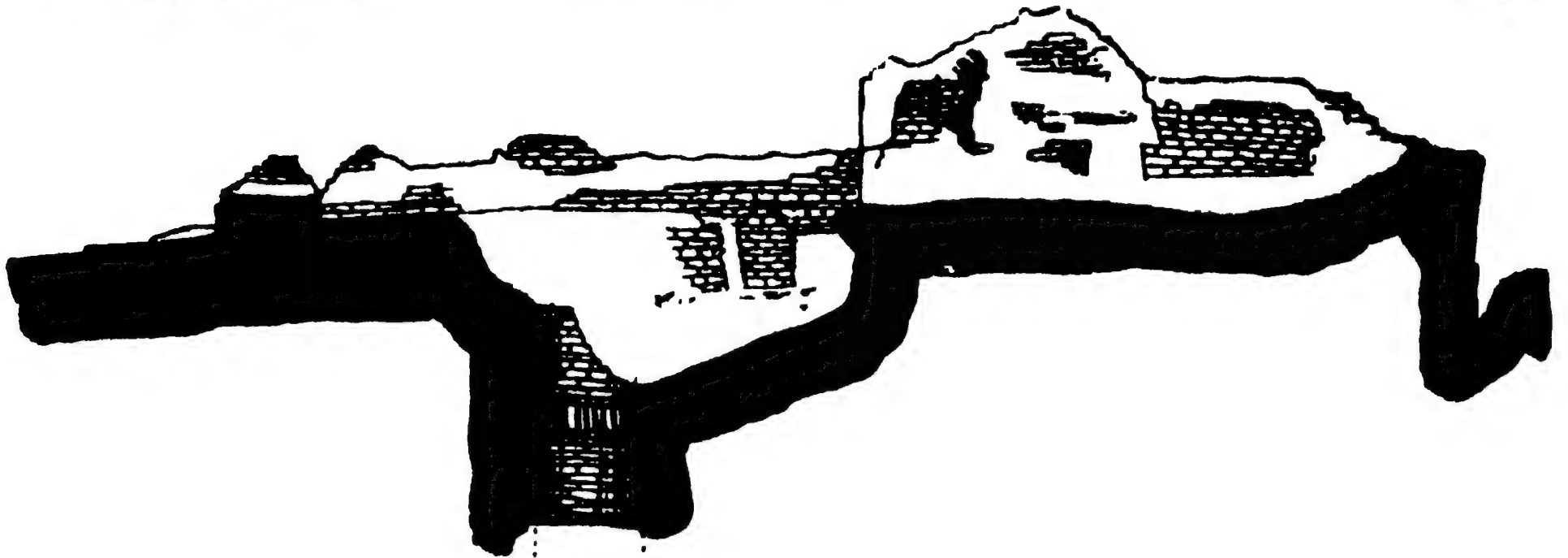
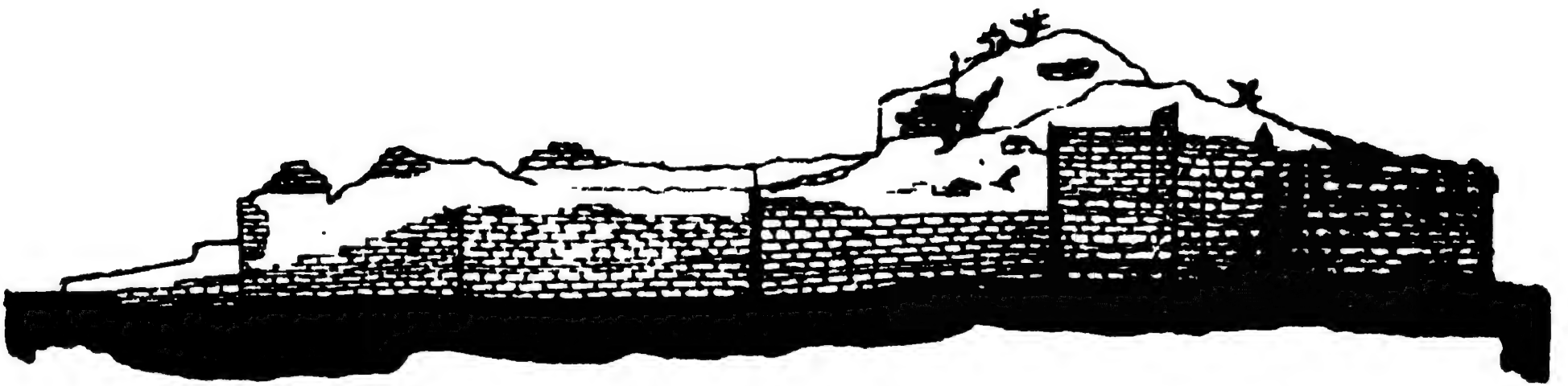
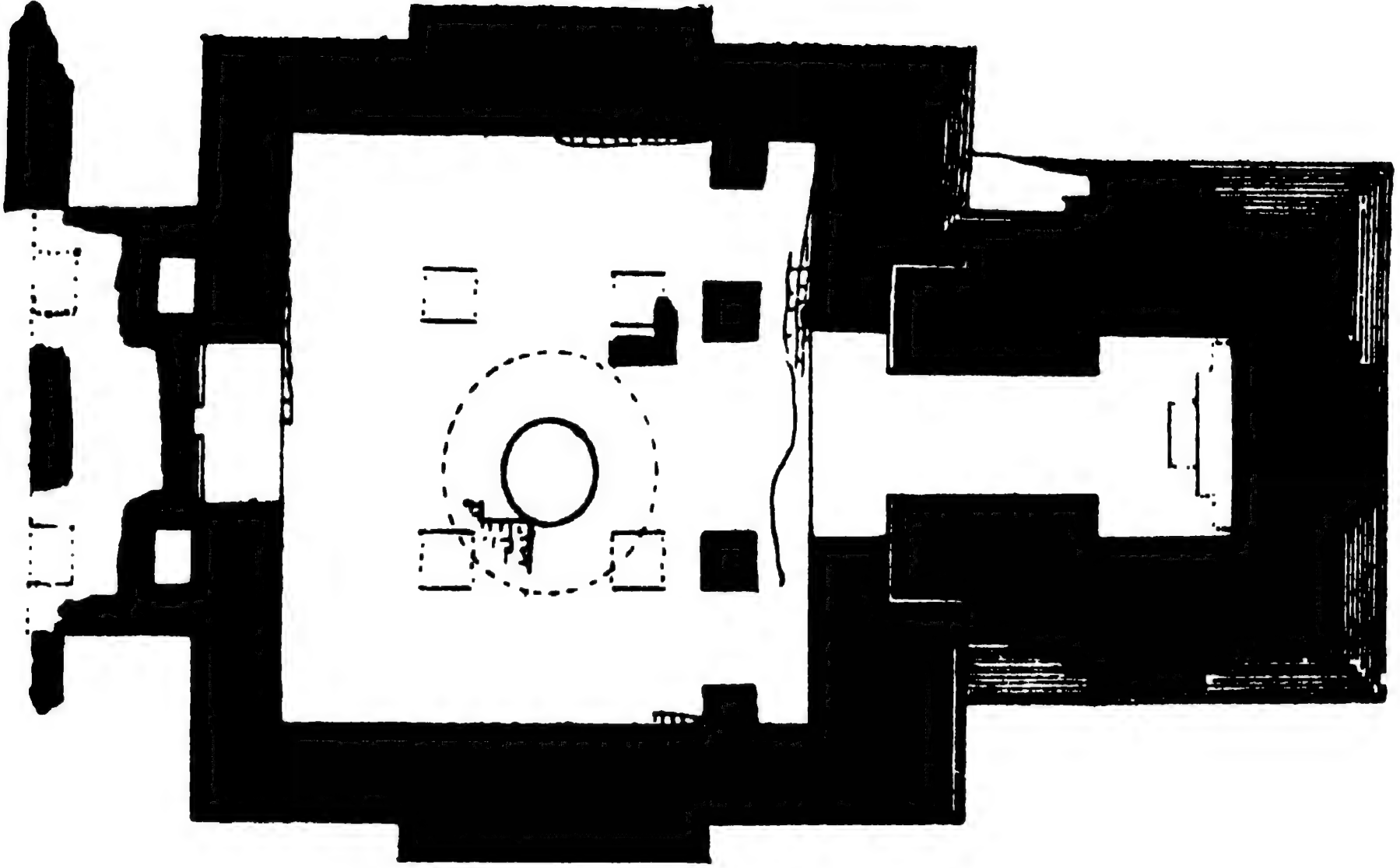
సలీము

నీ పదమ్ముల యంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ప్రాణప్రియా! నాహృదయమును నీయందే
నిలచియున్నది. మాతండ్రిచే కఠినముగా
విధింపబడిన నాప్రవర్తనము నిన్ను నేనుదర్శించుటకుగూడ వీలులేకుండ జేయుచున్నది.
అప్పటికిని నృత్యమును చూడవలెనను మిష
చేత నిన్ను దర్శించుటకు వచ్చితిని. అపుడు
నాదురదృష్టముచేత నీవు జ్వరా ర్తవైయుంటివి.
అప్పటి నీజీర్ణశృంగారము నాకనుల కంట గట్టి
నట్లున్నది. మనోహరిణీ!

దేవీ! ఇదిగో! ఈప్రకృతి వికసించినది. నీహృ
దయము నాయెడల వికసించలేదేమి? నీవు
నాయెడల నెట్టిభావములు గలదానవో తెలిసి
కొనకుండ విన్ను దేవీయని సంబోధించుచుం
టిని ఊమింపుము.

జేతవన స్తూపము - 1.

జీతవనస్తూపము. 2.

నీ కీ బానిసవ్వల్లి లభింజేసిన వైవ మొత
యనుల్లింఘసీయముగ నున్నది. నీవు బానిసవు
గాకపోయిన వో నీవిషయము నాతండ్రితో జెప్పి
మనయివ్వరిము నాయన యనుమతిమీదనే
వివాహము చేసికొనెడివారము. ఇప్పుడు వారి
యనుమతి లేదుగాని మన సమీపముగను దూర
మగుచున్నది.

నిన్ను చీకటితనములో పెట్టి బానిసగా
నమ్మిపాడెన్వడు? ని కే యిటు నుద్భవించి
తితో వెలియదే! ఏ సత్తులముగలదైన నే
నదిగొన్నగృహము నిట్టనైన నీవు పుట్టినచో
నా దుర్మార్గుడు నీకెంత మహాపాపము చేసిన
వాడగుచున్నాడు.

ఆహా! ఈ బానిసవ్వల్లి మొతచెడ్డది! చక్రవ
ర్తియగువాడ యోగలూసులై యునియో పనిచే
యుట మొత దేశాధిపతివాయకము! ఈవృ
త్తికి రాజులు సానుకూల పడుచున్నారు. చక్ర
వర్తులు ప్రోత్సహించుచున్నారు.

కానిమ్ము! బానిస మనుష్య కాకపోయిన
దా? భగవంతునియొక్క చిహ్నలాస మామెలో
లేకపోయినదా? ప్రేమయను నమ్మతపదార్థ
మామెలో దొరకదా?

ప్రియా! నీకు దత్తమైన నాహృదయము
మరల నేను లాగుకొనలేకున్నాను.

అనార్కాశి బానిసకూతురు. నేను చక్రవ
ర్తికుమారుడను. మాయురువురి వివాహము
రాష్ట్రమునకుగాని రాజునకుగాని యనుమతి
యెట్లు? ఇట్టి సంబంధము గలిపించుకొని నా
తండ్రికిని రాష్ట్రప్రజలకును నిష్పములేని పని
యేల చేయవలయును? మానుకొందునా?

పుష్పకన్యకలు

ప్రాశస్త్యకసిత పంకజనిర్గత
బాధుర రమణీయామోదంబాలు
నీలో దాగెనులే

వసంతుడు

ప్రాశస్త్యకసిత పాశ్చాత్యిందులు
మీలో దాగెనులే.

పుష్పకన్యకలు

బాలమ్మణాలీ కీలకరా-మ
తాళ మనోహరి నీలకచా-స
మౌదవసీ పుంకీకృతదేహా
(స్వత్యము)

పుష్పకన్యకలు

కైవరంజలుగొని కమలపరాగము
లాదట వినరెడు సరసులలో
పోదము మలయసమీరము సారము
పొల్చుకొన్న దారులలో.

వసంతుడు

సిగ్గేటికి వాసంతిక నావే
చేబూనవె నా ప్రాణసఖి
ముగులు పెట్టితిపరాగ సంతతి
పూలువిరియు నీవనిలో.

అందరు

చిలుప వానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యునుకపొరలో.
కలసిపోవుదము పాటలు పాడుచు
మరిగిపోవుదము వీనిలో.

సలీము

ఆహా! ఏమాసౌందర్యము! తలంచు కొనిన
కొలది నాయీ యూహలువమ్మై పోవునట్లు

తోచుచున్నది. అయినను నేమిచేయును.
నామనస్సంత బేలయిగునేమి! ప్రేమ! అనా
ర్యా! మనోహరిణీ!

కోకిల

వికసించిన వసంత సుకుమారకుసుమముల్
ప్రకృతియందున నూత్నఃకరిణామమునుపొందె
నామనోహర గీతికా మరదము శ్రోలి
దోమందు పులికితాబే యెప్పు విశ్వము
కామినీ కంతసంగతమైన బాహువు
రామణీయక మెల్లరావించుకొన్నది
ప్రకృతిలో తనచూత్మ ప్రతిబింబించుట మాచి
భగవంతుడును గూడ పులికితుండైనాడు!
నకలస్వరమ్ము లానానాదము మాని
నంచమ స్వరములోని నైక్యము బొందె.

సలీము

ప్రణయినీ! నీవే నేను; నేనే నీవు. మన యిద్వ
రకును భేదము లేదు. నీలతాకుసుమబాహు
వులు నాకంతము చుట్టిన పెనవేయుము
మనోహరిణీ! ఈ కృత్రిమమైన యారామము
నందే వసంతం దీట్లు విజృంభించినాడు. ఇకప్ర
కృతి రమణీయములగు మహాదేవ్యులు లెట్లు
న్నవో. వసంతుడా! నీవు నన్ను లొంగించు
కొన్నావు. నీకు జోహారు! జోహారు!!

మాయరువురి యాత్మలు నొకటియై ప్రా
గినవి కాని బాహిరమైన యీభేదము దృశ్య
నమగుచునే యున్నది. ఏమిచేయును?

కవి

శ్రీమతంబగు నీవసంతము వికా
సింఛె నవోద్యానపు

నీమాంతంబు మావిపూవులివినా
సింఛె, పువుల్ వాసనా
ప్రామాణ్యంబుగా చాల్చి కట్టుటను నా
రామేందరా ప్రాస
తీమనంబున నీ తమాల కుటుజ
క్రేణుల్ ప్రకాశించెడిన్.

ఈ మధునాసనా లహరి
యీ మధుమంః పికారివం
కోమలి మల్లికా మస్మణ
కుట్టు నిర్దిత వాసనాగల్
మా మనసుల్ నహించెడు కు
మాది మిది తనగి పానమి
కేమి విరోధి నర్థియె
నీ సమకూర నిదేమి చిత్రమో!

సంత విరోధ భావము వ
హించిన నేమి మదంతరింగున్
వింతలు పుట్టెబో ప్రకృతి
భేదములేక సమాన భావపున్
శాంతి ఘట్టిలె నా హృదయ
సారసముద్భత భావవీచికా
క్రాంతమ సర్వవస్తు బహి
రంతరసవ్యసదైకమందెడున్

సలీము

నేను గూడ బానిస జన్మమైన నెత్తితిని కా
దు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై గోలపు
ట్టవలె! నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై పుట్టి
యీ స్వాతంత్ర్యములేక బ్రతుకుట కంటెబా
నిసనై పుట్టిన బాగుండెడిది. ఇప్పుడు నాకు
బానిస యన నేమి, చక్రవర్తి యన నేమి

తెలిసినది. ఇరువురును బానిసలే. బానిస నని చక్రవర్తికి తెలియదు. బానిసనని బానిసకు తెలియును.

ఇంతగా సంస్కారము కల్గిన నా మనస్సున కింకను శంకారహితత్వము గలుగలేదు. ఉన్న యీ చక్రవర్తిత్వము తస్వట యెట్లు? మనస్సు సమాధాన పొందుకొన్న యీ సమాసత్వ మాచరణకు చెచ్చుకొనుట యెట్లు?

కవి

భ్రూపుటబుగ దృష్టి నిల్చుకొని యోగి
క్రక్కతి బహిరంత గింబుల పరిధివిల్చి
నాత్మ తత్త్వంబు చూచి చూహోప్రసంగ
మందగా రాని చూసంద మనుభవించి.

క్రక్కతి భేదమున కట్టి బడస నాన్ది
తన మహానస్థిగిని తన్ను బానె చూచి
నవ్వుకొని ముగ్ధిపోయె నానంద వాణి
సర్వవస్థు సమత్వంబు సమభుజిల్లె.

మధుర మధుమాస మరుచెంచి మధుకరీవి
లాసరాగంబు లాశావికాసమయ్యు
దృష్టియెచ్చట బుటపిన నితయనుచు
చెప్పగా రాని చూసంద సిద్ధ కలిగె.

సలీము

మధుమాస వశమున బురికితమైన యీ ప్ర
సంగ మిత చూసందదాయకముగా నుండి
నాలో నున్న యీ శంకామాలిన్యమును
తొలగితము జేసినది. ఇంతవఱకు సంజేహ
వార్ధిలో నేచేల మహావాయుధూతనౌక వలె
నెల్లలాడుచుంటిని? దేవీ! అనార్కళి! నీవే
నా మనస్సున కధినేత్రినైతివి. భావిభారత
చక్రవర్తిని విసేవే. కాదా, నీకొంటుకు నేను
బానిస నయ్యెనను. నీవు లేని నా కీరాజ్యమె
దులకు? భగము లెందులకు? దేవి! సర్వము
సకర్పించితిని. నాజన్మలో ప్రప్రథమమున నాదృ
ష్టి నీ సూర్యచేతగలిగినది. నీవు మహారాజపుత్రి
వికానిమ్ము, బానిస పు కానిమ్ము! నాజీవితాంత
మ్మును నీవే యధినాయకు రాలవు. దేవీ! క
టాక్షింపుము. ప్రసాద! అనుగ్రహింపుము!

కోర్కె

పెనుచుత్తి వెంకిటరత్నము గారు [యువకివిచుండలే]

దేవుండు

ప్రమికావలె నరము కోరుండు
మీమహాతపములకు మెచ్చితి
భూమిలోపల వైంద్రున్నీ
భోగమడిగెదరా?

భక్తుండు

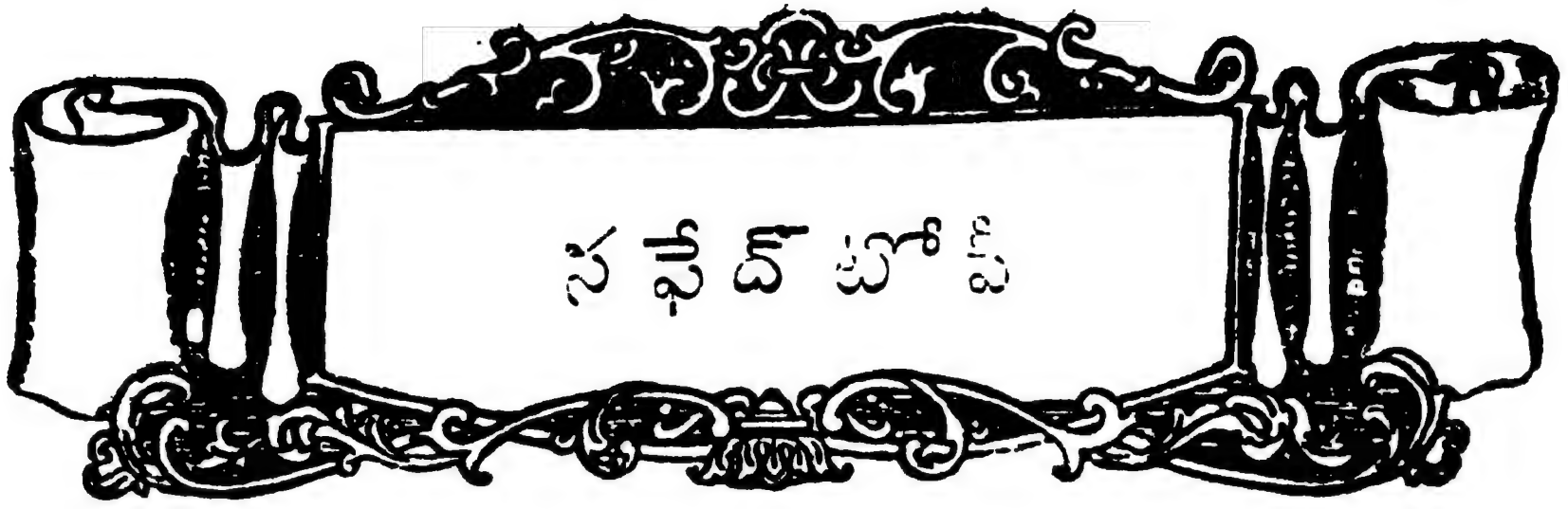
విసిగిపోయితి నైహికంబుల
ముసుగు వెట్టితి జ్ఞానదీపము
రక్తి లేదిక భోగములలో
ముక్తినిమ్ము గురూ!

యాగి

లోకమంతా మిథ్యకాదా!
శోకమొకటే ప్రాకిరాదా!
నాకొనఁగు సాయుజ్యపదవిని
నాయనుఁగు తండ్రి!

కవి

తనివి తీరదు! యెంత పాడిన
తనివి తీర దిశెంతఆడిన
క్రక్కతిలోపల నిన్ను చూస్తూ
పాడుకొందు గురూ!

శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మీ దేవి
[వీరిని భాషనుంచి అనువాదించినది]

సాయంకాలము వకీలు బజారునుంచి
ఇంటికి రాగానే ఆయన భార్య
మోహిని ఉత్కంఠతో చూచి “ఈవాళి కూ
డా మరిచిపోలేదుకద?” అన్నది.
వకీలు మందహాసము చేసినాడు. మోహిని
వికాసముతో ఆయన చేతిలోనుంచి “లెవెం
డరు” సీసా అందుకొన్నది.

సరిగా ఆశేళ కే ఆయన పరిచారికకొడుకు కేశ
వుడు అక్కడికి పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. సంతా
నము లేని ఆదంతులహృదయాలు శుభ్ర
ముతో నిండిఉన్నవి. కేశవుడు వారిప్రేమకు
పాత్రుడు కావడానికి గుణముతో పని లేక
పోయింది. బాలకులకు సహజమైన సారథ్య
ముతో కూడిన వానిచిరునవ్వు మోహిని చీ
రెకొంగునుంచి అనురాగమునూ ఆనందము
నూ ఆకర్షించగలిగింది.

కేశవుడు వకీలు చెయ్యి పట్టుకొని “బాబుజీ,
‘టోపీ తెచ్చారా?” అన్నాడు.

“తేలేదు కేశూ. ఈవేళి కూడా మరిచిపోయా
ను” అన్నాడు వకీలు.

నిరాశవల్ల కేశవుని కళ్లనిండా నీళ్లు తిరిగినవి.
మోహిని చూడలేకపోయింది. ఆమె కోపము

పెచ్చుకొని “అయితే దీనికి ఇంకా నేమిటి?”
అన్నది.

“సర్కారువారి చిత్తం!” అన్నాడు భర్త.

భర్త కొత్తటోపీ—క్రీస్తుకంపెనీవారు తయారు
చేసింది—వంకెఱుపించునది తన మోహిని
కేశవునికే ఇస్తూ “తీసుకో కేశూ, ఇది తీసుకు
పో” అన్నది.

కేశవుడు టోపీ తీసుకొని సంతోషముతో
నల్లదగ్గరికు పరుగెత్తుకొనిపోయినాడు. మో
హిని చూస్తూ ఉన్నది. భార్యవిధించినశిక్షను
ఆపరాధి అయిన భర్త చిట్టచుట్టముగా స్వీకరించి
సవ్వినాడు.

౨

“ఊ, నేను తప్పకుండా ఉత్సవానికి వెళ్లుతా
ను” అన్నాడు కేశవుడు.

“ఎవ రన్నారు? అంతా వున్నది! ఈవాళి
ఏమిఉత్సవంలేదు కేశూ!” అన్నది తల్లి.

కేశవుడు తల్లి చెయ్యి పట్టుకొని వసారాలోకి
తీసుకుపోయి “చూడు, ఎంతమంది గుంపుగా
వెళ్లుతున్నారో! ఇంకా ఉత్సవం లే దంటు
న్నావు!” అన్నాడు.

“కాని నిన్ను వెళ్లనివ్వను” అని తల్లి బెది
రించింది.

కేశవుడు కళ్ళి నీళ్లు పెట్టుకుని “ఇవాళకు మాత్రం వెళ్ళినీ. ఇంక మళ్ళీ యెన్నటికీ వెళ్ళ నమ్మా!” అన్నాడు.

ఇట్టి కేశవునితల నిమురుతూ “కేసో, చిన్న వాడవు. ఒంటరిగా జనసంఘంలోకి ఎలా వెడతావు? బళ్ళకింద పడిపోతావేమో నాయనా!” అన్నది ప్రేమతో.

ఏమీ తోచక పల్లవాడు గుంపుకేసి చూపు తూ “ఎంతెంతమంది చిన్నవాళ్లు వెళుతున్నారో. నే నొక్కణ్ణి చిన్నవాడినా? కాస్తచూరిం న్న వస్తాను. విజిగా, అమ్మా!” అన్నాడు.

ఎన్నివిధాలు చెప్పినా కేశవుడు విసకబోనదిము చేత చివరకు తల్లి “సరే, వెళ్ళి. అయితే సూర్యాస్తమానం కాకముందే ఇంటికి రాక తోతే పిలుగుతున్నా!” అన్నది.

కోరిక నెరవేరినదమునల్ల బాలుకుని ముఖము శోభాయమాన మయింది. వాడు ఉప్పొంగి తూ “తప్పకుండా వస్తా అమ్మా” అని పలు గైత్యోయినాడు. తల్లి వానిచెయ్యిపట్టుకుని “ఈమురికిగుడ్డతో పెడతావా? పద, మంచి చోక్కా తొడుక్కుందువుగాని” అన్నది.

కేశవుడు పెట్టలోనుంచి కొత్తిచొక్కా తీసు కుని తొడుక్కున్నాడు. “టోపీకూడా పెట్టుకో” అన్నది తల్లి.

కేశవుడు వెంటనే “అమ్మా! ఆరోజు బాబు గా రిచ్చారే, ఆటోపా?” అన్నాడు. టోపీ శిరస్సుమీద ఉంచి “జాగ్రత్త, పారేనెవు!” అన్నది తల్లి.

క్రిస్టోపీ పెట్టుకుని కేశవుడు ఉత్సవము చూడడానికి బయలుదేరినాడు. సంతోషము తో తల్లి పల్లవానికేసి చూచింది.

విదేశన ప్రదహన మపుడుదని కేశవుడికి తోవలో తెలిసింది. ఒకాయన విదేశనస్త్రాలు పోగు వేస్తున్నాడు. ఆయన కేశవునిదగ్గరికి వచ్చి “తే, నీటోపీకూడా” అన్నాడు.

“ఎందుకూ?”

“కొంచెం నేపటిలో ఈవిదేశనస్త్రాలపోగు లగుబడిపోతుంది”

“అయితే, ఈటోపీకూడా తగినస్తారా యేమిటి?”

“భారతవర్షపు ఉన్నతికోసం యజ్ఞం జరుగు తుంది. దాంట్లో విదేశవ్యాపారం ఆహుతి అవుతుంది.”

దీని జేమీ గ్రహించితేక “ఉండొచ్చు, నా టోపీ ఇవ్వను. టోపి పోగొట్టుకోవద్దని మా అమ్మ చెప్పినది” అన్నాడు.

“చూడు. అందరూ తమబట్టలు ఇచ్చేశారు. నివుకూడా శే” అని ఆయన బోధించాడు.

“నే నెలా ఇస్తాను? మాలమ్మకు ఏం చెప్పను. అమ్మ నడిగివచ్చి యిస్తాను” అన్నాడు కేశవుడు.

ఆయన సవ్వి “సరే” అని వెళ్లిపోయినాడు.

తన ముద్దులటోపీని భద్రముగా చుకలో పెట్టుకొని కేశవుడు ఉత్సవము జరిగేచోటికి వెళ్లినాడు. అక్కడి విదేశనస్త్రాల రాని ఆకాశము అంటుతున్నది. రకరకాల పట్టుబట్టలూ,

ఉన్నిబట్టలు రంగులబట్టలూ, చాలాచాలా ఖరీదు కలవి పెడవేసి వున్నవి. ఇంకా జనులు బోకీలూ, బట్టలూ పెడవేస్తున్నాడు. అంత కంతకు గుట్ట పెద్ద వస్తువున్నది. అప్పశ్యము చూచి కేశవుడు నగ్గరిపుష్పముననుత “ఈ బట్ట లెందుకు నగకెత్తున్నాడు?” అని అడిగాడు.

“విదేశీవ్యాపారం మన దేశాన్ని నాశంచేసింది. ఇప్పుడు దేదేనానెందు అవుతున్నది” అని చెప్పినాడు.

“నాలోకికూడా విదేశీలో చేరించేనా?”

“అవును”

“నేను నీన్ని తగిలబడితే ఏమైనా లాభముంటుందా?”

“అప్పుకుండా”

బట్టలూ బోకీలూ రమ్మలూ వెలిసింది. మహాత్మాజీ స్త్రాలకుప్పకు అగ్ని సుస్కారము చేయడానికి ముందరికి వచ్చాడు. కేశవుడు వెనకనుంచి చప్పున ఆయనచెయ్యి పట్టుకుని ఆపినారు.

మహాత్మాజీ వెనకకు తిరిగిచూచారు. చక్కనిపల్లవాడు చేతులో ఘట్టుటోపి పట్టుకుని “అప్పుడే కుప్పకు నిప్పుంటించకండి. కాస్తనే పొగండి. నా బట్టలుకూడా పెడేస్తాను” అన్నాడు.

అప్పుడు కేశవుడు ప్రించమే మరిచిపోయినాడు; తన కిష్టమైన బోకీ, తల్లిసూట్లూ మరిచిపోయినాడు. తక్షణము తన ముద్దుల

టోపీని కుప్పమీదకి విసిరివేసినాడు. చొక్కా- పెడవేయడానికి విప్పితున్నాడు.

మహాత్మాజీ, వాత్సల్యముతో కుర్రవాడికంటే ము కలిగించుకుని “రా, పెత్తా! పెత్తాల్లు లేకపోతే యజ్ఞము పూరికావదు. భారత పుత్రుడూ సరిసహృదయుడూ అయినా చిన్న చల్లవానిత్యాగము నల్లనే ఈనాటికే పెట్టల మవుతుంది” అని చెప్పినాడు.

కేశవుడు చొక్కా విప్పి విసిరివేశాడు. మహాత్మాజీ అనందముతో తన పల్లెటూరి బాలుని పరిస్థున ఉంచాడు.

బాలుడు పులికిత్తుకు “భాగ్యం నీకీ” అని కేకవేసినాడు. విదేశీస్వపైష్ట్య విదేశీ వ్యాపారాన్ని ధస్తీభూతము చేసాడు.

అగ్నిజ్వాలలు సత్తెగముద్రాలూ బాటి ఈ స్వతంత్రము ప్రకటించివవి. స్వతంత్రమున్న విదేశీ వ్యాపారము ఆకామునాచే పుష్ప వర్షము కురిపించింది.

3

పొద్దు కూకింది. నిశాసు నరి వ్యభిచారి మొదటిఅడుగువెట్టింది. కేశవుడు ఎంతనేపటికీ ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి వ్యాకులముతో వానిరాకకు ఎదురుచూస్తున్నది. కాస్త చిన్నపయితే కేశవుడు వస్తున్నాడనే భ్రమతో చాలి వైపు చూస్తూఉన్నది. నిరాశ కలిగినప్పుడు కళ్ళ నీళ్లుపెట్టుకొని తనకుమారుని భద్రముగా ఇల్లుచేర్చమనిభగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నది. పొద్దు పోయినప్పటికీ కేశవుడు ఇంటికి రాక పోవడముచేత తల్లి మోహిని దగ్గరకువెళ్లి

ఏమి చాయ్యమంటారని అడిగింది. మోహిని బనారసుచీరమీద లెహడంబిలుకుతున్నది. ఆమె నీసా బిరడా పగిల్చూ “ఇంట్లో డబ్బే పొద్దు పోలేదు. నన్నానే ప్రతిదామ, ముందకు స్వధాగా పనియింపతావు?” అన్నది.

సమీపములో ఉన్నతలుపు చెక్కన పోయి కున్నది. స్వదేశీవస్త్రాలు కలిగిన కేశవుడు తల్లివ్యవహారం పరిశ్రమకొని వచ్చి “అమ్మా, ఇక్కడ ఉన్నావా? చిన్నది పెరిగి పెరిగి ఇక్కడ కేక పెచ్చాను” అన్నది.

కేశవుడు బాగానే తల్లి కోరికలతో చెయ్యి పెట్టి కొని “వచ్చావు మనమా! ఇంత శూన్యపోయినప్పుడంతకు తాత్పర్యమింతూ, ఎవరి ఇంటికీ వచ్చావేమి? ఇంతసేపూ ఎక్కడ వచ్చావో అక్కడకే నుండి. ఎయ్యి ఇక్కడ లేదు? కేశవుని, చిక్కెబ్బట్ట లేవి? టోపీ యెక్కడ పోలేదావు?” అని కూక లేసింది. బాలుడు సానుభూతికోసము మోహినికేసి చూచిగా చూచి తల్లితో “అమ్మా, ఉండిన, కాస్త అయిపు తప్పికోనియ్యి. అంతా వెళ్ళి తాను. నేను చెప్పేదిమీద నన్ను కొట్టవు” అన్నాడు.

తల్లి కోరికలతో “నీ టోపీ నేను ముందు” అని అడిగింది,

“అమ్మా, నాదగ్గిరినుంచి టోపీ సేవరూ లాక్కోలేదు. స్వయంగా నిష్పలో పడేశాను”
“టోపీ తగిలేదావా? ఎందుకూ?”

ఎందుకూ? అది విదేశీది. అది పెట్టుకుంటే పాపమని విన్నానమ్మా! ఎందుకో తెలియదు

కాని టోపీ నెత్తిమీదవుంటే కొండంతపాపం వున్నట్లు తోచింది. ఈ టెల్ల టోపీ మహాత్మా జీ తమచేత్తో నాశిరస్సున వుంచారు. నేను రాజకుమారుణ్ణి అయినట్టే నాశిరస్సుమీద కీరటంబెట్టినట్టే అవ్వడం తోచింది. విదేశీ బట్టలు విప్ప నిష్పలోనేసి స్వదేశీబట్టలు కలిపినచ్చాను. అమ్మా, ఈ సథేద్ టోపీ నాకు ఎంతో బాగాలేదా చెప్ప నిజంగా!”

తల్లి ఆశ్చర్యముతో స్తబ్ధించి ఏమీ బదులు చెప్పలేదు. మోహిని ముష్టిచాలై ముందకు వచ్చి “నేను చెప్పనా కేశవా! ఎంత శోభ వచ్చిందో? భారతవర్షానికి వెళ్ళి పిమ్మా లయకీరటము ఎంత శోభవచ్చిందో ఈ టెల్ల టోపీ పకు అంత శోభ వచ్చింద” అని చెప్పింది.

బాలుడు ఆనందముతో తల్లివైపు తిరిగి “అమ్మా, ఈవాళనుంచీ విదేశీవస్తువు నేదీ ముట్టుకోనని ప్రతిజ్ఞ చేశాను; ఇద అమ్మా, నీవి విదేశీతో నేను గుర్తించలేను. పెట్టెలో నుంచి విదేశీవస్తువు లగ్నతీసి తగలనెయ్యి” అన్నాడు.

తల్లి కేమీ తెలియలేదు. అయితే గ్రహణ శక్తిగల ఆమె అక్కడ లేకపోలేదు. కేశవుని మాటలన్నీ ఆమె చాలా శ్రద్ధతో విన్నది. అప్పుడామె చేతిలో లెనెండరునీసా చెప్పిన కింగపడిపోయింది. నిస్సహచరిన కాముకుని హృదయమునలె ఆనీసాబద్ధలయి పోయింది.

కేశవుడదిచూచి మోహినితో “అయ్యయ్యా, విన్నమ్మగారూ, ఎంత చక్కటి నీసా పగిలి పోయింది” అన్నాడు.

“మంచిని జరిగింది కేనూ! దీనిగతి యింతే కావలి!”

“ఏమిటి! ఇదికూడా విదేశీదేనా!”

“అవును”

“అయితే సరిగ్గానే జరిగింది!”

తల్లి కేశవునిచెయ్యిబట్టి కుని “ఎద, నాయనా, అన్నం తిందువుగాని, ముఖమంతా వాణి పోయింది” అన్నది.

కేశవుడు చెయ్యి వదిలించుకొని “అమ్మా, ఉండు. ఈవిదేశీదేనా! పోయిపోయి కూడా భరితీయులమీది కరితీర్చుకోవాలి కాళ్ళిట్లో గుచ్చుకుంటూది. పెంకుకేరి మహాసముద్రంలో విరిరిపోస్తాను” అన్నాడు.

వగిలిపోయిన సీసాపెంకులు పరివేసి కేశవుడు తల్లిపెంట వెళ్లినాడు.

మోహిని ఇంట్లో మూలమూలలూ వెలికి విదేశీవస్తువులు పోగుచేస్తోన్నది. వకీలు ఆకస్మాత్తుగా ఇంట్లోకి వచ్చినాడు! వచ్చి అదంతాచూచి ఉలిక్కిపడి “ఏమిటి చేస్తున్నావు” అని భార్య నడిగినాడు.

“ఏమిలేదా, విదేశీవస్తువు లన్నింటికీ స్వస్తి చెపుతున్నా; ప్లావారే టప్పటికి మనయింట్లో వరదేశపువస్తువు ఒక్కటి ప్రాణగూడదు” అని భార్య చెప్పింది.

వకీలుతల గిర్రన తిరిగింది. నక్షత్రాలు ఒక్కొక్కటే కళ్ళముందరిగా వెళ్ళిపో తున్నట్టు అయింది. ఆయన మోహినితో “స్వస్తి కాపాడుకోటానికైనా బట్టకండినీ” అన్నాడు.

“ఇప్పుడు మన దేశంలో స్వీకృతానా? విదేశీ వస్తువులకొని స్వీకృతానా? శానక ఇంకా రక్షణ మొందుకు? సీతాసావిత్రిమానము కాపాడిన దేశీయవల్కులాలను దయాస్వరూపిణి అయిన ప్రకృతి మన కివ్వదా? బట్టలుకోసం భరతఖండం చిలిస్తుందా? ప్రాణానికి అనంత నష్టరాని యిచ్చిన భగవానుడు మనకు వస్తువు లేకుండా చేస్తాడా?”

ఈనూటలలో ఆవిడి నంకెమీనకేన్న చీర తీసి కిందబట్టా కుప్పలో పడ నయ్యబోతూ ఉంటే భర్త అడ్డమున్నా “అమ్మా, అది విదేశీదే కాదు, స్వదేశీ బనారసు చీర” అన్నాడు.

“కాని విదేశీదుర్గంధం వస్తున్నది దాట్లో నుంచి”

“ఏం దుర్గంధం?”

“వాసన చూడండి”

ఆయన చీర వాసనచూచినాడు. లెపెండరి పరిమళము ఘుమఘుమలాడింది. ఆయనసమీపాత్తూడలేదు.

విదేశీబట్టాన్ని అంగణములో పోగుచేసి మోహిని కొరివి అంటించబోతున్నది. బయటి నుంచి బిచ్చగస్త్ర యిలా ప్రార్థించింది. “అమ్మా! రెండుమూడుబట్టలు ఇందలోనుంచి నాకు దయచెయ్యండి, తగలబెట్టకండి. మీ పేరు చెప్పకుంటూ శీతాకాలంలో నేను, నాపిల్లలూ వెచ్చగా కష్టకుంటూ అమ్మా!” దాని మాటలు లెక్కచెయ్యక మోహిని “ఈవిదేశీవస్త్రాల్లో ఒక్కొక్కపోగు వేల

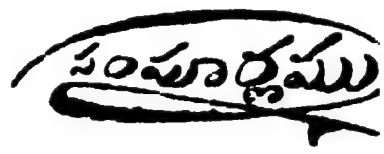
కొద్దీ సూదూలై నీశరీరాన్నిగుచ్చుకుంటవి” అని చెప్పింది.

భిక్షుకురాలు అంతటతో ఊరుకోక మళ్ళీ “దీనురాలను, బికారిని! అమ్మా, కట్టుకోటానికి ఒక్కబట్టయినా లేను. ఒక్కటైనా ఇవ్వడమ్మా!” అని వేడుకున్నది.

“మనదేశంలో జనమంతా సంత్రవిహీనంగానే ఉంది. అంతాదరిద్రులే సుఖంగా వు

న్నదెవరు? పో, వెళ్లిపో, మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చేవరకూ శీతకాలం ఏలాగో గడుపు. పో” అని మోహిని చెప్పింది.

అగ్ని తగలగానే విదేశీవస్త్రాల పోగు భస్మమవుతున్నది. ఆనందముతో చేతులుతట్టుతూ గొతులు వేస్తున్న చిన్న వేశ్యలు అగ్నికాంతిలో మోహినికి కనుపించినాడు.

డా.గురుమూర్తలు

సాహిత్యచరణ్ణతి నీతిః ఆంజనేయులు గారు

గమనవేగభరమ్మునఁ గలఁగి, మిత్ర!

బహుళదుర్దమాయాన సంభ్రమసమ తాంతరంగుడ వగుచు, దినాంతసమయ [న్వి ముఁ నరుణకాంతం లాననమునఁ జొంగ నరచుఁ బసిండిపడుగులు చాఁపినట్లు కదిసి తరగల మిడుగులుల్ చెదరినట్లు నలితైరల బాటోవానన్నె యలఁదినట్లు ముదిరమోముఁ గెంపులు వొదిలినట్లు తోచి యోచనివాడలఁ దోచుచుండి సౌమ్యసంసక్తమైన కెంజాయ ననరు పల్చిమాశాంతరాంబరపటలిఁ జొచ్చి, నవ్యతేజులు నందు లేనం నర్చి, కడఁగి వెన్నాడుచెలికిఁ గన్పడని మాడ్కి నాఁగి, మబ్బలు నందందు డాఁగిడాఁగి, యెడనెడను నీవు పొడమి ఁర్విడుచు నుండఁ గాంచి, పూర్వాద్రి ధనశమేఘముల నడుమఁ

జనుచు, నల్లిన నెందో డాకొనుచు, వగలఁ గనుచు, జలివెలుగుల నెల్లకడలఁ జిందఁ గోరి, ఎదునాఱుకళలు నిండాఁ బూలిచి, సుప్రసన్నముఖుడము సుస్వభావ గరిమ విలసిల్లి, నెంతయు మురువుపొచ్చు, బరువెసంగఁ, దీప్తోత్సాహపటిమ వెలయఁ, ప్రీతి నిన్ను వెన్నంటుజాభిల్లి నెఱిగి— మీరు డా.గురుమూర్తలు మెలఁగ నిట్లు నవ్వునవ్వుల నుండి మీతంతు వెలిసి ఁలువెఱంగుల మురియు రిక్కలఁ దలంచి— ఈవినోదంపుఁ గలిమి సొచ్చించు వేడ్కఁ దలుచు మీకడ్డవడు జలదముఁ జూచి— పెరిమఁ గనుమూసి గొతలువెట్టి సమత నెల్లజగముల —‘మిమ్ము’— గ్రీడింపఁజేసి యుల్లమున సంతసిల్లెడు తల్లి నెంచి— చిన్నిబుడుతలు— కవులు హర్షింతుగాదె?

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

౨

మూలదేవుడు—మిత్రము కంటికి కా!

ఇది మూల మాండలికము, విన్నవ
గాని, అనుభవించినదిగాని యేదయో భవించిన
వర్ణింపుడు.

కండకీకుడు—అటు లేని వినుడు. నేను విన్నదియు,
కన్నదియుగాని అనుభవించినందునదే చెప్పె
దను. నేను వాళ్ళావళ్ళలో వివరవిశేషాలు లేక
అల్లరికిలకాయలతో చేరుకొని యిచ్చకు వచ్చిన
మచ్చున విధులవిడిగా వెచ్చవెరిగి చాల అల్లరిచేయు
చుండెడివాడను. నాప్రసర్తనలన చాల కష్టము
లగు పాలయి గుఱుపడి యెట్టలయిననేమి తుట్ట
తుడకు నాళ్ళచండ్రిలు నన్నింటినుండి గెంటివైచి
నారు. “ఏడు నడనన. నన్నము పిండపోతే రప్ప
పోయినది బ్రతుకు జీవుడా! అని సంతోషిం
చుచు నే ననేకములగు దేశములు, పట్టణములు,
పల్లెలు, తిరుగుచు—తిరుగుచు తుడ కొకానొక
గ్రామమునకు చేరుకొన్నాను. ఆగ్రామములో జక్క
కు మిక్కిలిగా గోవులు, బ్రతులు (బ్రతులు), పేకలు
గొట్టెలు, ఏనుగులు, గుఱుములు మొదలయిన గ్రా
మ్యులకువు లుండెడివి. మాటియు, నానావిధములైన
పుష్పఫలములతో నిండినతోట తెన్నియేని ఆరూపారి
చుట్టును ఉన్నది. ఆరూపారివారందఱును సమృద్ధిగాపాడి
పంటలతోను, భవనధాన్యసంపదలతోను తులతూగుచుండె
డివారు. ఆగ్రామమునకుబయటను గొప్పపూజ్ఞచెట్టుకట్టి
ఉన్నది. ఆచెట్టుక్రిందనో, మీదనోకాని కమలనామము
గల యక్షుఁ డొకఁ డుండెడివాడు. ఆతనిప్రభావమిట్టి
దని చెప్ప నలగికాదు. ఆతనిని పూజించి నమస్కరించి

నమస్కరించుకొనుట చాలమంద
సహజములు క్షత్రిశ్రాతాత్మ్యముతో మనసిక్మలవస్త్ర
ములు కట్టుకొని పుష్పఫలములపడీపడీవేద్యాదులగు సస్తు
వులు పట్టుకొని, ఆరూపారివారిను, చుట్టపట్టలనున్న
గ్రామములవారును నచ్చుచుండెడివారు. అట్లు వచ్చి
వచ్చి ఆతనిని పూజించి నమస్కరించి వారువారుతేచ్చిన
సహజములు సమర్పించి నాంధ్రతమలయిన సరములను
సొంద యిండ్లకు పోవుచుండెడివారు. అని యంతయు
చూచి నేనుకూడ ఆయక్షునికి నమస్కరించుటపై పోయి
నాను. నే నవటకు పోవునప్పటికి గ్రామస్థులు చాల
మంది అచ్చట ఇచ్చకు వచ్చినమచ్చున ఆట బాడుకొను
చున్నారు. మఱకొంచెమునేపటికే అస్త్రశస్త్రములతో
సజ్జతులయిన గొప్పదొంగలగుం పొకటి ‘పట్టండి, కట్టం
డి, కొట్టండి, లాగికొండి, చంపండి’ మొదలయిన కళార
జ్ఞములు చేయుచు అచ్చటికి వచ్చినది. ఆగుంపును
మాడగానే ఆటలాడుకొనునా రందఱుకును చాల
భయము కలిగినది. అందఱును అటు ఇటు తమరక్షణో
పాయమును వెదక మొదలెడినారు. అపు డకస్మాత్తుగా
నా రిచట నే సడియున్నయొక కరుబూబాకాయ చూచి
నారు. సరి. దానిని చూడగానే జనులందఱుకును
కండకరములయినప్రాణములు నిలిచినవి. నేను గారును
అందఱు కండకము ఆకర్ష్యాబాకాయలోఁ గూల్నాము.
ఎట్టులయిననేమి? మేమందఱుమును అందులో ప్రవేశించి,
ఆనందముగాక్రీడించుచుంటిమి. అనంతల ఎపుడు దొంగలు
మమ్మనట మాడక ఎవటికో పాటిపోయినా మని
తెలిసికొన్నారో అపుడే వారును నిరాశులయి వచ్చిన
దారినే పోయినారు. దొంగలు పాటిపోయినా రని
అలోచించుకొని మేమును అందుండి బయటికి రావలయు

ననియే ఆలోచించుచున్నాము. ఇంతట ఒక మేడ యొక్కడనుండియో మేయుచు మేయుచు అక్కడకు వచ్చి మే మందఱమును దాగుకొనియున్న ఆ గూర్బాబా కాయ మ్రింగివైచినది. అంతలోనే తేమము కలుగ లేదు. అట్లుకాయను మ్రింగి మేడ తనదాని పోవు ముండుగా దాని నొక కొండచిలువ మ్రింగివైచినది. ఆ కొండచిలువ నొక గొర్రెపక్షి మ్రింగినది. వెంటనే ఆ ఆనమీపములో ఉన్న పెద్దమట్టదెట్టుకొమ్మమీద కెగిరి పూర్పున్నది. నీసమయమున ఆపక్షి కొమ్మపైను వ్రాలి మిగ్గున్నది. అప్పుడే ఒక రాజు కైన్యముతో ఎక్కడో పోవుచు ఆమట్ట దెట్టుక్రిందను బస చేసినాడు. అతనికి ముగిస్తూ మెన యేమి గొర్రె ఉన్నది. దాని మానటి నాడు క్రింద వ్రోడుచున్న పక్షి తా లూకు ఒక కెక్కెన గాంధ్ర కథ మట్టమనాడు అనుకొని దానికి తన యేనుగును కట్టినాడు. కొంచెమునే పటికి అడగా, ఎంతలో ఆపక్షి పాకాలు మీద కత్తి నతో అంతలో ఏనుగు మీద కట్టబడినది. దానికి కట్టము కలిగినందున పాకారము ప్రారంభించినది. అంతలో మానటనాడు 'ఎవ్వరో కాని ఏనుగును మీద కట్టుకొనిపోవుచున్నారు' అని కేకలుచేయుచు, అట్లు ఇటు పరుగులేత్తుటకు ప్రారంభించినాడు. ఆ సంగతి నంటనే రాజుగారికి తెలియబడినది. ఆయనయు ఏనుగు యోధులను పిలిపించి 'యేనుగు కట్టలయినను విడిచి తోడుకొనిరండు' అని ఆజ్ఞాపించినాడు. రాజుజ్ఞానులయే తడవుగా భటులు పరుగెత్తినారు. వారు తమశస్త్రములతో ఆపక్షి తెక్క పటికినారు. ఒక కెక్కె తెగిపోవుటచేత నాపక్షి క్రిందును పడిపోయినది. వెంటనే రాజు దానికడుపు చీరున పట్టాపించినాడు. కొంచెము నొకరు బాయుగములతో దానికడుపు చీరినారు. అందులోనుండి కొండచిలువ బయలుదేరినది. దానినిచూచి కొందఱు భయపడినారు. రాజుగారు 'దానికడుపుపూడ చీరుడని చూడ్జు'పించినారు. కొంచెము భటులు సాపాదించి దానికడుపును చీరినారు. అట్లు చీకగానే అందు మేడ కనుపడినది. ఈ గూర్బార్యమును చూచి రాజుగారు 'మాతము, నీనికడుపులో నేమున్నదో దీనినిపూడ చీరుడ' డన్నారు. ఒకడు దానిని, పట్టి చట్టన కడుపు చీరినాడు. అందులో కరుబూబా కనుపడినది. అచ్చటి

వారికి కలిగిన ఈ శ్చర్యమునకు హద్దు మితి లేకపోయినది. రాజుగారు నిశ్శేష్టితులే అయిపోయినారు. కొంత నేపటికి తెలివితెచ్చుకొని 'ఇంకను ఏమి ఈ శ్చర్యము బయలుపడునో, ఇది పగలగొట్టుచు' అన్నారు. ఆ కాయ పగలగొట్టునప్పటికి దానిలోనుండి నేనును, గ్రామస్థులును చేతులతో పట్టుకొన్న కట్టలతోపూడ ఆడమ, గంతులువేయుచు బయటికి వచ్చినాము. ఇట్లుకదానిని మించి యింకొక ఆశ్చర్యమును కలిగించు దృశ్యమునకు రాజుగారికి, తల్సేవంతులకును కలిగిన ఈ శ్చర్యపరంపరకుమేర లేకపోయినది. గ్రామస్థులంతయును తమమీద కలిగిన ఉపకారమునకు తమ కృతజ్ఞతను సూచించు సంపదమాటలు సమర్పించి యెవరి యింట్లకు వారు వెళ్లినారో, రాజుగారుతమనేవసులను వెంటబట్టుకొని పట్టమునకు వెళ్లినారో, నేను వారి యొద్దను కలవుపుచ్చుకొని బయలుదేలి తిన్నగా ఈ యుద్ధయినీపట్టమునకు చేరుకొని మీతో కలిసికొన్నాను. ఇదియే నా కనుభూరమైనది.

ఏమిటాడు—అన్నా! ఇప్పుడుమీరు చెప్పిన సంగతులన్నియు నాకేమో ప్రత్యక్షరమును సత్యమే అని తోచుచున్నది.

కొండచిలువ—అన్నా! మీరుసత్యమనితోచిన పక్షమున, ఒక కెక్కెగూర్బాబాలో ఒక గ్రామములోనివా రందఱును ఎట్టిముడగలిగినారో నెల పీయడలయును.

ఏమిటాడు—అన్నా! మీరు విష్ణుపురాణములోని కథ వినియుండలేదా యేమి? ఇదిచూకు వినియుండని పక్షమున నే నిపుడు చెప్పెడిను వినుడు. అం దిట్లున్నది: మొట్టమొదట నీలోకములో జలముతప్పమఁకేమి యును లేదు. అప్పటికి భూమి, రేజస్సు, నాయువు అనుపదార్థములు లేవు. వానితోపాటుగా ఆకాశమునకు వైతమును అభావ మేర్పడియున్నది. ఆయేకార్ణవ జలములో పెద్దగ్రుడ్డికటి యెప్పటినుండియో లేలుచు తిరుగుచున్నది. ఇట్లది జలతిరంగములలో మునుగుచు, లేలుచు, క్రీడించుచు నాకస్మికముగాపగిలిపోయినది. తుదకు రెండుగా విడిపోయినది. అది యట్లుకాగానే దానిలోనుండి దేవతలు, మనుష్యులు, ససువులు, పక్షులు మొదలుగాగల నీసరాసు లన్నియు, బయటికి వచ్చినవి. ఆ

గ్రుడ్డుతాలాకు అడుగుభాగము భూమియు, పైభాగము కాశముగాను మాటిపోయినవి. ఆపురాణములో వ్రాసిన సంగతులు—అనగా, ఒక గ్రుడ్డులో ఇంత పెద్దది యగు భూమి, ఇన్ని జీవరాసులును ఇముడిబాలులు నిజమయినప్పుడు కరుబూజాకాయలో పెరిచిన్న గ్రామములోనివలె సంపదాలినవానిమునలు నీచులై గొప్పసంగతి? ఇదాగా, భారతాగ్రంథములో మార్కండేయముని కృతాంశుతో తాననుభవించిన యొక సంగతి చెప్పియున్నాడు. ఆ సమాధి వినుడు: ఆమహానుభావుడెట్లు చెప్పియున్నాడు. “కృతాంశు! యుగాంతమున భూమి యంతయు జలమయ మైపోయినది. అప్పు కేసలపూర్వజతులతో వాటా నేనును తిరంగములో మునుగుచు, తేలుచు నుంటేని. అట్టిసమయమున నే నొప్పుకొనినవ్వలు విష్ణు మామనప్పటికి మేరుపర్వతమునంటి పెద్దవాళ్లచెట్టుకట్టి యెదురును కనుపడినది. ఇది, దానిని చూడబ్రమమతీవురా! అనుకొని నే నానీటినుండి బయలుదేరి యెట్టుకేల కాపట్టి పట్టెక్కి, ఒకకొమ్మమీదను కూర్చున్నాను. నాతో పాటుగానే సముద్రతీరంగియలలో మునుగుచు, తేలుచు ఉన్న మిగిలిన జీవతులు, మానుష్యులు మొదలయినవారీ సంహారము సముద్రములోనే విడిచిపెట్టినాను. నేను కూర్చి ఉండియున్న చాట్లకొమ్మ తాలాకు ఒక ఆకుమీదను నిరుపమానము లయిన గూపలాచ్ఛములుగల పసిబాలుడ డొక్కఁడు పల్లకిలబరుండి యున్నాడు. నా కాబాలుని చూడగానే బాలి కలిగినది. “ఇట్టిసమయమున, ఇటుచంటిపసిబాలుడొక్కఁడునుండి వచ్చి యీవాళ్లకొమ్మపైని పరుండి యున్నాడు! ఇదేటిసంగతి యయియుండునో కదా” అని నే నాశ్చర్యభరితుడై సంభోధించినాను. అపుడు నే నిట్లన్నాను. “వత్సా! నీ పీలోతునీటను పడిపోయినవో ప్రాణములు దక్కవు. కావున నాబుజము పట్టుకొనుము. అప్పుడు నీ కేనిగమయిన భయమును ఉండదు” ఇట్లని నేను నాబుజము నాబాలునివయపు చాపితిని. వెంటనే నాబుజము పట్టుకొని, ఆబాలుడు నేను తననిషయమున చూపినవయకు ప్రతిఫలముగా నన్నాబాలుడు మ్రొంగివేసినాడు. నేను వానికడుపులోనికి పోయి మామనప్పటికి గొప్పగొప్పపర్వతము

లును, దిట్టములయిన— అడవులును విశాలమయిన భూమియు నాకు దృష్టిగోచరమయినది. నేను తిరుగుటకు ప్రారంభించినాను. దేహమానమున వేయసంవత్సరముల కాలము విశ్రాంతిని నొందుకుండునే తిరిగినాను. కాని యాచ్యుటిగ్రామిని గొమ్మ పడుపడలేదు. తుట్టతుడుకు నే నలసిపోయి యట్టులో బయటను పడినాడెను.” అని చెప్పినమార్కండేయముని కేసలను తేనెలు, వసుష్యులు మొదలగు సహస్రతీరరాసులతో నిండియున్న భూమి పనుటాలునికడుపులో ఇమిడియున్నప్పుడు, కర్బూబాకాయలోపలను పెరిచిన్న గ్రామములో ఉండెనువానిమిడియుండుల అసంభవముగా నని న్నట్ట వారు మన్నిన గాదా?

కండరీకుడు—అదియే కానినది, ఇదియేమానాన్ధికి నచ్చినది. కాని, ఒకపక్షి కడుపులో అజగరము, దానికడుపులో వేయ, దానికడుపులో కరుబూబాకాయ, దానిలోపల గ్రామస్థులు, ఈప్రకారముగా ఈపక్షిపక్షి ఒకదానిలో ఒకటి దేప్రకారముగా ఇమిడి యున్నది? అని నాకు సంశయము కలుగుచున్నది. దిగిససమాధాన మేమయినను ఉన్న పక్షమున, చెప్పి నాసందేహమును తీర్చవలయును.

మామోనుడు—అన్నా! చిత్తగింపవలసినది. దీనికి సైరము తగినమాధానము చెప్పదను. శ్రీవిష్ణుభగవానుడు—అనగా శ్రీకృష్ణుని దేవదేవతాలాకు చిన్నకడుపులో ఉన్నాడు. అతనికడుపులో అనేకములయిన సనయులు, పర్వతములు మొదలగువారితో నిండినభూభాగ మంతయు ఉన్నది. ఈసంగతి పలుపురాణములలో వ్రాయబడియే యున్నది. కావున, ఇది సత్యమనక తప్పదుగదా! ఇది నిజమని అంగీకరించినప్పుడు పక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేక మొదలయినవి యిమిడి యున్న వనుటలో అసత్య మేమున్నది గనుకను.

కండరీకుడు—అన్నా! మీరు చెప్పినయీసంగతియు నే నంగీకరించుచున్నాను. కాని, కర్బూబాకాయలోపల నేను, గ్రామస్థులందఱును ఎట్లు బ్రదికి యుండగలిగినామో, మాటయు నందులో ఆడుచు

గంతులు వేయుచు నెట్లు మసలగలిగినామో అదిమా త్రము చెప్పవలసియున్నది.

ఏలాపాథుడు—అన్నా! దీనికిని సమాధానము కావలసిన యున్నదా! అటు లేని చిత్తగింపుడు. ఏప్రకారముగా ధూమిమీదను ఋషులు మొదలగువారి వేదాధ్యయనాదులును, వీరపురుషులయు గొడిక్రియలును గృహస్థులయిండ్లలో వివాహాద్యుత్సవాదులును జరుగుచు నుండెడినో, మఱి, దానిపయిని ఉండెడివారు బ్రదికి యుండినో, ఆధూమి శ్రీకృష్ణుని ఉపరములో ఉండగోగినదో అతప్రకారముగా కరుబూబాకాయ లోపల మీరంపలును ఆదుచు, గంతులువేయుచు నేవించి యుండవచ్చును. ఇందులో అసంభవ పేము న్నది?

కంఠకుడు—అన్నా! మీ రిప్పుడు వెలివిచ్చిన దానిలో నా కొక్కసంశయ మేర్పడినది. శ్రీకృష్ణుడు తనకడుపులో జగమంతయు నెట్లుంచుకోగలిగినాడో, అతనికడుపులో అ బెట్టిముడగలిగిననో నాకు బోధ పలుప వేడెదను.

ఏలాపాథుడు—వినుండున్నా! వినుడు. ననుక నోకప్పుడు బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును వివాహము తటస్థించినది. “నామూఖమునుండి బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వులనుండి క్షత్రియులు, ఉరువులనుండి వైశ్యులు, పాదములనుండి శూద్రులు, ఈప్రకారముగా నాలుగువర్ణముల వారును పుట్టియున్నారు. కాబట్టి, నేనే జగత్తులకు కర్తను” అని బ్రహ్మదేవుడు ఉన్నాడు. అతడున్న మాటలు వినగానే కోపించి శ్రీవిష్ణుడు “ఒకీ మూర్ఖుడా! నీ ననగా నేసాటివాడెవ్వరా! నీవు నా నేవకుడవు కావో! నీ కిట్లహంకరించి మాటలాడుటకు సిగ్గుచేటు లేకపోయినదేమిరా? ధూమ్యాకాశములు చవుడలు, పర్వతములు గడ్డము, సముద్రములు జిహ్వయును గాగల నామూఖమునం దొక్కసారి తూటి చూచినపక్షమున నీ కీజగత్తంతయు కనుపడునే! నీపుట్టుపూర్వోత్తరములే నీకు తెలియనియట్లు లున్నవి. నీవు నానాధికమలమునుండి పుట్టినవాడవే కావటరా? అట్లు లుండినప్పటికిని నిన్ను నీ వెఱుంగజాలక నాయెదుటనే యెంతో గొప్పవాడ వయినట్లుగా నోటికి వచ్చిన

టైల్ల మాటలాడుచున్నావుగా! చంద్రునిప్రభావాను గ్రహములవలన వికసించిన కలువపువ్వు చంద్రునే వెక్కిరించుటమా? వాచి వాహ్య! ఏమి నీయనాత్మజ్ఞత? చాలు, నీసాటికి నోరు మూయుము” అన్నాడు.

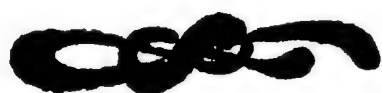
కంఠ—పోనిండుకాని, అన్నా! అంతటి పెద్దపక్షి—అనగా, తనకడుపులో అజగరాదులను ఇముడ్చుకోఁదగినంతటిపక్షి యొక్కడనయినను ఉండజాలునా? అది యెట్లు సిద్ధమగునో సరిగా సమాధానము చెప్పుదురు గాక!

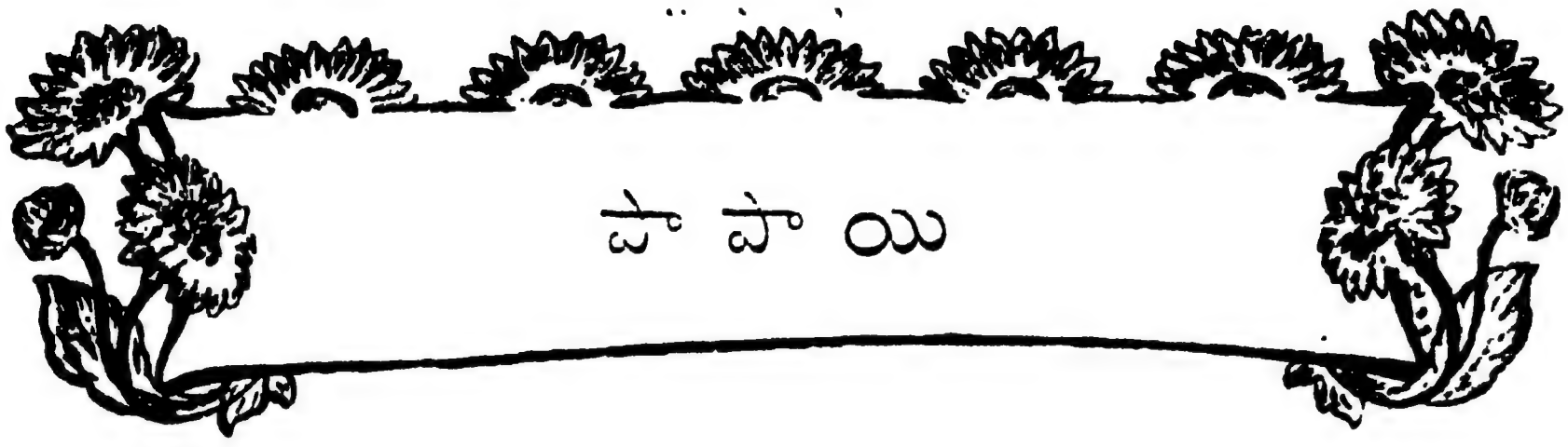
ఏలాపాథుడు—అన్నా! మీరు శ్రౌపదీదేవి స్వయంవరమునాటికి నున్నసంగతి యెఱుంగనియట్లులే మాటలాడుచున్నారే! దానిమీదను పర్వతములు మొదలగునవి స్థాపింపబడినవి గావా? ఒకవేరే, మీ రాకఫి వినియుండని పక్షమున నే నిప్పుడు చెప్పెదను. చిత్తగింపుడు. గ్రుపచవహారాజు తనకుమారికయగు శ్రౌపదీ వివాహమువిషయమున “ఏపురుషుడు దేవతాధిష్ఠితమయిన మాయాధనుస్సు నెక్కువట్టి లక్ష్మ్యమును చెప్పక కొట్టగలుగునో, ఆతనికి నామూతు నిచ్చి పెండ్లి చేయుదును” అని చాటింపించినాడు. ఆ చాటింపు విని ధనుర్ములగు రాజు తండ్రితో వచ్చినారు. గొప్పగొప్పబలవంతులని వేరుండిన వీరులు నైతము ధను నెక్కువట్టి జాలకపోయినారు. తుదకు శిశుపాలుడు డెక్కువట్టుటకు బయలుదేరినాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు వెంటనే ఆసనుస్సుపయిని మేరుపర్వతము, గరుత్మంతుడు, హిలముసలములు, సర్పము, శంఖము, చక్రము, గజ మొదలగు నిన్నివస్తువులు భార మెక్కువయగుటకై ఉంచినాడు. కాని, అంతమాత్రమున శిశుపాలుడు చలంపనేలేదు. అతడు సులభముగానే ఆసనుస్సు నెత్తి నారి చెగిలించుటకు ప్రారంభించినాడు. అది చూచి కృష్ణుడు, చంద్రుని, సూర్యుని, అగ్నిని, సముద్రములను, పర్వతములను, ధూమిని మఱింతబరువుకోసము దానిపై నుంచి నాడు. ఎన్నివస్తువులు జోడించినప్పటికిని శిశుపాలుడు డెక్కువెట్టగలిగినాడు. ఒక్క అర్ధాంశముమాత్రమే అంతర మున్నది. ఆసమయమున కృష్ణుడు ధనుస్సును తనకాలితో తన్ని నాడు. అందుచలన సనుస్సుమేరముగా శిశుపాలుడు క్రిందను పడిపోయినాడు. అటు

తరునాత నట్టునుఁ దానినున్నును తనచేత నందుకొన్నాఁడు. కాని దానిభారమును భూమి సహింపలేకపోయినది. కొవున, అట్టునుఁడు ధనుర్భారమును భీమునిచేతులయందుంచి దాని నెక్కిమట కుర్చుత్తుఁ డయినాఁడు. తుప కెక్కుపట్టి క్రిందు మామమ ధనుస్సును దెవలలికిను లాగి మెప్పుయంఁద్రమునకు తగులునట్లు బొంతును విడిచినాఁడు. నంటనే పెండ్లిసూతురు పూలమాల పెండ్లికొడుకుమెడలో వేసినది. ఇంక నాలోచింపుఁడు. చంద్రుఁడు, నూర్చుఁడు, భూమి మొదలగు సార్థములు పెట్టుటకు కాలమందిరి. నున్న ఉండుట సంభవించినప్పు డిదిపక్షి అంతవిగాలముగా నుండుటలో కాని, దానికడుపులో సంపాదన మిమిడిపోవుటలో కాని, దానికాటిలో వ్రేలాడి రేనురు మీద కీర్త్యంబుటలోఁగాని సందేహ పేముండును? ఇదిగాన, ఇట్టిదే యింకొకపృష్ఠాంతము గాఁబోయి ముగిసెయితము లభింపను. అదిగూడ విన్నవో మీవానన్ను నిన్నంతయు పఱును. అది యెట్లుండుకేర వినుండు:—

రావణుఁడు దండకంఁ ద్రిమనుంపి నీరను హరించుకొనిపోవుమండఁగా జటాయు ననుపక్షి వానితో పోరాడి నీరను విడిచిందున్నదైశముతో ఎరురుగా వచ్చినది. కొంతకాలము వానితో యుద్ధముచేసినది. తుప తుపకు రావణుఁడు తనచంద్రహాసముతో దానితెక్కిలు నట్టికివైచినాఁడు. అంతలో అది నేలపైని పడిపోయినది. రెనకు సాయపడ వచ్చినజటాయు ననుపక్షికి తెలుపించినదురవృత్త హాచి సీతాదేవి “ఓపరోపకాత్రి! పక్షి రాజా! ప్రస్తుతము దుర్దైవచశమున నీతెక్కిలు తెగిపోయినవి. కాని నేను చెప్పుచున్నాను వినుము. నాశిల ప్రతిప్రభావములన నీతెక్కిలు పరల రాగలవు. ఎప్పుడు నీకు శ్రీరామచంద్రుని మూల సందర్శనముగ నో అప్పుడు రెన్నక నచ్చును” అని వర మిచ్చినది. తుప కట్టిలే జరిగినదిహామి. మఱికొన్నాళ్లకు శ్రీరామచంద్రుని ఆజ్ఞచలన సీతాదేవిదేవిబాడ తెలిసికొనుటకై తిరుగుచు తిరుగుచు హనుమంతుఁడు తెక్కిలు

తెగిపడియున్న జటాయుపక్షియొద్దకు చేరినాఁడు. ఇదేదో ఒకగొప్పపర్వతము అని యతఁ డాలోచించుకొన్నాఁడు. దినిపై నెక్కి నలుదిక్కులును మాదెదననుకున్నాఁడు. గీనికిభరముపై నెక్కి మాచినపక్షమున చాలమందిమునుకును ఉన్నధిరాప్రదేశము దృష్టిగోచరమగు ననుకొన్నాఁడు. అంత డిట్టిలోలోనికొని సమీపమందునప్పటి కది త ననుకొన్నట్లు పర్వతము కొదనియును, ఏదో గొప్పపక్షి యనియును నిశ్చయించుకొన్నాఁడు. అంతట “నీవెవరు? ఎక్కడినుండి వచ్చియున్నావు?” అని జటాయు వడికినాఁడు. నేను శ్రీరామచంద్రునిగుఱును. సీతాదేవిబాడ తెలిసికొనటకై బయలుదేరి తిరుగుచున్నాను. అని హనుమంతుఁడు బదులు చెప్పినాఁడు. అతనిమాటలు విని జటాయువు “నాయనా! సీతారేఖని లంబించు లంబులోనికి తీసికొనిపోయినాఁడు. నీ విట్లు నిష్కారముగా నీయవిభులలోను, కొండలపైని ఏల తిరిగివవు? ఇంక నెళువేగముగా నట్లీ నీరసమాచారము శ్రీరామునితో చెప్పుము. నేను నీరను కాపాడుటకై కాలమును ప్రయత్నించి నాను కాని, కృతఘ్నులకే చేసిన ఉపకారమువలె నా ప్రయత్న మంతయు పట్టకే అయిపోయినది! తుప తుపకు రావణుఁడు నాతెక్కిలు తెగిగొట్టినాఁడు. అంతట నే నిచ్చిలు పడిపోయినాను. ఇట్టిదే ఉండిపోయినాను” అన్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పినజటాయువులువిని విని హనుమంతుఁడు “పుణ్యమాత్రి! నీళ్లు కయినంత నుండు రావణునితో యుద్ధము చేసెతివి. నా కిప్పుడు సీతాదేవిబాడ చెప్పెతివి. కాబట్టి నీకు మేలు కలుగునుగావున మని నే నాశీర్వదించుచున్నాను.” అన్నాఁడు. ఇంక నేమున్నది? హనుమంతుఁ డిట్లాశీర్వదించినదే తడువుగా తెగిపోయినజటాయుపక్షి తెక్కిలు మొలచినవి. అది ఆకాశమార్గమున ఎగిరి స్వర్గమునకు పోయి చేరుకొన్నది. కాబట్టి, జటాయుపక్షి కొండంతదీప్తు యున్నప్పు డిగ్మగ్ర పక్షి అంతశిఖరిగా నుండుటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది? అన్నా! ఇంతలో మిస్వారతములోని సందియము లన్నియు తీటియుండును గదా?

పా పా యి

నాళము కృష్ణారావు గారు

కాలము ససము

పాడుపుచ్చంగి నొకసారి పూజించుట
కేళియు పశిని-అక్కటా! ఏమి చెప్పును?

బూచులొ యనఁ గనుపట్టె పూలచెట్లు,
గాలి సోకినగతి చల్లగాలి సోకె.

ఉబుసుపోకకు వెడిలితి నొక్కనాడు
నాదుమిశ్రులతోఁ గూడి నావపైని,
ఁయిరగాలికి నల్లాడుపడవతోలె
ఉల్ల మొతయుఁ కితచే నూఁగులాడె.

ఎట్టులెట్టులొ కాలంబు నెట్టిపుచ్చ
అనుఁగుమిశ్రునిఁ గూడి నయాని నెడిల,
అనుఁగునిఁగ నతఁడు మాఁగడినట్టి
ఁలుకు లన్నియు నొక్కటా! ములుకు లయ్యె.

నాటకముఁ జూడ నే నొక్కనాటిరాత్రి
అనుఁగు నెచ్చెలికానితో నరిగియుంటి,
ఏమి చెప్పదు— నాతోడ నీవు లేదు
నాటకం బల్లఁ గనుపట్టె బూటకముగ.

అక్కటా! ఏమి చెప్పదు — నొక్కరేయి
నీవు తలఁపునఁ బొటంగ నిదుర రాక
దిగ్గు రిని పాన్పుపైనుండి డిగ్గునుతికి
క్రమ్మరిల్లితి కొఱవిదయ్యమ్మరీతి.

నిన్నుఁ గన్నట్లు ముద్దిడుకొన్నయట్లు,
కొఁగిలించినయట్టులు కలలు గాంచి
ఉలికిపాటున లేచి నే నొక్కరేయి
పడినదురవస్థ యెల్ల కైవంబె యొలుగు.

ఏను పురివీధిఁ జనుచుండ, హితుఁ డొకఁడు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడిగె నన్ను;
చడుగుఁ బోలినయామాట వినినయంత
చిత్తరువురీతి నిలిచితి చేష్ట లుడిగి.

నేడు నడువీధిఁ జనుచుండ నిన్నుఁ బోలు
బూరిబుగ్గలబుడుతండు తారసిల్ల,
కాంత. దీట నెగాదిగఁ గాంచుచుంటి
నీడచే వాడు నెమ్మోముఁ ద్రిష్టకొనియె.

బుడుతఁ డెవ్వఁడో చాన, నాపొంతఁ జనుచు
కంటఁ దడివెట్టితిని నీవు జ్ఞప్తి రాఁగ,
చుట్ట మని యెంచి వారు నాచుట్టుఁ జేరి
గొల్లు మని యేడ్వ, సురిగితిఁ దెల్లవోయి.

చుట్టములు నిన్నుఁ బిలువంగఁ జూడ నేగి
నేడు చూచితి నీయూడుజోడువాని
పాఁ నొక్కని— ఏమిపాషంబొ కాని—
గుండె జల్లన నేలపైఁ గూలినాడు.

అకట! నీతోనె నాయూస లంతరించె,
నాంధ లడుగంటె, తలఁపులు వ్యర్థ మయ్యె,
చిత్త ముడివోయె, పొల్లయ్యె జీవితంబు;
ఎట్లు గడపుదు కాలంబు నికమీఁగ?

కేలఁ జిక్కినరత్నంబు గోలుపోయి
గాజపూసను గని తృప్తిగాంచినట్లు,
విమలగుణనిధివగు నిన్ను వీడనాడి
—కడపుచుంటిని రిత్తసౌఖ్యములఁ దవిలి.

శ త్రు వు లు

కొడుకు చానగ నే మూలఁ గూలియుండ,
ఇదియె యద నని నాశత్రు లడయు లగుచు
నొక్కపెట్టనఁ జేలకేగుచున్నవారు;
తాళ నేర్తునె వారియాధ్యత్యమునకు ?

పిడుగు మొత్తఁగఁ గూలినబడుగువాని
కొఱవిచేఁ బట్టి కాల్చినకరణి నకట !
కొడుకుచావునకే నాది కుదుచున్న
నన్ను శత్రులు నెతబెట్టు చున్నవారు.

ఒక్కయెడ నాత్మజవియోగ, మొక్కచోట
భీషణం బగు శాత్రవదూషణంబు
తట్టుముట్టాడ, రెంటిమధ్యమునఁ జిక్కి,
యుంటి నడకొత్తులో వక్కగొంటు రీతి.

ఇంతకాలమునుండి న న్నెంతో ప్రీతిఁ
నాదరించుచునున్నటి యనుఁగునఖులె
శత్రులుగ మాటి రిపు డేమి చిత్త మొక్కో?
కటకటా ! ఏమి నేయుదుఁ గాలమహిమ !

నాదుపుత్త్రిఁడై శత్రుఁడై నన్ను పీడ,
అనుఁగుమిత్రులు శత్రువు లగుట యరుదె ?
అకట ! దైవోపహతుఁ డైనయట్టివాని
కళలజగమును బ్రతికూల మగును గాడె ?

పుత్త్రిఁ డైనను గానలె, మిత్రుఁ డైనఁ
గావలయు సంప్ర మనజుని గాసివెట్ట ;
అకట ! పుత్రుడు మిత్రులు నొకట నన్ను
వెతలుబెట్టగ నేరీతి వేగువాడ ?

శత్రువులు నన్నుఁ దిట్టిన నాత్రపడక
మంచమాటలచే బలిమాలియుంటి,
ఎంత కేడిన నించుక శాంతి గొనక
దాడినెడలుచు నున్నార వాడి సూపి.

అనునయోక్తులఁ బ్రతిపక్షజనుల వేడి
కొనుటయెల్లను బేరి జోకొట్టు టయ్యె;
వారి శాంతింపఁ జేయ నానశము గాదు,
సుప్రసన్నులఁ జేయనే ! అప్రమేయ !

తన్ను పగతుని నొంచిరి, తాను పగజు
నొంచితి నటంచు కించిష్టఁ జెంచుచుండు;
అరియ దేహంబునకె కాని యాత్మ కెందు
చెలిమికారంబు వైరంబు కలుగఁ బోవు.

చెవికి నింపగుపలుకులచే హితుండు
పరుషనిష్ఠురవాక్కలాపముల వైరి
తనదుచేతల నారసి తప్పు దిద్దు;
శత్రుమిత్రవిభేదంబు ధాత్రిఁ గలదె ?

ఎక్కసక్కెపుమాటల నెత్తిపొడిచి
తాను చేసినదుష్టకృత్యములఁ జెలుపు ;
శత్రుఁ డెన్నంగ శత్రువేషమున నున్న
మిత్రుఁడే కాని కేవలశత్రు వగునె ?

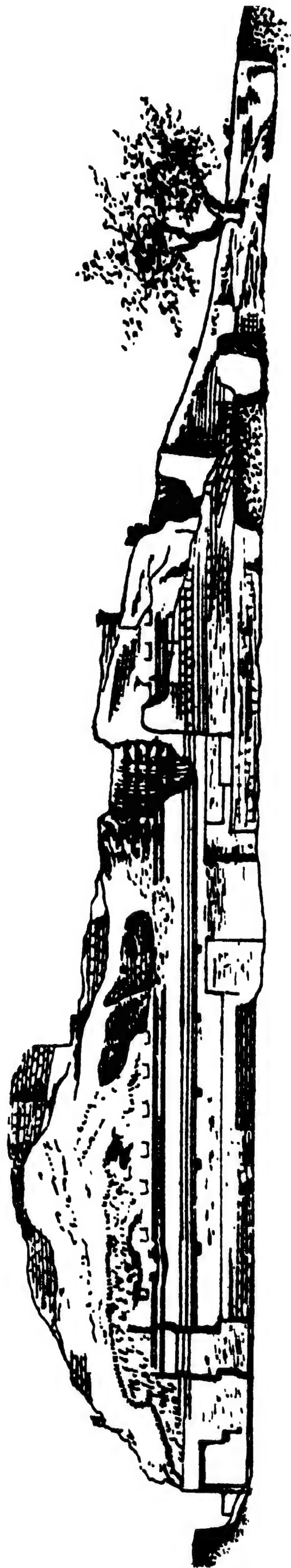
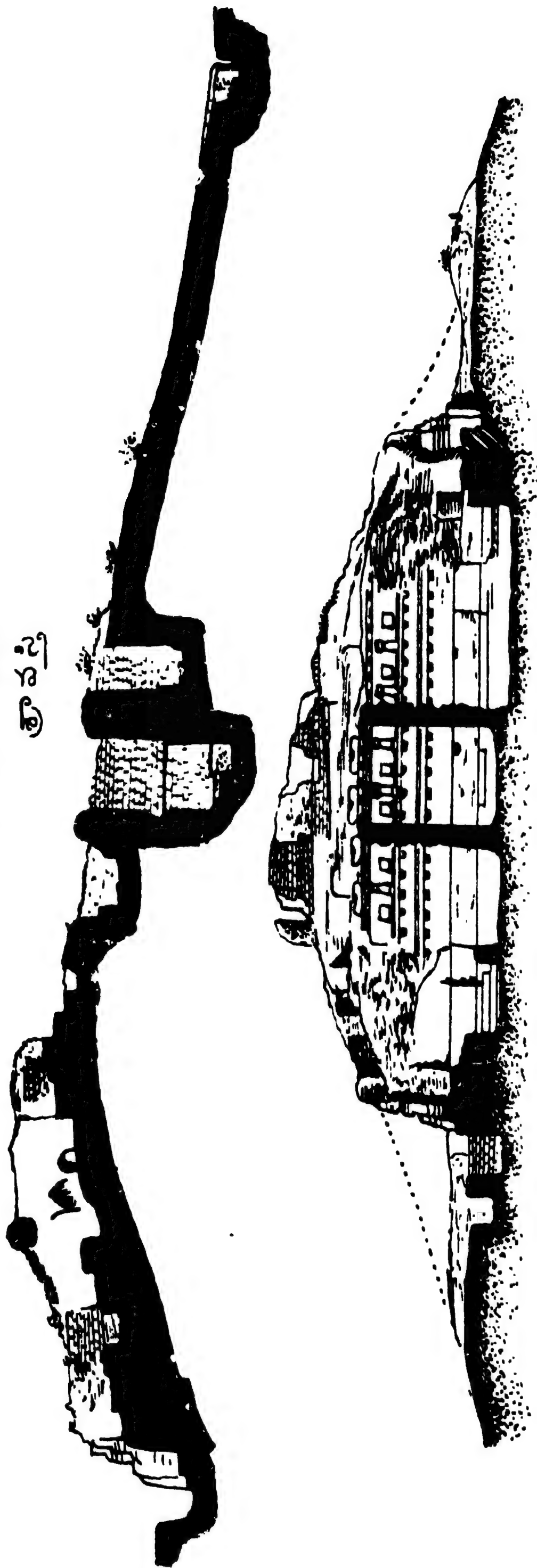
తనదుదోషంబు లారయు, తప్పులెన్ను,
పిగ్గును జాటు, పాపంబు లుగ్గడించు,
దుర్నయంబులు వెలిపుచ్చు, దొనఁగు లెంచు;
శాత్రవునికంటె నాపూడు జగతిఁ గలఁడె ?

చండకరుఁ డయి తమ మెల్లఁ కెందు నొకఁడు
శీతకరుఁ డయి మనసు రంజించు నొకఁడు
శత్రుమిత్రులు భాస్కరచంద్రులట్లు
వారు పరమోపకారులు కాగె జగతి ?

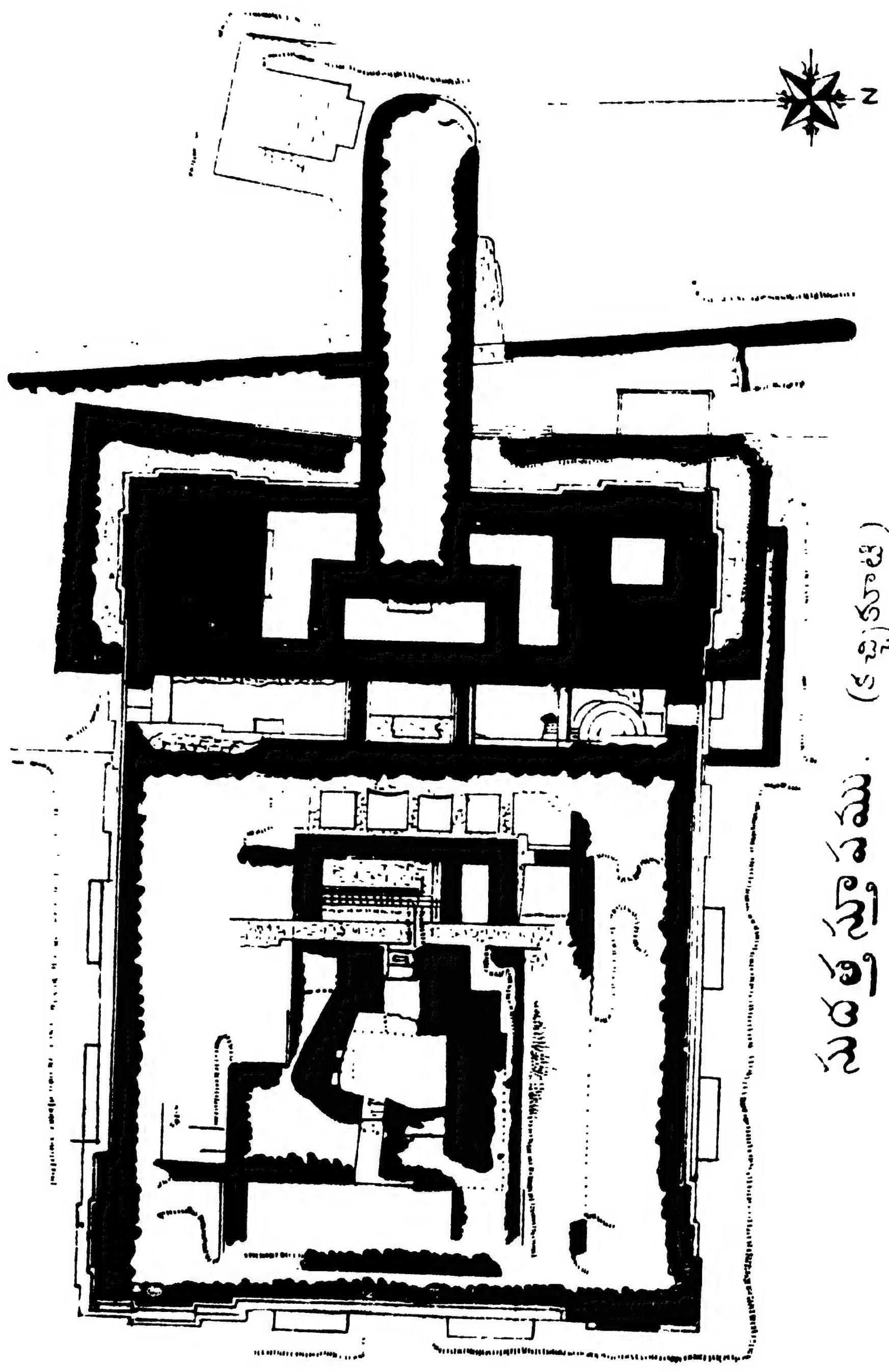
మువ్వరే నాకు శత్రులు పుడమియందు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడుగువాఁడు,
'పాప' యనుపేరు నే వినఁ బలుకువాఁడు,
చిన్ని పాయంపుమురిపంపుసిన్న వాఁడు.

సుదత్త స్మృతము

త్రావస్తి

(క-ఇ) కూటి-ప్రస్తుత నాడుడు)

శ్రీ స్రాస్రీ (కచ్చికరాటి)
శ్రీ స్రాస్రీ

విమానం యెక్క-బోత్రానూ

పండిత శ్రీపాద సు బ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

“ వెంకయ్య!”

“ ఏమి తల్లీ? ”

“ ఏమని నెలవు? ”

“ ఇదిగో కైజారు ”

“ అది పురుషుల పని తల్లీ!”

“ వెలమల ఆడవాళ్ళు చేతగానివాళ్ళా? ”

“ స్త్రీలు అసూర్యంపశ్యలు కాదుటమ్మా? ”

“ అంటే? ”

“ మీరు బైటికి రానుండదు. ”

“ వస్తే? ”

“ వెలమస్త్రీ పురుషుని కంట పడ్డాక ఇక మాకు మర్యాదయెక్కడిదమ్మా? ”

“ ఎంత పాపిష్టి బ్రతుకోయీ మోదీ? మాలమోదిగల దగ్గరనుంచి బ్రహ్మలదాకా అన్నిజాతుల స్త్రీలూ అవసరమైనప్పుడు వీధిలోకివస్తూవుంటే వారికి లేని మోనభంగం మీ కెలా వస్తుందోయి? ”

“ మొదటినుంచీ అది మన ఆచారం కూడా అమ్మా! ”

“ సిగ్గు విషమించినప్పుడు కూడా అంతేనా? ”

“ తెగించినవాళ్ళకి విషమించడం నోమిటి తల్లీ? ”

“ అదీ మాట, మరి మేము తెగించ

“ ఇదిగో కైజారు ”

కూడదూ? ”

“ రాజగుండెలు తీయడానికేనా? ”

“ అవశ్యమూనూ. ”

“ అనెలాగ మాతల్లీ. ”

“ ఎందుకూ? ”

“ ఏమీ? వెలమబిడ్డను గాడుటోయీ? ”

“ ప్రభువు ఆజ్ఞ నెరవేర్చడానికి ”

“ గొంతుకు విసుక్కొడానిగ్గాదూ? ”

“ ”

“ మాట్లాడ వేమోయి? ”

“ ఏమి చెప్పను తల్లీ? ”

“ ఏమి చెబుతావో? ఎంతకర్మమోయి మాకూ? శత్రువు వచ్చి గొంతుకుమీద కూచున్నప్పుడేనా—మగవాల్లాకి తలదాటి వచ్చి నప్పుడేనా— ”

“ వెలమబిడ్డలికి తలదాటిరావడం ఏమిటి తల్లీ? ”

“ అయితే యిప్పుడు నీరాకకల్పింపగోమిటి? ”

“ అది ప్రభువు ఆజ్ఞ. ”

“ అదే నోయి! ప్రభువు యెందు కిలా ఆజ్ఞపించవలసివచ్చిందీ? ”

“ మానభంగం కాకుండా వుండడానికి ”

“ మానభంగమా? ఎవరికీ? వెలమస్త్రీలకే? ఎంత మోటా? బాబ్బిలి వెలమస్త్రీలకే? మేము యుద్ధంలోకి వెడితే మగవాడు యింతకంటే కఠినంగా మాట్లాడతాడా? ”

“ తర్కాని కిదా సమయం తల్లీ? ”

“ అది నేనడుగుతూవున్న మ్మాట. వెలమస్త్రీలు బైటికి రాకూడ దన్నది సామాన్య ధర్మం. సిఠి విషమించినప్పుడు యెందుకు రాకూడదూ? ”

“ వెలమలు ఇదివరకు చేసిన యుద్ధాల్లో ఎప్పుడేనా స్త్రీలు కత్తిపట్టడం— ”

“ శత్రువుమాట విని పైవారు కోట విడిచి పొమ్మనడమూ- శత్రువు దుష్ప్రియత్నాలు ఫలించడానికి సిద్ధంగా వుండడమూ— ”

“ ఒకదాని కొకటి యెప్పుడేనా పోలిక వుంటుందిటమ్మా? ”

“ మరి ఆమాట యెందుకూ యింకా ? అప్పటిప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధాల్లోకి యెందుకు వెళ్లేరుకాదో మన కేమి తెలుసునూ? కాకపోయినా యిప్పుడు మనకి వచ్చిన అవస్థ వంటి అవస్థలు వారికి వచ్చా యనీ, అయినా అప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధంలోకి వెళ్లక అంతఃపురాల్లో పొడుచుకు చచ్చిపోయారనీ నివర్తనా లేవీ? అవీగాక వారు వీరమూత లైనా వీరాంగన లనిపించుకోవా లని ముచ్చట పడక పోవచ్చు. ఇప్పుడు మేము—నేనలా కాదు. నా శౌర్య మంతా గోమి కానూ? కత్తిపట్టా లని నాకు సరదా వుట్టింది. నేను వీరమూత సగుడునో కాదో తెలవడానికి నా కొడుకు పాలబుగ్గలవా డామె. నేనువీరవనిత సనిపించుకోవాలి. చిన్నతనములోనే “ మల్లమ్మ విచక్షణత కల స్త్రీ ” అని పెరు పాచ్చుకున్నాను. నీ ప్రభువికి తగినస్త్రీ సనిపించుకున్నాను. మరి యింక పూసపాటి విజయరామ రాజుకి కాళికాశక్తి సనిపించుకోవద్దుటోయి? ”

“ ”

“ ఏమంటావు వెంకయ్యా? వెలమల ప్రయత్నాలు—అంటే పురుషుల శౌర్యం నిస్తేజం— ”

“ ఏమన్నావు తల్లీ? ”

“ ఉలికిపడకు. నువ్విప్పు డేమి చేయ్యడానికి వచ్చావో తెలుసుకుని మాట్లాడు. చూడూ. బాబ్బిలివెలమవీరుల శౌర్యం నిస్తేజం అయినప్పుడు— ”

“వినలేను. అమ్మా! నారక్కాన్ని వేడెక్కనివ్వవద్దు.”

వేడెక్కితే విక్రమిస్తావు. స్త్రీలమీద. కదూ వెంకయ్య? నిజంగా నేను వెలమ వీరుల రక్తంలో ఉష్ణగుణమే వుంటే యికా శత్రు సలా కులుకుతూ వుంటాడా? ఏమి దుష్కాలా?

కాలం దుష్ట మైపోయింది కనకనే ప్రభువు ఆజ్ఞ యిలా వుంది.”

“అలా కాదు. కాలం దుష్ట మైపోయింది కనకనే స్త్రీలుకూడా కత్తిపట్టాలి. తెలిసిందా? శ్రీరాజా రావు రింగరావుదొరవారికి నేను ధర్మపత్నినే. నేను వారికి సహధర్మచారిణినిపించుకోవద్దుటోయీ?”

“కాక యిప్పుడే లోటువచ్చింది తల్లీ?”

మల్లీ మొదలూ. ఏమి మిగిలింది నాయనా, బొబ్బిలిరాణికి మూడున్నాళ్లు ముండుభరణం యిస్తా సన్న రాజు బ్రతికి వుండగా? బొబ్బిలిరాణి—నాకితకంటే మాస భంగం నోమిటోయీ?”

“.....”

మీ ప్రభు వెక్కడ?”

హజారంలో—వెలమవీరుల మధ్య—సర్వ సన్నద్ధుడై—అంటే అటోయిటో తేల్చివెయ్యడానికి సిద్ధంగా—”

“పోయి యీసంగతి చెప్పిరా.”

“ఆజ్ఞ లేదు తల్లీ!”

“పోనీ నేనే వెడతాను. నా కడ్డేమిటి?”

“సీకడ్డేమిటి తల్లీ? అయితే ముందు—ఈకైజారు పుచ్చుకుని—యిక్కడ పొడిచి—”

“అది మల్లమ్మ చేనే శని గాదు. నేను కైజారు దూయడమే వస్తే అది రాజు పేగులు బైటికి తియ్యాలి. స్వజనంమీదటోయీ నా ప్రతాపమూ? వెంకయ్య! నాకింక నాదేవుని దర్శనం లేదూ!”

“ఈక్షుద్రమాసవకళేబరం విడిచిపోయిన శరవారం. అది శాశ్వతమే కాదుటమ్మా?”

“ఈకళేబరం వున్నంతసేపే యీశగా, యీకనీసే”

“వాగ్వాదం చాలించవు తల్లీ?”

“బొబ్బిల్లోని జేరిస్త్రీలు పగవాళ్లని తూనికరాళ్లతో చీకాకుడిచారుట. వెలమస్త్రీలు ఆమాత్రమేనా కారుటోయీ?”

“.....”

“ఏమంటావు?”

“ప్రభువు వార్తకోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాడు”

“చెలికాని వెంకయ్య జనానాని సరికేశాడన్న వార్త విసడానిక్కాదూ? ఏమి కర్మం వచ్చిందోయీ మాకూ? సత్యభామ కాసె బిగించి విల్లు వంచి నరకాసురుణ్ణి గజగజలాడించింది. రాజపుతానాలో క్షత్రియస్త్రీలు ఒక్కొక్కప్పుడు కత్తిదుయ్యగా తురకసేనలు బేజారైపోయీవి. ఓరుగంటిలో గుద్రమా, పల్నాటిసీమలో నాయకురాలూ కత్తిపట్టగా పరసేనలు చెల్లాచెదరై పోయాయి మరి బొబ్బిల్లో మల్లమ్మ కైజారుదూస్తే రాజేమయి పోతాడో లోకానికి తెలవనివ్వవుటోయీ?”

“చూపాలిదే నేమి సంభావన?”

“ఏమిటి? చూపాలి? ఇది వెలుమలై
అంటే వెలుమలైల శక్తి తెలిసినమాట?”

“.....”

“అయ్యో! ఈ సమయంలో మీ
అన్నయ్య లేకపోయాడనిదా? తాత
పాపారాయణ్ పుట్టే కార్యం ఎలా మీది
చిచ్చుచా?”

“పాపయ్య కీవాస్తే తెలిసిందో లేదో?”

“అవును. పాపయ్య కీవాస్తే తెలిసిందో
లేదో? పాపయ్య లేడు. తక్కినవా రెంతా?
‘దేవాలు పలికిన మెగిళరానేక్షి? చెవి
కాచి వెంకయ్య సంగతి తెలుస్తూనే వుంది.
లావు చిన్నయ్య, దామెరదమ్మన్న, పంకెన
బుచ్చన్న, ఇనగంటి నరసన్న, కాకర్లపూడి
వేంకటరామరాజు ఏరోయీ వీరంతాను?
ఏం చేస్తున్నారోయి? రాజు దుర్మరణవార్తనినా
చెవిని వెయ్యగల మగవాడు బాబ్బిలికోటలో
లేడుటోయి?”

“.....”

“మొట్టాడకు, కాకపోయినా దేమని
మొట్టాడతా? కత్తిదూసి జనానామిదకి
వచ్చావు. మంచిని పెట్టేడు ప్రభువు నీకు.
నాయనా! వెలుమలైలకు సగవల్లని పొడ
వడానికి పిల్లకపోయినా సొంతంగా పొడుచు
కోడానికేనా అవకాశం వుండనియ్యి. నూరు
కుటుంబాల వెలుమలైలు! మంచి సమ
యంలో మోతశక్తి వ్యర్థం అయిపోతున్న
న్నదీ! ఇట్టం లేకపోతే జయించినా మేం
బతకం. చచ్చిపోడానికేనా యుద్ధంలోకి వెళ్ల
నివ్వ మనవోయీ మీ ప్రభువుతోటి.”

“ప్రత్యక్షం ఎందుకు తల్లీ నీకు?
అక్కడ రంగారావు మీట యెంతో
యిక్కడ మల్లమ్మనూట అంతే మీకు.”

“అయితే యుద్ధంలోకి వెళదాంకద.”

“అది రాజాజ్ఞకి వ్యతిరేకం తల్లీ!”

“సరే. ఇంకెందుకూ మరి పొగడ
డమూ?”

“నేను రావువారి సేనకుళ్ళ కాదు
టమ్మో? దొరవారి ఆజ్ఞ అలా వుంది.”

“దొరగారి ఆజ్ఞ నేమిటి? ఇది దొర
సానిగారి ఆజ్ఞ. నేళ్ళ మీదొరని తీసుకురా
యిలాగ.”

“వచ్చిన పని కాకుండా కల్లపడ్డానికి
ఆజ్ఞ లేదుతల్లీ!”

“అంతే? ఎంత చెప్పినా గోమీ
ప్రయోజనం లేదా? మనం పోయినా
లోకం వుంటుంది. తెలుసునా? బాబ్బిలిపెల
మలు అమానుషచర్య నడిపిన విజయరాముణ్ణి
పొడిచేయ్యలేకపోయా రనీ, ఆపని చెయ్య
డానికి స్త్రీలు సిద్ధపడగా అడ్డువచ్చా రని—
తెలుస్తోందా?”

“.....”

“పాపయ్య!”

“ఏమి తల్లీ?”

“ఎందుకావు?”

“ఆలస్యం అవుతోంది.”

“అలా అన్నావా? అనచూ మరీ?
దొరకి తగిన జైట్టినోయి నువ్వు. ఆలస్యం

అయిదికదూ? ఏమంటే నేను చెబుతాను నానాయకమూర్తి! నూర్య చంద్రు
దొరిక? సగనాణ్ణి పొడిచెయ్యవలసిన కైజర్లారా! బాబ్బిలిదుర్గాధిదేవతా! నాభర్త
నుని పెట్టొమీదకి తీసుచూడా అని అడిగి చెయ్యవలసిన నీని నాబిడ్డచేత చేయించండి.
నని చెప్పేం. పట్టుమంటే గుప్పెడుదదు అంతే చాలు నాకు. అప్పుడేనా నానూతన
ప్రాణం. దానికోసం కాదునుమా యారా పోతుంది.

దొంగ సిద్ధాంతాలూ. సగవాడు కాని
సూతులనడమూ మగవాడు కానిచేత
చెయ్యడమూనూ. బట్టి మండిపోయి
దోయి! చిత్ర నభమేలుచుమీయింత
కుంటే! అస్మహ్య మహాపాతకం
అన్నది పెద్దలు. బాబ్బిలిరాణి కదే
సంభవించింది. పొడిచి పొడిచేసు
కుంటే యూదులమూ, యూతహ
తహలేకపోవును. ఇప్పుడే మను
కుంటే నేంపుందీ! రంగారానంతటి
వీరుడీ వెళ్ళానికి యిలాంటిగతి తప్ప
ఇంక దేంపుందీ? బాబ్బిలికోట
మీద యీ విజయనగరం జెండా
యెగురుతుందా! బతికివుంటే బాబ్బిలి
రాణికి భరణమేయిస్తాడు రాజు—”

“అమ్మా!

“ఏమి నాయనా? ఆలస్యం అ
యిందా? వెలమనికి శత్రుసంహారానికి
మల్లమ్మ అడ్డు వచ్చిందికదూ? ఏదీ కైజర్
రికాతే. సదునుగావుదా? మీస్రతాపం
అంగ మొక్కపోయిందా?”

వెంకయ్య! ఇత సేవల్లువీ వాగేను.
ఏవచ్చిందీ? అయితేలే. సగతీరకుండా చచ్చి
పోయాటప్పడు ఇక దేదీ యెలా అవుతే
నేమీ? ఇదుగో నిన్ను సంపెస్తున్నాను.

“కైజరు పనుసుగానేవుంది..... శ్రీహరీ!”

వెంకయ్య! నాదేవుడికి నానమస్కా
రాలు చెప్పవోయి! మంచీచెడ్డ చెప్పేదే
కాని చివరికి మల్లమ్మా ఆజ్ఞని జవదాటేది
కాదని చెప్పి. కైజరు సదునుగానే వుంది.
లేకపోయినా సాహసం వుంటే తడిపాతే
చాలుతుంది యెంతకేనా. శ్రీహరీ!”

(నైషధరిచరిత ననుసరించి)

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవారు గారు

మామిడిసింగమం త్రితలమా యిది? యాంధ్రజనోత్కరమ్ముపై
నామరవైరి నెయు కృషియా యిది? నీకనుమ్రాలదోచి పే
రామెతలిచ్చు వాణియిమనాన యిదో? ముద భట్టహీనిచి
న్దామణిచి న్దానాలమొ ? నైషధకావ్యము నీవొనర్చుటల్.

ఉ. సారనచక్రబంధమును నత్కవి నైషధమంచు నాన శ్లో
గారమునా విశేషపదకల్పన మేటికి జేసితివు? సిం
గార మొకింత పూర్వకవికావ్యమునందున తేనివోట నీ
వా రచియించినావో? పునరాలపనమ్ముల యాపుమాపిత్తో?

చ. మునుఁటి నన్నపాదకవిముఖ్యులు సంస్కృతకోశజాతముం
దెనుఁ గొనరింపలేదె? భవదీయసుకావ్యమునందుఁ బోలె నం
దునఁ గల యెల్లవాకులఁ దెనుఁగొనరించిరె? నూతనంబుగాఁ
దెనుఁగొనరించుకీకను వెచ్చితి వీవ యటంచు నెంచెదన్.

ఉ. శ్లోకము శ్లోక మాంధ్రముగఁ జొప్పడకుండిన నుండనీ? కథా
లోకము వృద్ధనాశములలోఁ బడి మ్రగిన మ్రగినీ? ప్రధా
నాకలనీయవృత్తి మొక ప్రాస్వతఁ గాంచినఁ గాంచనీ? య
థాం ద్రీకరణ మ్మటం చ నెడవీరిని మార్చితి వీవు చాతుర్వి

ఉ. ఆద్యవచఃక్రబంధములయందు విమర్శ మొనర్చి చూచువోఁ
బద్యముగాక గద్య మనుబాసనుఁ గానము గాన నీకృతిం
బద్యము గద్యరూపపరివర్తనమందుట హృద్యరీతియే
గద్యములందు నేమిటికిఁ గల్పనఁజేసితి? శ్లేషభాషలన్

ఉ. శ్లేషవచస్తతిం నెనుఁగునేయక మానితి? వాంధ్రశబ్దవి
శ్లేష మొనర్చి యేకపదలీననిజాంఘ్రిచతుష్టయాబుధా
త్తోపవిధాయినూక్తులను దూర్చితి కారణమేమి శెల్పుమా
మాపములం భుజింపు మనుమాటను సింగన విస్మరించెనే ?

శా. అంతం దెల్పితి వాద్యకోశగతపాదాసీకముం జొన్పి ర
వ్వంతే స్తేయభయంబు లోకభయ మీస్వాంతమ్మునం జేరదే ?
మాంతర్యమ్ముగు భావముం దెలుపుమయ్యా ! వ్యాఖ్య కాంధ్రక్రియా
సంతానమ్మునకున్ విభేదము సతీసాదృశ్యసంభూతమే ?

చ. అమృతముఁబోలు శ్లోకముల నాపొసనం బొనరించితేల ? ర
మృముల విశేషణంబులను మాయఁగఁ జేసితివేల ? పాద సం
ఘములను బూర్తిసేయు పెనుకాంక్షను నీస్వకపోలకల్పితా
ర్థముల వచించితేల ? విబుధప్రకరం బిపు డిచ్చగించునే ?

ఆ. వె. శబ్ద మనుసరించి స్వాంతమ్ము నీక్షించి, రస మలంకృతులఁ గరంబుఁ బెంచి,
అనుచితమును డించి యహాచిన్యము గడించి, నైషధమ్ముఁ జేసినావ నీవు?

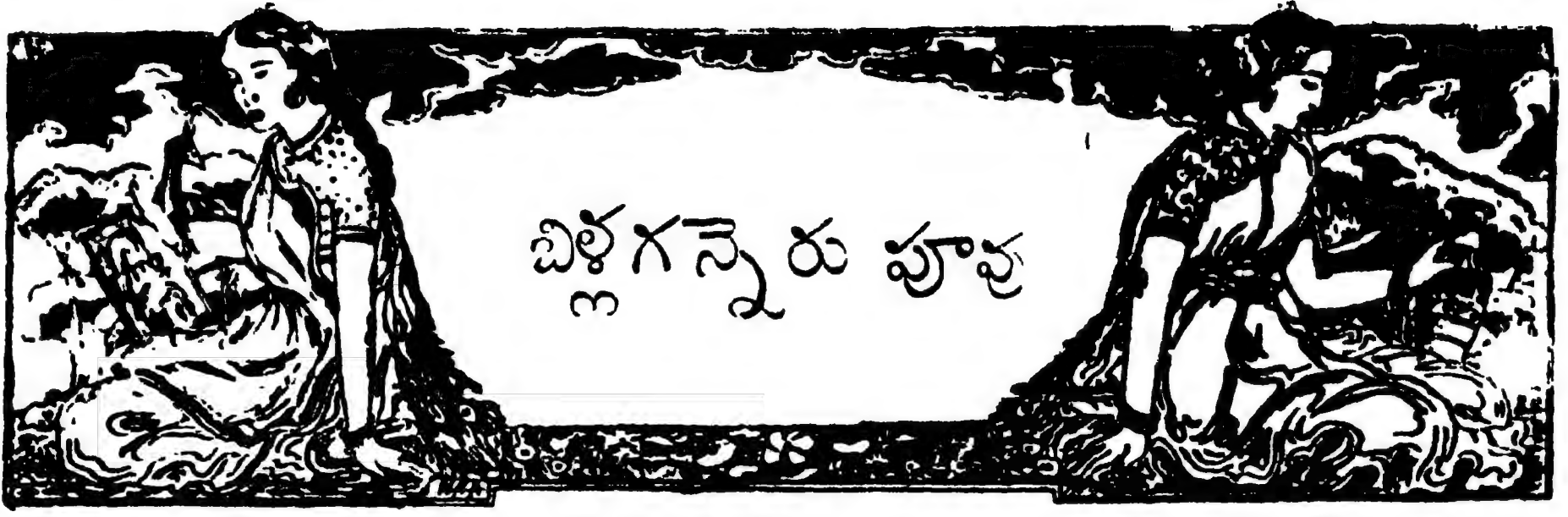
మ. 'యజమాన్య ప్రమదావికస్వరభగన్యస్తాశ్వద్భిర్ఘస్మరి
ధ్వజదండం' బనఁ 'విష్ఫలచ్ఛనముఁ గెల్వంగఁ దలంచెజుమీ
రజనీశామలవక్త్ర' నానుడివినన్ రంజల్లునే హేయబు
ద్ధి జనింపందగదో? ప్రజాతతికి నెంతే నీవుయోజంపుమా ?

నీ. శృంగార మనునుడి చెవి సోకినంతనే, వ్యభిచారి కవియంచుఁ బలుకునాఁడు
స్తనము లున్నతములన్ సల్లంఘము విన్న, బూతుకూత లటంచుఁ బలుకునాఁడు,
'మక్ష్మీకిమక్ష్మీని' మదిఁనాఁ డితఁడంచు, సారస్య మెఱుంగక చాటునాఁడు,
ఆయర్థమిహుండఁ బదికాఁడు నిజమని, చేయెత్తి పెద్దలు చెప్పనాఁడు

తే. గీ. పాదపూరణమయమంచు వదలునాఁడు, ప్రతిపదము గాఢస్తి యనునుడి ప్రబలునాఁడు
తావకీన్లోక్తిచాతురిఁ దలఁచి తలఁచి, యూత్మ సతివేలహర్షము సంగదువాఁడ.

నీ. కస కాభిషేకంబుకత నిరామయమయి, యాంధ్రలోకమ్మున నలరుఁగాత !
బూతుల దద్దెడుబొంకు నాశము గాంచి, ప్రాచీన పారిముల్ ప్రబలుఁగాత
ఒకనుడి దూష్య మంచకట ! బ్రబుధమ్ము సఖియింఁ కవనిలోనాటుఁ గాత !
దోషమ్ములందైన దొఱకుగుణమ్ములఁ, దలపోసి విబుధాభి తనరుఁగాత !

తే. గీ. నైషధాంత్యోక్తముల లక్షణములనరసి, కృతులు గృతులనురహిఁ జెనింగింతుగాత !
శాశ్వతంబుగ శ్రీనాథసత్కవీంద్రుఁ, డమరలోకానఁ గీర్తిచే నలరుఁగాత !

రాయసం వేంకటేశ్వరుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సీతాకాంతని శోకము

దుఃఖతే మనసి సర్వమనన్యాయమ్." మనసు విచారములో మునిగియుండునపుడు లోకమంతయు ననన్యాయముగఁదోచును. దుఃఖమును, అకాలవైరాగ్యమును హృదయము నలముకొనుటచేత, మనప్రేమకుఁ దానలమగు మనుజులును, మనము కొనసాగించుఁగల యుద్యమములును ప్రపంచమున లేనట్లు గాననఁచును. ఒకఁడు? భూమియే గొడ్డునోయి నటు లుండును. కన్నుల కీధరితలమున నొక పచ్చని మొక్కమైనఁ గానరాక, అంతయు దరిలేని యసుకయెఱచివలె నుండును.

సీతాకాంత మిప్పిడట్టి దుఃఖమున కగ్రమయ్యెను. కొన్ని సంవత్సరములక్రిందట నతనికిఁ గలిగిన నష్టమపారమైనదే. అది యంత వంతగలిగించినను, వ్యాపార సంబంధమగు నష్టమే. కావున శీఘ్రముననే యతఁడు తెచ్చితలెను. కాని దానికిని, ఇపుడాతనికాపాదల్లిన ముక్కట్టునకును బోలికదే లేదు. చేతికెదిగిన చెట్టుత కొడుకు కూలిపోవుటకన్న దురదృష్టమిలోకమునఁ గలదా? వేలుసంతతి లేకపోవుటయు, తానును, భార్యయు నడివయస్సు దాటియుండుటయు వాని దుఃఖమును ద్విగు

ణీకరించెను. అతఁ డెన్నియో మంచికార్యములు చేసియుండెను. కాని యవియేవియుఁ గుమారుని గుండమునుండి కాననయ్యెను! సీతాకాంత మిలోకమున వికల క్షేయవలసిన కార్యము లేవి? లోకమానకు వానికి వికల సంబంధ మేమి? "విఘ్న మనోరథుడనైన నే నేల కట్టకడవలయును? ఎవరికొఱకు? ఘోగములేల? వినోదములు వ్యాపారములు నేల?" అని యతఁడు వైరాగ్యమునాని తన యుద్యోగమును, ఇతఁడొక్కఁడే సంబంధమును విడిచిపెట్టెను. ఇపు డతనివ్యాపారమంతయు సగల్గెల్ల వానట పచారుచేయుటయు, రాత్రులు మంచము గట్టి పట్టుకొని పండుకొని యుండుటయును.

మనుష్య ముఖావలోకన మే సీతాకాంత మునకు దుస్సహమగుటవలన ఎల్లపుడు వారి వీధితలుపు వేసియుండును. కుమారుని మొదటిమాసికమునాటి మధ్యాహ్నము నెఱ్ఱకోసము విచారమును నాతని మనస్సు నావహించెను. గొడ్డలితీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లన్నియు నతఁడు గొట్టివెట్టెను. దీర్ఘవిచారముతో ముసుగుపెట్టికొని యరుగుమీఁద

బిత్తగ నె్నెరు

బండుకొనియున్న జానకమ్మ భర్తచేయుచు లయ్యెను. తలపోయునపుడు, జానకమ్మయుమ్మ గనులారఁ జూచుచుండెను. మగవారికంటె లిక మధికమగుచుండును. కావున నీవిధమున

‘గొడ్డ’ తీసికొని, వొడ్డిలోనున్న చెట్లనియు నతఁడు కొట్టివేసెను.

నాఁడువారికిఁ జెల్లయఁ దెక్కునప్రీతి. ఐనను, చేతులారఁబొందెన తనయుఁడే సమసింపబడు, ఈపాడుచెట్లు మ్రగ్గుట కావనిత వనటఁజెందునా? ఇదిగాక తా నెంతటి దుఃఖమున నున్నను, ఒకకంటఁ బతిసేమ మాసాధ్వి గనిపెట్టుచునే యుండును. తనకడుపుచిచ్చు తుదిలేనిదయ్యును, మీఁదుమిక్కిలి నడివయస్సుదాఁటిన తనభర్త కీవిపత్తుగలుగుట కాయితీయెంతయు వగచెను. ఆసలన్నియు సుతుని మీఁదఁబెట్టుకొనిన ముసలివానిసంగతి యిటు

నైన నాథుని మనమునకు వ్యావర్తనము గలిగి యతఁడు దుఃఖోపశాంతి గనుచున్నాఁడని గూమెమనస్సును సమాధాన పఱచుకొనెను. నృత్య చేదనమునెఱపి గొడ్డలి నొక మూలవైచి, సీతాకాంతము కూర్చుండి “అమ్మమ్మా! ఇప్పటికైనఁద! చనిపోయిన తన యునికంటె సీచె ట్లెక్కువా? ఇవి యెపుడు తమ్మునాటిక వానినే జ్ఞప్తిచేయుచు, మనస్సును బాధించుచుండును. మొక్కలు మొదలంటఁగోసివైచినమనమింక పుత్ర కునిమీఁది మోహమును మునుముట్ట గోసివేయఁగలము సుమీ!”యని వెట్టినప్పు నవ్వి యతఁడు సతి నూరడించెను.

బిల్లగన్నెరు మొక్క

తనహృదయ సీమవలెనే పెరడంతయు నెడారియగుటవలన సీతాకాంతమునకు వెట్టి సంతనము గలిగెను. ప్రేమ మిత్రత్వముల క్రిష్టపంచ మనువగు ప్రదేశముగానట్టె పచ్చని యాకుగాని, ఎఱ్ఱనిపూవుగాని తలచూపుటకు తమదొడ్డి యచితప్రదేశము గారాదని యతఁడు నిర్ధారణము చేసికొనెను. ఏమూలనో గడ్డిమొలక యొకటి గానవచ్చెనా యచటికిఁ బోయి దానిని బెఱికివైచినఁగాని సీతాకాంత ముమనసు కుదుటఁబడదు! ఒకనాఁ డితఁడు వాకిటఁ దిరుగుచు దూరమున నొక పచ్చని మొలకచూచి, యాగ్రహవేశ పరవశుడై, యింటిలోనికిఁజని కత్తితీసికొని, వేవేగమే యాతావునకుఁ బోయెను. దైవ వైపరీత్యమునఁ బతికిఁ గలిగినతాత్కాలికమగు సీమతి భ్రమణమున కచ్చెరువందుచు జానకమ్మ భర్త

జాడలు గనిపెట్టుచుండెను. నీతాకాంతము మనో
తనానచ్చనిచోటికి వదిలి, "ధయములేక నిపు
చిగిరించుచున్నవా? ఉండు, నువ్వెట్లవను"
అని యామొక్క చేతుట్టి లోకి, అని వెళిక
పోవుటచేత కత్తితో చుట్టును ప్రవ్వసాగెను.
చెట్టిదినజుకే చచ్చిపోయెను, చేరు రాత్రి
యిందుకొని చచ్చి కొమ్మమునకి పైపాచెను.
చేరు కలుటచే నిపుడాకొమ్మ ధయముచే
వణకుచున్నదాయనుకట్టి పుచ్చిపోనాగెను.
కొమ్మనిడ చిన్నగాకులు ముగ్గులును గాన
వచ్చెను. ఇదిచూచి నీతాకాంతముక న్నకింత
చెమ్మగిల్లెను. కత్తితాకుడుచే నీవలుచుండు
బిల్లిగ క్షేమమొక్కను చూచు పుడు మృత్యు
వానన్నమగునప్పటి తన తనయుఁ డెత్తని జ్ఞప్తికి

జన జానకమ్మ భర్తనుజేరివచ్చి చేతనున్న
చూడలోని యువకమ్మను సొమ్మసిల్లిన పతి
ముఖమును జెట్టి మొదటఁగడిగి చెయిపట్టి
కొని యతనిని "ఎండ్ తీక్కిముగనున్నది; లోనికి
గొండు!" అని గృహములోనికిఁ గొనిపోయెను.

అప్పటినుండియు నీతాకాంతము మనో
నిగిముస ఆకులు మొగ్గుతోఁ గూడియున్న
యాచిన్న మొక్క నాట్య మాడుచుండెను.
"ఈపాటి కాకొమ్మచూకులు వాడిపోవును!
మొగ్గులు మాడిపోవును" అని పాప మాపుడు
ఘంఠారాత్రితీరజ్వరిమునఁ బూమూపుడు బా
నరించెను. దేహస్వాస్థ్యము కలిగిన యొకటి
రెండుదినములకొకనాఁ డాతఁడు వాకిట బచా

౪౪౫

"అతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడికలుగట్టెను"

వచ్చెను! వెంటనే కత్తినేలవైచి యొకమూల
కొఱగిన యతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడి
కలుగట్టెను. ఇది యంతయుఁ గనిపెట్టుచుం

రుచేయుచుండెను. దూరమునఁ బచ్చంగఁ
గానఁబడ అదియేమగునా యని యచటికిఁ
బోయి; చూచునంతకుతానుగొన్ని దినముల
క్రిందటఁ బెట్టికిచేయఁబూనిన బిల్లిగ న్నెరు
మొలక మాతనికిఁ గాచిపించెను. ఆమోక
యపుడె చచ్చిపోయెనని యతఁ డెంచెను.
దానివిషయమే యతఁడు మఱచిపోయెను.
అదగుపుడు క్రొత్త కొమ్మలు పెట్టి పూ
వులు పూచుచుండుటవలన నతని కెంతో సంత
తోషముగలిగెను. ఆచెట్టుచుట్టును పాదుచేసి
జానకమ్మ యనుదినము నీరుపోయుచుండుట
చేత నదయుత త్వరితముగ నెదిగెను. పుత్రు
నిస్మృతి తొలఁగిపోవలయునని చెట్లు చెండా
డిన నీతాకాంత మిపుడు పుత్రునిస్మృతికొఱకే

వానిఁబోలిన యాచిన్ని మొలకను గాపాడఁ
బూనెను! ఆపూవులచెట్టుచుట్టును నేలచదును
చేసి, నీరుప్రవహించుటకై యతఁడు బోదెలు

కట్టను. త్వరితకాలములోనే యామొక్క బాగుగఁ బెరిగి దర్శనీయ మయ్యెను.

వేకువ నిద్రచేసఁగిన నీతాకాంత మామొక్క వగ్గరికుఁ బోయి లెక్కలేని ముట్టిన పూలను బెట్టి కనుల పండువుచేయు దానిని దర్శించి ముదమందు చుండును. ఆచెట్టును దససుతునికి మాటుగాఁ జూచుకొని, దానితో పూమున నే యతఁడు కాలము గడుపును. చీడనట్టి నూగులు త్రొవ్వనేయును. చుట్టునుండు రాలులొరికించి, మెత్తవట్టిచేర్చును. కలకల నవ్వు నటులుండు దానిపూవులను దస పుత్తుని మందహాసములని గ్రహించును! మల యమౌరతిమున కించక చలించు దానికొమ్మలను దసనుజేరఁబిలుచు సుతుని మృదుకరము లని తలపోయును! వేకువనె రాలు మంచుబిందువులు, రాత్రియంతయుఁ దసవియోగము నకు నెగిచి, కొమరొకటి రాల్చు కన్నీరిని యతఁడు భావించి కంటనీరు పెట్టుకొనెను.

ఒకనాటియుదయమున నీతాకాంతము పూవులమొక్కవైపునకుఁ జచ్చిపోయెను. చెట్టు నింక పుష్పములు వికసించియుండెను. కోమలములగు నాయురణకుసుమము లనలోకించిన కొలఁది వానిమనసు గంభీర భావపూరిత మయ్యెను. సగ లెపుడుచూచినను ఆమొక్క క్రొత్తపూవులతోనె చెన్నొందుచుండును. ఎపుడు వీక్షించినను గలకల నవ్వుచుండును. దీనిభావమేమి? మల్లె మొదలుగాఁగల కుసుమములకుఁగల సువాసనలు దనకులేవని తల వ్రాల్చి పరిమితముగాఁబుష్పించుటకు మూలగ నీచెట్టు లోకులుకోరని యీకోరకముల నిట్లు

కుప్పలుకుప్పలుగఁ దొడగనేల? నోరుపెని యొచ్చిన్ని మొలకనెలనఁ దాను చేర్చుకొనఁ దగుఁగిర్మము లేదా? చెట్టు నకూడు నన్నియో మడుగఁ లనకట్లాన ప్రశ్నదూలచే శాస్త్రి మనుష్యజన్మమెత్తిన నీతాకాంతము, ఇహ లోకమునఁ బ్రాపించిన కష్టములకెల యంతగ పెతనొంది, ధైర్యవిహీనుఁడై యసమయవై రాగ్య మూసవలయును? దుఃఖమున కంతగఁ గ్రొగి తనకు వై నమిడిన శక్తుల నడవిపాలైన పాన్నెలవలెఁ జేసి ఆతఁడు నియతకార్యముల చేసి విడిచిపెట్టవలయును? “లేలేమ్ము, నీతాకాంతమూ! ఇంక సేవిచారమును ద్యజించి కర్తవ్యమునకుఁ గడంగుము” అను సుమనస్సందేశ మాతని వీనులకు వినవచ్చినటు లుండెను!

చెట్టు తన బంధుగణములోనివే యని భావించి నీతాకాంత మిపుడు తన పెరటిలోని కను మొక్కలు నాటఁజొచ్చెను. అచిరకాలముననె వారిండ్డి మొక్కలతోను తీగలతోను సొబగొందుచుండెను. నట్టిన్యసనమున పెతనొందు పతి కట్టి వ్యావృత్తి గలుగుటకుఁ గొంత నెడదేర్చి జూసకమ్మ, తోట పనియందు దోడ్పడి వానిని నిక్కంపు సహధర్మచారిణి యయ్యెను. కొలఁదికాలములోనె తాముగల్పించుకొనిన యీక్రొత్తపనియందు, పుత్తుని మఱచిరిని చెప్ప వలను పడదుగాని, పుత్రశోక మొకంత మాదంతులు మఱచిపోయిరి. వారి పుడు పెరటిలో నాటు చెట్లన్నియు దమ కొమరుని స్మృతి కొరకు వేసినవే. ప్రియపుత్తుని గూర్చియె వారాచెట్లకు సంరక్షణ చేయు

చుండిరి. తమ తోటకుఁ గొమరుని నామమే యొసంగిరి.

మృగ- పల్ల

ఈవ్యావృత్తివలన నాదంపతులు కొంత దుఃఖోపశాంతి గాంచుచున్నను, ఇంకను వారు వీధి ముఖము చూచుటకు సాహసించరైరి. ఇటీవల వారు పూనిన వైరాగ్యమే దీనికిఁ గారణము. మనస్సంకల్పితములగు సంకెటలు వీరుల కష్టము. ఒకనాఁడు, సీతాకాంతము వాకిలిబయలుగుచు నొక కుక్కచేయిపువినెను. ఆచూర్తనాదము రాత్రియంతయు ఆదంపతుల వీనులకుఁ దగులుచుండి వానినివీరఁ బాపెను. ఇంతవఱకుఁ దా మాకుక్కసంగతి కనిపెట్టకుండుటకు వారంత వెతఁజెందిరి. వేకువనె సీతా

“సీతాకాంతము కుక్కపిల్లను..... నరికిదీసి..... గాయము పరీక్షించుచుండగా... చుట్టుపట్టులవారువచ్చిరి”

కాంతము వీధితలుపు తెఱచి, గాయముచే మూలుగుచున్న యొకకుక్కపిల్లను జూచెను. గోతిలోనుండి మాకుక్కపిల్లి నీతఁడు వెలికిఁగీసి బయట గడిగినైచి, గాయము పరీక్షించుచుండగా చుట్టుపట్టులవారు వచ్చిరి. రెండుదినముల క్రిందట బండిచక్రము దానిమీదుగాఁ బోవుటచేత కుక్కపిల్లికా లిపుడు వాచియుండెనని వారు చెప్పిరి. ఎనుఁఖ్యుల బాధలే లెక్కచేయని లోకులు కుక్కల బాధలు పాడింతురా? కావున చేయి రెండుదినములునుండి మాకుక్కపిల్లి బాధల నొకట కనుచుండెను. సీతాకాంతమపుడు దానిని బహుచికిత్సాశాలకుఁ గొనిపోయి, యచట దానికిఁ గట్టు కట్టించెను. ఆతఁడట్లు వెంటనె మానోరెఱుంగని జంతువును గొనిరానిచో బాధ మితిమీరి, చికిత్స యసాధ్యమై యది చనిపోయి యుండెడిదని వైద్యుఁడు చెప్పి, వాని భూతదయ సభిసందించెను. కొన్నిదినము లిట్లు కుక్కనిమిత్తిమై తిరుగుచు సీతాకాంతము లోకవ్యవహారములఁ బట్టాన నారంభించెను. అంత నొకనాఁడు మధ్యాహ్నము వీధితలుపునొద్ద శబ్దము విని తలుపుతీయగా స్వస్థపడి వచ్చిన కుక్కపిల్లి సీతాకాంతమునకుఁ గనబడెను. అది తనదారిని దానుబోక, పూతఁగొనించుచు రక్షకునిముద్ర ప్రేమ కృతజ్ఞతలు దెలుపుచు వానితో లోనికి వచ్చెను. మృత్యువునోటినుండి తప్పించుకొని న మాకుక్క-మీఁద నాగృహస్థులకు బాలిపుట్టి వారు దానిని బోషింపఁదొడంగిరి. క్రమక్రమముగ వారికి శునకము మీఁదఁబ్రేమ పెరిగెను. సంసారమునందలి తగులాటము లిటుల

నానాట విజృంభించి, తమ వైరాగ్యమును బారఁ ద్రోలుచుండుట కాదంతట లాశ్చర్య

“తలుపుతీయగా...కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను”

పడియు, చేయునదేమియులేక, నియతకార్యముతో చేయుచుండిరి!

శాంతమ్మ

చేతులకుఁ దగినంత సనియున్నను, ఆదం పతుల మనస్సు మాత్ర మొక్కతఱి పూర్వపుదుఃఖవిషయమునకు మఱలుచుండెను. కాని వారి హృదయక్షేత్ర మిపుడు నిర్జలప్రదేశమగునెడారి కాక, ప్రేమనదీ జలార్ద్రమయ్యెను. ఆదయాంబువులఁ గ్రోలి జీవించున విపుడు కొన్నిచలన మెఱుంగని చెట్లను, నోరులేనిజంతువులును! మనుజుల కాదయామృత మింకను లభ్యముకాకుండెను నరుల కృపాకృతజ్ఞతలయం దాదంపతులకు నమ్మకము నడలిపోయి,

వారు తమదయకు యోగ్యులుకారని భావించిరా యనునట్లు లింకను వారి వీధి తలుపు నిరంతరము మూయఁబడియే యుండును! ఒక నాఁడెవరో వచ్చి పలుచుటచేత వారు తలుపు తీసిరి. వచ్చినవారు శాంతమ్మయు కుమారుడును. చిన్ననాఁడు బీదస్థితియందుండునపుడు శాంతమ్మ కాదంపతులు మిక్కిలి సహాయము చేసిరి. వారివలననే తన విద్యాపరిపోషణ మయ్యెనని గుర్తెఱిగి తాను జేయఁగల సహాయ మొకష్టనమయమున వారికిఁ జేయుటకే, భర్తయనుమతిగైకొని యిపుడాకాంత కొంతకాలము వీరిని గనిపెట్టుట కిచటికిఁ బిల్లవానితో వచ్చెను. సరామర్శమనుపేరుతో విందులారగింప శాంతమ్మ వచ్చియుండలేదు. వాఙ్మాత్రమునఁగాక, క్రియాపాపమునఁ దనభక్తి ప్రేమలచే నాదంపతులను బూజింపవలయుననినో మాకోమలి యిపుడు వారియిలుక్కుకొనినచ్చెను!

వారువచ్చిన కొంతతడవునకు శాంతమ్మయు జానకమ్మయుఁ గలసి ముచ్చటలాడుచుండిరి. నాలుగైదేండ్లు నయసుగల శాంతమ్మ చిన్నికుమారుడు వాకిటనున్న బిల్ల గ న్నె రుపూవులకుోసి, తిప్పటడుగులతో నడచివచ్చి, “తాతా! ఇదుగో!” నని సీతాకాంతముఁ కొక పూవిచ్చి, అమ్మమ్మచేత నొకటి యుంచెను. ఇది యుపేక్ష్యమగు సంగతిగో. కాని, మనజీవితమునందలి సరిస్థితుల సనుసరించి, స్వల్పవిషయములె ఘనమైనవిగఁ బరిణమిల్లుచుండును. దైవోపహతులగు నాదంపతుల కీబాలకుఁ డిచ్చు రెండుచిన్నపూ

పులును, ఆరివిరిసియున్న తమహృదయము లకుఁ బరిష్కారోన్మేషములు నెలయుండి బర మేశ్వరుఁ డనిచిన రెండుదివ్యసాధనములాయ నునట్లు తోచెను ! పిల్లవానిని వాడినుపుదు ముద్దుపెట్టుకొనిరి. చీరకాలశోకినిమిగుల్లై

వారిహృదయములందు ప్రేమాదినదృశములు పల్లవింపఁజేయఁ బ్రయత్నించుచుండెను.

కొలఁదిదినములలోనే తాతమనుమలకు, పసామెలలోను గినుఁటనుంకెటి ముత్రశ్వము వాటిలెను ! (నుభవజ్ఞుఁడగు తాత విపుడు

చిన్నమనుమఁడు, ప్రక్కప్రక్క గూడ ప్రశ్నములు వేయుచుండును. చిన్నచిన్న పనులందుఁ దాతకు మనుమఁడు కుడిభుజ ముయ్యెను. చిన్నమనుమని కెట్టి కథలు చెప్పి ముట్టి వినోదములు గల్పించుమా యని తాత యహర్నిశ మాలోచించుచుండును. ఇట్టి సూక్ష్మప్రేమకుఁ దాపల మైనదిగావున నే, సీతాకాంతము మనోగిగిన విపుడు దుఃఖమేఘ విముక్తమై, సంతోషదీప్తుల యోగదేవరిలుచున్నది. బాలకుని జూచుకొనుచున్న యానందమున సీతాకాంతముపుడు తన దుఃఖమును మఱచిపోయెను.

“తాత ఇనుగో”

యాదంశతులు తుణకాలము తమచింతమఱచి యెదుటనున్న బాలకుని ముద్దాడిరనిన, మానవహృదయము, దుఃఖాంశకారముచే సంతయావరింపఁబడినను, మిన్ను-మిన్ను-మను నానందజ్యోతి దానియం దుకను వెలుంగుచుండుననియే మనము గ్రహించవలయును ! ప్రేమామృతమొకను, ఆహృదయముల నిగిరిపోలేదనియే మనము భావించవలయును. ఇట్టిసంగతులు పరిశీలించి సంతసించిన శాంతమ్మ, తన యువచారమువలన నింకను వీరిని నేడదేర్చి,

క్రమముగిన తండు సాంఘికజీవనమునఁ దిరిగిపాల్గొనుచు, కరోకారకార్యనిమగ్నులై యుండెను. విద్యదశయందుఁ దాఁజిక్కుకొని యుండు విపుడు తనకన్నులు విప్పి చరణములను దిన్న నిత్రోవఁ ద్రొక్కించి, చేయూతనొసంగిన నారి నందఱున దనకుఁ దరణపాయముఁ జూపి వారని యతఁడు భావించును. (యతివిషయములే తనకన్నుల పొరలూడ్చునీ యతఁడు చెప్పకొనుచుండును. కావుననే బిల్లగన్నెరు

మొలక నాకిరి దూసియు గలవత్తను ముగ దేశహితైకకార్యములలో నభిరుచి
న యును! గలది యయ్యెను. గిరమందలి నున్నది

ఇప్పుడు శాంతమ్మగారి మాడగుతులకు కమ్మగారి కార్యదర్శిని ట్టణమాన జరిగెడి సకల
సూతులు కొడుకును! ఆచార్య ప్రతాపాచార్య సత్కార్య సమావేశములకును వారి ముల్లే
న చే జూ కమ్మ దొంగిలు నుంచుకొని, క్రమ గురుడు కేంద్రస్థానము!

యమునాప్రాభవ స్మృతి

పండిత పెనుమచ్చి సత్యనారాయణరాజు గారు

అమలాత్మండును యోధుడున్ బృహజగ ద్వాప్యపారిమర్శజ్ఞుడౌ
కమలానాథుడు బాల్యచేష్ట లెచటం గావించి సానందముడై
ప్రమదానం గని తన స్థలాలులు జలప్రతాపితాపాళు యో
యమునా! నీవగు సైకతస్థలు లటం చశుల్ భరన్ రాలెదన్

గీ. పెరిగి పెద్దయై యేతీర సరిసరమున, నస్త్రుశస్త్రాదవిద్యల నభ్యసించె
నందనందను షాతీరమంది తనె, యంచు గన మేను బులికించు నమ్మ, యమున!

గీ. భవ్యభవనీయసీలంబులటలితోడ, దనదుమేచాయ లెతయు మొనసి గూడ
జాములకొలంది దేవీట స్నానమాడు, బాలకృష్ణుండు తజ్జలమాల నీడె.

గీ. దీని పావనోదకములచే ననాథు, లైన పాండవులప్రత స్తిమానసములు
శాంతి పొందినబడియెనో వంత లుడుగ, నామహానది వగుదమ్మ, యమున! నీవె?

గీ యమునరో! దేవకీదేవి యఖిలవేది, నిఖిలజగదంతరవ్యాపి నీరజాక్షుఁ
డైనశ్రీకృష్ణు నుదరమ్ములోన నెమ్మి, నిడికొని యెటకుఁ గ్రుంకిడ నేగుదెంచు
నామహావిక్రూర వగుదు నీవ.

. ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతో నీశ్వర
ధ్యానానూహిహృదంతరాళ యగుచుం దాదేవకీదేవి లో
నే నీతీరమునందా గర్భగతుఁడౌ నిందీవరశ్యాముకున్
నానార్థంబుల న్మది గోరునపుడైనం బుట్టనె తిన్ నన్!

సీ. ప్రాకారసంకోభి తాకాశవాహిని, నీకాశశ్రీధ్వజానీకములును
కాంతాజనస్వాంతకాంతలతాక్రాంత, ప్రమదావనానూన సముదయంబు
నైజకాంతిచ్ఛటా నైగవిగ్యవిజిత, చంద్రమండలమహా సౌధములును
నరిపాథిఘనకంఠి నరమందరాచల, రంగద్వితతచతురంగబలము

సీ. కలిగి యొప్పురు కోటలఁ గట్టి రెచటఁ, గోర్కి వ్యయపెట్టి కోటాన కోట్ల ధనము
పాడవులు దండకాటవీ పెటలి నఱకి, యామహానరీరత్నమ నమ్మ నీపె!

* * * * *

అట్టి నీస్వరూపముఁ గాల మట్టెమూర్చె, నాడదల కోర్చి నీకడుఁ గిలిపోయె
గర్జముఖిబింబ మొతయుఁ గమలిపోయె, రమ్యభూయగ్మరోమముల్ రాలిపోయె
బద్ధసన్నిభ నేత్రముల్ వాఁడిపోయె, జారుఫలస్థతిలకమ్ము జాఱిపోయె
నవశిరీషకోమలదేహ మవసి పోయె, ఏమిచిత్తంబొ యమునరో యెఱుంగలేము
నీదు తీరమ్మునందన నేడు చూడ, నట్టిపట్టన మొక్కటి యైన లేదు
అట్టి మావాస మొక్కటి యైన లేదు, అట్టివైభవ మిసుమంత యైన లేదు
అట్టి సత్ ప్రతాపతిమ మనలులేదు, అట్టియోధకదంబమ్ము కట్ట! లేదు
అట్టి త్రిజగదారాధ్యరాజ్యంబు లేదు, అట్టి భక్తచాతకకండ మయ్యె! లేదు

* * * * *

కర్కశాత్మకులు తురుష్కముష్కరులును, తార్కరీయులు నిఖిలజనార్థకరులు
ఆగమధ్వంసకులగు నామొగలువారు, దోసకారులు ఘనులు పరాసువారు
పరుషకరవాలధారల నఱికినట్టి, నీదుకాయంబు గాయముల్ బాధవెట్ట
నదరుగుండె బెదరుగుండె యగుట నయ్యె, చెదరిపోయినముంగురుల్ చెదరియుండ
బెదగుచూపులు చూచుచు బెదవులెండ, స్వస్థతంజెంద లే కిటు శ్వాసములను

దల్లి! యమునరొ! విడువంగఁ జెల్లు నమ్మ!!

ప్రాచీనవృత్తివిద్యావిధానము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

పూర్వము నేడములు, శాస్త్రములు మొదలగు వైదిక విద్యలన్నియు బ్రాహ్మణుల యధీనమున నుండెను. మిగిలిన విద్యలు అనగా కర్మరము, కుమ్మరము, కూచరము, నగలు నాణెములుచేయుట, ఇండ్లు మిడ్డెలు మేడలు కట్టుట, వంటకాలు కట్టుట, చూపులు త్రవ్వట, దేవాలయములు గోపురములు నిర్మించుట, రథములు బండ్లు చేయుట ఈ మొదలగునవిన్నియు ద్విజేతరుల యధీనమున నుండెను. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులు ద్విజులు. ద్విజులగు పరిగ్రహించిన చతుర్థవర్ణమున జేరువారు పైనుడివిన యట్టి పారిశ్రామికవిద్యలకు అధికారులుగ నుండిరి.

వృత్తివిద్య, కులము

ఒక్కొక్కవృత్తి న వలం దించువారు ఒక్కొక్కసంఘముగా నేర్పడిరి. ఇట్టిసంఘములకే కులములనిపేరు. ఇప్పటి కులములన్నియు వృత్తుల ననుసరించి నేర్పడినవే. ఒక్కొక్క కులమునారు ఒక్కొక్కవిద్యను కాపాడి పోషించుచువచ్చిరి. అందువలన నట్టి కులములవారు రక్షించి పోషించిననగుటచేత అట్టివిద్యలకు కులవిద్యలనియు, వేఱువేఱు వృత్తులకు సంబంధించిన వగుటచేత వృత్తివిద్యలనియుపేరు. ఈవిధమైన విద్యనే ఇప్పుడు సాంకేతికవిద్య (Technical Education) అందురు.

ఇట్టి వృత్తివిద్యను నేర్పుటకు పూర్వము మనదేశమున నిప్పటివలె కళాశాలలుకాని, విద్యాలయములుకాని ఉండెడివికావు. అమాకులములలో వృత్తలైన వారు- నిపులైన వారు తమతమ కర్మశాల (Work shop) లందే తమతమకులములలోని బాలురకు విద్యాప్రదానము గావించువారు. అందువలన నట్టి బాలురు పాండువిద్య స్వానుభవముతో కూడి ప్రసించుమునకు ఉపయోగపడునట్టిదగ నుండును. చాలకాలము ఇట్టివృత్తివిద్య నేర్చుకొనువిద్యార్థి వినయవిధేయతలవలనను, ఆవృత్తియందలిభక్తి శ్రద్ధలవలనను తనయజమాని మైనగురువు మొక్క మనస్సు రంజించి ఆతనిని మెప్పించినచో ఆతనివినేకమును, శ్రద్ధను, ఆసక్తిని కనిపెట్టి ఆత డావిద్యార్థికి వృత్తిరహస్యములను, ఆవృత్తిలోని విజ్ఞానరహస్యములను ఉపదేశము చేయువాడు. అందువలన తన వృత్తియందేమాత్రమభిమానమున్నవాడైనను, ఆవిద్యను నేర్చుకొనవలెనని ఏమాత్రము దీక్షపట్టినవాడైనను ఒడలు వంచి వినయ విధేయతలతో పనిచేసి తనగురువును మెప్పించ జూచువాడు. విద్యార్థి ఏమాత్రము విద్యనేర్చుకొనినను స్వానుభవ పూర్వకముగ పడసినవిద్య యగుటచేత నాతడు తన జీవయాత్ర సుఖముగ గడుపుకొనుట కది

తోడ్పడుచుండెను. ఏయేవృత్తిలోనైనను నిపు ణులైనవారుఎచ్చటనున్ననుఅచ్చటికేగి విద్యా ర్థులు విద్య నేర్చుకొనుచుండువారు. తండ్రియొద్ద కొడుకువిద్య నేర్చుకొనినను, అన్నయొద్ద తమ్ము డు నేర్చుకొనినను నేర్చుకొనునంత కాలము బంధుభావముతో గాక గురుశిష్యభావ ముతోనే వారుకొనియు గడపువారు. అందు వలన కర్మశాలలో పనిచేసినందుకు తండ్రి కొడుకునకుగాని, అన్న తమ్మునికిగాని జీత మొ సంగువాడు; కాని శాల వీడి యింటికివచ్చినచో ఇంక వారు గురుశిష్యులు గారు—తండ్రి కొ డుకులే; అన్న తమ్ము లే. సా ధా రణ ముగ హిందువులది సమష్టికుటుంబము గనుక కర్మశాలలో తండ్రియిచ్చిన జీతమును కొడు కును, అన్నయిచ్చినవేతనమును తమ్ముడును ఇంటికివచ్చినపిదప మరల బంధుభావమున వరు సగాతండ్రికిని, అన్నకు నిచ్చివేయువారు. ఇంటియొద్ద బంధుభావసరళి; కర్మశాలలో గురుశిష్య సంబంధము. అందువలన నీవృత్తి విద్యలన్నియు పూర్వము తండ్రినుండి కొడు కునకు, అన్ననుండి తమ్మునకు ఈవిధమున వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండెడివి. ఒక్కొక్కవృత్తిలో పనిచేయు కులమువారు ఆవృ త్తినేకాని, అసగా ఆకులముయొక్క విద్యనే కాని యితరవృత్తులనుగాని, యితరకులవిద్య లనుగాని నేర్చుకొనగూడదు. తనకులవిద్య నువిడిచి ఇతరకులవిద్యను చేపట్టుట కులద్రోహ ముగ పరిగణింపబడుచు వచ్చెను. స్వధర్మమే శ్రేయోదాయకము; పరధర్మము భయావహ ము; కావుననే పరధర్మ మాచరణయోగ్యము

కాదు. ఇట్టి అభిప్రాయమును నమ్మకమును ప్రబలముగ వ్యాపించి యుండుటయే

వరివిద్య లెన్నియైనను

గలవిద్యకు సాటిరావు కుంభినిలోనకా

వెలకాంత లెంపలున్నను

గలకాంతకు సాటిరాదు గున్వలదెన్నా !

మున్నగు సద్యములు పుట్టుటకు కారణమయ్యె ను. ఈవిధముననాయాకులములవారుతమతమ కులముల కేర్పడిన విద్యలను ప్రాణతుల్యముగ నెంచి పోషించుచు వచ్చిరి. ఆయాకులము లకు సంబంధించిన కర్మశాలలే వృత్తివిద్యాల యములుగ నేర్పడెను. అట్టివిద్యాలయములే గొప్ప పారిశ్రామికనియములై పేరుగాంచి దేశైశ్వర్యమును పెంపొందించెను. నేటివలె భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానము వికసించని ఆ 'మోటు' దినములలోనే ప్రపంచ మంతటిలో పేరుపడిన వస్తుజాలమును తయారుచేసి హిం దూదేశపారిశ్రామికుడు ఖండారులచేతగూడ సంస్తుతులను బొంది, పల్లెటూరిలోని తనచిన్న కుటీరముముందు తనవృత్తివిద్యానైపుణ్యము నకు గర్వసూచకముగ విజయస్తంభమును పాతి దానికి కీర్తిపతాక వ్రేలగట్టియున్నాడు.

ఎన్నెన్నివృత్తులు కలవో మన దేశమున అన్నన్ని పరిశ్రమలుకలవు. వీటిని నడపునది జీవములేని యంత్రములుగాక బుద్ధివైభవ మును, ప్రతిభాసంపదయుగల దివ్యచైతన్యం శాసంభవుడగు మానవుడగుటచేత అవి పారి శ్రామికకళలై పరిధివిల్లెను. హిందూదేశ పరి శ్రమలను గుఱించి యిచట వ్రాయుట అనవ సరము.

కులసభలు, నిధులు

స్వధర్మసంరక్షణమునకై ఈకులములకు కులసభలు, సంఘాయతులు నుండెడివి. హిందూ ధర్మశాస్త్రములు కూడ ఈకులసభలను గౌరవించి, ఆయా కులములకు సంబంధించిన వివాదములను పరిష్కరించుపద్ధతి వాటి కేవలమిచ్చినవి. పూర్వము ధర్మశాస్త్రకారులకు ఈవృత్తులయందు చెంతటిగౌరవము కలదో ఈవిధమైన ధర్మశాస్త్రనిబంధనలను గాంచిన తెలియగలదు. ఈకులములవారికి సభలుమాత్రమేకాక ప్రత్యేకము నిధులుకూడ నుండెడివి. ఈనిధులు ఇప్పటి బ్యాంకులవంటివి. రాజులు మొదలగువారు ఎవరికైన ఒక్కకులమువారు లేక ఒక్కవృత్తివారు తయారుచేసిన పారిశ్రామిక సంఘదను దానముచేయ దలచినను, ఆదానము ఆచంద్రార్కముగ సాగుచు, శాశ్వతముగనుండవలెనన్నను ఎంతో కొంతమూలధనము-అనగా తాము దానము చేయదలచిన దానివిలువకు సరిపోయినవడ్డీ నొసంగు మూలధనమును-ఆకులమువారినిధిలో నేయువారు. అట్లుచేసిన ఆమూలధనముమీదవచ్చువడ్డీతో నాధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ నడచుచుండెడిది. ఈవిధమైన పద్ధతి మూలమున రెండు లాభములు కలుగుచుండెను. (౧) ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ సాగుట, (౨) ఆమూలధనమువలన శాశ్వతము అభివృద్ధి గాంచుట. ఈవిధమైన నిధులు, నిబంధనలు క్రీస్తుశకారంభమునకే, అనగా ఆంధ్ర రాజులు పాలించునాటికే కలవు. క్రీస్తుశకారంభ కాలమునాటికే

ఆయావృత్తి సంఘములు, అనగా కులములు చక్కని వికాసముకలిగి అభివృద్ధి గాంచినవి.

ఏవృత్తి కావృత్తియో చాలగౌరవప్రదమైనదిగ నెన్నబడుచుండెను. హిందూసంఘమున పూర్వ మిట్టివృత్తులవారికి గౌరవస్థానముండెను. ఈవిషయము ప్రాచీన హిందూగ్రామన్యవస్థను పరికించినచో నువ్వత్తమగును. వ్యవసాయకపుజాతియగుటచేత హిందువులు ముఖ్యముగ నూటికి తొంబదితొమ్మిదివంతున గ్రామములలోనే నివసించువారు. హిందూసంఘ పరిపాలనమునకేమి, మఱియితర విషయములకేమి పూర్వము - పూర్వమేయననేల ఇప్పటికి-గ్రామమే ప్రాతిపదిక. హిందూదేశమునంతను కంపింపజాలు ఏవిద్యుత్సంచలనము కలిగినను అది గ్రామమునుండియే ప్రాదుర్భవించు చుండెను. ఏసంస్కర్తకాని, ఏరాజకీయ తంత్రజ్ఞుడుకాని పూర్వము ప్రకృతియొక్క పాలబుగ్గలపల్లెటూరిని లాలింపగలిగెనా, ఆతడు హిందూదేశమునంతను పరిపాలింపగలబలము సంపాదించినాడన్నమాటయే. పూర్వము, మనస్సు నువ్విష్టారజేయునట్టి హిందూసంఘమహాదుర్గమును, మహాసంస్థయు నైన గ్రామమున 'కులపతి'యైన పారిశ్రామికుడు ప్రధానస్థానమును సంపాదించెను. పారిశ్రామికుడు లేక ఏసంఘమును ఏకాలమునను అభివృద్ధి చెందలేదు.

బ్రాహ్మణవిద్య, వృత్తివిద్య

బ్రాహ్మణుడు తనవశముననున్న వైదిక విజ్ఞానము ప్రజలకొనంగినను పారిశ్రామికుడు ములేనిచో నిలువనీడయుండునా? భోజనాదిము

లమర్చుకొనుటకు ఉపకరణములును సాధనములు నుండునా? పారిశ్రామిక విజ్ఞానము లేనిచో ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన ముండియు సంఘము అభివృద్ధి నొందజాలదు. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము లేని పారిశ్రామికజ్ఞానము అపాయకరము. ఆధ్యాత్మిక, పారిశ్రామిక విజ్ఞానములు రెండింటిని ఒకదానిలో నొకటి అంతర్భాగములు. వీటిలో ఏది కొరవడినను రెండవదానికి ప్రశస్తిలేదు. పారిశ్రామికవిజ్ఞానము సుందరమైన, హృదయోత్సాహకరమైన నాగరికతను సృష్టించుచుండ ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము దానికి తేజస్సునొసగి గ్రామము పోయుచున్నది. హైందవ నాగరికతయంతయు సైల్లటూరి. పారిశ్రామికము చిన్ని కుటీరమునుండియు, నిరాడంబరజీవితము ఆధ్యాత్మిక విద్యానిపుణుడును అగ్రహారికునినుండియు పెరిగి పెంపుగాంచినది. ఈ రెండువిధములైన జ్ఞానవిభాగములకుగల అన్యోన్యసంబంధమును గుర్తెరింగినది కనుకనే మన ప్రాచీన గ్రామమీరెంతికి ప్రధానస్థానమొసంగి నఖ్యత నమకూర్చినది. కావుననే మన ప్రాచీన గ్రామవ్యవస్థలో వైదిక విద్యాసంఘముడైన బ్రాహ్మణుని కెట్టిస్థానముగలదో ఆట్టిస్థానమే వృత్తి విద్యానిపుణుడైన పారిశ్రామికునికి నుండెను. ఈవిధమున ప్రాచీనగ్రామము ఈ రెండువిధములైన విజ్ఞానమును సమన్వయముచేసి నేటిపారిశ్రామికసమన్వయము, దానికి సంబంధించిన యితరములైన చిక్కులను, ఆధునికనాగరికత కన్నులు తెరవకమునుపే చక్కగ పరిష్కరించెను. పారిశ్రామికునికి గ్రామవ్యవస్థలో 'వృత్తి'రూపమున స్థానముండుటచే వృత్తివిద్య కెట్టిగౌరవముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్న తాదర్భములనుజూపి మానవనియందలి ఆధ్యాత్మిక సంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, ఆధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిపుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌఖ్యానంద ప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

ముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్న తాదర్భములనుజూపి మానవనియందలి ఆధ్యాత్మిక సంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, ఆధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిపుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌఖ్యానంద ప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

‘భటవృత్తి’ మాన్యములు, గ్రామవ్యవస్థ

ఈ వైకారణములమూలమున ప్రతిగ్రామమునకు కమ్మరి, కుమ్మరి, వస్త్రంగి, కంసాలి ఈమొదలగు వారికందఱికి వృత్తులుండెడివి : అనగా వారికి మాన్యములుండెడివి. గ్రామము ఏర్పాటుగునప్పుడే ఈవృత్తు లేర్పడుచుండెడివి. ఇట్టివృత్తులవా రుండుటవలననే పూర్వము ఒక గ్రామము ఇంకొక గ్రామముమీద నాధారపడ నలసిన అవసరము లేకపోయెను. గ్రామసంఘమున కాయావృత్తులవారు భటులుగ నుండి సంఘశరీరమును కాపాడువారు. కావుననే ఆయావృత్తులవారి కేర్పడిన మాన్యములకు ‘భటవృత్తి మాన్యము’ అనియు, ‘జాతికట్టు మాన్యము’ అనియు పేరు. పూర్వము గ్రామమే కాక గ్రామమునందలి దేవస్థానముకూడ ఆయావృత్తులవారికి మాన్యము లిచ్చి శౌరభిని పోషించుచుండెడిది. దక్షిణదేశమున నేమోత్రము ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవాలయమున దైవను

కమ్మరి, కుమ్మరి, కాసె (తాపీపని) వాడు, వడ్డంగి, స్వర్ణకారుడు వీరల్లెరుకూడ నుండు వారు.¹ ఇట్లు మహాసంస్థయైన గ్రామమును, అందలి ఉపసంస్థయైన దేవస్థానమునుకూడ ఆయావృత్తులవారికి తమతమ విద్యలలో గడి తేరుటకును, చేయితిరుగుటకును ప్రాథమికాభ్యాసశాలలుగ నుండెడివి.

గ్రామవ్యవస్థ ఆయా వృత్తుల వారు వారివారి విద్యలలో నిపుణులగుటకు ఈవిధమున అవకాశమిచ్చుచుండ ధనికులు, సామంతమండలేశ్వరులు, మండలేశ్వరులు, రాజులు మొదలగువారు నూతులు త్రవ్వించియు, చెరువులుకట్టించియు, గుళ్లుగోపురములు నిర్మించియు ఈవిధమున పనివాండ్రకు తమ పనితనము చూపుటకు అవకాశ మిచ్చి ఆదరించువారు. పనివాడు తనపనితనమును జూపి తనకృతినైన మెప్పించినచో ఆతడు ఆవృత్తివిద్యావిశారదునకు కొంత భూమిదాన మొసంగువాడు. ఇట్లు పూర్వము పారిశ్రామికమైన విద్యావంతులకు కళాభిరుచిగలవారు భూమి మానమున నొసంగిన బహుమానదానశాసనము లనే కము కాన్పించుచున్నవి.² ఇట్లు భూరూపబహుమానముల నొసంగుటయే కాక వారిపనితనమును మెచ్చుకొని విద్యాప్రియులైన ప్రభువులు సాంఘికముగ వెనుకబడియుండువారికి కొన్ని కొన్ని స్వాతంత్ర్యమర్యాదలనుకూడ నొసంగి సంఘమున వారికి గౌరవోన్నతస్థానముల నొసంగి, క్రమక్రమముగ సంఘమున వారిమర్యాద హెచ్చునట్లు చేయువారు. ప్రాచీనశాసనావళిని గాంచినచో మనకిట్టి శాసనములును గానబడును.³ అనగా నాయావృత్తులలో విద్యావంతులైనవారిమూలమున ఆయా కులములకు హిందూసంఘమున గౌరవము హెచ్చుచు వచ్చెను. విద్యావంతులు ఆయా కులములకు జీవగట్టవలెనుండి దేశమును సాభాగ్యవంతముగ దిద్దుటకై తమ మేధాశక్తిని, ప్రతిభాసంపదను వినియోగించువారు.

పంచాణంవారు, వారిపనితనము

లలితములైన పారిశ్రామికకళలను పోషించి, కాపాడి దేశమునకు సాభాగ్య సౌందర్యములను ఒనగూర్చినవారు ఈ పారిశ్రామికజాతులవారే. వీరిలో 'పంచాణం' వారు అనబడు విశ్వకర్మవంశజులు ముఖ్యులు. బ్రహ్మకుమారుడైన విశ్వకర్మకు అయిదుగురు కొడుకులుకలరు. వారైదుగురు అయిదువృత్తులకు కారకులైరి. ఆవృత్తులేవన (౧) కమ్మరము, (౨) వడ్డము, (౩) కంచరము, (౪) శిల్పము, (౫) స్వర్ణకారకము (కుందనపుపని). ఈయైదువృత్తులవారికి ఐదొయునియు పేరు. శాసనములలో వీరు 'పంచాణం' వారనుపేర బరగుచున్నారు. వీరు తమపేళ్ల చివర 'ఆచారి' పదము చేర్చుకొందురు. పూర్వపు శాసనములలో వీరిపేళ్ల చివర 'ఆచారి' పదముకంటెను 'ఓజు' పదము ఎక్కువగ గన్పట్టును. వల్లభోజు, బస్మోజు, వేమోజు;

1. Ep. Coll. No 729-1910; Ep. Coll. No. 674-1920; Ep. Ind. Vol. V. P. 142; S. I. I. Vol. II. Part III. No 66; Ep. Coll. No. 157-1913. Etc.

2. Ep. Coll. No 436-1920; Ep. Coll 683-1917 Etc.

3. S. I. I. iii, i, 47, 1899; Ep. Rep. 1911 p 75 Etc.

ఇట్టిపేరులు శాసనములలో చాలవచ్చును. తామ్రశాసనములనుకూడ వీలే చెక్కువారు. కళింగ గాంగుడగు మూడవవజ్రహస్తుని దాన శాసనముల యుత్కిర్ణకులలో మహాక్షశాలలు మేంటోజు, నూకమోజు, వల్లెనోజు నను వారు కలరు.

గుంటూరు మండలములోని పల్నాటి తాలూకాయందలి మాచర్లగ్రామమున ఆది త్యేశ్వరాయలమునందున్న శాసనములలో కొన్ని యీవిశ్వకర్మకులజూల ప్రశస్తిని తెలుపుచున్నవి. ఆ శాసనములలో పేరెన్నిక గన్న విశ్వకర్మవంశోద్భవులైన కొండ తాచార్యులు కూడ పేర్కొనబడియున్నారు. వారు శివలింగములను మలచుటలోను, విగ్రహములను చెక్కుటలోను, చతుర్విధప్రాసాదాదులను నిర్మించుటలోను, వాస్తుశాస్త్రమునకు సంబంధించిన జ్ఞానములోను ప్రజ్ఞావంతులని సంస్తుతింపబడిరి. మరియుక శాసనము వీరిని 'దశక్రియా' పరిజ్ఞాతలని పొగడుచున్నది.¹ నగర, గ్రామ, దుర్గనిర్మాణములు, జలనిర్గమనాగమనాది నిర్మాణములు, దేవాలయ, గోపుర, తటాకాదినిర్మాణములు వీటి అన్నిటియందును వీరు ప్రవీణులై దేశముయొక్క కళాసంపదను పెంపొందజేసిరి. ఎల్లారాగుహలలోని కైలాస శౌభాదులు, మామళ్ల పురమునందలి ధర్మరాజుడులశిల్పకళాదులు, సాంచీ మున్నగు స్తూపరాజములకు-ఇవియవియన నేల-ఇప్పటివఱకు దేశము నందు నిలిచియున్న శిల్పకళాసంపదయంతయు ఈసంచాణంవారు తమపోషణ రక్షణముల

క్రిందికివచ్చిన శిల్పకళను ఎంతభద్రముగో కాపాడి, దానిని ఎంత చక్కనిస్థితిలో వినియోగమునకు తెచ్చిరో పెల్లడించు మహాశిల్పిని నిదర్శనములుగ నున్నవి. ఇప్పటికి నీపైనుడివిన నిర్మాణములందలి శిల్పకళాకౌశలమును జూచి, నూనందించి తలయాపనివాడు లేడు. అట్టిది ప్రాచీనార్య సంప్రదాయములో పెరిగి కులవిద్యలలో నారితేరిన విశ్వకర్మకుల జూల యద్భుతకళాకౌశలము!

శిల్పకళాగౌరవము, చారిత్రకోదాహరణములు

ఇట్టిసిద్ధహస్తులైన శిల్పాచార్యులను విమతస్థులేకాక శత్రువులుకూడ గౌరవించి యాదరించు చుండువారు. హిందూదేశేశ్వర్యము నకహరించుటకై పెక్కుతడవలు దండయాత్రలుసలిపిన ఘజనీమహమ్మదు సుల్తాను హిందూ విగ్రహములను అనహ్వించుకొనినను వాటిని, వాటికొటకు ఆలయమును తయారుచేయుటలో హిందూశిల్పులుచూపిన కళానైపుణ్యమునకు ఆశ్చర్యపడువాడు. మధురానగరమును ముట్టడించినపిదప, ఆనగరములోని భవనములయొక్కయు, నగరముయొక్కయు ఘనతను పొగడుచు ఘజనీనగరములోని తన ప్రతినిధికి నుత్తరముప్రాసినట్లు మహమ్మదీయ చరిత్రకారుడైన ఫెరిష్టా తెలుపుచున్నాడు. "మహమ్మదులవారి మతమువలెనే సుస్థిరమైన వేలకొలది దివ్యభవనము లిచటకలవు. ఎన్నియోలక్షలకొలది కోట్లకొలది దీనారములను వ్యయపఱచిన నేకాని యీనగర మిప్పటిమహోన్నతస్థితికి వచ్చియుండుట యసంభవము.

అంతేకాదు; మఱల తిరిగి రెండువందల సంవత్సరములలోనైనను ఇట్టిసగరమును నిర్మించుటకుకాదు." అని సుత్తా మహమ్మదువ్రాసినట్లు.¹ ఈసుత్తాను ఘజ్నీకి తిరిగివెళ్లినప్పుడు ౫,300 మంది హిందువులను ఖైదీలుగ గొనిపోయెను. వీరిలో చాలమంది శిల్పులు, వృత్తివిద్యా నిపుణులు నుండియుదురనుటకు సందియములేదు. ఏలయన గాంధార దేశములో సీసుత్తా మహమ్మదు రాజధానియైన ఘజ్నీలోనున్నన్ని ప్రాసాదములు, దివ్యభవనములు, జలాశయములు, కేళీగృహములు, మంటపములు- ఈమొదలగునవి ప్రాగ్దేశసగరములలోదేనిలోను గాన రావనియు, వీటినిన్నిటిని నిర్మించినవారు హైందవ శిల్పులే యనియు తెలియుచున్నది. టైమూరు క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దము కడపట హిందూ దేశముపైదండెత్తినచ్చి డిల్లీసగరమున లక్షలకొలది జనులను దారుణవధపాలుచేసి, పిదప చాలమందిని ఖైదీలుగపట్టుకొనెను. వారిలో శిల్పులు మొదలగు కళాకుశలు రెండఱుండిరో లెక్కవేయించి, వారిని తనరాజధానియైన సమర్కాండునకు గొనిపోయి, వారిలో చాలగొప్పవారిని కొందఱిని అచ్చట నొకమసీదు కట్టుటకు తన యాస్థానముననుంచుకొని, మిగిలిన వారినందఱిని తన క్రిందిసామంతరాజులకు, అమీరులకు నొప్పగించి, వారిపోషణభారము వారిపై మోపెను. ఈవిధమున నెన్నియదా హరణములనైన నొసంగవచ్చును. మహమ్మదీయులు హిందువులకపుడు శత్రువులయ్యు

మతవిషయకదృష్టిని పగబూని హిందూవిగ్రహములను, హిందూదేవాలయములను భగ్నముచేయుచు వచ్చినను కళాకుశలుర కౌశల్యమును మెచ్చకపోలేదు; మెచ్చి వారి నాదరింపకపోలేదు. ఇంతయేల, శత్రురాజులుహిందూదేశముపైదండెత్తినచ్చినపుడువారిశిల్పకళారచనలనుజూచి ముగ్ధులై అట్టి శిల్పవిద్యా వాచస్పతులను తమతమ దేశములకుగొనిపోయి గౌరవసమ్మానము లొసంగి వారి శిల్పకళారచనలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చియున్నారు. అందువలన హైందవశిల్పకళ దేశదేశములకు ప్రాకి అచ్చటచ్చటనలసలను ఏర్పాటుచేసికొనెను. తుదకు బాగ్దాదుసగరమును కట్టినదికూడ హైందవ శిల్పులేయని తెలియుచున్నది.

స్వదేశప్రభువుల కళాభిమానము

శత్రురాజుల మాటయటుండ దేశీయులైన రాజాధిరాజులు కూడ కళలనాదరించి యుండిరనుటకు పెక్కునిదర్శనములు కలవు. అట్టివొకటిరెండు నుడివిన జాలును.² “అశోకవర్ధనుని కాలమున శిల్పులొక విధముగ రాజుకొలుపులోనివారుగనే పరిగణింపబడుచుండిరి. చేతులుపోగొట్టికాని, కళ్లుపోగొట్టికాని,..... వృత్తివిద్యావిశారదుని శక్తి సామర్థ్యములను కుంటుపఱచినవారికి శిక్షశిరఃఖండనమే. నౌకానిర్మాతలు, కవచ (armour) నిర్మాతలు వేతనములనుబడయురాజసేవకులుగనుండిరి. వారు రాజుకేకాని యితరులకు పనిచేయగూడదను నిర్బంధ ముండినట్లు చెప్పదురు. వడ్డంగులు, కమ్మరులు మొదలగువారిని రాజప్రత్యేకము

1. Ferishta, Brigg's Translation, Vol 1. p 59.

2. V. A. Smith's Early History of India, p.

కనుగొనుచు తణిఖచేయుచుండువాడు." డిల్లీ ఫాదుషాయైన అక్బరుకొలుపులో పెక్కురు కళాకుశలురు, వృత్తివిద్యానిపుణులు నుండు వారనియు, వారివారి రచనలలో అత్యుత్తమ ములైన వాటికి ప్రత్యేక బహుమానముల నొసంగి ఫాదుషా వారిని గౌరవించుచుండు నాడనియు ఆతని మంత్రియైన 'ఆబుల్ ఫాజల్' 'అయిని అక్బర్' అనుగ్రంథమున వ్రాయుచు న్నాడు.

ఈపై నొసంగిన యుదాహరణములనుండి శీలించినచో దేశీయులైన నేమి, విదేశీయులైన నేమి ప్రభువులగువారు ఇట్టి విద్యావంతులను ఆదరించి గౌరవించి, వృత్తివిద్యలను కళలను పోషించువారనియు, పరరాజులు దేశమును జయించినప్పుడు చతురులైన శిల్పచార్యులను, శిల్పచార్య విరచితములైన కళాకావ్యరచనలను తమదేశమునకు గొనిపోయి తాము జయించిన రాజులను పరాధవిచువారనియు తెలియుచున్నది.

ఇట్లే కర్ణాటసార్వభౌముడైన కృష్ణదేవరాయలుకూడ ఉదయగిరిదుర్గముపైకెత్తివెళ్లి దానినిపరిపాలించుచుండిన గజపతిరాజులనుజయించి యాకోటలోనియొక దేవాలయముననున్న యత్యంత సుందరమైన బాలకృష్ణమూర్తివిగ్రహమును పెల్లగించి తనరాజధానియైన విజయనగరమునకు గొనిపోయెను.

ఉపసంహారము

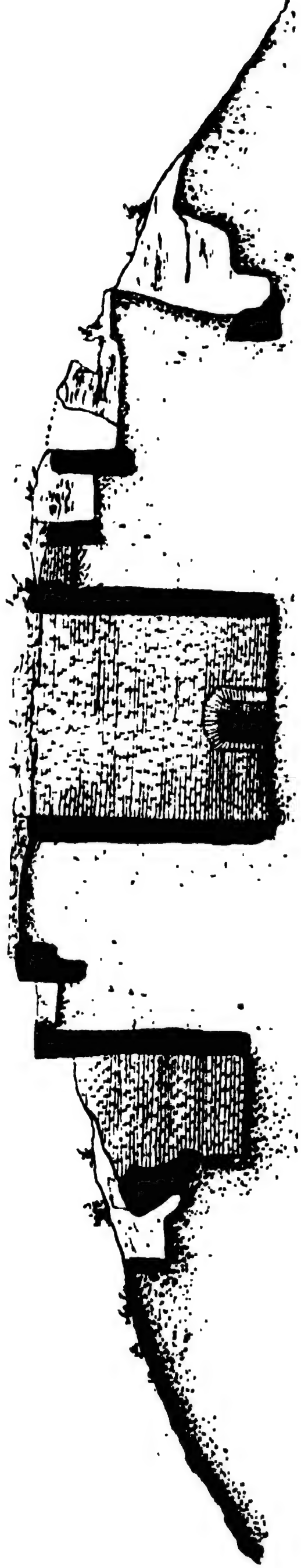
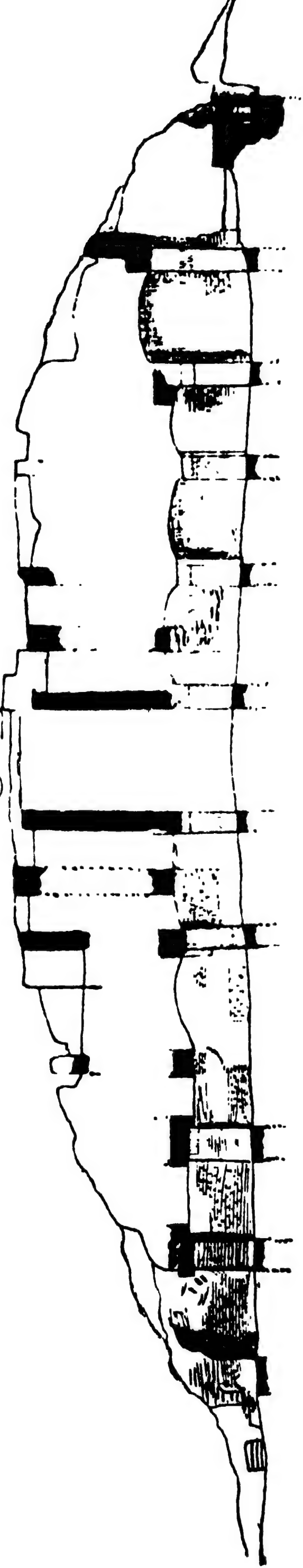
ఈపై విషయములన్నియు హైందవులైన నేమి, హైందవేతరులైన నేమి, మనపూర్వులకుగల కళాభినిరతిని సహస్రకంఠముల నుచ్చైస్వనమున నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఆరితేరి, సిద్ధ

హస్తులైనశిల్పులు, స్థపతులు మొదలగు కళాకుశలురు దేశమునకు కీర్తితెచ్చు నలంకారములనియు, వారే దేశముయొక్క సంపద యనియు, వారులేనిదేశము అనగా లలితకళాభివృద్ధి-శిల్పకళావిజ్ఞానము-వర్ధిల్లనిదేశము దేశమేకాదనియు వారు భావించియుండిరని పైవిషయములవలన విశేషమగుచున్నది. తుదకు తంజావూరు, మధుగానగరములు రాజధానులుగ పరిపాలించిన నాయకరాజులు కూడను ప్రసిద్ధులైన శిల్పచార్యులను పోషించి, కళలను వృత్తివిద్యలను ఆదరించిరనుటకు వారికాలముననిర్మించబడిన గొప్పగొప్పదేవాలయాది నిర్మాణములే తార్కాణము.

ఈసంగతులన్నిటినిబట్టిచూడగా పూర్వము ప్రభువరేణ్యులు అగ్రహారముల నొసంగి బ్రాహ్మణవిద్య నెట్లాదరించిరో, బహుకళాకావ్యరచనలు చేయించి వృత్తివిద్యా విశారదులనుకూడ నట్లేసమాసముగనే బహుకరించిరని స్పష్టపడగలదు. బ్రాహ్మణునిచేతిలో మతవిద్య యెట్టియాధ్యాత్మికపుటాన్నత్యమున నందెనో అట్లే పారిశ్రామికునిచేతిలో వృత్తివిద్యయు కళాభిధానమును పొంది మహోత్కృష్టదశ నందివిరాజిలెను. ఈరెండువిధములైనవిజ్ఞానము నెంతటి యాన్నత్యదశ నందినను దానికి గ్రామమే ప్రాథమిక కీడారంగము. పల్లెటూరిపారిశ్రామికుడు తనకర్మశాలలో పెరిగించిన యీ విజ్ఞాన జ్యోతి గేశాంతరములను కూడ ప్రకాశవంతము చేసి, సౌందర్యరసస్పృహకి పరమావధి యయ్యెను. అట్టిది మనపూర్వుల వృత్తివిద్య, అంతటి నిరాడంబరమైనది తద్విద్యా విధానము; అంతటి ఉత్కృష్టమైనది దాని ఫలితము.

అంగుళిమారామ్రాపము

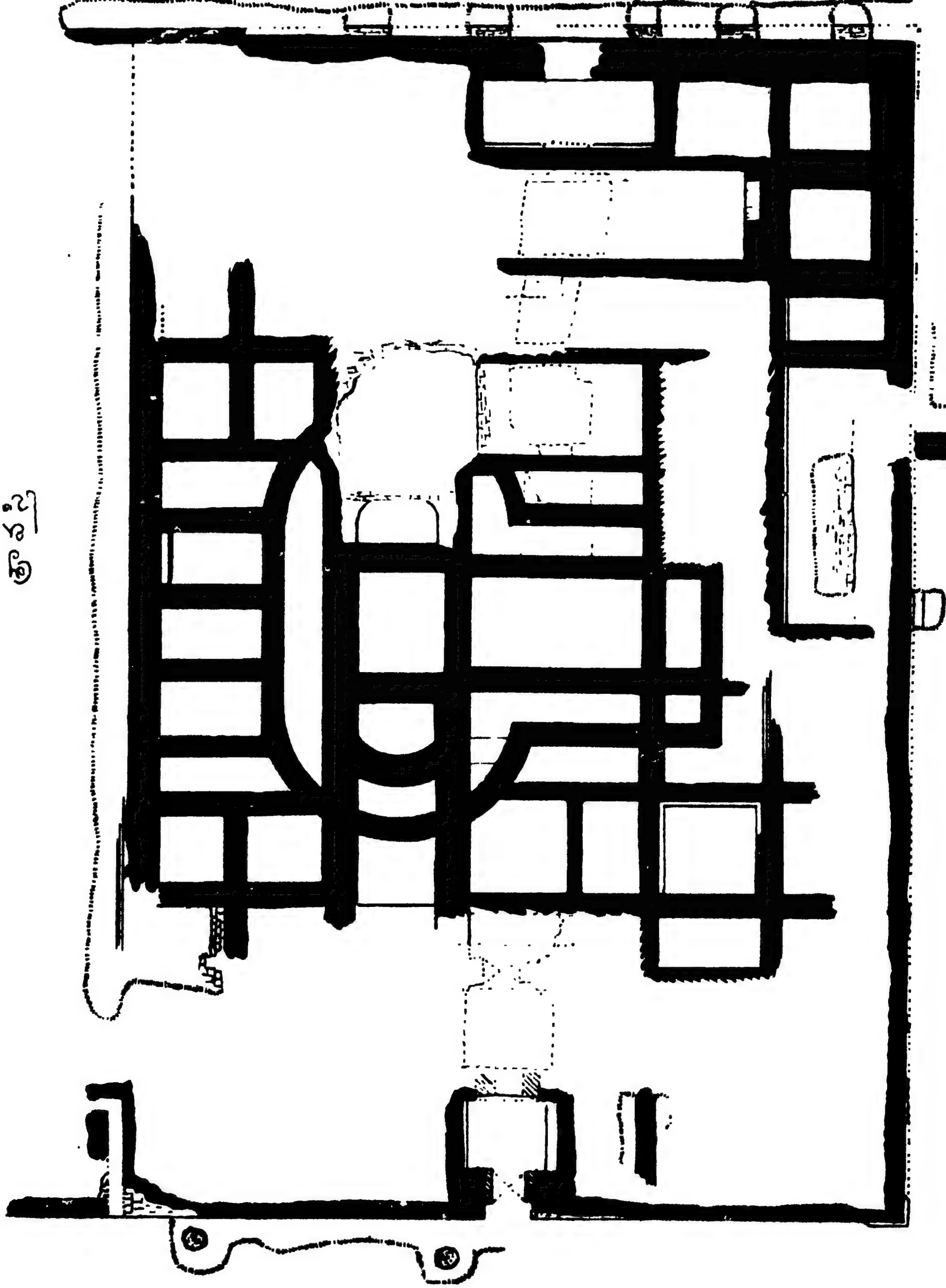
క్రావణి

(పరీక్షకూటి ప్రస్తావనామము.)

అంగుళిమాలాస్తోపము.

త్రావస్తి

(పద్మిమాలా ప్రాసాదము)

వంగోలు వెంకటరంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

నెల్లూరుపల్లె కాశీ తాలూకాకాశీ గ్రామమునకు వైద్యుభాగమున బ్రాహ్మణ క్రాంతమును నొక యగ్రహారము గలదు. దీనిని క్రింది ముద్రలును నుద్దేశముతో సాగిహారములు దీనిని కొందఱు బ్రాహ్మణులకు దానము చేసినట్లులు శాసనములోని యాక్రింది స్లోకములను చోయుచున్నది. పరిశీలన కాలమున నిచ్చినట్లు దివ్యము చెప్పెను.

శ్లో. శాకే ౭ ప్తే సంవదన్యోనిశే సశే ౭ ద్దే
సారే తిథౌ ప్రభవ కే బహుశే తపస్వీ;
క్రాకుం ఫలంచిత ముపంచిత వగ్రహారం
మక్త్యే పితు ర్వా గి హానో ౭ యచుగా ద్విజైః.

దీనివలన ఈ యగ్రహారదానము శకాబ్దములు ౧౭౭౦ లో పరియగు సశేనావసంవత్సర ఫాల్గునబహుళ ప్రమా భానువారమున జరిగినట్లులు కన్పడుచున్నది. ఇది క్రీస్తుశకమున 1876 యనునట్లు లున్నది.

శాసనములోని ౭-౧౩-౧౪ స్లోకములవలన పారిపారుని పంశానలి యిటు లేర్పడుచున్నది.

ఇందువంశమున యదువు గలిగెను. ఆతనిపరంపర యందు సంగమమహిపతి, ఆతనికి బుక్కనృపతి, బుక్కరాజునకు పారిపారుడు. ఈతడే యగ్రహారదాత.

గ్రంథాంతరములందు సంగమనికి పారిపారుడు, బుక్కరాజు, ఇత్యాదులు కలిగినట్లులును, ఈ బుక్కరాజునకు పారిపారుడు పుట్టినట్లులును ఉన్నది. ఇందువలన ఈశాసనకర్త రెండవపారిపారుడుగ (Hari Hara II) గణింపబడవలయును.

శాసనాంతమున “శ్రీ విరూపాక్ష” యను నక్షరములు తెలుగున నున్నవి. ఈవిధముగ సమాప్తి ఈ వంశ

మునకు దానములందు కొంత ప్రాచీనముగ నున్నట్లులు తోచుచున్నది. ఇది శ్రీ పంపాక్షేత్రమున కల కొన్న శ్రీ విరూపాక్షేశ్వరునిపై భక్తిసూచకమై యుండును.

శాసనభాగమంతయు ఆకాలపు నాగరాక్షరము లతో అయిదు రాగిలేకులపై ఇరుప్రక్కల నింపియున్నది. కొన్ని కొన్ని యక్షరముల స్వరూపము లిప్పటి నాగరాక్షరములపోక నుండవు. ఈ యైదు రాగిలేకులు నుపాత్రస్వరూపచిహ్నితమగు ముద్రగల రాగియుంగరమున గూర్చబడియున్నవి.

శాసనమున గొంతవరకు మాత్రమే స్లోకసంఖ్య గలదు. ఆవ్యంతములు నూటపదునొకండు స్లోకములున్నట్లులు తోచుచున్నది.

దాన మియ్యబడిన గ్రామమునకు తొలిపేరు క్రాకు అయినట్లులు ౨౧-వ స్లోకములోని “క్రాకుం” అను ప్రయోగమువలనను, ౨౧-వ స్లోకములోని “క్రాకు ర్విభాతి” యనుటవలనను జేయుచున్నది. దీనికి బుక్కరాయపుర మను పేరుచెట్టి దానము చేసినట్లులు ౨౧-వ స్లోకమున గలదు:—

యః సాకనాటివిషయే సనిధే సయోధేః
క్రాకు ర్విభాతి ఫోతో జలవంకి రూమ్యే
క్రీబుక్కరాయపుర మాస్వాయతో విధాయ
సద్విప్రసాగకతతిం సహ సర్వభోక్తైః.

క్రాక లేక క్రాకు యన నేమియ్యగమో తెలులేదు. కొండ తిప్పలోనగు ఉన్నత ప్రదేశముల క్రింది యూరికి క్రాకుఅను పేరుగలదని యొకరు చెప్పిరిగాని దీనికాధారము మృగ్యముగ నున్నది.

ఈ పేరుదగులు గ్రామనామము లెంతను గొన్ని గలవు. ఈ బ్రాహ్మణక్రాంత సమీపమున చినక్రాంత, క్రాంతూరు, తిరువట్లూరి సమీపమున “క్రాంతవాడ” ఇత్యాదులు. బహుశః కాకినాడ “క్రాంతవాడ” యొక్క వికారమైయుండునా? ఔపాసనాన్ని ధూమముచే నల్ల బడిన యిండ్ల కప్పులు కలది యగుటచే నగ్రహారమునకు “నల్లిండ్లు” అనుపేరు వచ్చినట్లు శబ్దరత్నాకరమున గలదు. అగ్రహారమును “నల్లిండ్లు” అనుటకు యర్రాప్రగ్గడి పారివంశపూర్వభాగమున ప్రసాదాశ్వాసమున నొక ప్రయోగము గలదు. మైరావాలచరిత్రముననుండి యొక యుదాహరణము శబ్దరత్నాకరమున జూపబడియున్నది. ఈవిధముననే శ్రోత్రియాగారములయందుఁ జేతాన్ని లచే క్రాంతమందు నిండ్లు గలిగియుండుటచే క్రాంత యని పేరు గలిగి యుండునా? “క్రాంత” ధాతువు ననుసరించి “క్రాంతి” యేర్పడినట్లు శబ్దరత్నాకరము నెలుపుచున్నది.

ఈశాసనములో ఈగ్రామము హద్దులచే నిర్దేశం పబడియున్నది. ఆహద్దులు యిప్పటికిని గొన్ని కలవని యచటివారు చెప్పదురు. ఈహద్దులకు వాడుకలోనుండు పేళ్లే చెప్పబడినవి. ఇటు లనేకశాసనములందు గలదు. ఈ గ్రామనిర్దేశముచేయుటలో “జలదంకియామ్మే” యని యొకస్థల నిరూపణము చేయబడియున్నది. ఆప్రాంతకాలమున “జలదంకి” యొక గొప్పగ్రామముగనుండి యందొక సాలెగాడు “సామంతుడు యుండినట్లు లున్నది. ఈ జిల్లాలోని కోవూరుతాలూకా వెలిచర్ల శాసనమునను “జలదంకిస్థలే సాంకనాండి నీమ్ని” యని యున్నది.

“ప్రాంతాః పంచ యుతా వ్షష్టి బుక్కిరాయ పురాధిపాః” యని శాసనాంతిమభాగమున నుండుటచే ఈ యగ్రహారము అరువదియైదుభాగములు జేయబడి దానమియ్యబడినట్లులు స్ఫురించుచున్నది. ప్రతిగ్రహీతృనామములు అరువది నాలుగు గగపడుచున్నవి. ౨౯-వ శ్లోకమునను అరువదినాలుగు చెప్పబడినవి:—

“అంశాస్త్రచతుష్షష్టి” శాసనపు కడభాగమునను
“భాగా ఋగ్వేదినాం సార్థ త్రయోవింశతి రీరితాః
“యజుర్విదాం పునస్సార్థ పట్రింశ త్పరికీర్తితాః

“ద్యౌ సామవేదిన్ ర్భాగౌ ద్యౌభాగా కేశవేశయోః
“ఏవంభాగా శ్చతుష్షష్టిరే” యనియే యున్నది. •
ఈ అరువది యైదుభాగా మెచరిన్ స్పష్టపడలేదు. బహుశః గ్రామాధికారులదిగ నుండును.

ఈ శాసనమందలి విశేష మేమనగ:—ఋగ్వ జాస్నామవేదులు ముగ్గురికి అంశముల నిచ్చుటయే కాక, దానము గొనిన ఒక్కొక్కరియం దొక్కొక గూఢ క్యముగూడ జెప్పబడియున్నది. వేదశాస్త్రపారంగులగు శ్రావిస్తాన్తనిధులుగ నుండువారుగాక ఆయుర్వేదవిదు లకును, జ్యోతిశ్యాస్త్రజ్ఞులకును కళానిధులకును ద్వైతా ద్వైరతి ద్వైజులకును వారివారి యధికారములనుబట్టి దానము లివ్వబడినవి. స్పృహరియను నొకరు అద్వైతద్వైర సమకముని ప్రశంసించబడియున్నారు. నాగదేవపుత్రులు రామాచార్యులవారు “ద్వైరధూ యజుషాం గృహం.” కిరుమాన్యవంప్రదాయములోదేరిన వారుగనుండురు. ఇంతి మకాక “ప్రధూనాచారభూషణా” నొకడు “ధైర్య భూమి” యొక్కడు “మంత్రవేది” యొక్కడు “కవీశ్వరు” డొక్కడుగూడ ఈ యంశభాగ్యులలో గలరు. ఇట్లు వేదశాస్త్ర మంత్ర తంత్ర కళా వైష్ణవ్య కౌత్తిమ కవి త్యాభిమానముల యాగపష్యముగ జూపిన శాసనము విరరములు గలవా యని సందియముగ నున్నది.

ఈ యన్నిటికంశును గొప్పవి శేష మేమనగ: వేదభాష్యమును రచించిన సాయణాచార్యులవారు ఈ బ్రాహ్మణక్రాంతలోని యొక అగ్రహారికుడని తెలియు చున్నది.

“యోభాష్యకృ ద్దీమాన్ మాయణాచార్య సంధనః,
అసా శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః;
సదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదమ్.”
అని శ్రీసాయణాచార్యులవారి ప్రస్తావ మిందు గలిగి యున్నది. దీనినిబట్టి సాయణమాధవుల కాలనిర్ణయము మొదలగునంశముల కాధారము గలుగవచ్చును. వీరి కాం ద్రదేశ సంబంధ మేర్పడుచున్నది.

అగర్వణశాఖవా రాకాలమునకే లోపించిరి కాబోలు! అట్లుకాకున్న ఆ శాఖవా రొక్కరైన యిందుఁ జేర్చినబడియుండురు. ఆ వేదమునకును సాయనభాష్యము గలదు.

ఈ ప్రతిగ్రహీతలలో నొక్కొక్కరును తమ
తమ యభిమానవిద్యయందు సంపూర్ణ పాండిత్యము గల
వారుగ నున్నారు. సాయనాచార్యులవారు దప్ప మి
గి నవారు వ్రాసిన గ్రంథము లన్నియును గలవో లేవో
విచారించవలసియున్నది.

దానముల గొనునవా రందరినిను కర కష్టములను.
ఇప్పటికిని శేషించియుండు అగ్రహరినిలు కర కష్ట
ముగనేయున్నారు. దానశాసనములోని కర కష్టము
నందులకు నివారణ గిప్పటికిని ఉన్నది. మిగిలిన
యింట్ల శేషములను గలవో విచారించవలయు.

కర కష్టములు వి శేషముగ కష్ట వి శేషముగలది.
విషయనగర గాఢస్థాన మా వి శేషము ముందుగా
భిమానమును పొంద విప్రుల కి ముగ్ధిగాని పొబడి
యు కష్టముగనే యున్నది.

మూలశాసనము నాకు లభించలేదు. దాని నే
జూచిలేదు. ప్రతిబింబము నొకదాని ముగ్ధిహరిమిలలో
నొకరియొక దానిబట్టి ఈప్రచారము జరిగింపబడు
చున్నది. నల్లూరుల్లూలలోని శాసనముల కోధించిన
బట్టివర్ణ వేణుగోదాలకెట్టిగాడ్డు దీని జూచిన్నది నా
గ్రంథమున లేదు. ఏకాద మునలో మూలప్రతి యెవ్వ
రికిని జూపబడినట్లలలేదు. పుం దిన విషయశోధన
శాఖవారికి తరిత్రాంతములను దీనియం దేమియున వి శేష
మున్నట్లు తోచినవారు యత్నింపవలయును. నాకు
లభించిన బింబమును పంపితిని. దానియందు లేఖన
దోషములు మెండుగ లేవుగాని మార్పులలో స్వక్రమ
భందోపయోగరణాది భంగములు గొన్ని యున్నట్లు
తోచుచున్నది. మూలశాసనము లభించినంతట వీని
నన్నిటిని తుస్థములు జేయదగును.

స్రావీనశాసనవిమర్శలయందు సే ననుభవము గల
వాడను గాను. ఈశాసన మపరీక్షితలూర్వమని తెలిస
శాసనశోధకు లిందేమియున వి శేషముల కనుగొనుదురను
ఉద్దేశముతో దీని ప్రకటించితిని. సాయనాచార్యుల
పే రిం దుండుట ఆంధ్రుల కుత్సర్హ హేతువు
కాగలదు.

శాసనము - మూలము

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః, శ్రీ సరస్వత్యనవాః
శ్లో. మా సాహస్యభీతికంసం యా సంగీతసుధాస్వపం ।
మా పదం సలవిదాం నిస్సం సా మాంవాతు సరస్వతీ॥
యద్వంతకాంతి నసనీ ములంబమానా
కాదంబనీ మివ తటల్లతికా విభాతీ ।
మా మా ద్వరాహవపుషా పరిదీప్యమానం
సద్భావ శే త్త దన మచ్ఛరం స్వయాపం॥
మా శ్యాన్యదంతముమగ్ధ ప్రతిబింబితాన
శర్మో ర్యుఖాన సముదీక్య గిరీంద్రకన్యా ।
భాతీని పంకకమలీశనరంగుగర్భే
సమ్మోహశే ప్రతికరం స గజాననోఽశ్మతే॥
లక్ష్మీ సుధాసుధా కాస్తభాస్వభాజ
భ్రాతృ స్సధాకర కరస్ఫగణాభార మ ।
సంప్ర స్వదీ మనపు లేఖనస్వలోక
శ్వాదామణి పహప తే రనతా స్మితాంతం॥
మా తాళిహంజరిన యాంబిపాణిపద్మా
యా కీవజీవనశా సలలాత్మికా యా ।
యా లక్ష్మీన త్తటదీతి ప్రవిభాన్యమానా
నాన్నిగ్ధ మామహతు సా సరసానుబంధం॥
ఆధారకం సుఖిలాగమవల్లగీతా
మాక్రీడిధూమి రమితార్థప్రపద్రుమాణాం ।
ఆరక్షకాంతి రగజాపతి రబ్జమాళి
రాకల్ప మాకలయతా దవనీ మనంతాం॥
అస్తి ప్రశస్తసరితా యదు రిందువంశే
వంశేఽస్య సంగమమహీపతి రావిరాసీత్ ।
యస్మా దశేషగరణీభరణార్కబాహు
శ్రీపీఠమక్రన్యపతి ర్నృపతీందు రాసీత్॥
యస్యాసభేను రసితా నిశితాగ్రధారా
సంగ్రామసీమ్ని రిపుశీవతృణాంకురాణి ।
ఆశ్రూయ సర్వభువనేషు ముహూ ర్దుహానా
క్షీరం యశాం స్యసాహ సంసర తే వృషే॥
కాంతారసీమాని దహనల మద్రిశ్యంశ
మార్తాండకాంతి దహనం లవణాంబుర శా ।

జౌర్యానలంక రిపనః పరిపీక్ష్య తత్ర
 తత్ర భీనుం త్యహహ శంకితయస్వతాపాః॥
 గంభీర ప్రధూనమగ్నినా నృపనీతి గూర్తిః
 కీర్తిప్రతాపపరిభూరిధూనభోఽంతః ।
 సర్వోపహా న్యతివిరుద్ధ వతిప్రసాద
 శ్రీమా ననంతకన ఆవిరభూ త్ప్రధానః॥
 యన్నీతివాసురికయగఽరిచ్యుగా గృహీతా
 స్వాంస్వాంమహీమభీనవా మభేత స్మజఃతి
 యత్ప్రపంచ గరుడోపలకాంతికాల
 మార్యాంతురా ననుపేష పునశ్చకంతి॥
 తస్మిన్ ప్రధానతిలకే లళిలసిద్ధతంత్రే
 భారం భూన పరినిధాయ న బుక్కిధూపం
 అభ్యాస్య హస్తినగరం నగరాంతరం
 వీర శ్రీయా సమా సమస్తసుఖా న్మభ్యుజ్జ్ఞః॥
 పీఠారిహా సారిహారో ధరణీశ్వరో ధూ
 త్తిస్యా త్కుమావదన తారకజిన్మహేశాత్ ।
 యో దానచారిరిత రాజిత శంఖచక్ర
 పాణి కృ హేంద్రదశ సాంకుశవజ్రపాణిః॥
 కం సంప్రమా స్త్రుకళావిద్యా ఖ్యేనోతి
 కం బాహ్నాపి కలయతే విమలాం సుసంతాం
 కం క్షీరనారినిధి రాతను తే ప్రమోదం
 లక్ష్మీపతే రితి యదీయయశ స్తునంతి॥
 దావానలః కముత వా బహుబానలో వా
 కల్పానలోఽయమితి సార్థనభూమిపాత్రః ।
 పంచస్యామాసస్మాపయ్యైః ప్రవిరక్తమాణో
 యస్యప్రతాపతపనః పరితో విభాతి॥
 యస్యాసి రుగ్రమహిమా బహుళో రణేషు
 హత్వా సపత్నినికరా నగ నందకోభూత్ ।
 పాణిస్తుదైవతైరు స్సనా కామధేనుం
 జిత్వా ముపంపవరితం నిరరా మయాసీత్॥
 యద్దానవారి పృథతా విదుషాం కరేషు
 ముక్తా ఫలంతి రగహస్తీతురంగమంతి
 రత్నంతి భూమి నకాంబరభూరుహంతి
 ధేన్వాదిదానమణిమందిర విభ్రమంతి॥

తం హిందురాయసురతా మఖండ శార్య
 మాత్యోక్తనం హరిహరం ధరణీశతార్హం ।
 విజ్ఞాయ బుక్కిధరణీపతి రాత్రిపై న
 స్వం ధర్మసంపదయహహీమనుభో త్తమైశ్చత్ ॥
 తేన క్షీతీంద్రశిలకేన సృతాభీషేః
 స్సింహాసనం జయరమాజనన ప్రధానం ।
 ఆరుహ్య గోహా శగిరిం ద్యుమణి ర్యధాఽసా
 భూరంజనం సారిహారో విజయంన ధిశ్చే॥
 శాకేఽప్తనందనిస్సృష్టణిశే సశేఽష్టే
 సారే తిథౌ ప్రసాదకే బహుళే లపన్యే ।
 క్రామం ఫలంచిత ముదంచిత సగ్రహారం
 ముక్త్యై పితుర్హ రిహారోయ మచా ద్విజైః ॥
 యః హాకనాటివిమయే సవిధే పయోధేః
 క్రామ ర్వభాతి ఫలితో జలపంకయగవ్యే ।
 శ్రీబుక్కిరాయపుర మాహ్వాయతో విధాయ
 సద్వప్రసాదకంతిం సమా సర్వభోగైః ॥
 అ, నీమాః ప్రవక్ష్యంతే గ్రామ స్వాస్య చిరంభవాః ।
 హతురాయా జమ్మిహస్తం పుట్ట శ్చోష్పసాదాన్వితః॥
 కనుమల్లకాలుచక్రచ్యానాగ్నే హ్యంబిష్టలిప్రపంకః ।
 దశ్య వాచ్యాంబిల్వరాయ ద్విన్ద్య రోప లనంజ్ఞకః॥
 వక్త్రలోనపగో గట్ట ర్నిల్వారయశ్చ కీర్తిరః ।
 వైఘ్రత్యాం కుమమరాలగట్ట ఫరరరో మతిః॥
 ప్రతీచ్యాం విష్వో వేంచః కుంటః కలచలాహ్వయః ।
 చీకురే లమంటశ్చ కుంటః కణ్డొగ్గసంజ్ఞకః॥
 రేఖా మోదుగమృతశ్చ వాయవ్యాం కామసాగరః ।
 కట్టః కామసముద్రస్య విస్తృతో రెంటమంటలుః॥
 ఆరికుండం బొద్దిమట్ట గుదీచ్యా మురరీకృతః ।
 ఈశాన్యాం బొల్లపోతాయకుంటప్రా క్తనసమృతిః॥
 గజేంద్రై రప్టభి రివ ధ్రయమానససంభరః ।
 సహసీమాభ రప్టభి ర్దిక్కు గ్రామా ప్రకాశతే॥
 అంశా స్తత్ర చతుష్టప్తి నైనాల్పై స్త ధూభుజా
 అంశాధీశాః ప్రవక్ష్యంతే శాఖాగోత్రాహ్వా నాన్వితం॥
 మహీజా మేరువద్ధిరో మానీ బొమ్మగనాశ్మజః ।
 ఋగ్వేదీ రాయపామాత్యో భారద్వాజాన్వయాగ్ర
 వేదాంతవ్యాకృతిస్థాన మప్పణార్యతనూభవః ।

ఋగ్వేద మాయాగుధీ ర్విశ్వామిత్రస్య గోత్రజః |
ప్రథమామ్నాయపారీః ప్రథమాభరణావ్యయః ||
భారద్వాజో దేవతార్య సుతోమాయః కోవిదః |
యశ్చాబ్ధికాగ్రణీ స్తర్కవిద్యామూలమృచాంపదం ||
కాశ్యపః పెద్దిభట్టోఽసా చాంశిభట్టతనూభవః |
ఋగ్వేదీ తస్యధానజ్ఞో తల్ల క్షుణ్ణవిహారభూః ||
రామయాత్యసుతో రామో భరద్వాజోఽస్వయో
దయః |
ఋగ్వేదజన్మభవనం భవనం స్కార్తకసంపదాం ||
భరద్వాజ శ్శాంఠిగుర్య స్సోమసూరితనూభవః |
ఋగ్వేదనిధి రాత్రేయః స్సన్మరిత్రవిభూషణః ||
కేశవః కరుణాధూమిః కురవప్పయ్యనందనః |
అహు ర్మదస్వయం తజ్ఞః ఋచా ముత్సత్తికారం ||
మాధివార్యసుత స్సోమం గౌతమో స్తప్తయాభిభవః |
ఋగ్వేదవేదనా మాప్యః కేశవార్యతనూభవః ||
అంగీరసగౌర్వీతగోత్ర స్సింగయ్య కోవిదః |
ఋచాం ప్రధానపదవీ విష్ణుభట్ట స్వనందనః ||
విశ్వామిత్రః కల్లిదేవ సుధీ స్సన్మరితనాం వరః |
సుధీ రధీతవేదాంత స్సోఽప్సార్య తనూభవః ||
శ్రీవత్సగోత్రసంభూతోహోన్నవాత్యఋచాంపదం |
విష్ణుతప్త మహ్నామో విద్యాభరణధాత్మజః ||
కృపానిధి శ్శంఘసూరిః కాశ్యపాన్వయసంభవః |
శింగయాత్యసుతోధీమాన్ భారద్వాజాన్వయోద్భవః ||
ఋగ్వేదీ కరుణాసింధుః పోషనాగోయ మహాయశాః |
వాసిష్ఠః పిన్నయార్యాత్మజాతో జాతకృపాంతరః ||
అంతరంశక్త నృపారీ నృపారి య్యూర్తిమా న్నృచాం |
యజుర్విదా మగ్రసరః తద్విధానవిధా మపి ||
గౌతమో భైరవ స్సోమం పెద్దిసూరితనూభవః |
అధిత ప్రథమామ్నాయ శ్శౌతిస్కార్తకశానిధిః ||
కాండిన్య స్సింగయసుధీః భైరవార్యతనూభవః |
విధిజ్ఞో విద్యవానందో విశ్వామిత్రకులోద్భవః ||
చాంశిభట్టసుతో విద్యాన్ ఋగ్వేదీఅన్నపాభీభవః |
ప్రధాన మృగ్విదాంసాత్రంపరం సుకృతిసంహతేః |
కాశ్యప స్సింగయ శ్రీమా నృప్పవీల నందనః ||

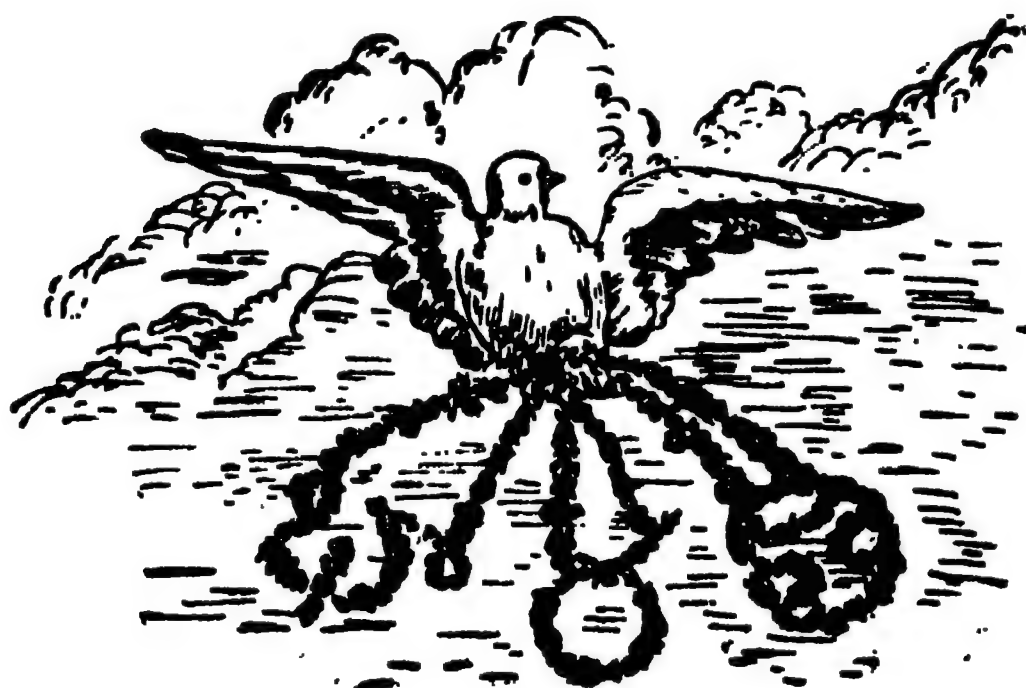
విశ్వామిత్రః పవిత్రాంతఃపుత్రోఽన్నయమనీషిః |
అధార స్సంవిధానానా మృచా మన్నయకోవిదః ||
ఆత్రేయగోత్ర స్సన్మత్రిపాత్ర మృగ్వేదపారగః |
సరసింహో మహాప్రాజ్ఞో నారాయణధాత్మజః ||
భారద్వాజాన్వయజనిః పోషనార్యతనూభవః |
ప్రథమామ్నాయపదవీ శ్రీమా నప్పయకోవిదః ||
ఋగ్వేదా మగ్రణీ రగ్రగామి స్కార్తకకావిదాం |
శ్రేయోనిధి దేవతార్య శ్రీసత్సో నానపార్యజః ||
యదీయమానసే సాంగ మృగ్వేదం పరిజృంభతే |
సపాయసం పెద్దిసూరిః కాశ్యపశ్శాంఠిపార్యభూః ||
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశాః అధార్థాంతాధనాయకాః |
గోపాలసూరితనయ శ్రీమా నృగ్వేద పారగః ||
మాన్దల్యగోత్రజోవిద్యాన్త్రామణోఽగ్రంశకాభిపః |
ఏనం సమ్మిత్రతాస్సా ర్థగ్రయోవింశతీ రంశకాః ||
యో వేదభాగ్యస్సద్ధీమాన్ మాయతాచార్యనందనః |
అసాశ్రీసాయతాచాగోయ భారద్వాజోయజుర్నిధిః ||
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానంయజుషాంపదాం |
ఆత్రేయసూరి సూగీంద్రసూను ర్విశ్వేశ్వరోబుధః ||
త్రికాంఠ హుచిభిష్టార్య తనూజ స్తర్కతంత్రిభూః |
కాశ్యపా యజుషాం శ్రీమాన్ రామచంద్రోబాధాగ్ర |
అద్వైతద్వైతసంపదం సదనం యజుషా మపి | [ణీః] ||
నందిసూరిసుతో విద్యా న్నృపారిః కాశికాగ్రణీః ||
యజుర్విదా మగ్రసరః శౌతస్కార్తవిదామపి |
హోరీః సూనిభిట్టస్య సూను రెల్లయకోవిదః ||
నందనో నాగదేవార్య స్వాచలాసందవత్సలః |
రామాచాగోయ భరద్వాజో ద్వైతభూ ర్యజుషాం
గృహం ||
ఆయుర్వేదవిదాంశ్రీమాన్ యజుర్వేదవిదాగ్రణీః |
శ్రీసత్స శ్రీగిరి ర్విద్యాన్ శ్రీవల్లభబుధాత్మజః ||
అధితయజురామ్నామో బోధాయనసారే స్సుతః |
విద్యా న్నరహరి ధ్వామదగ్నాన్యవత్సన్వయోద్భవః ||
జ్యోతిశ్శాస్త్రంయజుర్వేదోయదన్వయవిభూషణం |
సవిశ్వనాథతనయో గాగ్గోయ మల్లయ కోవిదః ||
అన్నయాత్యసుతో విద్యా ననంత శ్శాంతిమానసః |
కశానిధి ర్యజుర్వేదీ కాశికాన్వయసంభవః ||

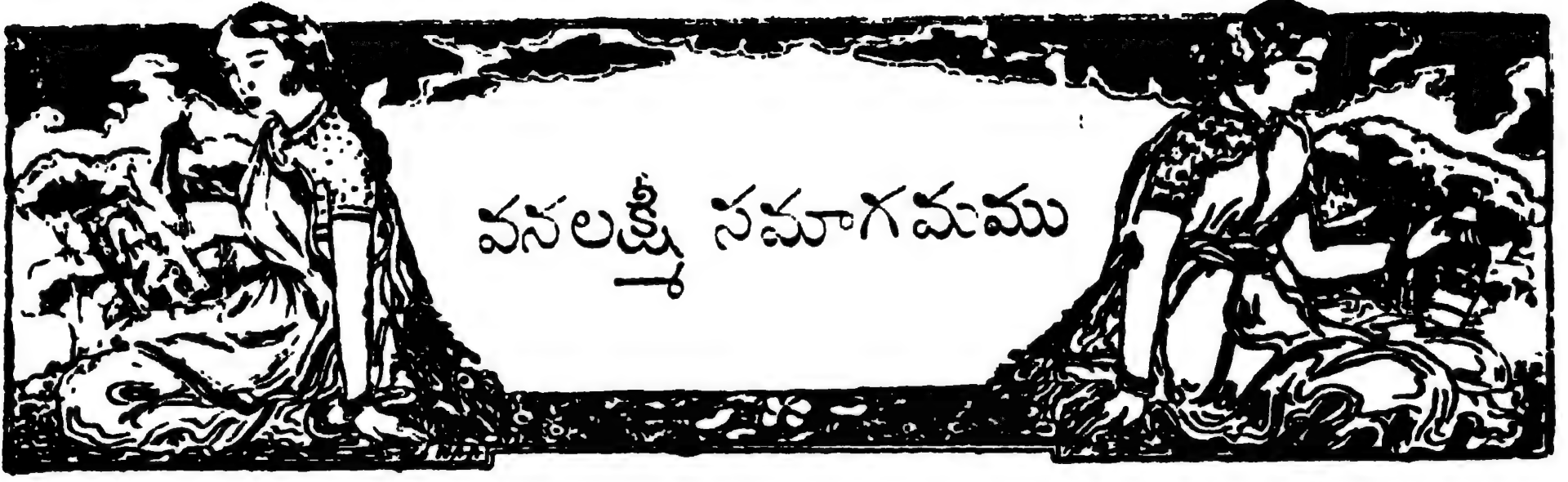
కాలంకాయననంకో యో శ్రౌతస్కార్తవిహరభూః |
సోయం యజుర్విత్సూరార్యస్తిప్తవార్యతినూభవః ||
భారవ్యాజో యజుర్వేది దైవజ్ఞశతతాభిః |
భారవ్యాజో న్వయో యుక్తప్రథితాచారభూష ||
విజ్ఞానయోవిద్యాన్మృలంభిష్టోయజుసాంవహీం |
హోత శ్రౌతసహం స్మార్తముర్తియదారక్షః ||
అన్నయార్యార్థ్యోఽభితయజు ర్మృగదీక్షితః |
యజుస్సాంగం సవేదాంతం సంప్రతం యప్రతీలతి ||
కాశ్యపోఽసౌ సృసింహోన్య శ్రీకేసరియథార్థ్యః |
యత్కులంకలయం త్వేర్వా ప్రత్య-సంప్ర యజు-
న్మహం ||
కాశికోఽప్పయభట్టత్యాబాతోఽసౌభాస్కరోహః |
మంత్రాచార్యసాజాతో హోతోయజు సాంనిధ ||
సిద్ధాన్తసంహితా హోం వేదపోషణ దైవవిత్ |
యజుర్వేదవిదా మగ్నిశత శ్రౌతవిదా మః ||
శ్రీనత్సనంకో సంతార్యః పెరమాక్షి యథార్థ్యజః |
కలావాక్ శాఙ్గకాగ్రీయో అగ్నియూర్మతినూభవః ||
పోతినూరి ర్మజుర్వేదప్రిచ్ఛ ప్రీతిహసథూ |
అన్నయూర్మార్థ్యోవిద్యాన్యజుర్వేదవిదానః ||
హోతృ కామజేవార్య నూర్మసంప గుణోదయః |
యస్మిన్సాంగంయజుర్మృతహోతాన్వయమండనే ||
పోషనార్యసుతస్సోయం నిట్టశింగయకోవిదః |
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశాః అధార్గాంశాధినాయకాః ||
గుణాధానో యజుర్వేదీ గోవిందార్యతనూభవః |
హోతాన్వయభూః పెద్దనూరి రర్థంశకాధిపః ||
అథా వశిష్టభాగేశాః కథ్యం తేయాజుషాః క్రమాత్ |
లగ్నయూర్మస్య తనయో లీలాశాలా యజుశ్రీయః ||
కాశికాన్వయ సంజాతః కృసావాక్ మల్లికార్జునః |
భూమిగ్గయూంపుణ్యానాం భారవ్యాజు న్వయో-
ద్భవః ||
కామయూర్మోయజుర్వేదీశాంతిమాన్శింగ యూర్మజః |
యస్మిన్మృమ్మశిభట్టస్యనూనోసాంగంయజుః కలాః ||

ప్రకాశంతే స్వతస్సోయమాత్రేయో యల్లుకోవిదః |
జ్యోతిర్విద్యానిధి జ్యోతి గంగాధరబుధాత్మజః ||
కాశ్యపోయజురామ్నాయ నేత్రా మల్ల య దైవవిత్ |
యవ్వంశోయజు సాంమూలందైవతాద్వైతవిదామః ||
కేదారార్యసుతస్సోయం శ్రీనత్సో నృపారిర్బుధః |
భిర్గనేవాసమాసక్తో భార్గవాన్వయ సంభవః ||
శింగయూర్మో యజుర్వేదీ విశ్వనాథ బుధార్థ్యజః |
పరాశరాన్వయో యుక్తతో నేషార్యస్య సంపనః ||
అన్నయూర్మో ధైర్యభూమి రక్షియజు రాగమః |
శాలావంత శృమాధారః శాలాశేషయజు శ్రీయః ||
అహోబహుర్మత్స్య ధాన్ధ్యో రామసూరి తినూభవః |
భీమార్యతనయో ధైర్యభరణీ గౌతమాన్వయః ||
సంప్రవేది యజుర్వేదీ మానీ భైరవకోవిదః |
ప్రసూలంస్కార్తములంయజు నూర్మలంయవన్వయః ||
సింగయోఽసౌ భారవ్యాజో కుంకుటస్వయ్యసంపనః |
పెమ్మయూర్మార్థ్యజ శృద్ధశాస్త్రాలంకృతిసాగరః ||
అప్పాయభట్టో యజుషాం సూతిశ్రీసన్వసంశేజః |
అప్పయూర్మార్థ్యోధి యజురాత్రేయగోత్రజః ||
విద్యా న్నరహరి శ్రీమాన్ విష్ణువిబధాగిహ |
సీమా జ్యోతిర్విదాం శ్రీమాన్ యజుషాం మల్ల-
యూర్మజః ||
శ్రీమా నన్నయ సజ్జః శాంపియాన్వయసంభవః |
అధితయజు రాదిర్యసూరిమానుః కపిశ్వరః ||
జ్యోతిఃకలాకులగృహం శ్రీనత్సః పోచనో బుధః |
తాంత్రిక స్తార్కిక శ్రీమాన్ నాగదేవబుధాత్మజః ||
హోతో యజురాకానో బొమ్మకంద్యభల స్సృగ్ధిః |
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశా ఏతదంశాస్తు సంభ్యుతాః ||
సార్థమట్నం యుతా త్రింశ దేవం సమ్యగుదీరితః |
శల్లారురాయతనయో శాలా వ్యాకృతితర్కయోః ||
గౌతమ స్సారవేదాన్మో నాసుదేవః కలానిధిః |
పుత్ర శృల్లారురాయస్య విదురో విదుషాంవరః ||
అధితసామవేదశ్రీ విశ్మలో గౌతమాన్వయః |
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశా ద్వాపుత్ర సామవేదినాః ||

శ్రీపాదకమలాద్భూత విభాతి విబుధాపగా |
 యస్యాసా కేశసశ్రీమాకా ఎతద్ద్రామాధదైవతః ||
 రామేశ్వరో రాజమాళిః రామచంద్రప్రతిష్ఠితః |
 యోసా విభాతి గౌరీశో ఏతద్ద్రామాధదైవతః ||
 ఏతా ప్రత్యేకమంశేశా ద్వాపుక్తా కేశవేశ్వరా |
 భాగా ఋగ్వేదనాం సాగ్రత్రయోవింశతి కీరితాః ||
 యజుర్విదాం పునస్సాంక మత్త్రింశత్పాదీర్జితాః |
 సో నామవేదితో ర్భాగో ద్వాభాగా కేశవేశయోః ||
 ఏవం భాగా శ్శతష్టష్టి రేవ ర్భాగభోగిణః |
 ప్రోక్తాః పంచయుతాష్టష్టిభిర్భాగైరయపురాధిపాః ||
 సాష్టైశ్వర్యాస్సాష్టభాగా సావంతో దాద్యమాసతే |
 సర్వమాన్యం పారిహరస్యాజ్ఞోయం పరిహరితం |
 తమంసుశ్శాపి నిదేష్టుం శంకతే రాజభూరుషాః ||
 సర్వే తే శంకరా స్సర్వమంతరాసక్తమందకాః |
 విజయంతేతరా విప్రా భాగ్యరాయపురేఽనిశం ||
 పాశ్చాత్యగ శ్శిఖివరానివ సాభిలాషా
 స్పద్యాకరః కవివరానివసానుబంధాః |
 శ్రీఋక్సామయజుర మేత ద్ మూర్ధ్వీజేంద్రా
 నాసందయత్వమకులం సరసాభిరామం ||
 సామాన్యోయం ధర్మసేతు ర్నైపాణాం
 కాలేకాలే పాలనీయోభవద్భిః |
 సర్వా నేతా భావినః పార్థివేంద్రాః
 భూయోభూయో యాచతే రామచంద్రః ||
 బహుభి ర్వసుధా దత్తా రాజభి స్సశరాదిభిః |
 యస్యయస్య యదా భూమిస్తస్య తస్య తథాసలం ||

దాసపాలనయో ర్మధ్యే దానాశ్చయోఽనుపాలనం |
 దానా త్స్వర్గ మహాప్సోతి పాలనా దమ్యతంపదం ||
 శత్రుణాపి కృతో ధర్మః పాలనీయః ప్రయత్నతః |
 శత్రుశేష హిశత్రుస్సాన్యత్ ధర్మశ్చత్రు ర్నకస్యచిత్ ||
 స్వసత్తాం పరదత్తాంనా యో హరేర వసుంధరాం |
 మప్తిర్వర్ష సమాప్రాణి విష్టయాం జాయతే క్రిమిః ||
 సమానే తతాకానా మశ్వమేభశతేన వ |
 గహం కోటిప్రదానేన భూమిమార్తా సమస్యతి ||
 ఏకైవ భగినీ లోకే సర్వేషాం భూభుజా మపి |
 స భోగ్యా సరగ్రాహ్యో విప్రసత్తా నసుంధరా ||
 శ్రీమద్రామకథాప్రధానవిబుధా
 శ్రీపాదపద్మాభినా |
 శ్రీమద్రామకథావిలాసవిలస
 ద్విద్యానవగ్యాత్మనా ||
 శ్రీమత్సంసారాణామరచితం
 సత్సోక్తి ముక్తాన్వితం |
 శ్రీమ చ్ఛాసనమేతదత్రజయతా
 దాచంద్రమాతారకం ||
 ఏతస్మి న్నగ్రహారే హరిహర ధరణీ
 పాల దానాంబురాశే
 రుత్సన్నేఽతీవరమ్యే స్ఫురదురు మహిమో
 దారసీమాభిరామే |
 సద్వృత్తేనత్ప్రికా శేసతతగుణయుతే
 సత్పరంసంక్రీతానా
 మంత్రానాం నాయకాయావనిసురనికరా
 యాస్తు రాశాప్రశస్తం ||
 శ్రీ విరూపాక్ష

గుల్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారు

ఎన్ని భవములగిల్లు వనేందరాస
మాగమసుఖం చింతనిర్మూలధాభి

మేచనముకాదె? ఈశుష్కజీవి కద్ది!
వేకువనె నిద్రమేల్కొంచి వెడలి చేసి
నాడ నొక రసాలవనసందర్శనంబు.

తొలికృశించియు, సన్నమై, మెలికలుబడి,
రానురాను విస్తరిలి, భూరమణివేయు
కీలుజడభంగి, పూర్ణవిసీలనీర
ములనొసంగుచు నాచూతఫలతరులకు,
నవ్యభావ ప్రబోధనానైపుణీవి
లాసముల నొప్పు బాలతరంగమధుర
నిస్వనాలాపముల స్వాగతస్వరాళి
బాడె, సెలయేటికన్నె, ప్రాపంచికవ్య
ధాదవానలతప్త చిత్తంబునకును,
నవరసాలపల్లవ భోజనం బొనర్చి,
అభ్రచుంబిత శాఖాగ్ర మధివసించి,
ధాతృవదన విముక్త వేదములనెల్ల
మంజుల సుధారవంబున మార్చివైచి,
చిలికి, కల్పించె, పికహాని జీవితాశ;
పుల్లవికసిత కుసుమ సంపూర్ణగుచ్ఛ

తాళవృతంబులను దమతాపుల్లె
నాపయికె వీచె డెగులాబీపడంతు
లట్టె యిరుదెసల న్నిల్చి, అందెమేన
చందన ద్రుమాంగన నిడసారభము,
తుమ్మపూగొమ్మ మేనపుష్పముల్లె
రాల్చియొనరించె పీతాంబరప్రదాన;
మంతమందార కుసుమాంగి యాననమున
రేకొకటియుంచి కల్యాణరేఖగూర్చె;
అలుముకొనె శిరీషసుమపంకిలమునాద
ములకు లత్తుకపూతయై, మ్రొక్కివృద్ధ
నారికేళాంగనకు; శోభనప్రధాన
శయ్యకై యూడకంబముల్ సాచి పాతి,
పందిరిని వైచి, పచ్చికపరుపు సిద్ధ
పరచిన వటవృక్ష చ్ఛాయ కరుగుచుండ
దర్శనమొసంగెను రసాలతరువహోధ
మాధవీలతాంబరము రమ్యముగ దాల్చి
గంధవాహుని కొకవంక గన్నుగుట్ట
స్కంధమున ఫలగుచ్ఛకుచంబు లడర
సిగ్గుచే సగ్రశాఖాంక శిరము వంచి
ప్రమద మొనగూర్చె; నన్ని భవములకల్లు
నవయుషఃకాలశోభ బ్రాణప్రతిష్ఠ
కల్లువవలక్ష్మితో సమాగమసుఖంబు

రామాయణమునందు వానరు లెవరు ?

గో. రామదాసు గారు, బి. ఏ., యమ్. ఆర్. ఏ. యస్.

ఈ క్షేత్రమున నొకవ్యాసము 'భారతి' క్రోధన సంవత్సర ప్రత్యేకమాసపు సంచిక పు.105-108లో బ్రచురింపబడియున్నది. మ.రా.రా. చిలుకూరి పీఠభద్రరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమునకు ఖండినగా బ్ర. కాశీ భట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసినది:

'శారద' 1924 సం. జూలై మాస సంచిక పు. 567-573లలో 'రామాయణమునందలి వానరులు' అను క్షేత్రమున నొకవ్యాసమును బ్రచురించినారు. ఈ రెండింటియందును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇట్లు స్పష్టముగ వానరులవిషయమై వ్రాసినారు.

"ఇట్టివా రిప్పుడు క్రోతులనుండి శృంగము గములు కానేరరు; కాని వాలములు గలిగి హిసనాగరికత గలిగియుండు నొకతెగమానవులుగా గన్పించుచున్నారు." మరియు,

"రామాయణ కాలమందలి రామసేన యగు వానరులు మానవత్వమునందు, దేహ నిర్మాణమునందును, మెదడుయొక్క ప్రమాణమునందును, కొంతకొంతను కొంతఃశు త్వమును, కలవారగుటచే వారిని హిసమానవు లంటినేకాని యపవిత్రు లనుతలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లెకాపులు మున్నగువారివలె దేహాదిధర్మములచే సరత్వ

పరిపూర్ణి నుండనవారు కారనియు, స్వల్పముగ ఃశుత్వమును, సధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించు కొనునుగాక."

వానరులకు మేధాశక్తి అల్పమైనయెడల రామాయణమునందలి వానరుల కట్లు చెప్పలేదే! అందరికంటె పెద్దతొకగల హనుమంతునికే బుద్ధితక్కువైతే అంతఃని నెట్లు చేయగలుగును? ఒక్కొక్కసమయములో వీరు చెప్పనీతులు ఎంతమేధాశక్తి వీరికిగలదో యని సూచించుచున్నది. ఆలోచనలో నైతే నేమి, ధైర్యస్థైర్యముల నైతే నేమి, పరాక్రమమునం నైతే నేమి వీరు ఏమానవునకు తీసిపోదురు? అటువలెనే సుగ్రీవుడు, బాంబువంతుడు మొదలైనవా రంత విస్తారమేధాప్రమాణము గలవారనియే తోచుచున్నది. వానరశ్రీయైన తారి మొంతబుద్ధిశాలియో, మొంత ఆలోచన ఃరురాలో చూడుడీ!

స్వల్పముగా ఃశుత్వము ఈ వానరులయందున్నదట. మానవులయందుమాత్రము ఃశుత్వము లేదా! "ఆహారనిద్రా భయమైఘనాది సామాన్య మేత తృశుభి ర్నరాణామ్" అని ఇవి నరులకు పశువులకు సామాన్యగుణములే కదా? ఇట్టి ఃశుత్వమే ఆ వానరులయందు

గూడ నున్నది. ఇంతకంటే వీరియందు అధిక పశుత్వ మేమున్నది? తోకలా?

ఈ వానరులకు తోక లున్నవని స్థాపించుటకు శ్రీశాస్త్రిగారికి ఆధారము ఆఫ్రికా, బెషూనాల్యాండులో దొరికిన పుత్రోయొకటి న్ని, బార్నియో అడవిలో నున్న ఒకజాతి మనుష్యులు నట! అట్టి పుత్రులుగల మానవ జాతు మోకటి యుండియుండవచ్చును. చిన్న చిటికెన ప్రేలంత తోక గలిగిన మానవజాతువులు ఉండవచ్చును. కాని ఆయాధారముపై సరామాయణమునందు పర్ణింపబడిన వానరులకు నిజమైన వాలుము లున్నవని స్థాపించుటెట్లు? వారు మనుష్యులకును, కోతులకును మధ్యనుండి ఇష్టం దంతరించిపోయిన సృష్టియని చెప్పటెట్లు? వీటికి అసలు గ్రంథము దేమైన నాధారము లున్నవా?

వానరస్త్రీలకు తోక లెచ్చటనైనా పర్ణింపబడియున్నవా? యను ప్రశ్నకు ఉత్తరముగా వీరు ఉత్తరకాండలో వారి సుగ్రీవుల యత్పత్తి ఘట్టము వీరికి ప్రమాణము. ఉత్తరకాండ వాల్మీకి వ్రాసినది అవునా కాదాయని విద్వాంసులందరు సంశయించుచున్నదే. అట్టి సంశయాస్పదమైనది ప్రమాణ మెట్లగును? అదిగాక మరి యేకాండయందైనను వానరస్త్రీలకు వాలము లున్నట్లు చెప్పబడియున్నదా? ఇంతే కాదు ఉత్తరకాండలో వ్రాసియున్న కొన్ని యంశములు శాస్త్రపరిశీలనకు తాళవనిగూడ ముందుచూపబడును.

నిజముగా లేనితోక లున్నవని సమర్థించుటకు పుత్రులు తోకలు వెతుకుటకన్న ఈ

వానరుల భాషను, ఆచారములను వెతకి కనుగొని వాటివల్ల వీరిజాతినిష్కర్ష చేసిన బాగుండును. ఈ విషయమై శ్రీశాస్త్రిగారు కొంత చర్చ చేసినారు గాని పూర్తిగా చేయలేదని నాతాత్పర్యము. భూగర్భమునుండి బైలువెడలు ఎముకలు మొదలైనవస్తువులు సృష్టిచరిత్రము నెట్లు వెల్లడిచేయునో భాషలలో పాతుడుబడిన పదములుగూడ నట్లే మానవజాతినాభివృద్ధిచారిత్రమును తేటపరుచును. కాన వానరభాషాన్వేషణము ఈ జాతి మానవులవిషయమై ఉన్న సంశయమును పోగొట్టగలదు.

కాని వానరభాష ఏదో కనుగొనుట కవకాశము లేదని శ్రీశాస్త్రిగారి సమ్మతము. శ్రీ మద్రామాయణము సంస్కృతములో వ్రాయబడియున్నది. అందులోనే వానరభాష వేరేయున్నదని చెప్పియున్నది. శ్రీఆంజనేయులవారు నీతతో మొట్టమొదట మాట్లాడ నుద్యక్తులై యిట్లాలోచించును:

వాచం చోదాహరిష్యామి

మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్,

యది వాచం ప్రదాస్యామి

ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్;

వానరస్య విశేషేణ

కథం న్యా దిహ భాషణమ్.

సుందర. 30, ౧౭-౧౯

దీనివలన వానరభాష యొకటి వేరేయున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. అది ఏది? దానిని యెట్లు రామాయణము నుండి తెలిసికొననగును?

గ్రంథము సంస్కృతమునం దున్నప్పటికి ఏప్రదేశమందున్న స్థలములు ఆప్రదేశ భాషానామములతోనే చెప్పబడును. ఊరు, పల్లె మొదలైన ద్రవిడపదములు సంస్కృతములో వ్రాయబడిన అలహాబాద్ శాసనమునందు మార్పుచెందకయే, కొత్తూరు, ఏరండపల్లి అను నామములందున్నవి. ఏభాషయందు మనదేశచరిత్రమును వ్రాసినను అలహాబాద్, ఆగ్రా, ఢిల్లీ మొదలైననామములు మారవుగదా! అటువలెనే గంగానదీ ప్రాంతమునుండి లంకవరకునున్న ప్రదేశములో చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు మనుష్యులయొక్కయు పేరులు అచ్చట నివసించియుండు ?నులభాషయందే యున్నవి. వాటియర్థమును, ఉత్పత్తిని బరిశీలించినవారు ఉంటే భాషయేదో తేలును.

ప్రతివస్తువుకున్న ఉండేపేరు ఆవస్తువులో వ్యక్తమయ్యేగుణమును వెలుపునదే. ఇట్టివాటికే సార్థకనామములు. కావుననే ప్రతినామమునకును పూర్వ వ్యాఖ్యాతలైతేనేమికన్తలైతేనేమి అర్థముసాధించుటకుయత్నించిరి. దశగ్రీవుడంటే పదిమెడలవాడని, త్రిశిరుడంటే మూడుతలలవాడని, శూర్పణఖయంటే చేటలవంటి గోళ్లుగలదని, సీతయంటే నాగలని మొదలైన యర్థము చెప్పిరి. ఈయద్దేశముతోనే 'వాలి' యనుపేరునకు తోకలోనుండి పుట్టినవాడని యర్థము చేసి దానిని స్థిరపరచుట కొకకథకూడ జెప్పినారు. కావున పేర్లవలన ఆపేరుగలవస్తువుకు ఆపేరువలన తెలియబడు గుణము ఆవస్తువందు బహుళముగా నుండునని మనపూర్వులు సహితము ఒప్పు

కొన్నదే. మనముగూడ ఆధర్మము సనుసరించియే పరిశీలన చేసిన తప్పేమున్నది? దీనిని మనస్సునం దిడుకొని రామాయణమునందు చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు జనులయొక్కయు నామములను బరిశీలించుము.

అన్నిటికంటెను ముందు రావణుని ముఖ్యస్థానమైన 'లంక'యొక్క నామమును పరిశీలించుము.

'లంకా'యను పదముయొక్క అర్థమును నిఘంటువులలో జూచిన 'రావణుని ముఖ్యపట్టణమ'నియే యున్నదిగాని మరి యేమియు లేదు. మనదేశమందున్న భాషలన్నిటిలోను ఇదియే యర్థము. ఒక్కశానుగులోమాత్రము 'లంక' లంటే చుట్టు నీటిచే చుట్టబడియుండు భూప్రదేశము. ఈయర్థమెట్లువచ్చెనో ముందు విచారించుము.

రావణుని పట్టణమునకు 'లంకా' యని పేరు బెట్టుటకు కారణమేమో? ముందుచెప్పినట్లు ఈనామము ఆస్థానమునందున్న బహిరంగగుణమును తెలియజేయవలెను. అట్టిగుణము రావణునిపట్టణమున కేదీయున్నది? దానిని జూచినవారు దానిని వర్ణించుచు జెప్పినమాటలను బరిశీలించిన ఆగుణము వ్యక్తమగును. రావణుని పట్టణమును జూచిన విదేశీయులు ఇద్దరు దానిని జూచినతోడనే వీరికి తట్టినగుణమేమియో చూతము.

హనుమంతుడు దానిని జూచినవారలలో మొదటివాడు. ఆయన తిరిగివచ్చి రామునితో దానినిట్లువర్ణించెను. "శైలాగ్రేరచితా దుర్గా సా పూర్వేవపురోపమా" (యుద్ధ. 31, 32) పర్వత

శిఖరమందున్నదట ఆరాక్షసదగ్గము. అనగా
చాలా ఉన్నత ప్రదేశమునందున్నదని యర్థము.

రెండవవాడు రాముడు. సముద్రమును
దాటిన వెంటనే రావణుని పట్టణమునుజూచి
లక్ష్మణునితో నిట్లు సెలవిచ్చినాడు.

“ఆశిఖరీ యి వాకాః

ముదితాన్.....

మన సేవ కృతాం లంకాం

స గాగ్రే విశ్వేకర్మణా.”

యుద్ధ. ౩౪-౨౪

అట్లు తర్వాత బాగా పరిశీలించుటకు
సునేలాచలము నెక్కి యిట్లు చెప్పరి.

“శిఖరం తత్త్రికూటస్య

ప్రాశు చైకం దివిస్సృశమ్,

సమంతా త్పుష్ప సంఘన్నం

మహారజతసన్నిభమ్;

శతయోజన విస్తీర్ణం

విమలం చారుదర్శనమ్,

శ్లక్షం శ్రీమన్మహాచ్యవ

దుష్ప్రిఘం శకునైరపి;

మనసాఽపి దురారోహం

కింపునః కర్మణా జనైః,

నివిష్టా తత్ర శిఖరే

లంకా రావణపాలితా.”

యుద్ధ. ౩౪-౧౫, ౨౦

త్రికూటముయొక్క శిఖరమునకు పక్షు
లుకూడ వెళ్ల లేవట. మన స్సేవెళ్ళలేదట. అలా
టిది పైకెక్కవలెనంటే ఏదైనా ఆధారము
లేనిది యెక్కలేని మనుజునిమాట చెప్పనవస

రిమేలేదు. అంత మెత్తైన నున్న శిఖరముపైని
రావణునిపట్టణమైన లంకా యున్నదట. వీరిద్ద
రకుగూడ దాని ఉన్నతస్థితియే బాగా తట్టిన
గుణము.

‘అతివేగముగా యెక్కి వెళ్లేదు’ నని
సుగ్రీవుడు రామునితో చెప్పెను.

యుద్ధ. ౩౪-౧౬

ఎన్నడూ ‘లంకా’ నెరుగనివారికి చూచే
నదికి తట్టిన గుణము బోధనార్థము.

దానిరాక్షస రావణుడు సీతను తనస్థాన
మువిషయమై చెప్పినప్పుడు గూడ తన పట్టణము
పర్వతశిఖరముపై నున్నదనే చెప్పెను.

యుద్ధ. ౩౪-౨౦

కానీ ‘లంకా’ యను పదము వ్యక్తమగు
చుగుణము బోధనార్థమయ్యే యుండవలెను.
ఈయర్థమున సంస్కృత భాషయందు ఈపద
మునకు వాడుక లేదు. మరి గోభాషలోనిదై
యుండునో?

పంపాతీరమునందున్న ‘శబరి’ యను ము
దుసలిదానికి రామకథలో నేమియుసందర్భము
న్నట్లు గన్పించదు. సీత పోయినదని వెదకు
చు దుఃఖించుచున్న రామునికి సీతజాడలు
చెప్పవారు ముఖ్యముగాని గురుశుశ్రూష మొ
దలైన కబురులు అంత సందర్భముగా గన్పించ
వు. అయితే వాల్మీకివంటికవి ఈవ్యక్తిని యేల
యిచ్చట జెప్పవలెను. అనగా ఈప్రాంతపుజను
లజాతిని వెల్లడి చేయునిమిత్తమే ఈమె నిచ్చట
చెప్పినట్లు గన్పించుచున్నది.

శబర భాషయందు ‘లంకా’ అంటే
‘ఎత్తు, మీద, పైన’యని అర్థము. పాదపాటి

మనుష్యుని 'లంకా మండ్ర' యందును. మిరప
కాయలు పొడవుగానున్న మిరియముగాన
'లంకా మిర్రో' యాదును. ఎట్లైన చాపాటి
నట్లు 'లంకా డాంగ్.'

'లంకా' శబ్దములో తుది సకారపాల్లు
పోయిన 'లంకా'యని ఆకారాంతశబ్ద మగును.
కాన నిద్రాస్థిలింగ శబ్దముగా సంస్కృతమున
వాడబడును. ఇది నామలింగాను శాసనము
3 న కూడ 5 న సర్గ 5 న శ్లోకములో చెప్పి
బడినది.

“స్త్రీన్యా త్కాచి స్మృణాశ్శ్యాన్
ర్వివక్షాన్చనో యద

లంకా శేఫాలి-కా శీకా

ధాతకీ పంచికాథకీ.”

వివక్షకొఱకు చెప్పినప్పుడు మృణాల్యాది
శబ్దములున్న అంత్యలోపము గలిగినప్పుడు
కొన్ని శబ్దములు స్త్రీలింగము లగుచున్నవి.
'లంకా' అను శబ్దము వివక్షకొఱకైనదిగాదు.
కాని అపచయమును బొందిన పదముగాన
స్త్రీలింగమైనది. కాన ఈశబ్దమున కేదోలోప
ము గలిగినదని స్పష్టపడుచున్నది. ఏమిలోపం
చినదో పైనజూచితిమిగదా! ఇందువలన సవర
నామము సంస్కృతమునందుకొంతలోపమును
బొంది 'లంకా' అయినదని స్పష్టమైనది.

రాక్షసులు కొండపై నున్నయెడల సమ
తలప్రదేశమైన దండకారణ్యప్రాంత వాసులను
హింసించుటెట్లు? ఆర్యులను బాధపెట్టి దాగొ
నుటకుగాని, ఆత్మరక్షణ చేసుకొనుటకుగాని
కొండదిగువ నొకస్థానము వీధి కుండనలె. అ

ట్టిదే జనస్థానము. ఇచ్చట రావణుడు పదునా
లుగువేల రాక్షసుల నుంచినట్లు చెప్పినాడు.
(అర. 3౬-౫౫) వీరలను రాముడు నాశనము
చేసెనని తెలిసి బలశాలురైన రాక్షసులను
ఎనమండుగురిని తిరుగా పంపించినాడు. (అర.
3౪-౧౦, ౨౦) గాన జనస్థానము ఆర్యులతో
దగ్గరగానుండి పోరాడుటకు రాక్షసులచే ఏర్ప
రుబడిన నలసయని స్పష్టమగుచున్నది.

జనస్థానమను పదమునకు జను లుండే
స్థలమని యర్థము. ఆ జను లెవరంటే రాక్షస
జనులు. ఇట్లుచూచిననూ కొండపైనున్న రాక్ష
సులకు వలసఅయిన స్థాన మని కన్పించు
చున్నది.

కొండలపైనున్న వారు పల్లపుప్రాంతముల
కు దిగునయని చెప్పట సహజమే. విశాఖప
ట్టణపు ఏజన్సిప్రాంతములయం దున్నవారు.
విశాఖపట్టణము మొదలైన పల్లపుగ్రామాల
కు వెళ్లినప్పుడు దిగువకు వెళ్లుదుమని చెప్పా
దురు. తిరుపతికి వెళ్లువారు కొండదిగువనున్న
పట్టణములో బసచేసి మఱి కొండయెక్కవలెను.
ఈ కొండదిగువ నున్న పట్టణముకు దిగువ
తిరుపతి యని పిలుతురు. కాన లంకలోనున్న
వారికిది దిగువ. 'లంకా'యను పదము వచ్చిన
భాషలో 'జైతా' అనగా 'దిగువ' సంస్కృ
తములో 'జనస్థా' అని సులభముగా నగును.

ఈజనస్థానసామీప్యములోనే 'జటాయు'
ననే యొకవ్యక్తి యుండెను. ఇతను 'పితృసఖా
ఽహం' అని రామునితో జెప్పెను.

‘ఉవాచ వత్స! మాం విద్ధి.
వయస్యం పితౄ రాత్మనః.’

అర. ౧౪-౩

గాని రామునితండ్రికి తానెట్లు స్నేహితు డా యెనో ఎచ్చటనూ చెప్పబడలేదు. సీతా స్వేషణముకొట్టకై వెళ్లిన వానరులు సీతను గాన లేక సముద్రపుతీరమున గూర్చొని దుఃఖించు చుండగా, సుపాతి విని, “నాయనా! జటాయువు దశరథున కెట్లు స్నేహితుడాయెను?” అని ప్రశ్నించెను.

తస్యేవచ మమ భ్రాతృ స్సఖా దశరథః కథమ్.
అర. ౧౬-౨౪

వానరులు దానికి జబాబు చెప్పక తిరిగి అలా గుసనే చెప్పదురు.

“రామస్య తు పితౄ ర్మిత్రం
జటాయు ర్నామ గృధ్రరాట్.”
అర. ౧౮-౯

దశరథునికి జటాయువునకు స్నేహము జరిగినట్లెచ్చటనూ చెప్పలేదు. రామునికే ఇతను విశేషస్నేహితుడు. సీతను రావణునినుండి తప్పించుటకుతనప్రాణమునుగూడనిచ్చివేసెను. కాన ‘పితృసఖా’ అనుదానికి ఏమిసందర్భము గానరాదు. ‘జటాయు’ అనుపదమున కిది అర్థమేమో. ?

సవరభాషలో ‘యువ’ అంటే తండ్రి; ‘జటా’ అంటే జట్టు. ‘జటాలే’ అంటే ‘జట్టుగా’ యని యర్థము. సవరభాషలో ‘ఆ’ షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. ఇదిచేర్చిననూ ‘యువా’ యనుపదముమారదు. కాన ‘జటా + యువా’ అనగా తండ్రిజట్టు (వాడు); ఇది ‘జటాయు’ అయినది.

ఆర్యులకు రాక్షసులకు కలహకారణమైన దండకారణ్యమువిషయమైచర్చచేతము. దండకారణ్య మనగా దండునియొక్క అరణ్యమని అర్థముదీసి దీని కీపేరు వచ్చుట కొకగాథ ఉత్తరకాండలో జెప్పియున్నది. దండుడనే రాజుదట పూర్వమీప్రదేశము. శుక్రుకూతునితడు చెరబట్టెనట. అదితెలిసి రాక్షసగురువు దండుని శసించగా వానిరాజ్యమెల్ల జంతుజాల రహితమై భస్మమయ మైనదట.

“సప్తరాత్రేణ రాజా ౭ సౌ
సభృత్య బలవాహనః,
పాః కర్మ సమాచారో
నథం ప్రాప్స్యత దుర్మతిః.
సర్వసత్వాని యా నీహ
జంగమ స్థావరాణిచ,
సర్వేషాం పాంసు వర్షేణ
క్షయః క్షీప్రం భవిష్యతి.
దండస్య విషయో యావత్
తావద్వ నసమాశ్రమమ్;
పాంసు భూత మివాకస్మాత్
సప్తరాత్రా ద్భవిష్యతి.
... ..

తదా ప్రభృతికాకుత్స్థ
దండకారణ్య ముచ్యతే.”

జంతువులు, స్థావరములు లేనట; భస్మమయమైనదట. శ్రీమద్రామాయణమందు అరణ్యకాండలో దండకారణ్య మెట్లు నర్ణింపబడియున్నదో పరిశీలించిచూతము. మొదట ఈయరణ్య మెచ్చటనుండి ఎంతవర కున్నదో తెలిసికొనవలెను.

అత్రిమహాముని యాశ్రమమును వదలి
కొంతదూరము వెళ్లునరికి దండకారణ్య మా
రంభమామెను.

“ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం
దండకారణ్య మాత్మవాన్.”

అర. ౧-౧

ఇచ్చటనుండిప్రయాణము చేసిచేసి ఆశ్రమ
మునుండి యాశ్రమముకు వెళ్లివెళ్లి తుదికు
పంచవటిలో బసచేసియుండిరి. అచ్చట నీతను
రావణుడు యెత్తుకొనిపోగా, నీతను వెదకికొ
నుచూ వెళ్లి చావసిద్ధమైన జటాయువును జూ
చి అతనిని దహనము చేసి కొంతదూరము
వెళ్లునరికి దండకారణ్యము వదలి క్రొంచార
ణ్యము ప్రవేశించినారట.

తతః పరం జనస్థానా త్రికోశం
గమ్య రాఘవో;
క్రొంచారణ్యం వివిశతు
ర్గహనం తౌ మహాజనౌ.”

అర. ౩-౨౫

గాన అత్రి ఆశ్రమమునకు సమీపమునుండి
జనస్థానము దాటి మూడుకోశములు దూర
మువరకూ ఈదండకారణ్యము వ్యాప్తమైనది.
ఈప్రదేశము యెన్నియోభాగములుగా ఋ
ష్యాశ్రమములనుబట్టి విభజింపబడినది. ఒక్కొ
కభాగముయొక్క నైసర్గికరూపములను బరిశీ
లించిన మొత్తముపైన యావత్తు ప్రదేశము
యొక్క నిజస్వరూపము తేలును.

మొట్టమొదట యొక తాపసాశ్రమ
మున్నది. ఇదిట

“శరణ్యం నర్వభూతానాం
సుసమృష్టాజరం తదా,
మృగై ర్భహుభి రాకీర్ణం
పక్షీసంఘై స్సమావృతమ్.”

అర. ౧-౩

మృగగణములు, పక్షీసంఘములు ఫల
వంతమైన ప్రదేశము గాకపోతే యెట్లుండ
గలవు? దీని సతిక్రమించి వెళ్లిగా విరాధుని
కునికిపట్టిన యడవి యున్నది. ఇది.

“నానామృగ గణాకీర్ణం
శార్దూల వృక్షసేవితమ్.
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం
దుర్దర్శ సలిహశయమ్.”

నిష్కూజనానాశకుని
ఝల్లి కాగణనాదితమ్.”

అర. ౨-౨, ౩

ఈవర్ణన జూచిన వర్షాధికముగల ఉష్ణప్రదేశ
ములయందుండే కికారణ్యముగా దోచుచు
న్నది. ఇచ్చట విరాధుని చంపి శరభంగాశ్ర
మమునకు వెళ్లిరి. ఇచ్చటనుండి వెడలిపోవు
చుండెను. ఆవెళ్లుచున్న ప్రదేశములో పెక్కు
యేళ్లను దాటునట.”

“స గత్వాదూర మధ్యానం నదీ స్తీర్త్యా
బహూదకాః.”

తరువాత ఒక పెద్దకొండ యున్నదట. దీనిని
దాటి వెళ్లిగా వివిధములగు వృక్షములు గల
అరణ్యమును ప్రవేశించిరట. ఇచ్చట సుతీక్ష్ణా
శ్రమమున్నది. ఈప్రదేశములో అనేకులు

ఋషులున్నారట. మూలములకు ఫలములకు లోపము లేదట.

“అయమే వాశ్రమో రామ
గుణవాక్రమ్యతా మిహ,
ఋషిసంఘానుచరిత స్సదా
మూలఫలాన్వితః.”

అర. ౧-౧౪

గనుక రామశ్రీమణులు సీతతోగూడ నిచ్చట నే నివాసముండెడి. ఈమట్టపట్ల ఆచేశాస్రమములున్నవట. వాటిని శామటకు రామశ్రీమణులు సీతతోగూడ వెళ్లెడి. ఈస్రదేశ మెటులున్నదట.

“ఘల్లపంజకపండాని ప్రసన్నసలిలాని చ,
కారండవవికీర్ణాని మయా రాభిరుతాని చ;
సప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనానిచ,
ప్రశస్త మృగయాధాని శాంతపక్షిగణానిచ.”

అర. ౨-౧౩, ౧౪

జలాశయములతో నిండి ఫలవంతమైన ఈస్రదేశములో పదివత్సరములు గడపెను.

“తదా సంవసత స్తస్య
ముసినా మాశ్రమేషు నై
రమత శ్చానుకూల్యేన
యయు స్సంవత్సరా దశ.”

అర. ౧౧-౨౦

తిరిగి సుతీక్ష్ణశ్రమమునకు వచ్చిరి. ఇంతకాలమూ వీరు తిరుగుచున్న నిర్మలోదకజలాశయములు నదులుసరస్సులు, కొండలపైనుండి కుప్పి గంతులు వేయుచు వచ్చుచున్న సెలయేల్లతో నిండి ఫలవంతమై వాసయోగ్యమై యుండెనట

సుతీక్ష్ణనియొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని అగస్త్యమహర్షి దర్శనము కొరకై దక్షిణముగా వెళ్లెడి. ఈమధ్యస్రదేశ మిట్లు వర్ణింపబడినది:

“ఘలీప్రాచ్యే వనోద్దేశే ఘలీవనశోభితే;
బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకుని నాదితే;
పద్మిన్యో వివిధాస్త్రాస్త్ర సన్నసలిలా శ్శివా,
హంసకారింధవాకీర్ణాశ్చ చక్రవాకోఽశోభితాః

అర. ౧౧-౪౦, ౪౧

అగస్త్యశ్రమము ‘రమణో వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే’ యందున్నది. అగస్త్యుని సెలవునడిసి పంచవటికి వెళ్లి అచ్చట పక్షిశాల గట్టుకొనినాడు. ఈస్థానమునకు సమీపముననే గోదావరి యనునది యున్నది. దీనికి సమీపములో ఖిరుడు మొదలైన రాతిసులు నివసించి యున్నవలయు.

ఈప్రాంతమంతయు దండికారణ్యమని ఇది పరకే తెలిసికొంటిమి. ఈవైన ఉదహరించిన వర్ణనలవల్ల ఇది పశుపక్షిమృగాదులు లేని భస్మభూయిష్ఠమైన స్రదేశము గాదనియు జలసమృద్ధిగలిగి ఫలవంతమైన గుల్మితావృతౌదులచేతను, పశుపక్షులచేతను నిండి బనులకు వాసయోగ్యమైన దేశమనియు తేలుచున్నది. ఉత్తరకాండలోని గాథకును దీనికిని ఎంత భేదమున్నది? ఈరెండు ఒక్కవాల్మీకినే వ్రాసియున్న ఇట్టిభేద ముండునా? కాన అరణ్యకాండలోని వర్ణన వాల్మీకి వ్రాసినది.

ఉత్తర కాండలో జెప్పిన కారణము తప్పితే ఈస్రదేశమున కీపే రెట్లు వచ్చి యుండును?

1, బంగారు పూసలు. 2, రాతి పూసలు.
(ప్రక్కనుండు సంపుటమున చూరవలె)

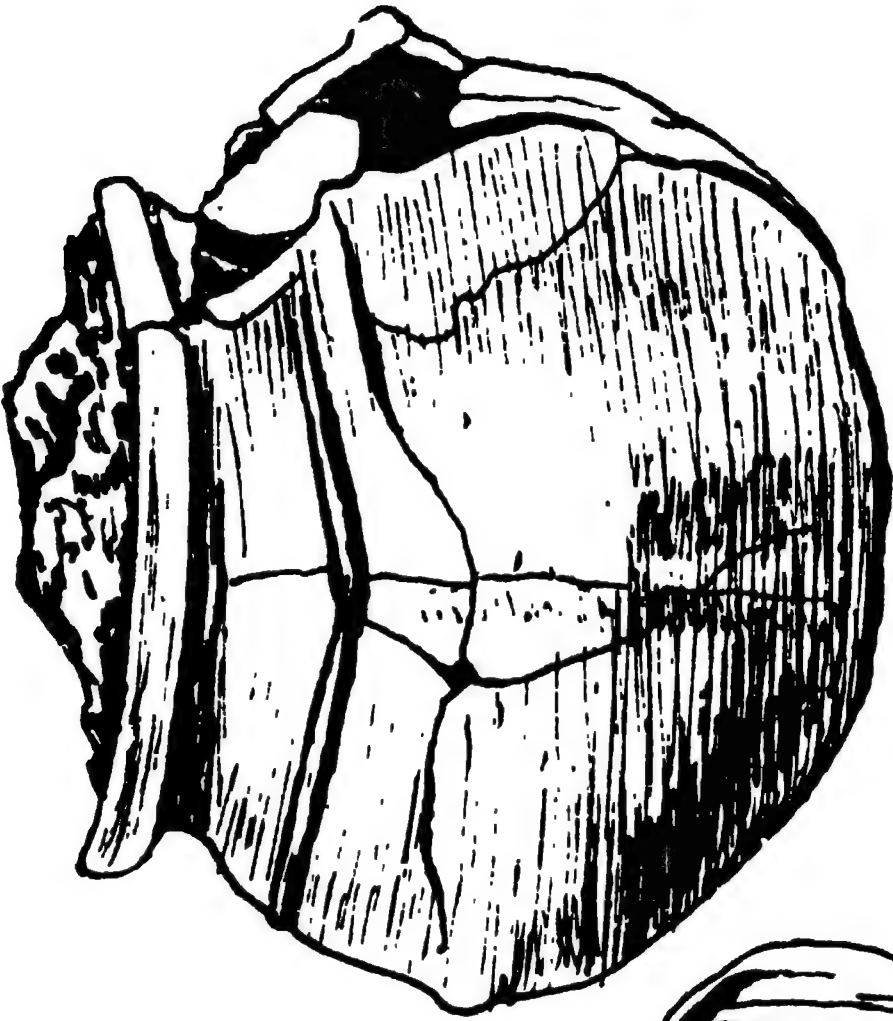
3. కేరళమున నున్న శివుని ప్రతిమ (శివుని ప్రతిమ)

4. బంగారు పూసలు. కేరళమున నున్న శివుని ప్రతిమ (శివుని ప్రతిమ)

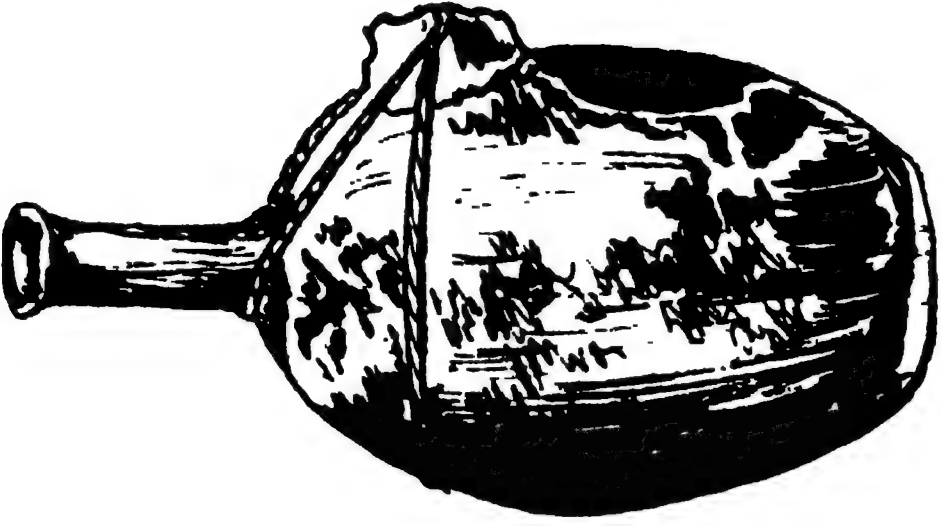

1 ప్రేతపనములోని
యొక పత్రము మట్టిలో నేయబడినది.

2

శాలపత్తి కుత్తరమున కళ్యపగ్రామమున
దొరకిన శిల్పనిధానము.

3. జలపాత్రము. ప్రేతపనమున
దొరకినది.

పైనజూపిన వర్ణనలవల్ల దండకారణ్య ప్రదేశములో జలసమృద్ధి గలిగినట్లు స్పష్టముగా నగుపించుచున్నది. కాన దీనిపేరు ఈస్వభావమును దెలుపుననై యుండవలెను.

సవరభాషలో “దా” అనగా నీరు; ‘డా’ అనిగూడ నందురు. సవరభాషా సంబంధములైన మూండా రీ మొదలైన అన్ని భాషలలోనూ నీటికి ‘డా’ అనియే అందురు. విశేషము నీరు అని చెప్పటకు దా-డా. విశేషపలచన యనిచెప్పటకు ‘పలచలాచన’ అనిచెప్పినట్లుగానే ‘నా-డా’ అగును. దీనికి పశ్చిమీభక్తి ప్రత్యయమైన ‘అ’ చేర్చిన ‘దండకా’ అగును. ఇది ‘విశేషనీయోక్తి’ యని అర్థమగును. దండకా + అరణ్యము అంటే విస్తారము నీరుగలిగిన అరణ్యమని యర్థము. ఈయర్థము పై వర్ణనకు సరిపోవుచున్నది. కాన ‘దండకా’ అనేది సవరభాషనుండి ఉత్పన్నమైన పదము.

క్రొంచారణ్యము దాటి వెళ్లగా ‘కబంధుడ’ను రాక్షసుడు గనిపించెను. వీనికి సహజమైన గుణము లేమీ కనపడవు. కాని ఈ పేరు ‘బండ’ అనుపదముతో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది. తెనుగులో ‘బండ’ అంటే పెద్దరాయి. తెలివితేలి మనుజునకు ‘బండముండాకొడు’కని అనుట వాడుకైయున్నది. సవరభాషలోగూడ ఈపదము ఉన్నట్లు ప్రస్తుతము దొరకు వాక్యవళీలు (Vocabularies) లో నగుపడకపోయినప్పటికి కొన్ని స్థలనామములలో ఈమాట కనిపించుటవల్ల సవరలుగూడ నీపదమును ఈయర్థముతో వాడినట్లు

కనిపించుచున్నది. కావున దారిలో నడ్డముగా వీడుండుటవల్లనూ, ఆత్మీయను బోవువారికి కష్టము గలుగజేయువాడగుటవల్లనూ, తుదనుగోయి త్రవ్వి తిరుగ ద్రోయబడినవాడగుట చేతను వీనినామము ‘బండ’ యనుదానితో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది.

వీనివద్దనుండి రామలక్ష్మణులు సంపాదించిన తీరమునకు వెళ్లిరి. సంపాసరస్సులో వెన్నముద్దవంటి పక్షులున్నవని కబంధుడు చెప్పినాడు.

“ఘృతసింహాశమా స్థూలాన్
స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః.”

అర. ౭౩-౧౪.

ఇవి భయము నెరుగవు గాన మనుష్యులను జూచి యెగిరిపోవట.

“నోద్విజంతే సరా స్తప్త్యా
వధస్యాకోవిదా శ్శుభాః.”

అర. ౧౩-౧౪.

ఇవి ఎన్నడూ కొట్టబడుట నెరుగకపోతే ‘మీరు తినెద’రని కబంధు డెట్లు చెప్పగలుగును? అచ్చటివారు వాటిని చంపి తినకపోతే వాటిని తింటారని యెట్లు చెప్పెను. కాన మనుష్యులను జూచి భయపడి యెగిరిపోలేవంటే యెగురశక్తిలేదని మృదువుగా చెప్పటయే. ఇట్టిపక్షులు మరెచ్చటనూ ఉండినట్లు చెప్పలేదు. గాన ఈసంపాసరోసరము ఈపక్షులకే యునికిపట్టు. కాన ఈపక్షులనుండి ఈసరస్సుకు పేరొచ్చి యుండవలెను.

పక్షుల వర్ణమునుబట్టి చూడగా నివి బాతులవలె దోచుచున్నది. వెన్నముద్దలవలె

సూలముగా నుండి యెగురలేని పక్షులు భా కొంజులలోని దేవీయులు 'పాణి' - తానును నీకుకి
తులే. సవరభాషలో భాషకు 'పాపా' 'హా' అందును. పక్షిపక్షములో 'ప' కుబదులు
అందురు. ఇతర మూలభాషలలో హాని 'హ' ఉపయోగించుట అందరికీ పరిచితం. దే.
యను సంస్కృతపదమునే యవలంబించినారు. కాని 'పాపా', 'హాపా' అయినది. పక్షి విక
కాని ఒక్కసవరభాషలోమాత్ర ముమాట ఇచ్చే. 'హాని' పక్షి పదేనములోని ఒకస్థానము
ఇంకనూ నిల్చియున్నది. ఈ 'పాపా' నే 'పాపా' అయినట్లు అనుచున్నది. పక్షిగా
'పాపా' సంస్కృతపదము 'హాని' ఈ 'పాపా' పదము. 'హాని' ఈ 'పాపా' పదమునూడీ ఉత్పన్నమై
నది. కొన్ని భాషలలో 'ప' అనుస్థానమునకు 'హ' వాడుట గలదు. విశాఖపట్టణపు పట్టణ 'ప' చుచున్నది. (పదేనము)

పండ్ల బేరము

[లో హి త శ ర్క]

వాడు కాలకించి, వారడి కనిపెట్టి, విత్తనాలు, విలువ, వినికిచూచి
వాలువీలుగలుగు, నర్తకమనిసేతు, సమ్మకాలు, మాటనమ్మకాలు.

ఉ. బోజన సేతురా ? గుచికిపూ చిది సీమనసందు, పాదీ

“ రాజు ” కు టోపిచేసి, మనరావ్రదొరో స్లోకయంటు చెచ్చి మా
మోజుగ పెంచెరాడి, సుములల బాకినదండి, నేనురి
వ్యాజుగ చేట గుత్తగొని, వందలు నేలును చెచ్చి గొప్పమా
రాజులకమ్మి నాలుగువరాలు గణించి బరింతు పొట్ట, ఆ
వానిబినాశమై పలుకబారని బెట్టులు తట్టకెత్తి, నే
నాజుకు పేరొ పెట్టకొని నాసి రకాలను సొమ్ముచేసి, ఆ
రోజుకురోజు కామికము రోతనిపించిరి బేరగాల్లె
క్కా జమ లేదు, గొప్పయదికాదుముదట, “ ఉచ్చికోరురీ
వాజలు, మాటలమ్ముదురు వట్టిదగా ” యనిపించి, రాళ్లతో
యేజత సయ్యకండి, సినలే, యసలే నసలేని జాతులే.

సీ. కుళ్ళమాటనరాదు కొమ్మంటుమచ్చునీ, పట్టితె రసముట్టి పడుసుమండి
మూసూసి మొగమిట్ట ముడుచుతాగేమండి, కడిగితే సానకంపు కానమండి
కమ్మపైకాసింత చిలికితే నూరుదండి, క్లొగముట్ట దనకుండ కనరకండి
పండుట నసిలేక పనరంజేడండి, పట్టిముచిపా మాకు కట్టదండి

ఆ. అద తమారుకాని నూకుచాటుదు కొద్దు, గొప్పతంక పుల్లు తప్పదండి
కొనిరికండి మీగుకొనని తినబడెర, మొహకండి, గొప్పమెత్తిపొండి.

సీ. పండునందొట్టు చెమటాడిచి గోలచి, నవ్వునవోటుల కుదయనేసి
నోజాతి కాజాతి నోరి సూటిగ నాటి, ముఱచిపోకుండగా గుఱుతు బుచి
పరిగదంకనోళ్ళ బడకుండ కట్ట బా, పూలునేసి దవ్వబొమ్మలు తగిల్చి
నాడి సరినమైన జాడ తోచినతోనె, నరసపుష్పగ పోటిబంటచేసి

ఆ. పెంచినోరు జాపి పొచిచెడ్డలుచెప్ప, గురుగాని గుత్తిగాల్ల కాడ
తెచ్చిమారుకరికు నెగినమ్ముమాకే, చెట్టుపాన, ఆటి పుట్టకేలా?

సీ. ఇంలాముతోటలో నిమ ముద్దనుంపించు, బట్టిచేసిన సుబ్బిశెట్టిగనుడ
బంగాళింకని బంగిని పట్టితో, ముంచెత్తు న్నెక్కియ్య మంచినోడ
కలకటేరంటులు కలగల్పుతో వచ్చు, దోచెడి చెడ్డయ్య దొడ్డనోచ
పెగరసానిపేయ పెట్టి గడించునా, రాయుడు శానగరానమని సె

ఆ. అయినోరుకు తెచ్చి, అసలు దరలికిచ్చి, పలుకుబడినిగన్న పాతకాపు
పిలిచియున్వగానె పలచనై పోనాడు, మాయకాలహార మాయపజలు!

సీ. సీమంటు లనగానె మామిళ్ళపిల్లి వో, రిరుచుకుండి బుట్టవిప్పనీరు .
నాటూరకాలంతు నోటబెట్టరు రావు, వోరు సీమరకాల కూరుతారు
చచ్చొపువ్వు సీమనరుకంతు తమకచ్చు, పాటని కొంటూరు కూటమారు
సీమన్లెస్సడు చీకుతోనుంటూరు, అంతగొప్ప రుపాద్యాయులోరు

ఆ దేశవాళి శాన తీపంట, గొప్పంట, సీమజాతి నట్టిజడికంట
మీరు తెలిసినోరు, ఆరుపుల్లాయలా, శానబేర, మింక సాగిపొండి.

(ఒక ప్రసిద్ధ పురాతన పౌద్ధసంగరమును తత్సంబంధ మగు కొన్ని కథలును)

కే. నరసింహాచార్యులు గారు

శ్రావస్తి పౌదులవరిప్రయామ సుప్రసిద్ధనగరము లాహోనోకటి. ఇది యుద్ధకోసలదేశము లో అయోధ్యానగరమునకు ఉత్తరమున సుమారు 56 మైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి ఉత్తరపుటెల్లమై ప్రగహించుచుండిన 'రప్తి' నది, శిఖానగ్ధ నొందిన తర్వాత నీనగరమునకు బ్రవహించునొల్లక కాబోలు తనమార్గము ను మరింత యుద్ధరమునకు ద్రిప్పుకొని ప్రవహించుచు న్నుది. ఆకారమున శుక్లపక్షసప్తమినాటిచంద్రునిబోన యీనగరమునకు, న్యూనము కొండెము లోనంపుగలిగి, 11/3 మైళ్లపొడవు, 'రప్తి' నదియొక్క పూర్వవార్ధము నకు సమాంతర (Parallel) మై యొప్పుచున్నది. నగరముయొక్క చుట్టుకొలత సుమారు $3\frac{1}{4}$ మైళ్లు. నగరముయొక్క మాధరము ప్రస్తుతిము 25 అ. మొదలు 50 అ. నగర భేదించుచుండు ఎత్తు కలదై కానుపించుచున్నది. ఈశాన్యమున 'రప్తి' నదియు, తక్కినభాగముల కొకయగడ్డుయు రక్షకములై యుండియుండువలెను. ఆవరము పొడివునను ననేకవ్యాసములును, బురుజులును ఉండినట్లు చిహ్నములు కలవు. బుద్ధునికాలమున నత్యున్నతస్థియందుండి ఆయనపాదభూశిల్ల పవిత్రమయిన శ్రావస్తినగరము బుద్ధునియనంతరము 11వ శతాబ్దమునాటికి మిక్కిలి క్షీణించి శిథిలమై నైశాల్యమునందు చిన్నదై యుండినందున ఉత్తరహిందూస్థానమున క్రీ. శ. 637 సం॥న యాత్రసర్పిన చీనాదేశయాత్రికుడగు హిషకత్సాంగ్ ఈప్రదేశమును దర్శించి అప్పుడు దీనిని నగరమని చెప్పుటకు దోచక శిథిలావస్థయందుండు 'అంతఃపురమని' లేక 'రాజభవన' మని వర్ణించెను.

2. శ్రావస్తి పురాప్రసిద్ధి జెందిన నగరము గూడ నైయున్నది. మూర్త్యవంశమున జన్మించిన పరమనరాజు యున నాశ్వనిపుత్రుడు శ్రావస్థుడు దీనిని నిర్మించెను. వాయుపురాణమున నీనగరమును శ్రీరామని పుత్రుడును లవుడు పాలించెనని కేర్తనబడియున్నందున నిది ఆయుగమున గూడ అయోధ్యా రాజ్యములో జేరినదై యుండెనని తలచుచున్నది. మరల నీనగరము భారతవృక్షగంధర్వలమున పునర్నిర్మితమై ప్రవేశించినపుడు యహోకోసలము రాజుయొక్క పుత్రుడు ప్రసేనశిస్తుని ముఖ్యపట్ట మై యుండెను. ప్రసేనశిస్తు జాతమున మరలంబించి గాము కాత్తమిశ్రుడును అవగువునై యుండెను. కాని ప్రసేనుని కుమారుడు విరూధుడు ఉచువాడు శాన్యవంశ ద్వేషియై వారి రాజ్యనాశనము కావించ బట్టవలెననై తన్ములమున తానుగూడ సజించెను.

3. మరలకాలయపనికాభ్యంతరితమై శ్రావస్తికిని ష్కనియనంతరము ఒకశతాబ్దము తర్వాత ననగా బుద్ధునికి 5 శతాబ్దములుననుక విక్రమాద్యత్య పాలితమగును ప్రపంచనాటకమున గనబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుడు జాబ్ధమతద్వేషి. ఇతనికాలమున జాబ్ధగ్రంథమగు విభాసశాస్త్రకర్తయగు మనోర్హితుడు మతవాదమున బ్రాహ్మణులచే పరాజితుడై యాత్యహత్య కావించుకొనెను. విక్రముని యనంతరము మరల మనోర్హితుని శిష్యుడు వసుబంధునిచే బ్రాహ్మణు లోడింపబడిరి. తదనంతరము అనగా క్రీ. శ. 275-319వరకు శ్రావస్తి మగధలోని గుప్తవంశపురాజులకు లోబడియుండెను. గుప్తుల క్షీణ

ఒకతో శ్రావస్తియు క్రీ. శ. 4000 మొదలు క్షీణదశను పొంద నారంభించెను.

4. శ్రావస్తి యుండిన ప్రదేశమునకు ప్రస్తుతము సాహెత్ మాహెత్ అని పేరు. ఇందు మాహెత్ శ్రావస్తి నగర వరణములోని భాగమును, సాహెత్ నగర బహిష్కర ప్రదేశమున జేతవనమును భాగమును నైయున్నది. జేతవనమునకు రావలెనన్న శ్రావస్తియొక్క నైర్వతి మూలనున్న ద్వారమునుండి సుమారు 3 మైలు రావలెను నగరమున నంతటను ననేక స్తూపములును ఆలయములును, కూపములును ఉండినట్లు వాటిశిథిలభూత భాగములు కలవు. ఇందు ముఖ్యమైనవి రాజగుప్రసేనజిత్తుని భవనము, మంత్రియు, జేతవననిర్మాతయు, అనాథ పిండదవన సార్థక నామాంతరము గల సుదత్తుని గృహస్థూపములు, అంబజీమార్కుల స్తూపము జేతవనము, గంధహాటి, కోగాంబహాటి, శోభనాథా(జైనా)లయము, ఇంకొన్ని హాసములును నైయున్నవి.

5. జేతవనము హిందూ ప్రదేశమున మిగల ప్రసిద్ధిచెందిన అష్టబౌద్ధవనముల (ఆలయములు)లో నొకటియై యుండెను. దీనిని గురించి చిన్న కథ సంపత్తనిగ్రంథంలో నీతి వ్రాయబడియున్నది.

బాగుని శీవితకాలమున శ్రావస్తికి ప్రసేనజిత్తుడు రాజైయుండెను. ఆయన బౌద్ధుడు. మీదు బుద్ధునికాస్తు మిత్రుడను శిష్యుడనైయుండెను. అట్టి రాజునకు సుదత్తుడును మంత్రి యుండెను. సుదత్తుడు సమూర్ధ్రహృదయుడు, గొప్ప దానశీలుడు. అనాథజనుల కింతయు పోషకుడనై యుండినందున నితనికి అనాథపిండదుడను సార్థక నామము కలదు. ఇతడుహూడు బుద్ధశిష్యుడు. శ్రావస్తియందు జేతుడును రాకొవరునికి క్రీతిపాత్రమగు వన మొకటియుండెను. ఆవనము 1000 మూరలు పొడవును అంతియ వెడల్పును గలది. బౌద్ధుని గౌరవార్థముగా నొక గొప్పమతమును కట్టించవలయునని సంకల్పించుకొని సుదత్తుడు దాని కనువగు ప్రదేశము నరసి మరియెందునుకానక తుదకీ జేతునివనమును తనకియ్యమని కోరెను. ప్రాణసమానముగ వనమును ఇతరుల కిచ్చుట కిచ్చగించనివాడై దుస్సాధ్యముగ మూల్యమును గోరిన

యెడల వనమును కొనునాశను వదలుకొందురను మాహాచే తోటయందంతటను నేలనుమాయుటకు కావలసినన్ని 'మసురణము' (బంగారునాణెము) లను మూల్యముగా కోరెను.

ఎంతగొప్పమొత్తమునైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండిన సుదత్తుడు మూల్యమునకు వనమును ఇచ్చెదనని జేతుడుచెప్పగానే గూఢనమును తెచ్చి తోటలోనియన్ని చెట్లను పెకలించినాణెములను నేలపై పరపించెను. (మామిడి, చందనముచెట్లనుమాత్రము పెకలింపక విడిచెను.) అట్లు పరచిన నాణెములు సుదత్తు (అనాథపిండదు)ని కోశాగారము లేడింటినుండియు దీయబడి 18 కోట్ల కెక్కుపెట్టెను. ఇంతతో నెనుదీయక పెల్లగింపక విడిచిన వృక్షముల స్థలమునుగూడ లెక్కకు దీసికొని గూఢలమునకు కావలసిన ధనమునుగూడ కోశాగారమునుండి దీయ నాజ్ఞాపింపగా జేతు డానందాతిశయమున మేను మరచి బాగునియందొక నూతనగౌరవ మంకురింప సుదత్తునితో దనకాధన మక్కర లేదనియు తనవనమును ఉచితముగా నిచ్చెదననియు జేప్పెను. కాని మొదటచెప్పిన ప్రకారము మాట చెల్లించుకొనక తీరదని సుదత్తుడు ధనము నిచ్చి వనమును దీసికొని యందొక విహారమును మతములను గట్టించెను. విహారమును జాట్టి గురువులకు నివేశనములును పుష్పఫలయుతములను వనములును కలవు. జేతవనమునుదుట్టి 18 అ. ఎత్తుగల ప్రాకారము కలదు. ఈ ప్రాకారమునకు చేరి నలుపలహూడు ననేకవిహారములు, వనములు, తటాకములు నేర్వేరు ప్రాకారములతో గూడుకొనినవి కలవు. సుదత్తు నిర్మితమగు నీవనమునకు మరింత శోభ నిచ్చుటకు జేతుడు తనవనమును విక్రయించిన ధనమంతయు వెచ్చించి జేతవనమునకు నలునైపులను ఏడంతస్తుల మేడలను కట్టించెను. ఈ మేడలయందన్నింటిలోను అహోరాత్రములు తెరపిలేక ధూప దీపములు శోభిల్లు దుండెడివి. జేతవనమున (అనాథ పిండదవనమున)కు తూర్పునను ఉత్తరమునను రెండు ద్వారములు కలవు. ఇందు తూర్పుద్వారమునకు రెండు ప్రక్కలను * 70 అ. ఎత్తు స్తంభము లుండినవట. ప్రస్తుతము వీటిపటములుమాత్రము నిలిచియున్నవి.

* హి సకత్సాంగు లిభితము గ్రంథమున నిట్లు వర్ణింపబడియున్నది.

గలవాడై బయలుదేరెను. శాక్యులు తమనగరము గు కపిలవస్తు బహిర్భాగమున బుద్ధదేవుని యాదరణార్థ మొక గొప్పభవనమును గట్టించి యుండిరి. విరూఢకుడు కపిలవస్తు నగరమును సమీపించి యాభవనమునందు తన పరివారముతో విడియగా లోకోత్కృష్టుడును బుద్ధుని కొరకు గట్టింపబడిన యాభవనమునందు హీనకులజనం జాతుడును విరూఢకుడు విడియ నర్హుండు కాడని వానిని తరిమివేసిరి. ఈయనమానమును సహించక మనసుననే యుంచుకొని తాను రాజ్యాధికారమును పొందగనే తన పూర్వవైశ్యమును విరపుకొన నెంచి గొప్పవైశ్యముతో కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. అప్పు డెచ్చటసౌలముల యందు కృషికకృష్యములయందు తస్మిరులైయుండిన 4౮౦౦ శాక్య వీరులు విరూఢకుని సేనల నెదిర్చి మహాపరాక్రమమున బోరి వారిని బారతోలి జయజయ భవనులతో నగర మును బ్రవేశించిరి. శాక్యుల సత్కృత్యగ్రహ దీక్షకు విరుద్ధ గ దురాగ్రహ దీక్షను వహించి విరూఢకుని వైశ్యము ల నెంగాడి రని యా నలుగురు శాక్యవీరుల నభినందించుటకు మారుగ పురమునుండి వెడలనడచిరి. ఇట్లు పురము నుండి వెడలగొట్టబడిన నలుగురు శాక్యవీరులును క్రమము గా ఉత్తరార్ధిముఖులైపోయి 'బహ్యాను' 'ఉచ్యాన' 'హిమతల' 'శాంబి' యను 4 దేశములకు రాజులై పరిపాలించుకొనుచుండిరి.

విరూఢకుడు మరల నొకసారి కపిల వస్తుపై దండెత్తెను. ఈమారు సత్కృత్యగ్రహ దీక్షవహించిన శాక్యులు ఎవరును తన్నెదుర్చుటకు రామి నిరాటంకముగ వారినందర జంపి తనజయచిహ్నముగా 500 శాక్యకన్యలను రావణుడు దేవకన్యలనువలె చెఱబట్టి తననగరమునకు కొంఠోయెను. ఈకన్యలను తనమహిషుల గమ్మని నిర్బంధించగా మానమే ప్రాణముగా దలంచు నాధీరలు విరూఢకుని యాళ్లొల్లంపున మొనర్చిరి.

భగ్నాశుడైన విరూఢకుడు కామాంధకారమగ్న మానసుడై నిష్కరుణుడై వారినందరఁ జంప నుత్తరువు చేసెను. అదేవిధముగ రాజసేనకులు 500 శాక్యకన్యల కును కరపాద భండనమొనర్చి వారినొక యగాధకూపమునందు బడద్రోసిరి. ఇచ్చటనే యొకస్తూపము నెలయుచున్నది. ఈదారుణ కృత్యము నెఱింగి బుద్ధు డాకన్యల

దర్శించి వారికి సదుపదేశము నొనర్చి దుఃఖిమూరులను మోక్షగాములను జేసెను. తర్వాత తన దుష్కృత్యఫలముగా విరూఢకుడు సప్తరాత్రులకు చక్రవర్తుని య నాగతము నెఱింగించెను. అదేవిధముగ నేడవనాటికి తనసకల బంధువులతోగూడ విరూఢకుడు చక్రవర్తుని. ఈప్రదేశము విరూఢకకూపముని ప్రసిద్ధికాంచి నెలయుచున్నది.

అంగుళిమాల్యాస్తూపము

అంగుళిమాల్యులు శ్రావస్థిలోని యొక చోర సంఘమువారు. జనులపీడించుచు పంపియు వారి ధనా సహరణమువల్ల జీవయాత్ర సలుపు కఠినహృదయులు. వారికి మానుషభీతియు, అంతకుముందే దైత్యభీతియు లేదు. వారు చంపినమనుజుల యంగుళులను మాలగా తెలలయం దుపరించు నియమముకలవారు కాన వారికి అంగుళిమాల్యులను సాగ్ధక నామము కలదు.

ఒకసమయమున వారి నాయకుడు తన యంగుళిమాలకు వ్రేళ్లు కొన్ని కొగతవడినందున తనతల్లినిచంపి యామెవ్రేళ్లను ధరింపసంకల్పించుకొనగా బుద్ధుడివదొంటింగి యానిర్భాగ్యుని దుర్లయమునుండి మాన్పనెంచెను. బుద్ధునిచూడగనే అంగుళిమాల్యుడు వీరావేశము పెరుగ బుద్ధుని చంపిన తనకు స్వర్గప్రాప్తి కలుగునని యెంచి తల్లినిచంపుట తర్వాత చూచుకొనవచ్చునని యొక కత్తితో బుద్ధునిపై కురికెను. ఇట్లు తనపైకి వేగముగా వచ్చుచుండిన యా కిరాతునిజూచి బుద్ధుడు మందగమ సమున వాని నెదురవచ్చుచుండెను. కిరాతుడు సమీపించ గనే కరుణామయుడగు బుద్ధుడు "కిరాతా నీవేల యిట్టి దారుణకృత్యములకు గడంగెదవు? నీమనసు కరుణ నెరుగదా? నీవలెనే జనులందరు దారుణకృత్యముల జేయుచున్నారా? వారికిలేనిస్వర్గము దారుణకృత్యముల జేయు నీకుమాత్రము లభించునని ఎట్లు నమ్మెదవు?" అని గంభీరముగను మృదుమధురముగను కిరాతుని మనసు కరగు నట్లు పలికెను. చోరుడును తత్క్షణమే చరితమునక్కుడై తన పూర్వకృత్యముల ఓలచుకొని సిగ్గుపడి బుద్ధుని శరణుచొచ్చి తన్ను ధర్మమార్గమున ప్రవేశపెట్టు నట్లువేడుకొనెను. బుద్ధుడును వానికి సద్బోధగావించెను.

కాలక్రమమున తన భక్త్యతిశయమున గొప్పవాడై అంఘ్రీమాల్యుడు (వీరితెగకే అంఘ్రీమాల్య నామము నిలిచినది) 'అర్హత' అను సంఘపదవిని పొందెను.

అస్తవేత్రవనము

జేతవనమునకు వాయవ్యమున నొక యడవి కలదు. ఇందు బుద్ధుడు వ్యాగ్రామార్థ (నడిమట) మేతెందుట కలదు. ఈ ప్రదేశముననే ఋషులు తపమొనరించు చుండిరి. ఈ ప్రదేశభాగమున 500 చోరులుండి చుట్టపట్ల నుండు జనుల బాధించుచుండిరి. శ్రావణిరాజు ప్రసేన జితుడు వారినందరినిబట్టి వారి నేత్రముల నూడబెట్టికొని యొక మాహాశిష్యుని విడిపించి పంపించెను. శిష్యుడు నాచోరులందరు కన్నుగానక మాహాశిష్యునిబడి తరించును బుద్ధునిగూర్చి పలనింపసాగిరి. బుద్ధుడపుడు జేతవనమున నుండినవాడై తన శిష్యునిపట్టి వారి దీనక్షితి నెఱింగి యొక మాండవూరుతము కీమనట్లు చేసెను. ఆ మారుతవనమున పరిసరపర్వతములనుండిన యోషగులు కొన్ని చోరులనేత్రములపై బడిగా నారంభము పునర్లబ్ధిపై బుద్ధుని మహిమను వేనోళ్లబాగడి పూజించిరి. ఈవనమునను సత్కారమున అస్తవేత్రవనమని పేరు గలిగెను.

గంధకూటి

జేతవనప్రాకారములోని యనేక జాదాలయములలో నిదియొకటి. దీనియందు ఒక గొప్ప సభా మంట పము కలదు. జేతవనమునందు దొరకినచని వ్రాయబడిన బుద్ధుని చందనవిగ్రహ మిగంధకూటియందే యుండినది. గంధకూటియొక్క కుడ్యములు 6 అ. చందముగలవిగా నున్నందున నిదియొక గొప్పభవనముగానుండియుండవలెను. దీని కేడంతస్తు లుండినవట. అహోరాత్రములు ఈభవనమందు దీపధూపము లొప్పుచుండినవట. ఒక నాడు మూషక మొకటి గ్రహచారవశమున నీదీపములందు వెలుగుచుండిన వత్తి నొకదాని నోటగరచుకొని గృహమున నితర భాగములయందు పరుగునప్పుడు నిప్పంటుకొని సర్వమును దగ్ధమయ్యెను. జేతవనమున కోశాంబ కూటియను మరియొక ఆలయము ముఖ్యమయినది.

మాతవృక్షము (బర్మాదేశ బుద్ధకథలలోనిది)

బుద్ధుడొక మారుతా నొక మామడిచెట్టుక్రింద తన మహిమలను చూపుటకు ఒప్పుకొనెను. ఆయనవిరోధులగు తీర్థికులను వారీసంగతివిని శ్రావణికి బహిరంతరములనుండిన మాతవృక్షములనన్నింటిని నాశనముచేయుతలంపున పాటినన్నింటిని క్రియమునకు తీసికొనిరి. కాని నిర్జీతనివ సమున బుద్ధుడు తన భిక్షాపాత్రమును వాడుక ప్రకారము గానై కొని తన శిష్య బృందములతో పురద్వారమును సమీపించి వచ్చుచుండెను. అదేదినమున రాజుయొక్క తోటమాలి గండంబునువాడు తోటలో పోవుచుండగా నొక మామిడిపండ్లను తిని చూసెను. అది మామిడి పండ్లకు కాలము కానందున ఆపండ్లను రాజునకు అరుదగుకానుకగా సమర్పించినరాజు సంతసించునని యెంచి తోటమాలి యాపండ్ల నైకొని నగరమునకు పోవుచుండెను. మార్గమున బుద్ధుడగు పడగా వాడు "నే నీ ఫలములను రాజున కొసగిన నాకు గొప్పబహుమానము లభింపగలదు కాని అది భవమో ధాన్యమో కాగలదు. బుద్ధదేవుని కీఫలముల సమర్పించిన యెడల నాకీదుఃఖభాజన మగు జన్మమునుండి విముక్తికలగి మోక్షమే లభింపగలదు" అని యెంచిగాపండ్లను భక్తిపూర్వకముగ బుద్ధునికి నివేదించుకొనెను. బుద్ధుని శిష్యుడగు ఆనందుడు దాని నైకొని, బుద్ధుని కాప్రదేశమున నొక గూసనము నేర్పరచి విశ్రమింపజేసి గూఫలమును తిన నొసగెను. బుద్ధు డాఫలమును భుజించి విత్తనమును మరల తోటమాలి కిచ్చి. దాని నచ్చటనే నాటుమని చెప్పెను. ఆసమయమున దేవత లచ్చటికి వచ్చియుండి గండంబునికిమాత్రము గోచరించుచుండిరి. బుద్ధుడు తనచేతిని కడుగుకొని యానీటిని మామిడిపెంకపై చల్లుమని ఆనందుని కాజ్ఞాపించెను. నీరు చల్లగనే సద్యఃఫలితముగా నొక మామిడిచెట్టు 5 పెద్దకొమ్మలతోను వేల కొలది చిన్నచిన్న కొమ్మలతోను నగరమునకంతయు నీడ నొసగుచు 300 మూరల చెట్టుకొలతకలిగి మొలచెను. దానియందు పుష్పములును, ఫలములును సమృద్ధిగనుండెను. జాడేతరులు (ప్రక్షిప్తవాదులు), ఆచెట్టులోనిపండ్లను భుజించగనే మత్తిభ్రమకలిగి ఇటునటు పరుగులిడ నారంభించిరి. కోసలరాజు తానాచిత్రమును చూడనోచుకొన నందులకు చింతించెను. వృక్షమునకు పాపండులవల్ల

నేహానియు లేకుండునట్లు రక్షణభటులు లుంపబడిరి. ఈచు
క్షుడు శ్రావస్థిపటముని జేగవనమునకు ఈశాన్యమున
నుండు సుక్రభంజారము అనునోట నుండినది. ఇప్పటి
కిని ఇచ్చట నొకమామిడిచెట్టు కలదు.

బానునికాలమున ఆయనపాదభూమిపై పవిత్రమై
బానులకు పుష్కరమయ్యె నెలయునుండిన శ్రావస్థి
బానునియనంతరము 5 లేక 6 శతాబ్దములకు నామత
దేవ్యులు, అయోధ్యరాజులునకు సుప్రసంగ్యులైనన్నివి;

ముల నవస్థలఁ బడి నాశమునొంప నారంభించెను. అందు
వల్ల నే ఒకానొకప్పుడు సకలైశ్వర్యసంపన్నమై యుండిన
యానగరము 1½ మైలు సొడవైయుండియు సాగి
యాన్, హిందూస్థాన్ గా గూత్రిమలనాటికి క్రమముగా
క్షీణదశనొంది 200 కుటుంబములుమాత్రము కలిగియుం
డినది. హిందూస్థాన్ తర్వాత మరల క్రీ. శ. 607-
648 సం. పర్యంతముండిన కనోజ్ దేశపాలకుడుగుహర్
నగనుని సుపరిపాలనక్రింద సమృద్ధిము వృద్ధి నొంద
నారంభించి 2 శతాబ్దములు వాంఛితీయం నుండెను.

నమ్రకము

మిన్నీకంటి గురునాథ కవిగారు

ఉ. నేత్రయుగంబు దేనిఁ గన నేర్చినచో నఖిలత్వ మొందునో?
గాత్ర మొగిం బవిత్రములు క్రాలునో యేపురి నున్కి? నట్టిను
క్షేత్రము కానికాపురము నేరి త్రిశంకుతనూజుఘట్టముం
జిత్రములు గనుంగొనుచు జేరితిఁ గార్థిక పూర్ణిమాతిథిన్.

ఉ. నే నటఁజేరునంతకు జనించెనో? లేదో? విభానుబింబ మా
శానిచయంబులం దలమి సొంద్ర తుషారపటానకుంతముం
బూని ధరాపురంద్రి కను పోడిమి మాఁపుటఁ జూడఁ జాలఁగా
లే నయితిన్, దరుల్ పృషతలేఖల నెల్లెడ రాల్పుచుండెడిన్.

ఉ. గట్టున నెవ్వరే జిదుగుఁగట్టియల్ రగిలించి మంటకుం
జట్టును గూరుచుండిరోకొ? చుక్కఁజెఱుగున మిమ్ముమిమ్ముమం
చెట్టలొ తాను వారిచలి నించుక వాపుచుఁ గూర్పుచుండె న
ప్పట్టున, దివ్యేయుం జమురు వాసిన మల్లెడిరీతిన్ జోరఁగన్.

ఉ. తెల్లని చీరడాలు వలితేజున డాఁగురుమూత లాడఁగా
ఘల్లున మ్రోగుచుండ నిరుకాల్లఁ జెనంగొనుసొమ్ము, జాళువా
పల్లెరముం బయంటకొన వాలిచి సందిట నిల్చి యంచనా
నల్లన రేపునేరె నరయం దనభావిశుభోదయంబుల్.

వ. ఆలతాంగి యమ్యెడం గంగం గనుంగొని యుప్పొంగుచు గైమోచ్చులర్పించి.

గీ ఒకపవిత్రస్థలమ్మున నుంచి పల్లెరమ్ము భద్రముగాఁగ, స్నానమ్ము నలిపి
గౌరిఁ బూజింపుచుం దానిఁ గన్నుఁ గవకు, నద్దుకొనె భక్తితో నోట ననుచునేమొ.

చ. కలుముల సీను ముద్దయ నిగారపుటిల్లగు మేలుతామరా
కుల బెడఁగారుదొప్ప నెలకొల్పి సుమంబులఁ బూజ నల్పి, యా
పుల చవినేతి నిల్పి, మది వొంగఁగ వత్తిని నల్పి, నల్వుగా
వెలుఁగఁగ జేసి జోతికిని వేయు వెఱుంగుల జోత లిచ్చుచున్.

కం. అమ్మా! జ్యోతీ! సౌభా, గృమ్మిమ్మా ప్రియునిప్రేమఁ గాపాడుమ నా
కిమ్మా కడిపెడుబిడ్డల, నమ్మా! పదివేలు మ్రొక్కు లప్పన నేతున్.

కం. కరుణింపు మంచు, నన్నున్, మఱువ కనుచు జయరమారమణ గోవిందా
హరియంచుఁ బదలముగ నా,దరి కేగి బలంబుల స్వదలె నాజ్యోతిన్.

గీ. అతులకవితా ప్రవాహంబు సందఁ దవిలి, సరసుచిత్తమువ్వెత్తుగఁ బరువులెత్తు
నట్లు గుండ్లవాహంబునందు నదియు, నాగరిత భావము హరించి యరుగఁదొడఁగె.

సీ. ఉరణించు తరఁగల యుమ్యెలలకు నెల్ల, న డచూడు నామెడందమ్ముతోడ
శలి నీటిపుల్లులయులిపుఁ బెన్బుజ్జగి, తలనూఁగు నాగరితతలతోడ
ఎడనెడఁ బఱచెంచు బుడిబుడి పరకల, నాఁగు నాప్రాయాలి యానతోడ
నడిపాయఁ గడలేని సుడిగుండములవడిఁ, నొచ్చి టరుగు నామెచూపుతోడ
మంగుఁబోయి మండు ముడి మలుగఁబోవు, సిమసిమమను మఱులఁ బటపటమను
కనుల సీను గ్రమ్మి కడనెరుఁ బొడవాణు, పడఁతి కపుడు గుండె దడదడమన.

ఉ. ఇక్కరణ్ణ లతొంగి హృదయేక్షణ చేష్టల నాఁచికొంచు నా
చిక్కిని గొంతదూర ముఁచారిము నేసి యదేమి మాయయో?
గ్రక్కున నాతిపోయెఁ బొడ గిన్నడదామెను జోతి కావల
న్నెక్కిను వింత యేమనుచు నెత్తిను నిశ్చల దృష్టిఁ జూచితిన్.

ఉ. అక్కట! జోతిమల్లఁ గనులందలి సోయగ మొత్తె నిగతికిన్
జెక్కులు వాడె, మోముపన చెల్వతె, దీర్ఘములయ్యె నూర్పులున్,
గ్రక్కునఁ బాతె బాష్పములు గంటికి మంటికి నేకధారగా,
ఫక్కున గుండెయుం బగిలె, వ్రాలెను నేలకుఁ దీవ పోలికన్.

కం. తననిక్షేప మెదో పో, యన యట్టులఁ దలఁచుఁగాని యేకతమునఁ బో
యెనో? యించుకయుం దలఁపద, మనమున నమ్ముద్దరాలు మఱి యేమందున్.

కం. చల్లనిగాడ్పులు వీచుట, నల్లనో? జలకణము పైనిబడుటవలసనో?
చల్లాతె జోతి యని యపు, డుల్లంబున నాకుమాత్ర మూహజనించెన్.

వ. మఱియు భారత నారీమణుల విశ్వాసంబును స్మృతిపథంబునంబడియె.

మ. అరరే! దీపము చూపుమేరవట కావంతైన నైజప్రభా
స్ఫురణం బాయక యున్న దంతలకుం బూర్ణానురాగంబు లొం
డొరులం బాయక యుండునంట సత మేయోజ నియోగవ్యధా
భరమే కల్గదంట యెంతదొకా? విశ్వాసంబు కా తాళికిన్.

వేదాంత విమర్శాభిండన నిరాసనము

యస్. కామశాస్త్రి గారు

(1) బ్రహ్మశ్రీ సునర్ల కామశాస్త్రిగారు 'శంకరాదిప్రతిపాదిత భాష్యత్రయ ప్రతిపాదితార్థము కంటె వ్యాసతాత్పర్యము భిన్నముగ నుండవచ్చును' అని వ్రాసిరి.

బ్ర-శ్రీ. వేమూరి నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి 'కామశాస్త్రిగారికివ్యాసాభిప్రాయము నూతనముగ పొడగట్టినదని పోచెడిని' అని యాక్షేపించిరి.

సమాధానము

పరమ ప్రమాణమగు వ్యాససూత్రము లకు మూడభిప్రాయము లుండవచ్చును. అవి ప్రమాణములు కావచ్చును; కాని కామశాస్త్రిగారి చతుర్థాభిప్రాయముండకూడదు; ప్రమాణమును కాకూడదు, అనెడు ఈనృసింహశాస్త్రిగారిసంచమాభిప్రాయముమాత్ర మెట్లు ప్రమాణమగునో?

(2) 'ఉపాస్యోపాసక భావము కుమరియి, అద్వైతులు నాస్తికసము'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి, 'బ్రహ్మయైన విదేహముక్తునకు ఉపాస్యోపాసక భావము నంగీకరింపకున్నను, సాధకులకు దాని నంగీకరించియేయున్న అద్వైతులు నాస్తికసములనుట కామశాస్త్రిగారికి సాహసముకాదా?' అని పూర్వోక్తమును వ్రాసిరి.

సిద్ధాంతము

నృసింహశాస్త్రిగారి వాక్యమును బట్టి విచారింపగా అద్వైత విదేహముక్తులు నాస్తికసములు కావచ్చునుగాని, ఉపాసకులయిన సాధకులనుగూడ నాస్తికసములలో గలుపుట కామశాస్త్రిగారి పొరపాటే.

(3) 'అద్వైతులు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు' అని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి

శ్లో 'ఐక్యశ్రుతినాంసర్వాసా
మప్రామాణ్య ప్రకల్పనాత్,
బౌద్ధానాం ద్వైతినాం ప్రేమ
భేదం నోపలభామహే.'

అను నొక శ్లోకమును వ్రాసి ఐక్యశ్రుతులకు అప్రామాణ్యముం జెప్పట ద్వైతులే బౌద్ధసము'లని పూర్వోక్తము వ్రాసిరి.

సమాధానము

వారు ప్రమాణముగజూపిన యీశ్లోక మెందులోనిదో శాస్త్రిగారు తెలుపలేదు. పూర్వ మీమాంసమునందున్న

శ్రు. 'ఆదిత్యోయూషః'

'యజమానః ప్రస్థరః'

ఇత్యా ద్యభేదశ్రుతులకు సూర్యుడే యూషము, యజమానియేరాయి, అని యర్థమును

చెప్పిన బాధించుననియే సాదృశ్యవివక్ష నంగీ కరించి, యూపము సూర్యునివంటిది, యజ మాని ప్రస్థరసమును అని యర్థమును చెప్పినారు.

అట్లనే 'తత్త్వమసి' అను శ్రుతికిగూడ కనబడుచున్న అర్థమును చెప్పినచో సంసార మహాదుఃఖసముద్రములో మునిగి తేలుచున్న జీవుడు నిత్యశుద్ధబుద్ధము క్తస్వభావము గల సరమాత్మయేకాడు కనుకనే సాదృశ్యవివక్షచే సర్థము చెప్పవలయును అని ద్వైతము సమన్వయము చేసినారుగాని ఆశ్రుతు లప్రమాణ మనుటలేదు.

కాని (1-1-11) 'శ్రుత త్వాచ్చ' అను సూత్ర భాష్యములో 'స రాంర విషయత్వేన సందిహ్యమాన వాక్యగణితర్యా లోచనయా నిర్ణేతత్వం భవతి' అని వ్రాయబడి యున్నది ఈవాక్యముచే బ్రహ్మద్వైతము కల్పింపబడినది. కామశాస్త్రిగారికి భాష్య వాక్యాభిప్రాయము తెలియలేదను సంగత్యమును నివారణచేయుటకు, శాంకరభాష్యటీ కయగు రత్నప్రభయందు 'విద్యావిషయో జ్ఞేయం నిర్గుణత్వం సత్యం' 'అవిద్యావిషయ ఉపాస్యం సగుణత్వం కల్పితం' అనివ్రాసి యున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మమునందు ద్వైతమును గల్పించి, 'ద్వాసుష్ణా' ఇత్యాది ద్వైతశ్రుతు లలో:—వ్యావహారికః, అవిద్యా, నిర్గుణః, మిథ్యా, ఉపాధిః, సగుణముక్తిః, నిర్గుణముక్తిః, మాయా, బోపాధికః, అనిర్వచనీయః, భేదో భ్రమః' ఇత్యాదివాక్యములదూర్చి వాటి సవి త్రార్థమును పాడుచేయుటయుచితమో, సగుణ

నిర్గుణ శ్రుతులను బ్రహ్మమునందు సమన్వ యించుట యుచితమో సృసింహశాస్త్రిగారు నిష్పక్షపాతముగ నాలోచించిన బాగు.

మరియు—“భేదవ్యసదేశాచ్చ; భేదవ్యసదే శాచ్చాస్యః; భేదశ్రుతేః; అధికంతు భేదనిర్దేశాత్; జగద్వ్యాపారవర్జం;” ఇత్యాదిసూ త్రములకు పూర్వముమాపిన 'అవిద్యా' 'భేదో భ్రమః' ఇత్యాది కల్పితవాక్యములను విడిచి సృసింహ శాస్త్రిగారు మరిల భాష్యమువ్రాసి బాగుగనుండును.

సృసింహశాస్త్రిగారు స్కాందపురాణాంత ర్గత సూతసంహితలో యజ్ఞవేదవఖండపూర్వ భాగమున ౩7-వ అధ్యాయములోనున్న 'అథా తస్మిన్ప్రవక్ష్యామి అద్వైతం సర్వదా సత్యం భేదాభావాత్కథంచన' అను శ్లోకము వరకువ్రాసి, బ్రహ్మద్వైతము సత్యము, ద్వైత మిసత్యము అని హాశ్లోకము లు దేశించు చున్నవని వ్రాసినారు.

సమాధానము

కామశాస్త్రిగారు జీవబ్రహ్మభేదమున్న దని వ్రాసినారు. ఇందుచే బ్రహ్మైకత్వమునకు భంగమేమి?

నిత్యశుద్ధ, నిత్యబుద్ధ, నిత్యముక్త, సర్వజ్ఞ, సర్వశక్తికబ్రహ్మము, అవిద్యకు స్వాధీనమయి కర్మబద్ధుడయి కించితజ్ఞుడయి సరకాదులలోబడి దుఃఖము ననుభవించుచు నున్నాడని అనినిమెడల బ్రహ్మద్వైతము సిద్ధింపదా? పోతేపోనీగాని బ్రహ్మము నర కాది దుఃఖముల ననుభవించుచున్నదని యనె దువాడు లోకమునం దెవ్వడేని యుండునా?

మరియును నృసింహశాస్త్రిగారు, 'తత్త్వ
మసి' అనుశ్రుత్యర్థమును ప్రతిపాదించెడు
బ్రహ్మగీతలలోని 'త్వం శబ్దార్థో..... త్వమ
త్కైక్యం బ్రవీణిచి' అనువరకు శ్లోకము
అను వ్రాసి యాశ్లోకములు జీవబ్రహ్మైక్య
మును బోధింపుచున్నవని వ్రాసి
నారుగాని ఆశ్లోకములు ప్రాతస్వధర్మపురస్కా-
రమున జీవబ్రహ్మైక్యమును, స్వరూపముచే
జీవబ్రహ్మభేదమును చెప్పి చున్నవి. నీవికే
సాదృశ్యవివేకి. యని యర్థము. కనుకనే శ్రీ
శంకరులు:—

‘ಅಂಚೆ’ ನಾನಾ ನ್ಯಾ ದೇಶಾಂ,

(2-3-43)

ఇట్లాడి. సూత్రభాష్యాంతమున

‘మైత్రస్యం చావిశిష్టం జీవేశ్వరయోః,
యథాగ్నివిస్ఫులింగయోరోష్ణం అవ్యో-
భేదభేదాభ్యామంశత్వాధిగమః-’

‘ప్రకాశాద్ వందే నందశరణః.’

(2-3-46)

ఈసూత్ర భాష్యాంతమున 'ఆ విద్యా
నిమిత్త జీవభానవ్యుదానేన బ్రహ్మభాన మేవ
జీవస్య ప్రతిపాదయంతి వేదాంతాః, 'తత్త్వ
మసి' ఇత్యాదయః. ఇట్లనిరి. కావున సర్వదా
జీవబ్రహ్మభావ మసంగతము.

ఇందు విషయము శ్రీమహాభారత,
వాసిష్ఠ, లెంగ, సూతసంహితలోనున్న శ్లోక
ములు వ్యాసప్రశ్నములుగాని బృహన్నార
దీయములో నున్నవని కామశాస్త్రిగారు
వ్రాసిన 'తత్త్వమస్యాది వాక్యోత్థం' అనుశ్లోక

మరియును

‘అసత్యమప్రతిష్ఠితే జగదాహురనీశ్వరమ్’
(గీ. 16-8)

‘సర్వ బ్రహ్మత్వవేత్తారో జీన బ్రహ్మత్వ
వేదాః, సర్వయూత్తమోఽగ్నిః.....’
(స్కంధపూర్వం)

‘అభ్యుత్థాన భేదనిశ్చేదాత్’

12. 2-1-22

‘జీవన్మరణిదాం భ్రాతృం కే చిదాహు ర
 పంక్షితాః.....’

(ii) హానిగొందినది,

‘చేతనస్తు వ్యధా ప్రాక్తో నేన ఆత్మేతి చ
ప్రక, తేవా ప్రహృషయః ప్రాక్షా.....’
(పద్మవి ౧౦౯)

‘ద్వేవాన ప్రహ్లాదః కూపే ఆత్మాప్తే
వానాత్మాప్తేన, తత్ర య ఆత్మా స నిత్యః
...అథహాయోఽ నీశః.....’

(అలచకాడ గ్రామపంచ్)

‘సతతా పూర్ణగుణికః’

సమూహ స్పర్శగస్పదా,

సర్వోత్తమత్వా త్సర్వత

జ్ఞేవాభిన్నం తథాసురాః.

విదు ర్నత్యం తథా విద్మ

శ్వేత కేతా! కదాచన,

కింతు బ్రహ్మసంధి క్షర్వ

దేవదేవేశ్వర ప్రభు.

స్పృశగే వాహ మత్యల్పశక్తిజ్ఞాన సు-దీక్షః
ఇత్యేవవిద్ధిసతతమతోమోక్షమవాప్స్యసి.
ఏష తత్త్వమసీత్యాదిస్త్రుతే రథోఽస్తి సుస్త్రుతః
(బ్రహ్మసంహితామ్)

‘అస్య ఈశ స్థానోఽహ
మితిజ్ఞానం విశ్చితామ్’
(మహాభారతమోక్షార్థశ్లోకమ్)

‘ఋష్టం యదాశ్చ శ్చైవ్యమితి మిస్య
వహిమాః ధృతి పీతశోకః’
(మహాభారతమోక్షార్థశ్లోకమ్)

‘అభేద మీశరూపాణాం
భేదం జీవేశయో రపి
యః శ్చైవ స్థిరయో బుద్ధ్యా
భక్తిమా న్నవిముచ్యతే’
(భవిష్కపురాణమ్)

‘ఏత మేన బ్రహ్మ త్యాచ చక్షతే,
సహ జీవమేన బ్రహ్మత్యాచచక్షతే (ఇంద్ర
ద్యుమ్న శాఖ)

(ఐ. ఆ. ౩-2-౩)
ఇవి అన్నియును నృసింహశాస్త్రిగారి
మతమున వ్యాసప్రకృములు కావు కాబోలు.

ఋతు మా ల

శ్రీమతి జూలూరి తులశమ్మ గారు

చైత్రం చాక రామినిఁ జూతతోడ
నున్నవనకూత కొకవార్గ విన్నవిన
నచ్చి కోయిలముతయో మచ్చికారి
కొలఁదధ్వనితోడఁ గూసెను గూయటంచు
అట్లు యవ్యక్తమధురిమ నాలకించి
యెంతో రహిమించి పులకించి సంతసించి
వెంత తళిఁకొత్తి ననలెత్తి వేడ్క హత్తి
పోవ నున్నట్టిప్రాణముల్ పొందుపలుచు
గతిని జివురుల నలనల్లఁ గండ్లుచెరిచి
ప్రాత వస్త్రులు లూడిచి నూతనంపుఁ
బట్టుపుట్టంబులనుగట్టుపగది మెఱసి
తనదుచెలులకు వేవేగ ధవునిరాక
చెల్పెనోయన వనపంక్తి తేట గలిగి
చివురుచేతుల నలదూతఁ జేరఁ బిల్చు
దారి ముత్యాల కెంపుల తోరణాలు
లీల ననవాటికల సొంపు గ్రాలుచుండె
లతలఁ దరువుల నరవిరి ప్రతతికొంత
మొగ్గదొడిగిన తీవలమొత్త మొకట
నిండఁబూచిన పందిళ్ల నెలవులొకట

పూతలో నుండి తలసూపు లేతపిందె
తార వేయెల లేమావితరువుపైన
నుండి చివురుల మేయుచు నొక్కపికము
పాడఁ దొడఁగెను మిత్రమా పాటయొకటి
యెంత మృదుతరగానమో యెఱుకపడదు
యెంత చక్కనిహాయియో మెఱుకపడదు
యెంత రుచిగలవస్తువో యెఱుకపడదు
యెంతవిలువగలయదియో యెఱుకపడదు
యెంతయాలింపఁ దృప్తియో యెఱుకపడదు
యెందు నేర్చెనో యప్పిక మెఱుకపడదు
యెందు బుట్టెనో తన్నాద మెఱుకపడదు
శిశువులెఱుఁగును దద్రుచి పశుగణమ్ము
ఘనులెఱుఁగును స్థిరములొమఱుఁగెఱుక
యెండుమ్రోడులు ననలెత్తి నిండఁబూచె
మలయపవనుండు వీచెను మందగితిని
కొదమతుమ్మెదకదుపులు కోరిపాడు
ఎట్టిదొసఁగులనైనను బొసఁగు హాయి
యెట్టిమూఢులమననైన నింపుచెందు
అట్లినంగీతలహారిచే నవనియెల

హర్ష పులకల నొందించె నొరపికము
 యీదినంబునఁ దాలేచి యింపుమీఱ
 పాడఁదొడఁగెను దననేర్పు ప్రచురపడఁగ
 పాటలో పాట యింకొక్కపాటగలదు
 మాటలోమాట యింకొక్కమాట గలదు
 మందపవనుండు చోరుని మాదిరిగను
 కుసుమవాసనలెల్లను గూర్చి తెచ్చి
 యిచ్చి హాయిని గలిగించు నెవరికైన
 తేటికడుపులు గుమిగూడి పాటపాడె
 మానముల మంచి దీమధుమాన మొకట
 ఋతువులను హృద్యమగున దీఋతువొకండె
 అంతకంతకు ద్వజనేన లతిశయిల్లి
 మంత్రీ సామంతవరులతో మాధవుండు
 విడిసె నెలమావితిన్నెల వేడ్కమీఱ
 పాటలను హాయి కోకిలపాట యొకటి
 పల్కులను హాయి చిల్కల పలుకొకండు
 నడకలను హాయి రాయంచనడక యొకండె
 తోటలన్నియు లేతలై తోఁచె పూఁచె
 తీవలన్నియుఁ గాచెను మావులన్ని
 వెండిగరగించి పోసినవిధము తోఁప
 వస్తుజాలంబు చూడఁ బ్రశస్తమగుచు
 నుండ నాచందురొం డపు డుదయ మయ్యె
 తాటియాకులపందల్ల తరుచులయ్యె
 వట్టివేళ్లచాపలు పలులెనెయ్యె
 డలను వీపనల్ చాపలుఁగనఁగనయ్యె
 గదులు మంచాలు పరుపులు కానివయ్యె
 పండుపెన్నెలబయళ్లలఁ బడకలయ్యె
 అగరుధూపంబు లంతట సధికమయ్యె
 చందనంబును బూవులుఁ జొకయయ్యె
 అందరకు నిట్టిరోజులే హాయియయ్యె
 పాపలెల్లను దమతల్లిదాపు కరిగి
 అన్నమిడఁగదె వెన్నెలలందు మాకు
 వెండిగిన్నెను పెరుగునఁ బండువేసి
 యనుచు వేడంగ దల్లిదా నట్లునెయు

తల్లి యెఱుఁగునుపిల్లల తలఁపులెల్ల
 బూటపూట వసంతంబు పొడవడంకఁ
 నాటనాటను గ్రీష్మమే యలవరించె
 యిచ్చిపుచ్చుకొనుటయును వచ్చిపోవు
 టనెడి లోకోక్తి తిరమయ్యె నొర యిందు
 తానొసంగిన రసరూప ధనము మరల
 గైకొనుట కేమి కమలను గనుటకేమి
 చండతరవర్తి ప్రచుర మార్తాండుమూర్తి
 తనకుగల వేయికరములఁ దరిమి సాచి
 గైకొనంబూనఁ దనసొమ్ము కరుణమాలి
 నదులు లోగుంచె నదములు నల్లివారె
 సరసులును దీర్చి కలుగూడ సన్నమయ్యె
 నోపధులు పల్కవయ్యె సంతోషముగను
 తరువులెల్లను ఋణమునే మరచిపోయె
 లతలు తలవాలె కిసలయప్రతతినంత
 భానుఁడును రోషవిస్ఫురద్భానుఁడగుచు
 మండి తనచండకిరణముల్ మహిమమొప్పు
 వేడినిట్టూర్పు గాలిచే వినరి వినరి.
 మున్నుతా నిడ్డ రసమెల్లఁ బుచ్చికొనియె
 ఆతఃముగాదు నిప్పిదియ యనెడువారు
 అగ్గికిని గాలి తోడయ్యె ననెడువారు
 పేర్చి సుడిగాలివీచెను భీకరగతి
 వచ్చె నెద్దడి త్రాగగా వారిలేదు
 తానమాడుట కటమున్నె కానఁబడదు
 లోకమంతయువేడి నాకులతఁ జెందె
 భూతములు తాపములచేతఁ బొక్కుచుండె
 కాల మొకరీతి నేరికిఁ గడువఁబోవ
 దొర మారుట నైజంబెయగునుగాన
 మెరుము లురుములు మబ్బులు మింటవెడలె
 గాలియెంతయుఁ జల్లనై క్రాలఁజొచ్చె
 బాటపాటగఁ జనుకులు పడఁగఁజొచ్చె
 అంతలోనన వడగండ్లు బంతులగఱిఁ
 బడఁగ నచ్చెరువందుచు పడఁతులెల్ల
 నేరఁజొచ్చిరి కరకల నేమొకాని (నశేషము)

1

2

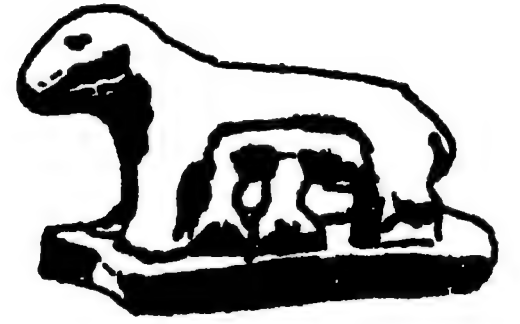
3

4

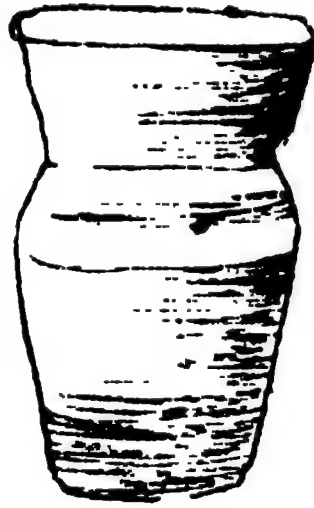
5

6

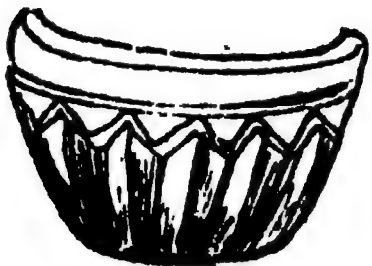
7

8

9

10

11

12

13

1. ఒక స్త్రీయొక్క తల. 2. బుద్ధుడు. 3. ఒకతల (ఒక మట్టితో కేయబడినది.) 4. తొండమును కాళ్లును విరిగిన ఏనుగు. 5. నరాహమ. 6. ఒక కుక్క; రెండు పిల్లలు పాలు ద్రాగుచున్నవి. 7. కూజా (మట్టిది). 8. మట్టి కూజా. 9. లోహములు కరగించు మట్టి చిప్ప. 10. పగిలిన గిన్నె. 11. దీపపు ప్రమిద. 12. ఒక మట్టి పాత్రము. 13. ఒక కూజా మెడ.

1. లోకనాథుడు (బుద్ధుడు)

2 త్రైలోక్యవిజయుడు

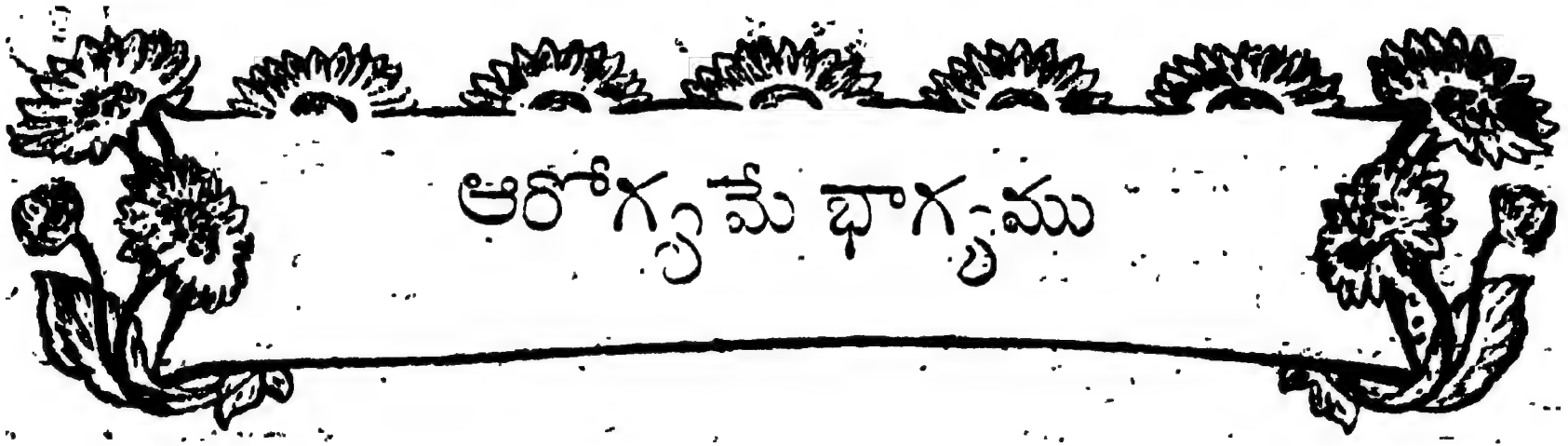

3. గణేశుడు.

ఒక స్త్రీ విగ్రహము.

1. లోకనాథుడు, జీతవనములో తూర్పున నొకమతమునందు దొరకిన శిలావిగ్రహము. 6 $\frac{1}{2}$ అంగుళములెత్తు. పంచేతియందు కమలమున్నది. 2. త్రైలోక్యవిజయుడు, బాద్మలదేవతలలోనొకడు. నాలుగు ముఖములయందు ఒకటి నుకప్రక్కనున్నది. కిరీటమునందు ధ్యాన బుద్ధవిగ్రహముకలదు. పైమతమునందు దొరకినది. 3. గణేశుడు. బ్రాహ్మణుల విగ్రహము. 2 $\frac{1}{2}$ - 1 $\frac{1}{2}$ ఎత్తు. నాలుగుచేతులయందును పాదవిరిగిపోయినవి. నాలుగుచేతియందుండునది జేత్రము. మూలందు గంధర్వులు పుష్పమాలికలను తెచ్చియున్నారు. పైమతమునకు వాయువ్యమున నొకదేవాలమునందు దొరకినది. 4. ఒక స్త్రీవిగ్రహము; 9 అంగుళములెత్తు. అభరణాలంకృతము పైదేవాలయమునందు దొరకినది.

ఆరోగ్యమే భాగ్యము

డాక్టరు ముత్తు గారు

ఈయనోగమున సాంఘిక చారము

క్రమరీతిగా కారణ పరిశీలనార్థమై క్రిందటి వత్సరమునుండి నేను భారతదేశము నందు సరచారముచేయునపుడు నామనస్సు నకు నాటిన కొన్ని సంగతులను నా దేశజనుల కైఱుకడనుండి గుఱాహలాయత్త చేర్చింప నొట నందులకుఁ గడింగితిని. నే నేరాజకీయ వ్యావహారికసంబంధిని గాకుండుటచే, నాయుద్దేశముల నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నుడువఁగలను. భారతీయులందఱును వివిధాభిప్రాయయు, స్వరాజ్య మెన్నఁదోయొకనాఁడు తస్యకవచ్చు నని యేకభావము కలిగియున్నాడు. కాని దానిఁగైకొనుటకు సర్వసాధనములమై యుం టిమా; అది రానున్నప్పుడు దాని స్వీకరింపఁ దగుదుమా; లేకున్నఁ దగియుండుటకుఁగాను ప్రయత్నము చేయుచుంటిమా; అనునీముఖ్య ప్రశ్నలు భారతదేశములోని ప్రతిసాంఘికుని యొక్కమనంబును వేధించుచున్నవి.

పరిశుభ్రమగు గృహములలోను ఆరోగ్యకరంబగు ప్రదేశములలోను నివసించుచు ననుపమానసాఖ్యారోగ్య జీవనంబుల గడుపు ప్రజలచేతనే యేదేని రాజ్యరక్షణంబు కలుగ గలదనుట స్వతస్సిద్ధమా నత్యము. ఏజాతి యైన బల్లమైనదై దేహసామర్థ్యము గలదైన నాగరకత; స్వాతంత్ర్యసాఖ్యమృతబింధు

పులుఁగ్రోలుఁగలదనియు, దానినే, తాము, వంశ పారంపర్యముగాఁ దమసంతతి వారి కొప్పు జెప్పదురనియు విని సంతృప్తుఁడనైతి. ఈయార్థికపు శాస్త్రాడి దిసంబులలో, నీభయంకర పారిశ్రామికపు బోటీరోజులలో, నేరాజ్యమునం దెక్కు డారోగ్యవంతులు, నెక్కుడు సామర్థ్య వంతులు నగుననివాంఛు గలరో యట్టిరాజ్యమే తలయెత్తును. అట్టిరాజ్యమే తదితర దేశవ్యవహారముపై నధికారము కలిగియుండును. వేయో అట్టిరాజ్యమే ప్రపంచ మంతటిలో ననంత జయప్రదాయియై చెంగును.

వ్యాధుల కానున్యాయా శేల.

ఈనాటి మనయాధిక్యతయేమి? పైసం గతులన్నియు నాలోచించిచూడ నేటిమన భారతీయుల దశయేమి? ఒకదేశాభివృద్ధికై పాటుపడు ప్రతివర్ణమువారును ప్రతిపర్యాయమును నిష్క్రమనోరథు లగుచుండిరి. కనుక మనస్థితిగతుల నాలోచించిచూతము. లోకములో, భారతదేశములోనున్న దారిద్ర్యము. అశుభ్రత, యనారోగ్యము నితరదేశములలో వేటియందైన నేటిదినమున గలవే? మహామారి, విషూచి, మశూచి తాజ్వరాదులు మన భారతదేశములోఁ బ్రబలినటుల నేదేశములలోనైనఁ బ్రబలుచున్న వే? ఇవి చాలా

యట్లు వీనికిఁదోడుగా క్షయరోగ మేభాగమం దుఁజూచినను ముఖ్యముగా యశావనవంతు లగు స్త్రీపురుషులయందుఁ బ్రబలుచుఁ జెప్ప శక్యముగానిబాధను నుడువవలనుగాని నష్ట మును గలుగఁజేయుచున్నది. మనచంటిబిడ్డలనేకులు చనిపోవుచున్నారు. ప్రపంచము లోని యేయితరదేశమందు నింత బిడ్డల నష్ట ముండుటలేదు. వేలకువేలు యువకులు, పురుషులనక స్త్రీలనక జీవనరంగమునందుఁ బోర నసమర్థులై, వీతబలులై జీవితకుసుమం బునందే, క్షయరోగ పీడావృతులౌటచే, వాడి, పటుత్వము తరిగి నశించుచుండిరి. యశావన దశ యందలి జను లనేకులు దేశోపకారంబునకుఁ బనికివచ్చునమయంబువ హేమంతఋతువునం దలి మలయమారుతంబుల వలన నేలకురాలు పండ్లవిధాన నీక్షయరోగబాధచే పుడమికి వ్రాలుచుండిరి. వీనియన్నిటికిని గారణంబేమై యుండును? పునాదిగట్టిలేమియని తేలకమా నదు. తల్లి నీరసపుఁదల్లి; పిల్లమాత్రము నీరస ముగానుండక గట్టిగా బలముకలిగి యెటులుం డఁగలదు? ఆ నీరసత్వం బాబిడ్డరక్తనాళంబు లలో దాని జీవితకాలమంతయు నట్లే ప్రవ హించుచుండును. ఇటీవల వైద్యశిఖామణు లనేకులు క్షయరోగాగమాభివృద్ధులకు సాం ఘిక పారిశ్రామిక కార్మికపరిస్థితులు చాలఁ గారణభూతంబులని గ్రహింపగలిగిరి.

విత్తనముకన్న నది నాటఁబడునేల ముఖ్యము. భూమి మిక్కిలి సారవంతమైనచో నేక్రిమికిటకాదులవలనిభయం బనావశ్యకంబు ఈసంగతినే నే ననేకవత్సరములకుఁ బూర్వ

ము తెలియఁబరచి యుంటిని. దీనినే యిప్పు డిప్పుడనేకులువైద్యులు తప్పక గ్రహించు చుండిరి. మానవుడే తన దేహములో నస్వస్థత ప్రవేశింప నట్లు చేయువాడు. అటులు స్థాపితమైన యస్వస్థతయే రోగంబుగా పరిణమించును. దారిద్ర్యము, నశుభ్రత నొకవంకయు, వేటొకప్రక్క తరుగనితంపిగా బహువత్సరములనుండి పెరుగుచున్న సాంఘికాచారంబులు నలవాటులును భారతదేశములో క్షయ వ్యాధిప్రబలఁ గారణభూతములుగా నొప్పుచున్నవి. కానఁ దమబిడ్డలు దృఢకాయులై యుండునట్లు ప్రతిజననీ జనకులును చూచుకొనుట వారి ముఖ్యవిధియైయున్నది. వారు తమబిడ్డలకు పిత్రార్జితముగా ధనమియ్యకున్నమానె; ఆరోగ్యభాగ్యమునైన నీయవలదా?

ఒక పెద్దనష్టము

అతినీచము నతిస్వల్పము నగు తిండి; మురికి కాలువలచేతఁ జుట్టఁబడి పాడువీధులలో దుర్గంధకూషముల దరినుండు జీమూత సంభూతగృహంబులు; ఈపాడు పరిస్థితులలో నారోగ్యవంతులగు స్త్రీపురుషుల యభివృద్ధి అత్యంతకష్టము. పదమూడు, పదునాల్గువత్సరముల పిల్లతల్లుల గర్భమున జన్మించిన బాల లెట్లు ప్రపూర్ణారోగ్య యశావన తేజశ్శాల్కులై యుండగలరు? తల్లులే పిల్లలు. అట్టిచోనది యసంభవంబేకదా? ఈబాల్య వివాహములే, మనజాతియొక్క క్షీణదశకుఁ గారణభూతములు. బాలికలుగానుండుకన్యకల వివాహము చేసికొనుటగాని వారికి వివాహము

చేసి సంసారభారంబు వారి భుజంబుల మోపు
టగాని మానవిక దైవిక విరుద్ధముగాఁ జేయు
నొక గొప్పతప్పిదము. నవనాగరక దేశమం
దెచ్చటను నీదురాచారము కనఁబడదుగాని,
మన దేశమందుమాత్రము బహుప్రబలముగా
నున్నది. వేలకు మిక్కుటముగా బాలమాత
లుబ్బసముచే మరణించుట గాని, జన్మించుట
తడవుగాఁ గాలధర్మమొందు చిన్నశిశువులఁ
గనుచుండుటగాని, తటస్థించుచున్నదన నబ్బర
పడవలసిన యవసరము లేదు. ఈపిల్లతల్లులు
బలవంతులు, ఆరోగ్యవంతులునగుబిడ్డలఁగనుట
కుఁగాను శక్తిబలంబులులేకుండుటచే నతిసీరసు
లు బలహీనులునగు బిడ్డలఁ గాంచుచుండిరి. వీరు
తమకన్న బలహీనులగు బిడ్డలజన్మమునకుఁ
గారణభూతు లగుచుండిరి. ఇటులనే యొక
తరమునుండి యింకొకతరము క్షీణించు
చున్నది.

మనజాతీయంతయు నొక పక్షాద్యము
కండ్లను విప్పి యొడలు తెలిసి ధైర్యసాహసం
బులఁబూని, యా పెద్దనష్టమును దొలఁగింపఁ
బూనకున్న సీలోకములోన మనపేరుండకుం
డునటుల రూపుమాసి పోవలసివచ్చుదినములు
రానున్నవి. నాయనుభవమునుబట్టి చూడ

నాకు గోపాపద్ధతియు బాల్యవివాహములును
క్షయరోగమున కెక్కుడు కారణభూతము
లుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈక్షయరోగము
పురుషులలోనికన్న స్త్రీలలో మూఁడురెట్ల
ధికనష్టమును గలుగజేయుచున్నది. ఈసాం
ఘిక దురాచారనిరోధమునకు శాస్త్రనిర్మాణ
చట్టములపై నాధారపడుట మననైతిక సీరస
త్వంబును వెలిపుచ్చక మానదు. రాజకీయ
సాహాయ్యమును గోరకయే యీచెడుగుల
స్వదేశాభిమాన విశ్వాసముగల ప్రతియొక్క
దును సాహసించి సవరింప సమకట్టవలెను.
ప్రతిజననియు జనకుండును తమకుమారికలకుఁ
బదునెనిమిది వత్సరములలోను, కుమారుల
కిరువది వత్సరములలోను వివాహములు
జరుపమని వైవముముందరఁ బ్రతినసల్పి యటు
లునడచుకొనినఁ జాలవఱకు సవరణయగును.

దైవము, భారత దేశమున కసమానతేజ
స్సూర్పి బహుమానముల మరియేజాతీయైన
గలిగియుండిన, గర్వించునట్టివాని నిచ్చియు
న్నాడు. కనుక మన సాంఘికాచారములచే
తను స్వకపోలకల్పితములగు చెడుగులచేతను
మనసంతతిని బాడుచేయకుండు; లోకము
నందలి మనహక్కులను గోల్పోకుండు.

[ఆర్. కృష్ణశాస్త్రి-అనువాదకుఁడు]

కలియుగధర్మములు

మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ఆంధ్రభవిష్యత్కర్మములోని కొన్ని పద్యములు)

కలియుగభార్యసంధి యిది కావున నింతకు ధర్మకర్మముల్

దలఁగకయుండు నింతట నెఱ్ఱెము జాతుల నాశ్రమాంగుల్
గలఁచుట, యౌకర్మ మధికంబగు సత్తము గూర్చుటన్న సీ
లుకుల విస్మయంబుల గృహం వివిధపు కవిప్రభావముల్.

క. అవి యడిగిన నాదైవ్వా, యనముచి నిజయోగదృష్ట సరసి కలియుగం
నిన నయ్యుడు పలువిధము, దగ మేజయింపున కల్ల చక్కఁగఁ చెలిపెన్.

సీ. నలు కల్లనులు గల రయక రంగుల్, ఎఱిమిపై నదమి కన్పించునొక
రిక్తిశ్రియులు భూమి కన్పించు నగుచాత్మ, మోగ్యభాగ్యముల ఎఱిగుచుగ
రనిచిదేనతలు శాస్త్రైయముల నెక్కు, కల్ల పదమును గవసమగు
రానిగ్రా లవసనురాచాయ నెదవి, గ్రాహ్యుల లాయుపపాదు లగుదు
రఖిలవేదోక్తకర్మము లొకరించు, నెల్ల జాతులవారి ను చేకొండ
గారింతును గామింపాశెనముల, గాతీ నెచ్చెను ప్రజ కు గోయిము.

గీ. తస్కరాచా, లగుదురు ధర్మశాసనులు, ధర్మపాలకు లగుదురు తస్కరలును
విధి నిషేధముల లెంతయు వీటిఁ బూచ్చి, మెల్లవాడిను విహరింతు నిష్ఠమతిని.

క. భగమునకు గలగౌరవ, మున కొకవీరంబు సుగుణము కబ్బను నీ
చున కమ్యెడి శైలఁగున న, జ్ఞనునకు నొకచిన్న పనియు సాగచు కలితా.

గీ. అన్న మమ్ముడు మామార నఖిలజనులు, వీధివీధి విప్రులు భేదము ను
మొకొసంగెద, రందందుఁ గులముకుము, కాంత లమ్ముడు రంగముల్ కలియుగమున

గీ. కడటసన్నా క్షుంబు వితంతుకామినులును, పుత్రముఖపిషాణసుఖిని పొంధఁగెదను.
పదియుగాతేండ్లు నిగిచిబా కులును, కలినిగిడ్డ తంప్రలై వెలుగుగలది.

క. తెలుపగుంట్లను నున్నని, తలఁపెనుల్లా తాము కొద్దితలఁగిన పలుచి
న్నలు కావిరంగుబట్టలు, నలమఱి కలిపెనుల్లా తలఁపెనుల్లా కాపుల్.

గీ. ఉచితకర్మంబు లెల్లరు నుజ్జగించి, ప్రహ్వవాద్యము నూతగాఁ బడయఁగలరు
కులమతభ్రష్టు లనియెడి కొఱతలెక్క, పుత్రులదలు మన్నన పడయఁగలరు.

గీ. ఏమి యేమోయు యేమొడి యేమిర! యనీ, యెచ్చితగ్గుల్ గనిపెట్టి యెచ్చరించు
నట్టిపలుపులు తాముమా తగుచునుండు, దలఁగు నుత్తమమధ్యమాధమవివర.

- చ. ఋతువులు తల్లక్రిందగును, వృష్టియుఁ జిత్రవిచిత్రఖండఃప
ద్ధతిఁ గురియంగఁజొచ్చు గడితప్పనిదూడలు దుక్కిఁబెద్దలఁ
గుతలము చొడువాటి జిగిఁగోప్పడుఁ గోడులు మెట్ట చేలగున్
హితరుచిఁ బాయు ధాన్యములు నెల్లఫలంబులు కూరగాయలున్.
- క. పుడమికడ నున్న మ్లేచ్ఛులు, నడుభూమికి వస్త్రురల్ల నడిచోటి జనుల్
కడఁజొత్తు రిందు సందును, కుడియెడము లేక వారికోర్కులు తీరున్.
- క. కొని యమ్ముట మోసంబున, ధన మార్జించుటయు దొంగతనమును గలిమిం
గని స్తుల్లికమట వదరుట, యనునివి సామాన్యగుణము లగు నందఱకున్.
- క. చెడునడవడిఁ బూర్వార్జిత, మెడలించి నమస్తభోగహీనుం డగుచున్
గడియింప నేర గుడిసె, జఁమఁజె బెట్లము ప్రోచునమయము ఎచ్చున్.
- క. విషనాడీ స్థితిగము, తొడిమ్రులు, జఁమముడిమె తమకుఁ దొడఁబ్రగఁ బడఁతుల్
చెడుతొడిమగట పడుచు, గడితము మగవారి కొఱత కలిలక్షణముల్.
- గీ. నయసుమీరిక నచ్చడి వార్ధకంబు, హస్తమీరిన కోర్కెలు వ్యసనములును,
తరుణజనము నణండు నందఱును నణఁచు, దస్కరాన్ని నృపత్రయోత్పాతభీతి.
- క. వికలాంగు లగుచు నాడట, నకనకఁబడువారి చూర్తనాదము వెలిగా
నొకనిముసి ముంప దట్టలె, యొక కబళిము పెట్టి నిల్లు నుండదు కలిలో.
- క. ఈసును ద్రోహంబును జే, రాసయుఁ బరదూషణంబు నాత్మస్తవమున్
రోషము బ్రహ్మద్వేషము, చోసపుజేతలును జనులతోడన. పుట్టున్.
- క. వడగండ్లవాన వేంశ్రము, నడఁగాలియుఁ గాలివాన వసపావకమున్
పిడుగులు నుల్కాపాతముఁ, గడునడిఁ దలచూపుచుండుఁ గలియుగమందున్.
- సీ. వేదాంతవిద్యావిశేషంబు సంసార, పోషణ సాధనంబుగ ఫలించు
ధర్మశాస్త్రపురాణదక్షత్వ మభినవా,చారముల్ సాధింప సందడించు
జదివినకోరించెంబు సాధుసమ్మతిఁ బాసి, సర్వజ్ఞభావంబు సంతరించు
శబ్దార్థభావ స్మృతవదూర నిస్సార, నవనవకావ్యసంతతి జనించు
నఖిలవర్ణంబులు ద్విజత్వ మధిగమించు, సత్తవర్ణరంబుల మహాత్వ మంతరించు
దయయు సత్యంబు శౌచంబుఁ దత్తరించు, గణఁ దరంబుకొ కలికాలజనము నంచు.
- గీ. సమయములఁ బత్రముల చాక్షిశ్శధమంబును, స్వీయకరలేఖనంబుల వేటుచేసి,
యుత్తమర్థాధమర్ణభయోగ్యవిధులఁ బాడి తప్పకు రన్యాయవాదు లగుచు.
- క. పరలోకంబును బూర్వో, తరజన్మంబులును బండితమ్మనృపలచే
నరమరంబు శాస్త్రంబుల, పకమార్గం బప్రమాణపద్ధతి నరుగున్.

క. కులమత వర్జితకృత్యం, బులు చేసెడివాడు సంఘమునఁ బెద్దయగున్
కులటాపుత్రు లపాంక్షే, యులు క్రతువులు చేయఁ గడఁగుచుందురు కలిలో.

గీ. తల్లిదండ్రుల నియమించుఁ దనయుఁ డెందు, నత్తమామలఁ గోడలు నాడిపోయు
నాలు మగని మగండును నాలి మొఱఁగి, తిరుగుదురు శిష్యుఁ డెదిరించు గురువరేణ్యు.

క. ఉపకారము శూన్యంబగు, నపకారము హెచ్చు నతిథి నభ్యాగతుని
గృహఁ జూచు గృహస్థుడఁడు, జపహోమ సురార్చనాదిసత్క్రియ లణఁగున్.

క. అందఱు కవనము చెప్పదు, రందఱు నీతులు వచింతు రందఱు పరకాం
తం దడపుదు రొరులధనం, బుదఱు చవిగొందు రందఱు అధికులు కలిలో.

క. లోకం బివ్విధి బహురో, గాక్షీర్ణము నిచగుణము నల్పయుష్కం
బై కాశీయఁడిమెడు హా, హాకారం బెసఁగఁ గలియుగాంతమునందూక.

చ. ఎవనికి వాడె యెల్లజగ మేఁగఁ బూనిన లోభవృత్తిచే
నవనితలంబు నల్గిడని నాహవమేర్పడి కీడు మూడు భూ
ధన్యులు విధించుఁన్ను లిమిశంబగు భూము లొకింతయేని పం
డవు కఱ వెంతయుం బొడవడంచును లోకుల దాన వారలున్.

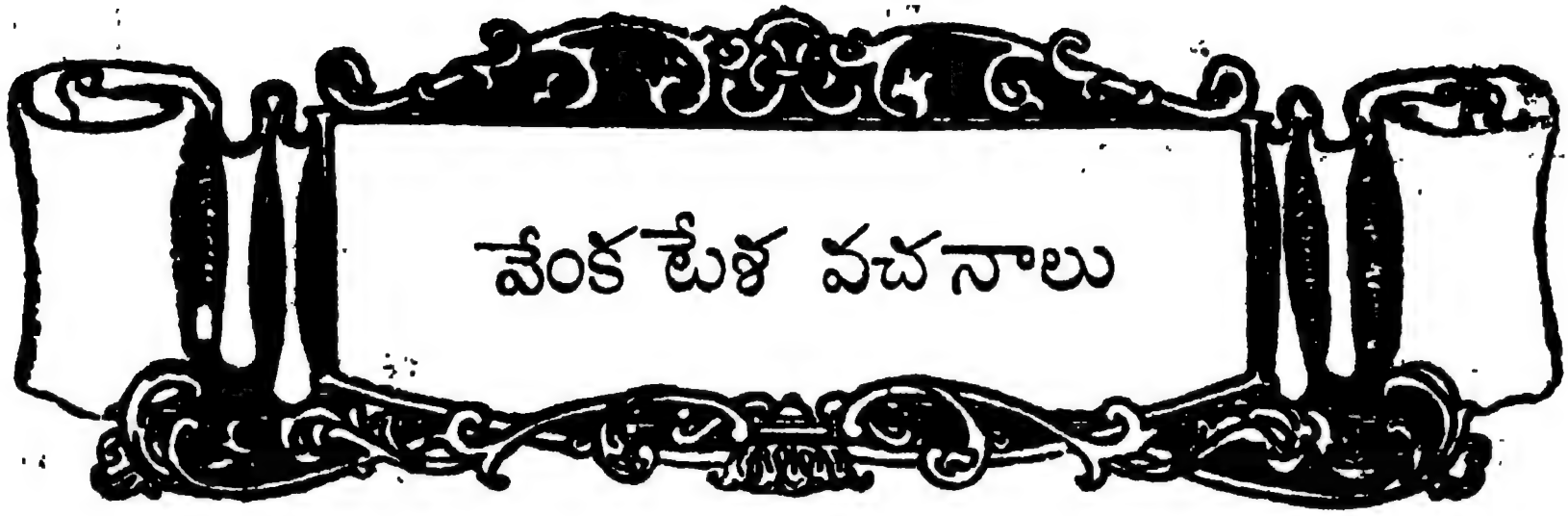
చ. దారుణమైన యాకటికిఁ దాళక యిం డెడఁబాసి దేశసం
చారము చేసి చేసి యొకచక్కిని గూడును గుడ్డలేక కాం
తారసముద్రతీర వసుధాధరభూములఁ జొచ్చి నోళ్లులున్.
నారలు చీర లాకు లశనంబుగ చొందెల నుందు రెట్టులో.

గీ. అట్లు లోకంబు కుతకుతలాడునపుడు, పుడమి నిస్సారమై గొడ్డువోవు నపుడు
తారకంబులు తమగతుల తప్పనపుడు, మొదలులేకుండ ధర్మంబు పోవునపుడు.

వ.ప్రచ్ఛన్నవేషులై వనాంతరంబుల నందండు నివసించు మహాత్ములగు తపోధన
యానుగ్రహంబున.

చ. అమితవిషత్పరంపరల నవ్విధిఁ జేడ్పడియున్నవారి కా

హిమదుచి రాహునోట వెలుఁగేది పదంపడి తోఁచినట్లుగాఁ
గ్రథముగ హీనమై కలియుగంబు తంజా మొదలుఁడిగట్టి యా
యాభిధర్మముఁ గృతయుగాదిని గన్నులపడుట కయ్యదున్.

[సంపుటము ౨. సంచిక ౧౨ తరవాది]

వ. వీతాంబరధరా ! మీసాలోక్యంబు నాకు నీభూలోకంబుననే సిద్ధించియున్నది ; మీసామీష్యంబు హృదయకమలంబున లభి యించె; సారూప్యంబు మీధ్యానంబున నిలి చినది; సాయుజ్యంబు నిద్రాసమయంబునం గలదు; నీకు శరణుసాచ్చినం బావముక్తి నేతునంటివిగావున జీవన్ముక్తి సమకూడె. నీవు నన్నెడబాయకుండుటంజేసి సదానందాను భవంబు గలిగె. నీపై భక్తి యొసంగినందువలన జన్మ శుద్ధి యయ్యె. నాలుకకు మీనామా మృతంబాసంగినకతన నమృతపానంబుదొరకె. మఱియు మీదాసులసంగతిని యోగము నల వడె. ఇంక ని న్నడిగెడిదేమి ? నన్నిటం గృతార్థుల మైతిమి. నమో నమ శ్రీవేంక టేశ్వరా !

వ. శార్ఙ్గాయనధరా ! నిన్ను భజించి యేమియైనను గోరి యడిగెదనంటినేని నీకంటె నుత్తమవస్తువు లెక్కడ నున్నవి ? నీయందే మూర్తిత్రయంబును, ద్వాదశాదిత్యులును, నేకాదశరుద్రులును, నవబ్రహ్మలును, పంచ శరన్నరుత్తులును, వసువులును, దిక్పాలకులును, మునులును, సిద్ధగంధర్వపదంబులును, అణి మాద్యష్టైశ్వర్యంబులును, చతుర్దశభువనంబు లును, కులాచలదిగ్గజమహానాగసింధుగంగా

న దీ ముఖ్యతీర్థ సకలసామ్రాజ్యంబులును నున్నవి; పరమపదం బున్నది. మీరు గలవోట నన్నియుం గలవు; మిమ్ముల నాత్మ దలంచిన మాకు సకలసౌఖ్యంబులుం గలవు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా !

వ. నీలమేఘశ్యామలా ! అణువులకు నణు వవు; మహత్తులకు మహనీయుండవు; ప్రకృతి పురుషులకుం బరమాత్మవు; మూఁడుమూర్తు లకు మూలమవు; చరాచరంబులకు సాక్షివి; ఊహించిచూచిన నొక్కండవే దేవుండవు; ఏర్పరచిచూచిన ననంతుండవు; తలచిన నభే ద్యతత్పదుండవు ? విచారించిన నిర్గుణుండవు; వినంగణంగినఁ గల్యాణగుణుండవు; కన్నులం జూచిన సాకారమవు; స్వరూపవ్యాప్తిని నిర వద్యుండవు; స్వాతంత్ర్యంబున జీవచైతన్య మవు; భక్తిపరులకుఁ బ్రసన్నుండవు; తుది విచారించిన జగత్కర్తవు ; యిట్టి నీగురుతు షెలియంగవచ్చు నయ్యా, పెక్కురూపంబులు గలవాడవు; పెక్కునామంబులు గలవాడవు; వేదవాదులకునునగోచరుండవు. నిన్నుం జేటి కొలువనేరము, నీవే కరుణించి కావవే నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా !

కోనేటినిలయా ! విరజానదిపర్యంతంబును విడువని ప్రకృతదేహంబులు మొలచిన జీవులు

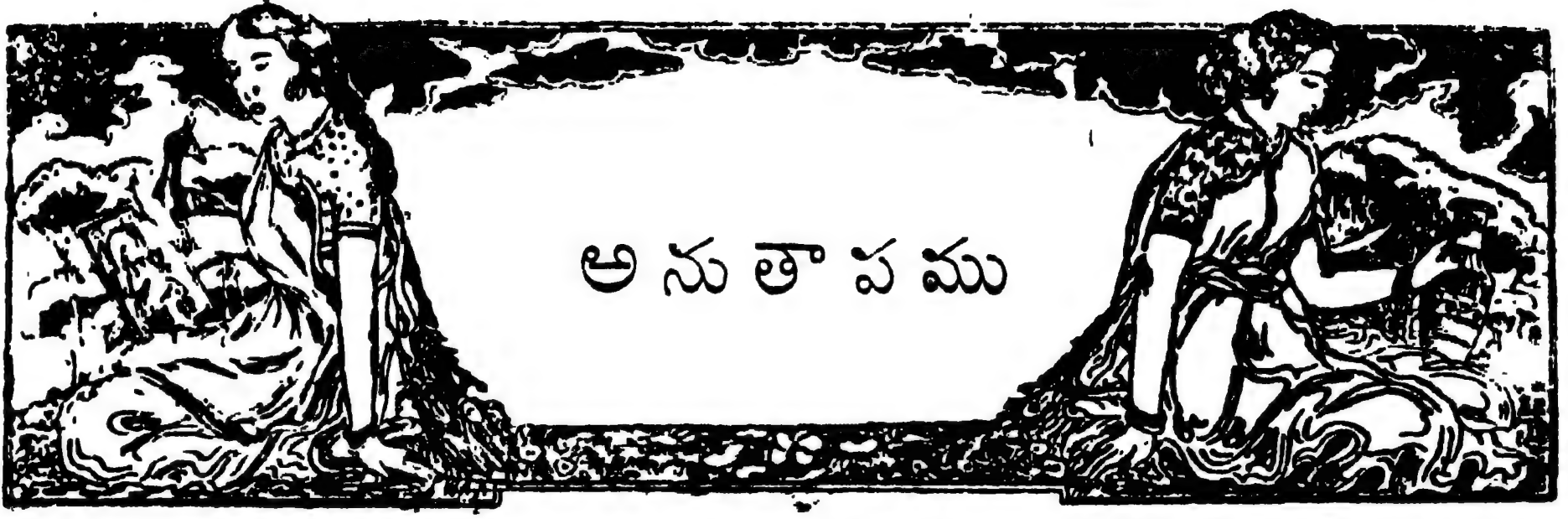
తమతమసామర్థ్యంబుల జీవన్ముక్తుల మయ్యె
దమన నెట్లువచ్చు? ఇట్టి ప్రకృతిసంబంధంబున
వచ్చినయింద్రియంబు లేల జయింపనిచ్చు?
అందులకుఁ గారణంబైన ఘనస్సు నేరీతి నిర్మ
లంబగును? తన్నూలంబునం జేసిన కర్మంబు లేల
శాంతింబొందు? అయిన నాఁగాకేమి! ఇందు
లకు నేల భయంబునోద? అందులకుఁ గార
ణం బిన్నివిధంబులం బ్రవర్తిల్లెడు నీమాయ.
నిన్నుం గొల్చినవారికి నీమాయ నుపనంహ
రింపనేర్తువు. తాళముచే యొకవంక నుం
డగాఁ దలుపుతెలుచునట్టికథ గా నేల? ఇది
యెఱింగికదా మున్నిట్టివారలు కొందఱు మీ
దాసులయి మిమ్ముం బొగడి మీకు శరణు
సాచ్చియును మహాత్ములయిరి. ఏము నిదిమె
యుపాయంబని యెఱుంగుకొంటిమి. నమోనమ
శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. అప్రమేయా! భువి నెన్ని మాయో
పాయంబులు గలిగిన మీదాస్యమునకు నీడు
రావు. నేయవచ్చుబహువిధపుణ్యంబులు; నీవు
దేవుండవని తెలియు విజ్ఞానమునకు సరిగావు.
నేరండగుయోగాభ్యాసంబులు; ఇవి నీభక్తితో
సరిగావు. ఉరడుఁగాకేమి పెద్దతనంబులు కొంద
టికిని; మీశరణాగత ధర్మంబుతోఁ బురుణంప
రావు. పోయచున్నవి పెక్కుశబ్దంబులు;
మీతిరుమంత్రస్తోత్రంబువలెఫలంబు లొసంగవు
ఇదియెఱుంగుదు. ఇంక నానావిద్యలు; మీసంకీ

ర్తనవిద్యంబోలవు. నిగుడెదరుముష్పదిమూఁడు
కోట్ల దేవతలు; మీవంటి బలనంతలు గారు.
మీ రిచ్చువరంబులకు హానిలేదు. మిమ్ముం
గొలిచినవారి పదవులు ధ్రువపట్టములు. యిది
లోకద్వైపాంతము. మీచరిత్రలు గణుతింపనల
విగావు. మరియు నితరమార్గంబులు యెండ
మావుల సీళ్లనంటివి; మిగుంగురుఁబురువుల
ప్రకాశమునంటివి; కాకిపగడలసొమ్మునంటివి;
కప్పచిప్పల పెండినంటివి. ఇట్టి భ్రమంబొర
లకమిశ్రీపాదంబు గతి యని యున్నవారలు
ధన్యులు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నారాయణా! పుట్టువులు హేయమూల
మనంగా సూరక రోయుటేకాని అవి యెవ్వరికి
నపకారంబులని తెలియంబడవు. కర్మంబు ఫలం
బులొసంగునని చేయుటకాని యవి మాత్రో
నొడంబడుటలేదు. సంసారభారంబున నూఱుక
జడియుటకాని యది యెవ్వరికి నసహ్యంబని
తోడదు. మోక్షంబు మంచిదనంగా నానపడి
వెదుకుటకాని అది తొల్లి యనుభవించి చూచి
నదిగాదు. నీవు సర్వేశ్వరుండనంగా విని మ్రొ
క్కుటగాని నిన్ను నింతటివాడవని తెలియ
నలవిగాదు. ఏమని విన్నవించెద? నాజ్ఞానంబు
నగా నెట్టిది? తొలిజన్మంబున నామీఁద మీక
టాక్షం జేపాటిపెట్టితిరో యీజన్మంబున మీ
దాసుండం గాఁగలిగె. నమోనమ శ్రీవేంక
టేశ్వరా! (స శేషము)

చితలపాటి వెంకట శ్రీరాములు, బి. ఏ., యల్. టి.,

తాప మడరించుచుండు నిదాఘవేళ
 స్నిగ్ధనిబతరుచ్చాయ తీతవాత
 పోతముల సోకునన్ మేను పొంగుచుండు
 పూపదేపశలాటువు నాపయి దడ
 మోము పైకెత్తి కాచితి వేముమీద
 దట్టమగు నాకుజొంపముల్ తనువు నాచు
 శోణకాంతు వెదచ్చు శుకముఖింబు.

* * * *

పరిణతరసాలఘము జెఱుకుగడ
 మెనవి కేరెడి కీరంబు ససి దొఱంగి
 తుద్రపించుమందవృత్తున జొక్కుచుగట
 కానఁగానయ్యె బాపిష్ఠికాలమహిమ.

* * * *

అనుచు నటనుండి కదెలెడునంతలోన
 కంటకావృతమై కుఱంగట జెలంగు
 బర్బరానోకహంబుపై బాలపికమ [అని
 కూయఁగాఁజొచ్చె నెలుఁగెత్తి 'కుహుకుహు'

* * * *

ప్రకృతి నీతిదొఱంగినపగిది దోచె
 జంగమస్థావరంబులభంగి మాతె.

* * *

ధర్మహానికి నోడక తగవుమాలి
 ఆశ్రయనిక్కష్టతను నెంచ కక్కటకట
 కుక్షి నింపుచునున్నారు కూళజనులు
 * * * *
 నికృతములు మంజులస్థలములు
 దుష్టమానవత్సస్థచే దూరమైన
 సద్ద్విజాళికి సత్పథసంచరులకు
 మరణమె ఘోరంబు కాదుసూ మార్గమొండు.

* * * *

జలదముల జారు నీరాను చాతకంబు
 చొటిగడ నాశ్రయించునె చావనున్న ?
 కొదమసింగంబు లేనుండుమెదడులేమి
 బూరి గఱచునె జీవంబు పోవనున్న ?

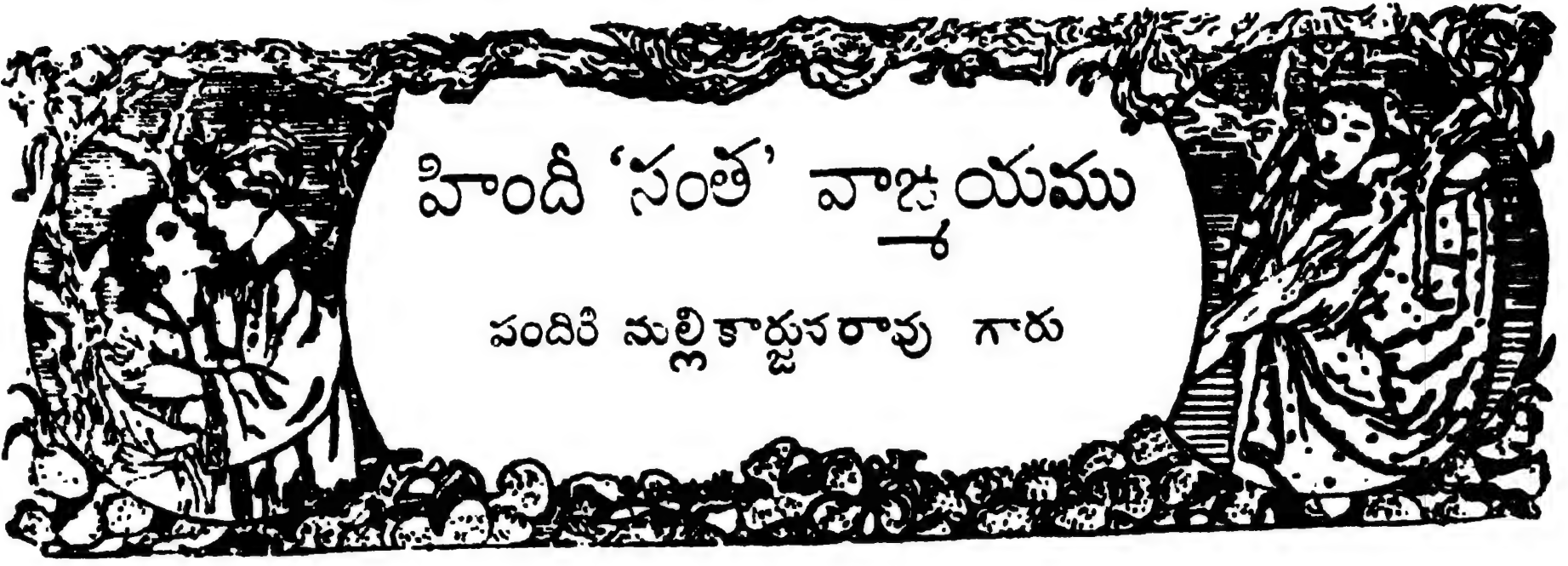
* * * *

హెచ్చుపదవుల బిరుదుల నిచ్చగించి
 స్వీయదేశంబు, స్వప్రజ, స్వేచ్ఛ నాక
 త్యాగశీలురు, ధీరు, లుదారిమతులు
 నీతిపథమును వీడఁగా నేర్తురెట్లు ?

* * * *

ప్రాజ్యమా స్వరాజ్యమునకై పాటుపడిన
 దాసు, నిజదేశదాసు, నాత్మార్పణంబు
 కొలది గ్రహియింప నల్పులు వలెతులెట్లు ?

పదమూడవ శతాబ్దారంభమునుండి హిందీ వాఙ్మయ మొత్తము కాలకాలమని చెప్పవచ్చును. విక్రమ శకము* 700 నుండి 1200వరకు పుష్పకవి మొదలయిన వారు జన్మించి తమ రచనలను గావించి యుండిరి. కాని, యప్పటి గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైపోయియుండుచేతను, ఆకాలము నాటిభాష అపభ్రంశభాషాస్వరూపమును సంపూర్ణముగ నీడిక, హిందీభాష యొక ప్రత్యేక స్వరూపమును వాల్చుపోవుటచేతను విక్రమ శకము పదిరెండవశతాబ్దాంతిమనాదామందు జన్మించిన 'చందబరదాయి'నే ఆదికవిగ నెంచుట సమంజసము.

'రాసో' యుగము

వి. శ. 1200 నుండి వి.శ. 1500 వఱకును 'రాసో యుగ' మని చెప్పవచ్చును. 'రాసో' లనగా రాజపుత్రుల వంశావళులను తెలియజేయు గ్రంథములు. రాజపుత్రుల యొద్దనుండు పందిమాగధులవంటి చారణులచేతను, భాటులచేతను వ్రాయబడిన వర్ణనలు. ఈచారణులు, భాటులు తమరాజు లొనరించినయుద్ధములు, వారిశౌర్య ప్రతాపములు, కీర్తి మొదలగువానిని ఆశువుగను, గ్రంథ రూపముగను వర్ణించుచుండిరి. అట్టివానినే 'నేడు' 'రాసో' లనెదరు.

మహమ్మదీయు లాకాలమున భారతవర్షముపై దాడివెడలి, హిందూరాజ్యములను ధ్వంసము చేయుచు, తమరాజ్యములను స్థాపించుచుండిరి. కావున ఆకాల మంతయు యుద్ధములయందు గడచెను. రాజపుత్రులు తమరాజ్యములను సంరక్షించుకొనవలసిన యావశ్యకత కూడ కలిగెను. అందుచేతనే మనము 'రాసో' లయందు యుద్ధవర్ణనలు, రాజుల శౌర్యప్రతాపముల నుద్దీపింప జేయు వీరరసవర్ణనలను చదువగలుగుదుము. సారాంశ

మేమన, ఆయుగమును మనము సంగ్రామయుగమనికాని 'రాసో' యుగమనికాని చెప్పుట అనుచితము కానేరదు. అందు 'చందబరదాయి' కవిచే నారంభింపబడి ఆతని కొడుకును జల్పికవిచే పూర్తి గావించబడిన 'పుష్కీ' రాజు రాసో' జగనికకవిచే రచియింపబడిన 'అహ్లాఖిం షము' తారంగధరునిచే రచింపబడిన 'హమ్మీర్' రాసో' మొదలైనవియును 'విజయపాలరాసో' దీనలదేవరాసో' లును ముఖ్యములైనవి.

సంఘసంస్కరణము: దేశభాషావిజృంభణము

'రాసో' యుగమునకు పిమ్మట దేశము మహమ్మదీశాసిత్యమునకులోబడిస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయెను. మహమ్మదీయ సంపర్కముచే దేశముయొక్కపరిస్థితులు కొంతవరకును మార్పుచెందినవి. సంఘమునం దదివఱకే కొన్నిదురాచారములు వ్యాపించినవి. జాతి భేదము సంకీర్ణమయ్యెను. అది మహమ్మదీయ సంస్కరణమున మరియు దృఢముగ పాదుకొనెను. ఉచ్చనీచభాషము పెంపొందెను. మతాధిపతులందరును సంస్కృతపండితులైయుండుటచేత మతగ్రంథము లన్నియు సంస్కృతమునందే యుండెను. జనులు మతవిషయక జ్ఞానమును పొందుటకుగాని, జటిలసమస్యలను బరిష్కరింపవలసివచ్చినప్పుడుగాని పండితుల నాశ్రయింపవలసివచ్చుచుండెడిది. అందుచే సామాన్యజనులకు పండితుల సంస్కృత పాండిత్యము తృప్తికరముగ నుండకపోవుటయే కాక, అట్టిజ్ఞానము సులభముగ నందుబాటులో కూడ లేకపోయెను. కావున, వారి వాంఛలను నెరవేర్చుటకును, సంఘమునందు వ్యాపించిన దురాచారములను నిర్మూలము గావించుటకును ఒక మహాప్రవ్రాసము జరిగెను. 'యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన

* ఈవిక్రమశక సంవత్సర సంఖ్యనుండి ౩౭ తీసివేసిన క్రీస్తుశక సంవత్సర మగును.

మధురస్వ తదాఽఽత్మానస్సజామ్యహా' మృదు నూక్తి కనుగుణముగ సమస్తజాతులందును మహాపురుషు లావిర్భవించి దేశభాషలో పద్యములు, గీతములు, పాటలు, పదములు, మొదలయినవి రచించి తద్విధమున తమభావములను సర్వతోముఖముగ వ్యాపింపజేసిరి. వారు విని ర్మలభావములను వాధురముగ గానముచేసియుండిరి. ఉపదేశములనొసంగిరి. 'దేశికవిత'లో వాఙ్మయమును సృష్టించిరి. అట్టిదియే నేడు హిందీభాషయందున్నతస్థానము నధిష్ఠించి 'సంతవాఙ్మయ' మను పేరిట విరాజిల్లుచున్నది. ఈవాఙ్మయ ముదారభావపరిపూరితము. ఇందు సంకీర్ణత కంటమాత్రమును తావులేదు. ఇందు దాంభికముగాని, ఆహంబరముగాని మాంసుకైనలేదు. భక్తి చిహ్నములుచుండును. ఇది సరళస్వాభయు ఉగు పసినిసువులేనవ్యవలె తేలుచున్నది.

సంస్కృతము పండితులభాష. సామాన్య జనుల భాష హిందీ. సంస్కృతమునుచదివి, సంస్కృతములోనికి తమభావముల ననువదంపగలవాడు పండితుడని యాకాలపుపండితులు తలచుచుండెడివారు. జనసామాన్యము నాడు దేశభాషలయందు కవిత్వము చేప్పుట నీచముగ నెంచుచుండిరి. అంతియకాక పూర్వాచారశృంఖలాబదులును, దంభాచార పరాయణులును, శుష్కతర్కప్రియులు నగు పండితోత్తము నట్టివాఙ్మయమునెడ తిరస్కారభావమును కలిగియుండుటయం దాశ్చర్య మిను మాంతయు లేదు. ఆనాటి ఇట్టి వాఙ్మయమును పండితులు నిరసించుచుండి రనునంగతి కబీరుయొక్కఈక్రింది పద్యమువలన విదిలించుగను.

संस्कृतहिं पंडित कहै, बहुत करै अभिमान ।

भाषा जानि तरक करे, ते नर मूढ अजान ॥

संस्कारत संसार में पंडित करे बखान ।

भाषा भक्ति दृढ़ावली न्यारा पद निरवान ॥

(పండితులు సంస్కృతములో మాటలాడుటకు చాల గర్వపడెదరు. హిందీభాష నేర్చి దానిలోనే తర్కము కావించినచో మాధుర్వము, అజ్ఞానము ననుకొందురు. పండితుడు ప్రపంచమున సంస్కృతమునే మాటలాడనిశ్చయ. కాని, హిందీభాషయే భక్తిని దృఢపఱచుచు అని తాత్పర్యము.)

గోరఖనాథుడు

ఇట్టి 'దేశికవిత' రచనకు మొట్టమొదట ప్రయత్నించినవాడు బాబాగోరఖనాథుడు. ఇతడుహతయోగ గ్రంథములయందు మత్స్యేంద్రనాథు డనుపేర బరగుచున్న 'ముఖంబరనాథు'ని శిష్యుడు. గోరఖనాథుడు హతయోగమునందు పరిపక్వతను గాంచినవాడు. కావున, నితడనేక చమత్కారములనుకూడచేయుచుండెడివాడు. ఇతడు శైవమతము నుద్ధరించెను. అది యిప్పుడు 'గోరఖనాథ' అనునామముతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఇతడు సంస్కృతమున గొప్పవిద్వాంసు డయ్యు. హిందీభాషా న్యూనత తొలగించుటకై హిందీభాషలోకూడ గ్రంథ రచన చేసెను. హిందీలో గ్రంథరచనచేయుబూనిన సంస్కృతపండితులలో నితడే మొదటివాడు. ఇతడు సంస్కృతమునందును హిందీలోను సుమారేబదిగ్రంథములను రచించెను. ఇతనికిని, సంతమతమునకు నెట్టిసంత్యక్త సంబంధమును లేకపోయినను, ఇతని రచనాప్రభావము 'సంతమతము'పై స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నది.

రామానందుడు

అటుతరువాత రామానందుడు వైష్ణవమతమును వ్యాపింపజేసెను. అతడు హిందీలోకూడ పద్యములను రచించెను. అనేక హీనజాతులలోనివారిని తనశిష్యులుగ జేర్చుకొనెను. రామానందునికాలమునుండి భక్తి, మతము చాలబాగుగ విజృంభించెను. కబీరు, మంగజాతియందు పుట్టిన 'నీనా' అనువాడు, తనరాజ్యమును విడచి సన్న్యాసిమును గ్రహించిన 'పిపాజీ', 'జాట్', కులములోని 'నానా', మాదిగజాతియం దుద్భవించిన 'రైదాసు' మొదలయినవా రంద రీతని శిష్యులే.

'సంతవాఙ్మయము' విశేషముగ గేయరూపమున వర్ధిల్లినది. ఈవాఙ్మయమును పోషించినవారిలో చాల మంది అక్షరపరిజ్ఞానము లేనివారే. కావున ఈ వాఙ్మయము మొట్టమొదట పుస్తకరూపమున వ్రాయబడక, ముఖితః పాటలు, పద్యములు, గేయములు ఇత్యాది రూపముల వెల్లువడి ప్రజలలో వ్యాపించెను. అటుతరువాత నా రచనలన్నియు సంపుటికరణము చేయబడినవి. 'షిఖ్కల'పేదముగ పరిగణింపబడు 'గ్రంథసాహితీ' అనునదిట్లు సంపుటికరణము చేయబడినదే.

కబీరు

రామానందుని శిష్యులలో సగ్రస్థానమును నహించి నవాడు కబీరు. ఇతడు జన్మచే హిందువైనను హిందూ మతదౌర్భాగ్యముచే బట్టలు నేయు మహమ్మదీయునింట పెరుగనలసినట్లును. ఇతడు బ్రాహ్మణ వింతాఘాట జన్మించెను. పాప మామరపృష్టశంకరాలయిన వింతాఘాట తన ముద్దుబిడ్డని గారాబమున పోషించుటకు నోచు కొనకపోవుటచే కటికపండినకానికొని కాశీలో నొక చోట విడువవలసినట్లును. అతడు తరువాత మహమ్మదీయుని యింట పెరిగెను. బట్టలనేత అతనివృత్తియై నట్లు అతని రచనలన స్పష్టముగ తెలియుచున్నది.

ఇతని పేరిట సుమారు ఐబ్బదిస్తోడు గ్రంథములు కానవచ్చుచున్నవి; కాని అందులో నివి కొన్ని కబీరు రచించినవి కావు. కబీరులకు సుమారుగాదు. అతనినూత్తులన్నియు ముఖ్యము కచ్చిరవే. అంతామ్యము నానినిశిష్యులు మొదలైన వారు నానిగ్రంథరూపముననమహద్విధి. అతని గ్రంథములలో 'బీజ్' 'అద్విగ్రంథములు' ముఖ్యములైనవి. కబీరుయొక్క గ్రంథము శివగురు సంతానకరము లేయబడినవి గనుక అందు పెక్కుమార్పులు పొడిజరిగెను. అప్పుడెప్పుడు కబీరు చాటువులుగ జెప్పవలసిన నొక పుస్తకమందు మాడునగు కొన్ని విషయములు చాగలమాల నితరపుస్తకములయందును పొడ కన్పట్టెను. ఇతని గ్రంథములయం దన్నిటను మరెన్నికాదులు మాత్రమే గోచరమగును. కావున, సాహిత్యజనితానందమును గ్రోలకలె ననుచారికిం దాశాభంగమగును.

కబీరును హిందువులును మహమ్మదీయులును సమానముగ నాచరించెవరు. హిందువులు 'భక్త' కబీరనియు, మహమ్మదీయులు 'పిర్' కబీరనియు పిలుచుచుండెడివారట.

రామానందు డగానపండితుడు. ఇతడు తరుచు 'సుఫీ' (Sufi) సంప్రదాయకులతో వాదప్రతివాదములను జరుపుచుండెడివాడు; కావున కబీరునకు పొడ సుఫీ (Sufi) సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుట కవకాశ మేర్పడి యుండెను. ఇందువలననే కబీరురచనలయం దావిద్ధాంతములుకూడ కనబడును. ఇంతేకాకుండ కబీరు రచనల

యందు హిందూమత ప్రోద్బలము స్పష్టముగ పొడ గట్టును. ఉపనిషత్తులలోని భావములకు సరిపోలునేక ఘట్టము లిందు కలవు. ఇతనిది సఖీసంప్రదాయమైన భక్తి. గురువునుకూడ నితడు చాల పూజ్యభావముతో జూచుచుండెను. ఈశ్వరునిగుఱా గురువునే గౌరవముగ జూచుచుండెను. ఈతని రచనలయందు శ్రేయ, భక్తి, నీతి, అహింస మొనలగు విషయములను గురించినవి పొడ చాల కలవు. అచారశ్లశమోదములయందు కృత్రిమత్వమునా పూజాదంబమునా సర్వదా త్యాజ్యమని ఇతనునమ్మెను. సర్వమునా న్యసకుడును బ్రహ్మను విగ్రహమాపమున పూజించుచు మార్పు మాన తలచెను కావుననే ఇట్లు వచించెను.

दुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय।

घर की चकिया काहे न पूजे, जिसका पीसा खाया॥

(ప్రపంచము బద్దీది, నీలయన రాతిని పూజ చేయను. ఇంతలోని తగుగబిలేల పూజోయరాదు? అది విసిరివేడింపి మనము తినచున్నాము.)

ఇస్లాముమతమునందును పొడ నానెడు దాండ్లక మను కనుగొనెను. కావున దానినిట్లు తీవ్రముగ నిరసించెను.

कँकर पत्थर जोरिऊँ, मसगिद लई चुनाय;

ता चढ़ि मुल्ला बाँग दे, क्या बहिरा हुआ खुदाय?

(కాళ్లు, కంకర బ్రాహ్మణిని పి నీమను కట్టెవరు. ముల్లా దానిమీదాండ్కి గొంతుకచించుకొని యరచును. భగవంతునికి పెవుడు నచ్చినదా?)

మతము పేరిట హ్యపించిన అశాంతినిపొడ సనని సరహయినదిగ తలంచెను.

स.धो देखा जग बौराना,

साँचि कहौ तो मारन धावै मूठे जग पतियाना ।

हिंदू कहत है राम हमारा मुसलमान रहमाना ।

आपसमें दोऊ लड़े मरत हैं मरम कोई नहीं

जाणा ।

(చూడుము ప్రపంచము పిచ్చుది. నిజముచెప్పినచో కొట్ట వచ్చును. అబద్ధమును నమ్మును. రాముడు మా నాడని హిందువులు చెప్పెదరు. రహీమ్ మానాడని ముసల్మాను లనెదరు. ఇద్దరును నాడే తపలోతాము కొట్టుకొనెదరు. కాని, రహస్యము తెలుసునుగూడ కనుగొనలేదు.)

కబీరు హిందూమతమునకును ముస్లిముల యందు కన్పట్టుభేదములను తొలగించి రెండుమతములను ఏకీకరణము చేయవలెనని ప్రయత్నించెను. ఇతని యవలోకన మితని శిష్యులు కబీరుమతమును వ్యాపింపజేసిరి. హిందూ మతావ్యుత్థానము జాతుల రెంటియందును నేడు కబీరుసంప్రదించబడినవారులగు. కాని, పీరిలో చాలమంది 'నీచ జాతు' లనబడువారియందే విశేషముగ గలరు. వారిగురువులునూడ నాజాతులందు పుట్టినవారే. కబీరు మొదలగు సంత వాఙ్మయగుర్తులు ఎవరికినూలే ఒకపంథ నిర్మించుకొని దానిని జనులలో ప్రచురింపజేసిరి. ఒక్కొక్క పంథ వారి కొక్కొక్కవిధమైన వేషాచారములు కలవు.

రైదాసు

ఇతడునూడ కబీరుకాలమునందు జన్మించినవాడే. మాదిగకులమునకు గల ముస్లిములను. ఇతని తండ్రి పేరు 'బిర్హా', తల్లి పేరు 'సురదాసు' రైదాసు కాబోలో జన్మించెను. ఇతనినూడ రామానందుని శిష్యుడే.

రైదాసునకు జ్ఞానముచచ్చినగాదిగ సాధువుల యొక్కయు, సత్సంగుల యొక్కయు సేవయందు కాలముగడుపుచు, సంసారింపిన, నేను సంతయు నని కొరకు వెచ్చించుచుండువాడు. అందునత ఇత యనిన తండ్రికి గిట్టదాయె. అతడు చిల్లిగవ్వనైననీయక భార్య సహితముగ నీతనినింటినుండి వెడలగొట్టెను. అయినను రైదాసు సంతమాత్రమును భార్యమునుగోల్పోక చెప్పులు కుట్టుకొనుచు, జీవమాత్రము గడపుచు రేయింబవళ్లు భగవదారాధన చేయుచు సద్గోష్ఠియందు కాలము గడపుచుండెను. మారసమునుగాని, కల్లుసారాయములను గాని ఇతడు మట్టనైన ముట్టెనువాడు కాదు.

గుజరాతుప్రాంతమునండితని మతముననలరించి చిన ఒకలు లక్షలుకొలదిగలయు వారిని 'రవిదాసీయు'

లంగురు. 'మిగాబాయి' కితడు గురువు. ఇతని కవిత్వమున భక్తిరసము చిప్పిలుచుండును.

हरि सा हीरा झंडि कै करै आन की आस ।
ते नर जमपुर जाहिगे सन भवि रैदास ॥
रैदास राति न सां इये दिवस न करिये स्वाद ।
अहिसि हरिजी सुमिरिये झंडि सकल प्रति-
वादि ॥

(హాసంతి రత్నమును విడిచి, ఇంకొకదాని కాశించుచు యములోకముజేరునని వైదాసునిక్కముగ నక్కాణించుచున్నాడు. రేయింబవళ్లు నిద్రాహారములను విడిచి, గర్కములనుమాని, ఎల్లపుడును వారినే స్మరింపుము.)

ధర్మదాసు

ఇతడు వైశ్యకులమునందు పుట్టెను. 'బాంధవ గణనగరము'నందు మంచి ప్రతిభగలిగిన వర్తకుడు. ఇతడునూడ కబీరునకు సమాకాశించెను.

ధర్మదాసు చిన్ననాటనుండియు భక్తివర్ధి, సాధువులను సత్సంగులను పండితులను ఎక్కువగ నాదరించుచుండెను. అనేకపు శ్లోకములను నూడ దర్శించెను.

మధురానగరమునుండి వచ్చినపు డితడు కబీరును కలిసికొనెను. విగ్రహారాధనను, యాత్రలను, వ్రతములను మాన్పించి, కబీరునిని 'సంతమతము'లో జేర్చుకొనెను. అంతపిమ్మట ధర్మదాసు కబీరునలన తన సంశయములను నివారించుకొనుచుండెను. కబీరునకును ఇతనికిని జరిగిన సంభాషణ 'అమరసుఖనిధాన' నను గ్రంథమందు విస్తరముగ వర్ణింపబడెను. అందు జ్ఞానసంబంధమైన విషయములు చాలకలవు.

కబీరుమతములోనికి వచ్చినపిమ్మట ధర్మదాసు తనగనము నంతయు త్యజించెను. కబీరు సమమున కితని యనంతరము ధర్మదాసే అధిపతి యయ్యెను.

దాదూదయాల్

ఇతడు వి.శ. 1601 జన్మించెను. ఇతని జన్మస్థానమును గడించికాని, జాతినిధురించి కాని బాగుగ

తెలియదు. ఈతని జన్మస్థానము అహమ్మదాబాదని ఈతనిమతావలంబకులు చెప్పెదరు. ఇతడు గుజరాతీ బ్రాహ్మణుడని కొంతమందియు, మాదిగవాడని మరి కొందరును, దూదేకులవాడని యింకొందరును జెప్పెదరు. కాని ఈవిషయము ఇదమిశ్రమని నిర్ణయించుట కవకాశము లేదు. సామాన్యజనులలో నీతడు దూదేకులవాడని వాడుక.

దామాదగూలుని గురువునుగూర్చిపూడ మనకు తెలియదు. కబీరనికొందరును, కబీరుకొడుక్తన "కమాల్" అని కొంతమందియు చెప్పెదరు, కాని ఇతడు గురువు నెడ చాల పూజ్యభావమును కలవాడని ఇతని రచనల వలన తెలియును.

ఇతడు చాల దయాద్రోహుడయ్యెను కావున నితనిని 'దయాళు'డని పిలుచుచుండెడివారు. దామా అందరిని 'దాదా' అని సంబోధించుచుండుటచే నితనికి 'దామా' అను నామము కలిగెను.

దామాదగూలుడు 'ఆమేర్', 'జయపురము' 'మార్వాడము', 'బికనీరు' మొదలైన ప్రదేశములయందు సంచరించి జయపురమున కిరువది క్రోసులదూరమున నుండు 'నరానా' అను ప్రదేశమందు కొంతకాల మాగిపిదప అక్కడకు మాడునాలుగుక్రోసులదూరమున నుండు 'భిరానా' కొండదగ్గరకూడ కొంతకాలముండి, తుపకచ్చట వి. శ. 1660 లో శరీరమును విడచెను. కావుననే ఆస్థలమును చాలపవిత్రమైనదిగ నెంచి 'దామా' పంథావలంబకులు గౌరవింతురు. 'దామా' పంథాధికారి, ఆ ప్రదేశముననే యుండును. అక్కడ దామాదగూలుని మందిరముకూడ కలదు. ఇప్పటికిని, ఆతని పుస్తకములును బట్టలును అక్కడ ఉన్నవి. ఫాల్గు శుద్ధ చతుర్థినుండి ద్వాదశివరకును అక్కడ గొప్పయుత్సవము జరుగును.

'భేసధారీవిరక్తు' (వేషధారణవిరక్తు) అనియు 'నాగా' అనియు రెండు తెగల సన్న్యాసు లీమతమునందు కలరు. 'భేసధారీవిరక్తులు' కాషాయవస్త్రములను ధరించి 'భగవత్సంక్తిరసమందు తమకాలమును గడపెదరు. 'నాగాలు' తెల్లనివస్త్రములను కట్టుకొనెదరు. వీరు సేద్యము, వైద్యమునందుగాని సేనలో జరిగాని తమ జీవితమును గడపెదరు. జయపుర రాజ్యమందలి నాగాల సేనము చాల ప్ర

భ్యాతిగన్నది. ఈ రెండురకములసాధువులును బ్రహ్మచర్య వ్రతము పాటించి పెండ్లి చేసికొనరు. గృహస్థుల బాలురను తమమతమునందు జేర్చికొనుచు, మతమును రక్షింపుచుండెదరు. వీరు బొట్టు పెట్టుకొనరు. కంఠమాలనుగూడ వేసికొనరు. తరుచు చేతిలో జపమాలను పట్టుకొనెదరు. తలపై టోపీనిగాని, తలపాగానుగాని ధరించెదరు. వారు ఒకరినొకరు కలసికొనినపుడు 'సత్త' (సత్యం) అని పరస్పరము అభివందనములు చేసికొందురు.

ప్రపంచమం దనంతకాలమునుండియు విశ్వరూపమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. భగవానుని లీలలను పృథ్విపై చూచి ఆనందరసమును పానముచేయనలెనని దీక్షవహించు సాధకులు సరళ ప్రయత్నములచేతనే కృతార్థులు కాగలరు. కఠినమైన నియమానిష్ఠలచేత నారహస్యముగోచరింపదు. కావుననే దామాదయాళు డిట్లు వంచించెను.

ना घर तजा न बन गया ना कुछ किया कलेश।

दादू ज्योंही त्यों मिला सज्ज सुरत उपदेश ॥

(నే నింటిని వీడలేదు; అరణ్యమునకును వెళ్లేలేదు; క్లేశమునుపూడ పడియుండలేదు. సరళమగుప్రేమచేతనే నేను పృథ్విని, వాని (భగవానుని) రూపమందు జూచితిని.)

దామాదయాళుడు నిరంజనము నిరాకారమునగు పరబ్రహ్మము నుపాసించెను. ఆ పరబ్రహ్మమునే ఆతడు సమస్తమందును రమించు రాముడని ధ్యానించువాడు.

హిందీ, పార్సీ, గుజరాతీ, మార్వాడీ, మహారాష్ట్రీయు మొదలగుననేక భాష లీతనికి నచ్చును. హిందీ గుజరాతీ భాషలలోని ఇతని కవిత్వము రసపరిపూర్ణమై హృదయమునకు బాగుగ హత్తుచుండును. దామాదయాళుని పాటలందు క్రేమాభావము బాగుగ పరిస్ఫుటమగును. కబీరువలె నీతడుపూడహిందూవహమ్మదీయ భేషమునంగీకరింపనట్లు ఇతని రచనలవలన కన్పట్టును.

ఈసంతమతమును వ్యాపింపజేసినవారిలో నామదేవు, చరణదాసు, భగోదాసు మొదలైనవారనేకులు కలరు. 'సంత' వాద్యుడయి హిందీభాషయందు కొక ప్రత్యేకరూపమునే విహితని యలరారుచున్నది.

ఈవాఙ్మయమందలి భక్తివిషయకప్రభాసములు తరువాత వచ్చినకవుల రచనలయందును గూడ జూడ నగును. ఒకహస్తమలదు ఖడ్గమును, రెండవ హస్తమందు 'కురాన్ మరీఫ్'ను ధరించి ఇస్లాము మతస్థులు హిందూ మతము నెదుర్కొనినపుడు. దానిని చాలవరకు కాపాడినది 'సంతవాఙ్మయమే'. ఈవాఙ్మయము హిందూ మహమ్మదీ యొకమత్యమునకును, సమ్మేళనమునకు నెక్కువవనిచేసి, హిందువులకును, హిందూమతమునకును ఒక గొంగుచినలాభ మపారము.

గురునానకు

ఈవిషయమైన ప్రయత్నమునకు తోడ్పడిన మహా మహు డింకొకడు కలడు. ఆతనిపేరు గురునానకు. అతడు రెండుమతములను సమాన్వయముచేసి నూతన సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించి తన నూతన మతమును వ్యాపింప

జేసెను. దానినే నేడు 'ఖిల్జీ'మత మందురు. ఇతడు హిందువుల పుణ్యక్షేత్రములతోపాటు మహమ్మదీయుల పుణ్యక్షేత్రమును మక్కాపట్టణమును గూడ నేవించెను. ఇతని రచనలు 'గ్రంథసాహస్' నందు గాన వగును. 'గ్రంథసాహస్' నందు నానకుమతమున కనుమాలముగ అనేక 'సంతమత' ప్రవర్తకుల రచనలుకూడ నున్నవి.

సంతవాఙ్మయము చదువుటకు హృన్యముగను లలితముగను సరళముగను ఉత్తమభావపూరితముగను నుండును. కావుననే నేటికిని ఉత్తరహిందూదేశమునందు పండితులును, పామరులునుకూడ సమానముగ దీని నాదరించుచున్నారు. ఈగేయములుకాని, కీర్తనలుగాని ఒకటి రెండైన నెరుంగని హిందీభాషీయు డుండ దనిన నతిశయోక్తి కానేరదు: ఈవాఙ్మయమందలి నూక్తులు ఇట్టి పలి హిందీసాహిత్యమునం దంతటను ఉదాహరణరూపమునను, లోకోక్తులుగను వ్యాపించినవి.

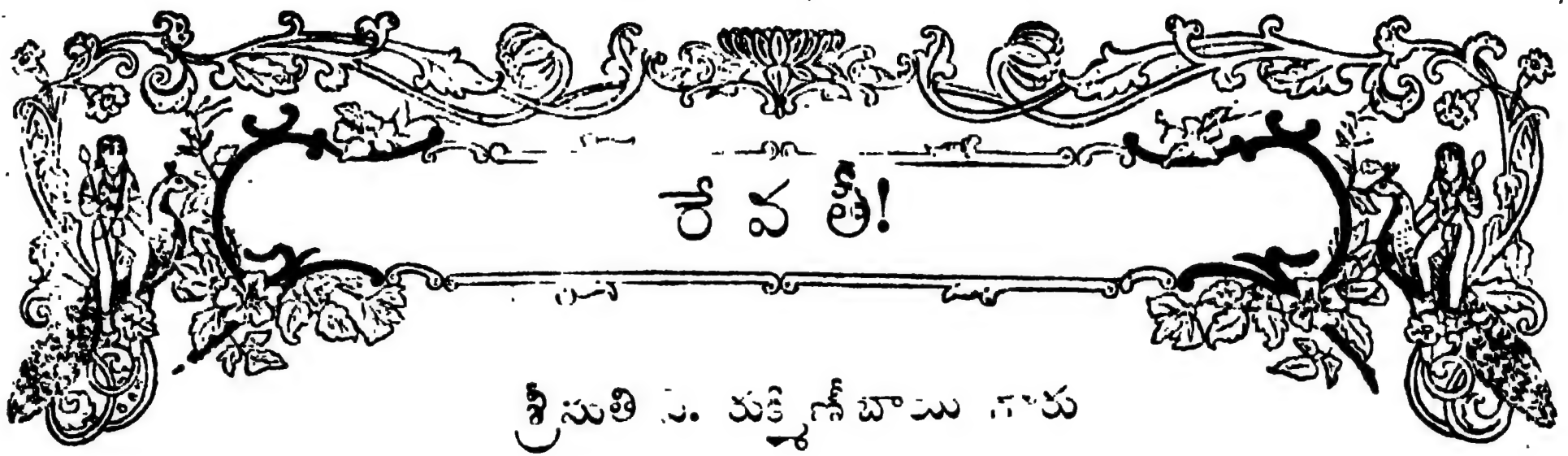

ప ట్టు గొ మ్మ

పూడి పెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

త్రాతునిర్మాణమును స్వతంత్రముగఁ జేయు సాలిపురుగట్లు పంచభూతాలఁ జేసి యొకటొకటిసేసి రెండేసి యొనరఁ గూర్చి మూడిటిం జేర్చి నాల్గింటిఁ గూడఁ బెట్టి యెదు వైక్యమునేసి యిట్టటులు మార్చి పట్టి గారడివాఁ డాడుబంతులట్ల తూల్చి యాడించి క్రిందుమీఁదుగ నొనర్చి విధివిరామము లేకయ విసువు లేక అలసతయు లేక తగునాళయమ్ము లేక

కావ్యనాయికఁ జిత్రించుఁ గవియుఁబోలె వన్నియల నెన్నియోఁ బూసి ప్రకృతిఁజేసి చూచి యానంద మొంది లోఁజొచ్చి తిరిగి త్రిప్పి సర్వమ్ము నంతలోఁ దృప్తి లేక చెఱపి యన్నియు నిర్మలక్షీరజలధి నలల మెలిలోనఁ దూగుటయ్యాల నూఁగు సచ్చిదానందమూర్తి యానత్వపుంజ మమలవిజ్ఞానదీప మనంతరసము నైన చిరునవ్వుమొలక నే నాశ్రయింతు.

సంతసించితి నీదుగుణముకు

రేవతి ! యొక్కింతనిలుపుము
నీదుసాగసును గోరినట్టి సుసూష
పూరుషు డెంతయున్

నిన్ననుసరించునునుండెనూ— వెను
దిరిగిచూడక పోకుమూ— ఆతనిగడు
వంతబెట్టగలే— ఇదీ మరలభామూ—
మదితలచిచూడంగన్

కటకటా! ఏమాయె ప్రేమలు
కనులలోపల కారముంచెడి
బ్రతుకుటాశల భగ్నపరచెడి
ఒక్కపరిగా రేవతి !

యేమిటిది మతి పోయనా నీ
కేమిటికి సిగ్గు మరిఎందు కీబెదురూ
వెనుదిరిగిచూడక చెరచెరగ్గో
ఎక్కడే నీవు దాగుదూ—

ఆతడెరుగని చోటెదీ—నీకునియ్యగ
తావెదీ—దాగిపోవగ దారెదీ—తప్పి
పోవగపథమెదీ—యిట్టపడి యాతడే
కరుణ నీకున్నన్

ఆతడెంతో పొంగుచూ—పొర్లివచ్చె
ఆసలన్నియు లోప లణచుక నిను
పలుకరించునెపమ్ముజూపుచు
నిలిచె బాట దరిన్

కన్నె నొప్పు కన్నునెగల
జేసి నిన్నతి డపహరింపడు
నశముచేసుకు చిక్కబట్టిడు
ఒక్కరిచూడన్

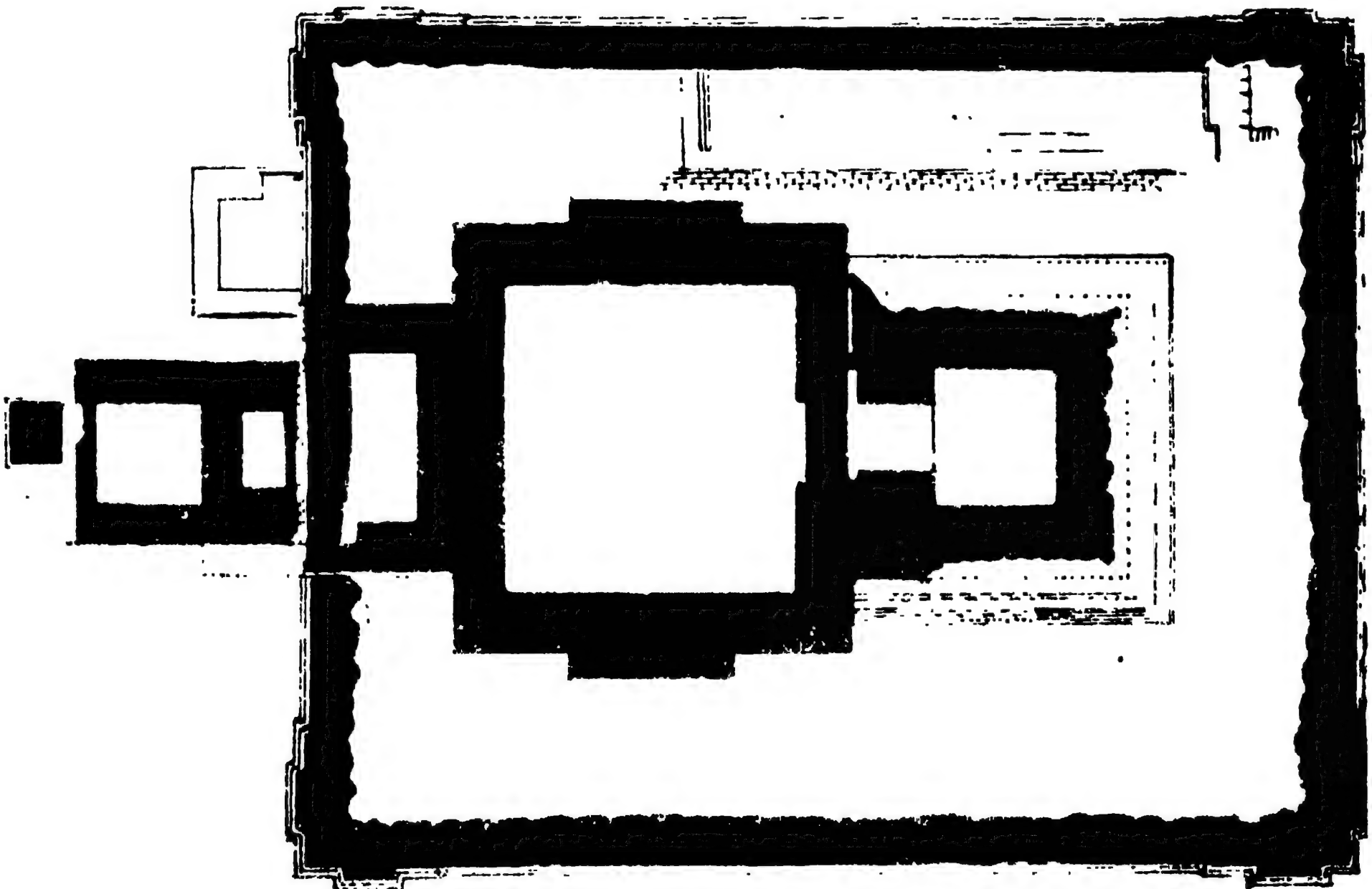
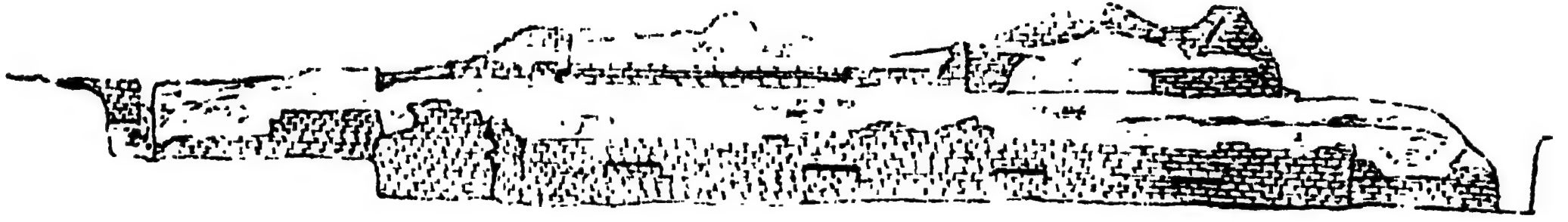
తేనె చలికేమాటొందను— సుగలు
విరిసే నవ్వు గందను— మనసునందూ
చేతొందూ— యెన్నడే నొక్కింతపల్కెనె
మనసు నొప్పున్

చూచు కొండంతాశతోనిను— ప్రియరింగ
మారుభావము— నీదాముఖమున జూచిపమో
నిలిచిపోయెను వెనుదిరిగిచూచియె
పల్కిరించపె యాతనిన్

“ప్రేమపథమును మరచి పడతీ నా
ప్రేమపటమును తూగొట్టెదె”
అనుచు కన్నుల నీరునించెడి
యాతనింగను రేవతి !

పాపహేతువు సుమ్మిచెల్లీ !
ప్రియరింపకే పారిపోవుట
పెంచుకొన్నా చిన్ని మొగ్గను
చిదిమివేయుట రేవతి !

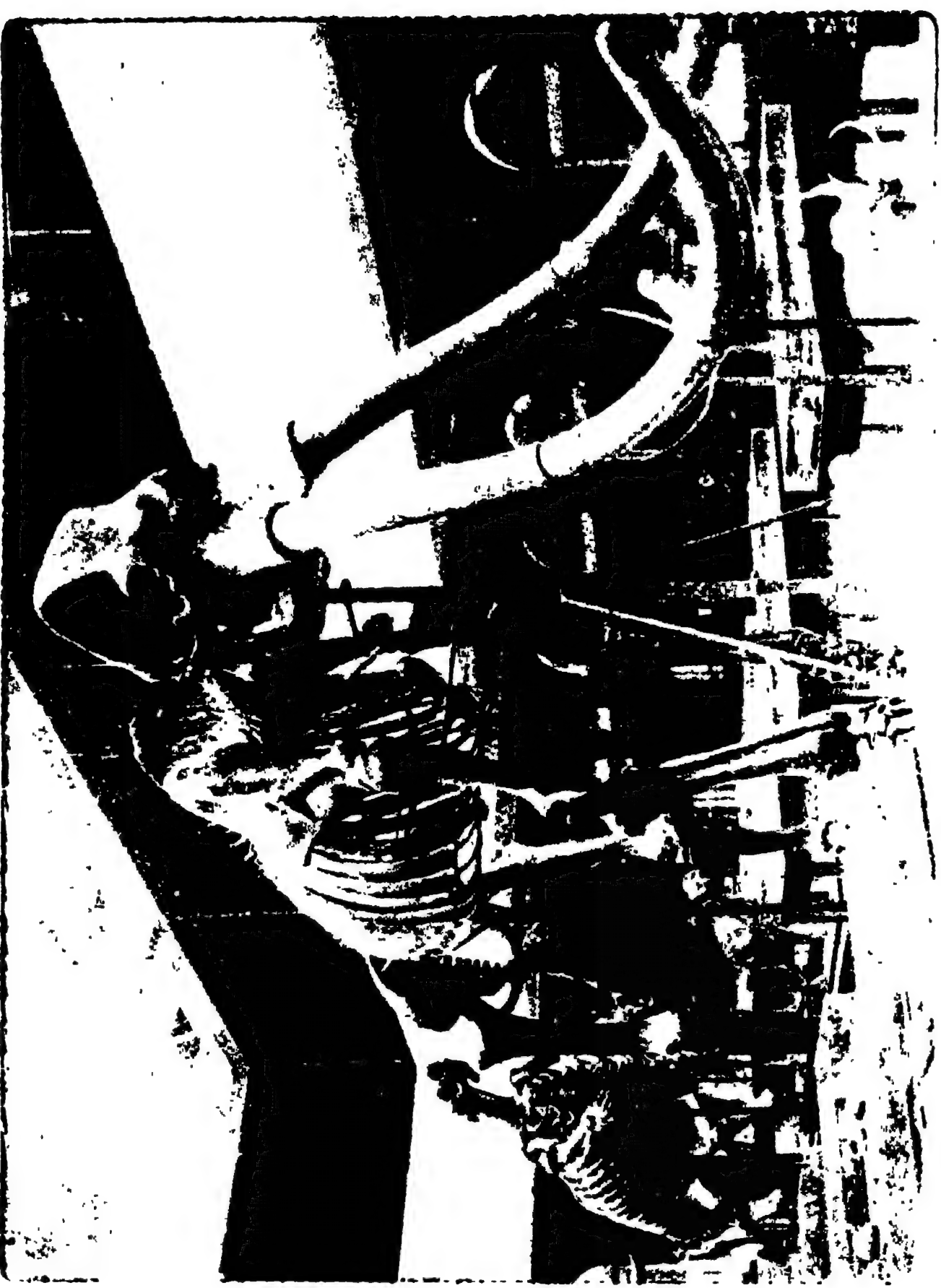
సరసిజాతము శిరమువంచిన
చాడ్పున నీవు పలుకరింపక
యుంటచే నతడెంతయేనియు వీరి
— డింబలె చూచుగా.

గంధ కూటి.
జేతవనము.

‘చింపంజీ’ అను నొక బాలిగోతిపిల్ల. ఇటీవల ‘కాంగ్రెస్’ లో ఇది చిక్కినది. ఈతల యిందుమించుగా మనుష్యుని కలను బోర్ల యందు టాల్పర్లమును గొలుపుచున్నది.

‘మానుతే’ అను ఒక జంతువు యొక్క అస్థిపంజరము. పైచిత్రమున గనుపడుచున్న దంతములను ఒప్పుచున్న పెద్దపీనుల కున్న వానికంటె చాల పెద్దవి. ‘బ్రిటిషు కొలంబియా’ లో ‘డాసను’ కు సమీపమున నున్న ‘సిల్వరు క్రిస్టు’ నందు అలాస్కా సరిహద్దులలో భూమిని త్రవ్వగా నిది దొరకినది.

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యం. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్పత్తి కాండము

5-వ ప్రకరణము

అర్థోత్పత్తికి ఆధారములు: ప్రకృతి

౧. ఉత్పత్తి

శాస్త్రమునందు ఉత్పత్తి అన నేవునినది వస్తువులను సృష్టించుట కాదు. మనుజున కట్టి ప్రభావము లేదు. అర్థోత్పత్తినిషయమున మానుష్యునకు సాధ్యమైన దెద్దియన వస్తువులకుండు నైసర్గిక శక్తుల నుచితగీరిని స్వాధీనపరచుకొని అందనిప్రయోజనములను వినియోగమునకు తగినటుల జేయుటయే. వస్తువులకు స్థల రూపాదిభేదముల గలుగజేసి వాంఛితృప్తికి వలయు ప్రయోజనములను గలిగించుటయే ఉత్పత్తి. ముత్యములు కావలసినచో మత్స్యపుచిప్పలు దొరకెడుస్థలము కనిపెట్టి పడెను; వాటిని తీసుకరాగలిగిన పనివాండుండవలెను; తదుపరి అనేక యంత్రోపకరణసాహాయ్యముచేతను మానుష ప్రయత్నముచలనను ఆముత్యపుచిప్పలపైని ఎంతయో పనిచేసినగాని ముత్యములు లభించవు. కర్రతో చేయబడు కుర్చీకావలెనన్న గట్టిమాలముల నివ్వగల చెట్టునుకొట్టి, దూలమును రంపముతో కోసి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, వాటిని కుర్చీకివలయు రూపాదిభేదములు కలుగజేసి, వాటినిన్నిటిని పనిముట్లతో సరిగా అమర్చి ఇంక ఎంతయో పనిచేసిన కుర్చీ లభించును. భూమికి వసుమతి అని నామాంతరమున్నది గాని తనంతట వలయుధాన్యాదులను మన కివ్వదు. నీటిసదుపాయముగల తగిన క్షేత్ర ముండవలెను; అటపివప దున్నట, ఎరువుపేయుట, విత్తనములజల్లుట మొలకలను తావు

మార్చుట మొదలగుపనులన్నియుకాలోచితముగనుయుక్తియుక్తముగను న్యవసాయదారులుజరిగించినగాని ధాన్యాదులు సమకూడవు. వస్తువులకు స్థలరూపకాలభేదములంజేసియే ప్రయోజనములు కలుగుచుండును; సాధనసహాయమున అట్టి ప్రయోజనముల గలిగించుటయే ఉత్పత్తి.

2. ఉత్పత్తికి ఆధారములు :

ప్రకృతిలోనుండు నైసర్గిక వస్తు శక్తి సముదాయము, మానుషశ్రమ (పురుషకారము), మూలధనము (పెట్టుబడిసామానులు) ఈ మూడున్ను అర్థోత్పత్తికి ముఖ్యధారములు. ఈమూడింటినిన్ని ఉచితరీతినిసమ్మేళనము చేయు నిర్వాహకశక్తి, దేశమునేలెడిదొరతనము వీటినిగూడ భాగ్యోత్పాదక సాధనములుగా గ్రహింపవచ్చును. భూమి (క్షేత్రము, స్థానము), శీతోష్ణస్థితి మొదలగు నైసర్గికస్వభావములు, గనులు, అడవులు, నదులు, పర్వతములు, సముద్రములు మొదలగున వన్నియును ప్రకృతిజాలములోనివే. ఎట్టి భాగ్యోత్పత్తికైన శ్రమ ఆవశ్యకము; శ్రమ రెండువిధములు: దేహశ్రమ, మనశ్రమ. అర్థభాహుళ్యమునకు మూలధనము ముఖ్యమగు కారణము! వినియోగ్యమగు వస్తురూపము నింకపొందని అపక్వపదార్థములు (బట్టలు నేయుటకు వలయుప్రత్తి, పనిముట్లను, ఇతరవస్తువులను నేయుటకు వలయు ఇనుము, రాక్షసిబొగ్గు మొదలగునవి), యంత్రములు, ఉపకరణములు, ఆయుధములు, పనిముట్లు, ధనము మొదలగు

పెట్టుబడి సామానులన్నియు మూలసముఖం చేరినవే; ఇవి అన్నియును సుఖదాయకంబగు ఫలములను గడించుటకే, అనగా అగ్ధోత్పత్తికొరకే ప్రయోగింపబడుచున్నవి. పెట్టుబడిసామానులు మనుషుని శ్రమనలనను ఉత్సాహములనను బాతమిస్తున్నవి. ఏకాగ్ర్యము వైనను సుఖపుగాను వేగముగాను చేయుటకు కొన్నియం త్రోవకరసాసానములను నేకరించుకొనుచున్నాము. ఒకడు సల్లపుష్టలమునుండి మెరకప్రదేశమునకు నీరు సాగునటల చేయుటకు వట్టిచేతులసహాయముతో ఎంతవరకు పనిచేయగలడు? ఒక మట్టికుండ లేక కొంచె సహాయమున కార్యము సులభమగును; ఏకము సహాయమున పని మరింతకీక్రమముగ సగును; యంగ్రెసాసాన ముపయోగించినచో ఒక వెలయేటిజలమునుగూడ మెరకప్రదేశమునకు సుఖపుగాను వేగముగాను తోవచచ్చును. కవునికే సృజింపబడిన ఈ ధూమిఫలసాయము మాన సానుగ్భవించునటల పూర్వుల శక్తిసామర్థ్యములకే తగూరుకాబడిన పెట్టుబడి సామానులు లేక మూలసమును మనభాగ్యాభివృద్ధికి సాసముగా జేసుకొనుచున్నాము. రస్తాలు, పంతెనలు, ఆనకట్టలు, వాహనములు, బండ్లు, ఇనుపదారులు, కర్రసామానులు, సాగయోడలు, విద్యుచ్ఛక్తి సాధనములు మొదలగున ననేకములు ఇప్పుడు తగూరు చేయబడినవికావు; చాలకాలము క్రిందటినుండియు ఏర్పరుపబడినవి. ప్రతి పురుషాంతరమందును వీటిలో కొన్ని మారుదల నొందుచున్నవి; కొత్తవి తగూరుచున్నవి. శాస్త్రవిజ్ఞానము, నాగరికత వృద్ధి అయినకొలది పంచ భూతములన్నియును మూలసనసంపత్తిచే మనకు స్వాధీనపడి నేవకావృత్తి చేయుచున్నవి. గాలి, ఆవిరి, విద్యుచ్ఛక్తి మొదలగునవి మనకన్నియో అద్భుతకార్యములం జేయుచున్నవి. మైసూరురాజ్యములోను నీలగిరిజిల్లాలోను నిర్భరములబలముచే విద్యుచ్ఛక్తి ఉద్భవించి పట్టణములకు దీపపువెలుతురు కలిగించుటలోను, గనులలో పని చేయుటకు వలయుకార్యములకును సహకారిగానున్నది గదా! ఇటులనే విద్యుచ్ఛక్తిప్రభావము ప్రతినాగరిక పుడేశమందును భాగ్యోత్పత్తికన్నియోవిధముల ననుకూలించుచున్నది. సముద్రతరంగములును, సూర్యరశ్మియున్న విద్యుచ్ఛక్తివలె అగ్ధోత్పత్తికి ప్రళస్త సాధన

ములుగా నుండక వృధాయగుచున్నవని పలువురుశాస్త్రజ్ఞులు విచారించుచున్నారు. ఆగునికే శాస్త్రవిజ్ఞానప్రాబల్యమునుగూర్చియు, పదార్థ విజ్ఞాన రసాయన శాస్త్రములలో నిపుడు జరుగుచున్న అద్భుతపరిశోధనలగూర్చియు మానవాలోచించినచో వీక్రకాలములో అవిహూడమన భావిభాగ్యోత్పత్తికి తోడ్పడుచున్నవని నోచుకమానదు. ప్రకృతి, శ్రమ, మూలసము వీటిని అగ్ధోత్పత్తికొరకు కానుగ సంయోగించెడు వ్యవహార నిర్వాహకశక్తిహూడ ఒకనిగ్యమగు అగ్ధసాసము. ఇంతేకాదు. దేశమందంతటికలహములున్న సరదేశీయుల యండగూత్రులున్న నివారించి ప్రజలభాగ్యసంపత్తిని కాపాడివారి హక్కులను వ్యాఖ్యలను వెలకొలికి నాకాశయములు, కాలునలు, ఇనుపదారులు మొదలగు సాసముల నేర్పరిచి, హస్తాశిలమును యంగ్రెసిలమును వాణిజ్యవ్యాపారాదులము ఎన్నయోవిధముల నుపకారములకీసి దేశము ముడిరించునని ఆదేశపుకొరతనమువారి పరిపాలనక్రమమే కావున అదిహూడ అగ్ధోత్పత్తికి ఒకముఖ్యమగు ఆధారముగ పరిగణింప బడుచున్నది.

3. ప్రకృతి (భూమ్యాదులు)

ప్రకృతులలో గాలినలె అసంతములు కానివి అగ్ధోత్పత్తికి మిగులముఖ్యము. మిగతాప్రకృతులలో ఎన్నదగినవి పంటలు పండించుటకు, పరిశ్రమల వెలకొలుపుటకు అనుగుములైన సోలములు, క్షేత్రములు, గనులు, అడవులు, నదులు, కొండలు, సముద్రము మొదలగునవి. ఈప్రపంచమందున్న భూభాగమును హెచ్చించుటకు గాని తగ్గించుటకుగాని మనకు వలనుపడదు. ఆధూమి మీదనే న్యవసాయాది కృషులను సలుపవచ్చును. బాగ్రతగా గమనించినయెడల ఏవస్తువైనను భూమినుండియే ఉత్పన్న మగుచున్నటుల తెలిసికొనుచున్నాము! ధాన్యాదులు భూమినుండియే పుట్టుచున్నవిగదా! మన ముపయోగించెడు కంబళము గొర్రెవెంట్రుకలతో తగూరుచేయబడుచున్నది; గొర్రెలదేహమునుండి వెంట్రుకలు లభించుచున్నవి; ఆగొర్రెల కాహారము గడ్డి మొదలగునవి; అవి అన్నియును భూమిమీదనే పెరుగుచున్నవి. ఇదేవిధముగ మన మేనస్తువును విమర్శించి చూచినను భూమి ప్రత్యక్షమగునో పరోక్షముగనో ఉత్పత్తి

స్థానముని గ్రహింతుము. భూమి మన కనేకవిధముల ఉపకరించుచున్నది. భూమి విరివిగా నున్నందున నే ఉండుటకు నోటుదొరకుచున్నది. చాలచోట్ల భూమి యొక్క విస్తీర్ణతయే భాగ్యకారణము. ఇంక భూమి యొక్క స్థానమాహాత్మ్య మెంతయో విశ్వర్యమునకు హేతునగుచున్నది. పట్టణములందుండుభూమి పల్లెటూరి భూమికిన్న ఎంతయో ఎక్కువ విలువగలదు; పైలుస్త్రీ మనకు దగ్గరగానున్న భూమి దూరముగానున్న భూమి కన్న కొన్నిసమయములందు జాస్తినికేదేయుచున్నది. బహుభిక్షులలోనుండు కాశీక్షేత్రము ఒకవారు మూల నుండు కాశీక్షేత్రముకింట ఎక్కువనికేదు. ఇందులకు కారణములు చదువగులే సులభముగా గ్రహించుకొన గలదు. భోజనపదార్థములన్నిటికిని భూమియే ఉత్పత్తి స్థానము. సముద్రజీవకోటికి భూమియే ప్రాయమైన రిల్ల యని చెప్పవచ్చును. గాన్ధీమలకున్న నృకబాతుల కున్న వలయు ఆహారపదార్థములన్నియు భూమియందే నీవమి యున్నవి. అంతేకాదు. నేల కొద్ది కనసినా న, సోదరసము, అద్భుతము, బంగారము, వెండి, ఇనుము మొదలగు లోహములన్నియును ననులలో నుద్భవింపెను. ఇనుము నేలకొద్ది అన్యన్యసమీపస్థముగా నుండుట వలననే ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములు భాగ్యవంతులై నవి. నేలముట్టిగా మొదలగుదేశములలో ఇనుపగనులు న్నవిగాని సమీపమందు రుత్తునొద్దు లేనందున అవి యింకను విశేషప్రయోజనమునకు రా లేదు. ఇనుము కరుగుటకు ఈనేలకొద్ది మిగుల ఉపయోగించుచుండును. లోకమునందలి భూనిజసంపదయంతటను హిందూదేశమే అగ్రస్థానము నహించుచున్నదని ప్రసిద్ధి. అడవులుహూడి అగ్గోత్పత్తికి మిగుల తోడ్పడి దేశమునకు శుభదాయక ములుగా నున్నవి. ఊర్జ్వదేశములలో అడవులు ప్రాంత సమానముగా పరిగణింపబడవలెను. వర్ష పునీరంతయునిర ర్థకముగ కొండప్రక్కల ప్రవహింపకుండునట్లు చేసి ఎల్లకాలములందును నదుల నేకరీతిని మంచముగ ప్రవ హించునట్లు చేయుచున్నవి. అడవులందరి చెట్లక్రింద రాలు ఆకులు భూమిలోను ఊరి మంచిఎరువుగనేర్పడు చున్నది. చెట్ల ఆకులవలన నీటిఆవిరి నాలుగు ప్రక్కల వ్యాపించి గాలియొక్క వేడిమితగ్గి దేశముశాంతమొందు

చున్నది. వంటచెరుకునకును ఇండ్లుకట్టుటకును వలయు కలప అడవులనుండిగదా మనకు విశేషము లభించును. అడవులు జంతుసమాహమునకు మేతకై కనవు నొసగు చున్నవి. అడవులలోనుండు వృక్షరాజి మేఘముల నాక ర్షించి వర్షము నొసగును. ఇంతేకాదు; నాణిజ్యోప యుక్తములగు పస్తువులన్నియో మానహిందూ దేశపు టప వులలో దొరుకుచున్నవి. కర్పూరతైలము, మైనము రబ్బరు, లక్క, జెనురు, వార్నిషులు, మంచి గంధపు తురువులు, కరక్కాయలు, గుగ్గిలము మొదలగునవి ఎన్ని యో మన పరివపులనుండియే సంపాదించు చున్నాము. పుంర్వకాలమందు కామ్యుక్ దైవై దండకాది వనము లన్నియో మన దేశమందుండినచని పురాప్రసిద్ధి. బుద్ధి హీనుల ప్రభావముండేని ఆ యడవులన్నియు నాశన మొంది మా దేశమిప్పుడు ఊమదేశత పాలబడినది. ఇప్పుడు అస్సామ్, మైసూరు, తిరువాంకూరు మొదలగు కొన్ని ప్రదేశములలోమాత్రము అడవు లున్నవి. మన ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారు అటవీప్రదేశముల లాభములను నుత్తరిగినవారు కావున ఈదేశమున మిగిలియుండు అడ వులను దక్షింపుటకును లేనిచోట ఉత్పత్తి చేయుటకును కృషిసమయ నేర్పరిచినారు. గవర్నమెంటు లెక్కల ప్రకారము 24,900 చదరపుమైళ్ల ప్రకాల్యముగల అడవు లిదేశమున చున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. 1915-1916 లో సుమారు 116 లక్షల రూపాయల రాబడి అడ వులనుండి సచ్చెను. కొండలుహూడి దేశమున కెంతయో ఉపకరించుచున్నది. నీళ్లక్కడక్కడ నిలిచి చెరువులుగా నేర్పడుటకును, నదులుపుట్టుటకును, మేఘనిరోధి మొనర్చి నానలుగురికించుటకును, రాళ్లు దొరకుటకును, చల్లగా నుండుటచలన దేహాగోగ్యాధము ఎండకాలమందు నివాస స్థానములుగా నుండుటకును కొండ లెంతయో అనుహ లించుచున్నవి. ఇక నదులు, నిర్దురములు, సెలయేళ్లుహూడి దేశమున కుపకారము చేయుచున్న సంగతి అందరకు తెలిసినదే. మన దేశమందు భూముల నెన్నిటిలో సార వంతముగా నుండునటు లొనర్చినవి నడులే. నదులు ప్రజల కనుహరించునట్లు దొరతనమువారు వంతెనలను, ఆనకట్టను నిర్మించి, కాలువలుత్రవ్వించి, సాగయోడలను నడిపించి ఇంక నెన్నియోవిధముల పోటుపడుచున్నారు. శాఖోపశాఖలుగ భూమిలో ప్రవేశించి సంకరటాంకర్ల

గానుండు తీరములుగల సముద్రములు ఓడ ప్రయాణము లకును, చేపలుపట్టుటకును అనుకూలములై యున్నవి. ఐహోసాఖండమందలి దేశములకు సముద్రతీరములే వాణి జ్యమున కెంతయో సహాయపడుచున్నవి. మన హిందూ దేశమందు బొంబాయితప్ప మరెక్కడను స్వభావసిద్ధముగ నౌకాశ్రయమునుండుటకు వీలు గాకున్నది. చెన్న పట్టణము, కలకత్తా మొదలగు ధనములందు నౌకాశ్రయములున్నను బొంబాయి నౌకాశ్రయమునకు సరిరావు. నౌకాయాత్రలచలనగదా ఈకాలములో ఎరువతి దిగు మతివర్తకములు జరిగి నానాదేశముల అర్థసంపత్తిసహ మాడుచున్నది! దేశపు శీతోష్ణస్థితిహాడు నిమలస్వభావములకు దేశమం దుత్పన్నముకాబడుచున్నముదయమునకు హేతుభూతంబై ఉన్నది. ఉష్ణప్రదేశములుకొన్ని పంటలను సమశీతోష్ణప్రదేశములు వారికొన్ని పంటలను, ప్రత్యేకముగా అనుకూలించుచుండును. శీతోష్ణస్థితి జేసిగో మొత్తముమీద మన దేశీయులు విశేషముగ శ్రమపడి పనిచేయక చురుకుతక్కువవారుగను, అండ్లయులు వారిదేశములో చాల మిక్కుటముగా నున్నందున ఉత్సాహముతో ప్రయాణపడి తెలివితేటలు గలవారు గను ఉన్నారు. ప్రకృతిజాలమును క్షీణింపజేసిన మనము ముచ్చటించిన విషయములన్నియును భౌగోళికైతిక మాలాధారములై యున్నవి.

౪. అధికహీన సమవృద్ధిన్యాయములు

మనము ధూమిని సాంప్రదే అనేకఉపకరణముల యొక్కయు మూలసనముయొక్కయు సహాయముతో శ్రమపడి రాబడిని సాంధ్యమున్నాము. క్రొత్తగా సాగు చేయబడిన గాలములు అధిమూల ఫలసాయము నిచ్చును; అట్టిధూమిలలో ఎరువుమొదలగువాటిని వేసి సత్తువచేసిన యెడల రెండింతలుకన్న ఎక్కువ ఫలసాయము వచ్చును; రెండింతలువేసిన నాలుగింతలుకన్న ఎక్కువరాబడి వచ్చును. దీనినే అధికవృద్ధిన్యాయ మనదరు. ఎట్టిసారవంతమైన ధూమి అయినను కొంతకాలమునకు సారహీనతనొందును. ధూమిలో స్వభావ సిద్ధముగనున్నట్టియు పంటలుపండించ శక్తికలవియు అయిన సారవంతము నిచ్చు పదార్థములు కొన్ని పంటలతో అండ్లమొందును. అప్పుడు ఎరువు మొదలగువాటివిషయమున ఎక్కువ

పెట్టుబడిచేయగా పూర్వమువలెకాక యధాక్రమమున మాత్రము ఫలసాయము నిచ్చును. ఇందులకే సమవృద్ధిన్యాయమని పేరు మనము వినియోగించెడు శ్రమయున్ను ఉపయోగించెడు మూలసనమున్ను హెచ్చించినకొలది ధూమినుండి సాధారణముగ హెచ్చులాభమునే సాంప్రదించుచున్నాగాని ఎప్పుడును ఒకేవిధముగా కర్చునకుతగిన అధికరాబడిని సాంప్రదేము. బొత్తిరాబడి ఒక సరిహద్దు చేరువరకు మాత్రము వచ్చుచుండును; తదుపరి పెట్టుబడికి లగిన రాబడి రాదు. ఇదియే హీనవృద్ధిన్యాయము. ఈనియమముచించిన వ్యవసాయములను గమనించినచో ఈ న్యాయము విశదపడును.

శ్రమ, మూలసనము వీటిమదింపు	ధూమినుండి రాబడి	ఒక్కొక్కసారి యికి రాబడి
రూ 10	50 పుట్లు	5 పుట్లు
„ 20	120 „	6 „
„ 30	210 „	7 „
„ 40	240 „	6 „
„ 50	250 „	5 „
„ 60	255 „	4 1/4 „

రూ 20 కర్చుచేసినచో రూ 10 రాబడి హెచ్చుగానే వచ్చును; తదుపరి మొత్తముమీద రాబడి బొత్తిఅనున్నను మనము కర్చుచేసెడు ప్రతిరూపా యికవచ్చే రాబడిరేటు తగ్గుచున్నది. కావున ఆధూమి మీద రూ. 50 కు మించిన పెట్టుబడి పెట్టుటకన్న ఆ ద్రవ్యము నింకొక ధూమినిగూర్చి కర్చుచేసిన లాభకరముగా నుండవచ్చును.

హీనవృద్ధిన్యాయము ఒక్కప్పుడసాయ వృత్తి యందేకాదు గనులు, అడవులు, మత్స్యశయములు, వీటియందును గూడ వర్తింతునని తెలుసుకొనవలెను. గనులయొక్కలాగు హెచ్చునకొలది లోహదులను త్రవ్వి తీయుట కష్టమగుచున్నది. లోహశోధనకాస్త్రజ్ఞులను, యంత్రముల నడిపించువారిని, వందలకొలది నిపుణులగు కర్మరులను నియమించి ఎన్నియోసాధనముల నుపయోగించి ఎంతయోద్రవ్యమును మూలసనముగా వినియోగించినగాని సురంగాంతర్భాగములలో

నుండు లోహాదులు లభింపకున్నవి. ఖనిజపరికర్షణ పరిశ్రమలలోకూడ ఒక సరిహద్దుచేరినపిదప పెట్టుబడికి తగిన రాబడి ఉండదు. కొంతకాలము పరికర్షణ పరిశ్రమ జరిగినపిదప ఎంత పెట్టుబడిపెట్టినను లాభముండదు; కారణమేమన గనులలోనుండు ఖనిజసంపత్తియే అంతమొందును. చేపలవిషయమందుకూడ అట్లే. మొదట సులభముగా ఒడ్డుననే విశేషముగ లభించెడు చేపలు గానురాను సముద్రము మొదలగు జలాశయములలో ఎంతయోమారము పడవలలోబోయి మంచిమంచి నెలలు మొదలగుసాగునగుల నుపయోగించినగాని దొరకవు; రానురాను పెట్టుబడిసామ్యు అధిగించును; శ్రమసాచ్చగును; గాని ఇందులకు తగినఫలితము వాస్తవము ఒక సరిహద్దునకు పిదప ఉండదు. అడవులవిషయములోకూడ హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించును. అడవులలో సమీపస్థమున చెట్లను నరుకుట సులభముగాను ఎక్కువకర్చునకును కావచ్చును. అయితే సమీపమందున్న చెట్లు నరుకబడినపిదప, ఇంకను నరుకదనుచెట్లు మిగిలినై రాకపోకలు కష్టతరములుగా నుండును; కష్టమునకు తగిన ఎక్కువ ఫలితము ఉండకపోవచ్చును. అడవులలో వేటాడి మృగములనుజంప మాంసము గైకొనువారి విషయమునగాని కేవలము మృగ మాంసదమునే అపేక్షించు వేటకాండ విషయమునగాని ఈన్యాయము వర్తించునునేయున్నది; మొదట అడవిలో ప్రవేశించి ఆయుధప్రయోగము మొదలగు క్రియలను నిర్వహించిన వంటనే కొన్నిమృగము లునడచుచున్నను; కష్టమునకుమించిన శౌఖ్యము సమహుడవచ్చును. అయితే ఒకప్పుడు వేటకాడు అటవీప్రదేశముల లోభాగములో ప్రవేశించి తిరిగితిరిగి వేసారినను ఒకమృగమైన లభించక ఎన్నియోకష్టములకుపాలుకావచ్చును. ఈవిషయము మన హిందూపురాణోపాసములలో తరుచుగావినుమందుము.

గి. హీనవృద్ధి న్యాయము-యంత్రకళలు

ఈహీనవృద్ధి న్యాయమువ్యవసాయాది పరికర్షణ క్రియలకే చెల్లునా? లేక, హస్తకళల విషయమందును యంత్రకళల విషయమందునుగూడ వర్తించునా అనే సమస్య విచారణీయము. ఏవృత్తికైనను ఏపరిశ్రమ

కైనను కావలసిన నై సర్దికవస్తువులన్నియును భూమి నుండియే సంపాదించవలసియుండుటచేతను ఆయావస్తువులను హీనవృద్ధిన్యాయానుసారముగ మితిలేని రాబడి పదార్థములుగ పరిగణించుటకు వీలులేని కారణమునను తుపకు హస్తకళలనుండియు యంత్రకళల నుండియు గ్రహింపబడు లాభముకూడ హీనవృద్ధిసూత్రమునే అనుసరించునని ఒప్పుకొనక తీరదు. హస్తకళలను యంత్రకళలకు నలయు అపకృష్టపదార్థసంపాదనయంతయు భూమ్యాదులనుండియే గ్రహింపబడుచున్నదనుసంగతి మనము వారుచూపెడు. కేవలము వ్యవసాయాదివృత్తుల నలంబించినవారికన్న యంత్రకళలే జీవనాధారముగా నుండు కొనినవారు భాగ్యవంతులుగ నున్నారుగదా! కావున యంత్రకళలందు హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించనేవర్తించదని వాదించుట తప్పు. కొంతవరకు యంత్రకళల విషయమున అధికవృద్ధిన్యాయము చెల్లుననుట వాస్తవమే. అందుచలననే ఏరోపాఖండమునారు కోట్లకొలది మూలధనము ఫ్యాక్టరీలలో నెలవుచేసి యంత్రకళలను నడిపించుచున్నారు. ఏసరిహద్దు దాటినపిదప రాబడి తగ్గుచున్నదనుచున్నా మో ఆసరిహద్దు చేరేసరికి యంత్రకళల విషయములో చాలకాలము పట్టును. కాని సర్వకాల సర్వావస్థలందును పెట్టుబడికి తగిన ఎక్కువ రాబడి యంత్ర కళలందుండునని తీర్మానించి చెప్పలేము. యంత్రోపకరణముల ఉక్తిప్రతిఫలనను వ్యవహార నాయకుల బుద్ధిసూక్ష్మతలనను యంత్రకళలలో ఆసరిహద్దు శీఘ్రకాలములో చేరకుండయుండునట్లున్న పెట్టుబడికనుగుణ్యమున ఎక్కువరాబడి నచ్చేట్లున్న ఫ్రాన్సు జెర్మనీ, ఇంగ్లాండు, జపాన్ మొదలగుదేశములందుండు పారిశ్రామికనాయకులు విశ్వప్రయత్నములు సలిపి కృతకృత్యలై విశేషముగ భాగ్యసంపాదనము చేయుచున్నారు. యంత్రకళల విషయమునగూడ అమితమగుపెట్టుబడివలన అమితమగురాబడి రాదు. అందుచలననే ఎంతమూలధనము వెచ్చించినను ఎన్ని నూతనవిధానముల నవలంబించినను, లోకమందుండు జనుల కందరికి వలయు బట్టలు, ఒక్క ప్రతిఫ్యాక్టరీనుండి తయారు చేయుటకు వీలుకాదు. యంత్రకళలందును హస్తకళలందును, అధికవృద్ధిన్యాయము ననుసరించి చాలకాలమువరకు ఎక్కువ రాబడి వచ్చుచున్నట్లు మన

మెన్ని నిదర్శనములను జూపగల్గినను వాటియందు గూడ ఒక సరిహద్దు చేరినవివప హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచున్నదని మనము పరుచుకొనవచ్చును.

౬. భూమివలన లభించుపంటలు

భూమినుండి మానము గ్రహించు ఉపయోక్తము లైనపంట లెయ్యవి? భూమిని భౌగోళికశక్తి పోషించు నట్లు చేయుటెట్లు? హీనవృద్ధిన్యాయమునకు ప్రతి పూలమనుకారము లెట్లు? ప్రజాభ్యుత్థికి రెగిన ఆహార పదార్థాభ్యుత్థి అనుచున్నదా? ఈసమస్యలు దేశపుభౌగోళిక పురోగతిని సంబంధించిన పంటలను నిర్వచియములు.

ఈప్రపంచమందుండు భూభాగములు గణాంతం నలవికానిపరిమితి కలచని చెప్పుటకు వీలులేదు. వాటిలో కొన్ని భాగములే వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్నవి; అందులో కొన్ని భాగములు సాంకేతికముగను పరికొన్ని భాగములు నిసారరహితములుగను ఉన్నవి. ప్రతిభూమి మీదను అన్ని పంటలు పంపవు. ఏపంటపై ననుకూల భూములమీద పండించుటకు వీలైనను భూసారము శేదించియుండుటవలన ఒకేవిధముగ పరిమితిగలపంట ఆభూములన్నిటినుండియు లభించుచున్నది. ఇట్టి అంశము మన హిందూదేశమందుపూడి పంటలు. ఈదేశములో వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్న వాగు బడి భూములపరిమితి 2230 లక్షల ఎకరములు; ఇంకా సాగుబడికి రానట్టియు, నేన్యపడుటకష్టము నున్నట్టియు భూములవిస్తీర్ణము 1650 లక్షల ఎకరములు. హిందూ దేశపు ట్టతర దక్షిణభాగములందు సింధు, గంగ, బ్రహ్మ పుత్ర, మహానది, సంశధార, గోదావరి, కృష్ణ, పెన్నారు, కావేరి, వైపు మొదలగు గొప్పనదులు శాఖాపశాఖలుగ ప్రవహించుచుండుటవలన ఆవదు లేదేప్రదేశములగుండు పారుచున్నవో అవి బహు సార వంతముగానుండును. సింధు, గుజరాటు, రాజపుతానా, పంజాబు, సంయుక్త పరగణాలు, బంగాళము, అస్సాము, చెన్నపురి రాజధానియందలి ముగ్గుముగా గోదావరి, కృష్ణ తంజావూరుజిల్లాలు—ఈ ప్రదేశము లందుండు భూమి సదీప్రవాహములగుండు పచ్చెడు బురద ఖనిన సారవంతమై వ్యవసాయవృత్తి కింతయో అనుమా రించియున్నది. వీటిలో కొన్ని భాగములందు పరిపంటలభి

కము. సుమారు 1,90,000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల ప్రదేశములలో మానదేశమందలిజనులకు ముఖ్య ధారమైన పరిధాన్యము పండుచున్నది. దక్కిను, మధ్య పరగణాలలో చాలభాగము, హైదరాబాదు, కెరైవాడు మొదలగు ప్రదేశములభూమి పరిపంటల కంతసారమైనది కాదు. కీటభూసారము ప్రత్తి, కోస్తలను, గోధుమ లను, పప్పుననుసులను (అనగా ఉలలు, పసులు, కందులు, పటాణీలు మొదలగునవి) రిగియున్నది. పత్తి, గోధుమలు, ప్రత్తి, పప్పుననుసులు ఈపంటలలో కొంత భాగము ఈదేశములు విదేశములకు ఎగుమతి చేయు చున్నారు; 1922న సంయుక్తములోనే మనదా ఎగుమతి చేసిన ఈపంటలవల 8:96 లక్షల రూపాయలు. ఉప్పు ప్రదేశములందును అందులో విశేషించి వీటివేలలందును ప్రత్తి విశేషముగెరుగను. సుమారు 1,58,44,000 ఎకర ముల భూమిలో ఇది పండుచున్నది. విశేషపుశ్యుక్తి లలో వస్త్రోదయ సుపరిగించుచుండు, 5,865 లక్షల రూపముల వలగలయు అను ప్రత్తి 1919 న సంయుక్త దములో మానదేశముల కెగుమతిచేసిరి. ఈదేశపు ఈపంట పంటలలో దేర్కొనవచ్చిన విదేశములున్నవి. నూరిగంజ లు (అనగా ఉలలు, నువ్వులు, నువ్వుములు, ఆకాలు, పేసా, ఇప్పు, ము, బంగాళము, బెంగాలియన్ ట్ట్రీము; చెన్నం బహు, ముగ్గునగణాలు—ఈ ప్రదేశములలో బొత్తీగా పండుచున్నవి; అందులో బంగాళములో పంట ఎక్కువ. ఈపంటలో కొంత భాగముపూడి విదేశములకు కేయుచున్నది. 1920లో 2627 లక్షల రూపాయల నూ సెగింజ తగుమతి కాబడినది. చెరకు, అల్లము, ఉరలగిడ్డ మిరపకాయలు, ఉల్లి మొదలగు తోటజాతిపంటలలో ముఖ్యమైనట్టియు, సంచారతగురుకేయుట కుపయుక్త మైనట్టియు చెరకు మానదేశమందెల్లడల 21 లక్షల ఎకర ముల విస్తీర్ణముగల భూములలో పెరగు చున్నది; సం యుక్త రాష్ట్రములు, పంజాబు, బంగాళము, బీహారు, ఈప్రదేశములో చెరకుపంట బొత్తీ. సెనుజాతుల పం టలలో పేర్కొనవచ్చినవి గోగునార, కొబ్బరినార, కిత్త నార, అనాసనాగ, అరటినార మొదలగునవి. వీటిలో ముఖ్యమగునట్టియు, మానదేశపు గుర్తిపంటగానున్నట్టియు, ఇతరదేశీయు లీదేశమునుండి అవశ్యముగా పొందుమతిచేయ వలసినట్టియు పంటగోగునార; ఈపంట బంగాళమునం

అధికము. 1917 వ సంవత్సరము లెక్కలప్రకారము మన దేశముందు 27,29,700 ఎకరముల విస్తీర్ణముగల ప్రదేశములలో గోనునార పైరునున్నది. ఇంకాపంటలలో మున్నె మైనవి పొగాకు, గంబూ, గసగసాలు, పోక, తిమల పొములు, మిరియాలు, బాబికాయ, తేయాకు, కాఫీ, నీలి వుండు నానావిధముల పండ్లును, కాయలును. కీటకముల గంబూ మొదలైనవి సహజములలో చేరినవి. పొగాకు ఈదేశమందెల్లెడల సుమారు 10 లక్షల ఎకరములభూమి యందు నేవ్యము చేయబడుచున్నది. తేయాకుపంట ఉత్పాదించువాస్తవమున విశేషము; మొదలు 6,50,823 ఎకరములప్రదేశములలో ఇదివైచుచున్నది. నూటికి 92 వంతులవరకు ఉత్పాదించువాస్తవము. 1916 సంవత్సరములో 33,84,70,202 పౌండ్లు దేశములలో దేశముదేశమునందలి ఎగుమతికాబడినది. తేయాకుపంటలన్న కాఫీ పంటలన్నియు; మొసూరు, కొచ్చిన్, తిరువాన్కూరు, వై నాడు, నీలగిరి ప్రదేశములలో కాఫీపంట ఎక్కువ. నీలగిరియందు కంపదాగములలో ముఖ్యమైనది; ఇంకా కాలకాయచరమి మాదేశమున విశేషముగ వైచుచేయబడి అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచు వచ్చినను ఒక్కనీ దేశపు గవాయన శాస్త్రజ్ఞులు వారి మనసామర్థ్యముల వలన నీదేశమునుకృత్రిమముగల గూడుచేయగలిగినవిషయ నీదేశమందీదేశములో విశేషము నేవ్యము కాలేదు. మా మిన్నట సంక్షేపముగా వివరించిన పంటలన్నియును కొన్ని గనో గొప్పగనో హిందువుల నుపకరించుచున్నవని ఒప్పు కొనక తీరదు; ఈపంటలలో కొన్ని మనదేశమువంటే విని యోగింనుచున్నారట; కొన్నిభాగ ముపకృష్టదాగదుంప మననే అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నది.

7. వ్యవసాయమందలి హీనవృద్ధి సూత్రము నష్టగించుట కుపాయములు:—

ఈపంటల పరిమితిని మనయిష్టానుసారముగ అధికముచేయలేము; ఇది అన్నియును వ్యవసాయకృషిని సంబంధించినవే. ఈపంటలు పైరుకాబడు ప్రదేశములు కూడ హీనవృద్ధి సూత్రమురజేసి కర్చుకాబడు మూలగన మనకును, వినియోగింపబడు శ్రమకును తగిన ఎక్కువ రాబడి నివ్వకున్నవి. కావున జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది ఆహారపదార్థములు కరువు కావలసియుండును. ప్రజాభి

వృద్ధి ఎంతవేగముగ నగుచున్నదో అంతకన్న వేగముగ ఆహారపదార్థము లభిశయించినగాని నీదేశమందైనను కుభిక్షత కలుగదు. ఈసమస్య ప్రతిదేశ మయొక్క ఆర్థికసమస్యలలో ముఖ్యతమమైనదని చదు వరులు గ్రహించవలెను. ఆహారాదుల కాకరంబగు వ్యవ సాయాద్యవృక్షలలో హీనవృద్ధిన్యాయ మభివృద్ధిముగ నర్థింపకుండునట్లు చేయుమార్గములెవ్వి? జనసంఖ్య విశేషము విస్తరింపకుండునట్లు ఉపకరించు సాధనము లెవ్వి? నాటిని సంస్కరించుటెట్లు? జనసంఖ్యతోపాటు ఆహారపదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా?

ఈ కంఠవిషయముల నిందుక బాగ్రతగా పరి శీలించుటకు యున్నది.

మా హిందూదేశములో వ్యవసాయమునే జీవ నోహాయముగ జేసుకొనుట కుత్సాహము నున్నారు. నమరీనాలుగుజనాభాలెక్కలప్రకారము ఈదేశములో నూటికి ఎంతవరకు వ్యవసాయవృద్ధిని ఆశ్రయించియు న్నాదో ఈక్రింది పట్టికనుండి తెలిసికొనవచ్చును.—

జనాభా సంవత్సరము	నూటి కంతమంది వ్యవసాయదారులు?
1891	62
1901	68
1911	72
1921	72

అన్నివిధములగు నేవ్యపునేలల పై శాల్య మిదేశ ములో సుమారు 2470 లక్షల ఎకరములు; వ్యవసాయ మునే సమృద్ధివారు 1780 లక్షలప్రజలు. ఇంగ్లాండు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో వ్యవసాయవృద్ధి నాశ్ర యించినవారు చాలతక్కువ; వారులాభకరములగుయంత్ర కళలపైసనే ఆధారపడియున్నారు. అయినను వ్యవసాయ మందలి ప్రశస్తమార్గముల నవలంబించుటవలన ఆంగ్లే యులు ఎకరము 1-కి సుమారు 1919-పౌండ్లు తూనికగల గోధుమలు పండించుచున్నారు; మన హిందువులలో ఎకరము 1-కి 814 పౌండ్లు. ఒక్క ఇంగ్లాండ్దేకాదు; ఐరోపా ఖండమందలి దేశములు, ఉత్తర అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు, చీనా, జపాన్ మొదలగు దేశములందలి వ్యవసాయవృద్ధిమనదేశపువ్యవసాయపువృద్ధి కన్న ఎంతో

ప్రశస్తముగనున్నదని విమర్శకులు నిదర్శనముల జూపుచున్నారు. ఈవ్యవసాయకృషిలో వర్తించు హీనవృద్ధి సూత్రము నడగిందు ఉపాయములు నాలుగు కానవచ్చుచున్నవి:—(1) లాభకరములైనట్టియు ఎక్కువకాల మధికవృద్ధి న్యాయ మనుసరించునట్టియు హస్తకళలు, యంత్రకళలు మొదలగువాటి నాశ్రయించుట. ఈప్రకరణములోకాదు; ఇంకొక సందర్భమున ఈ విషయము గూర్చి ముచ్చటించెదము. (2) ఇంకను సాగుబడికిందకిరాని భూములను సాగుబడికి దెచ్చుట లేక పాశ్చాత్యులవలె ఇతరదేశములకు వలసలుపోయి అన్నట సుఖజీవనోపాయములను గల్పించుకొనుట. ఈదేశమందెన్నియోభూములింక నేవ్యము కాలేదు. బర్మా, ఆస్సాము, మన్యపరగణాలు, మన్యఇండియా, చెన్నరాజధాని—ఈప్రదేశములలో క్రొత్తభూములను కష్టముననున్న కర్షకులను వెనుకదీయనియెడల సాగుజీవనవృద్ధి; లేదా పాశ్చాత్యులవలె విదేశములకు వలసపోవవచ్చును. ఐరోపా ఖండమువారి నేకులు ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూగినీ, అమెరికా మొదలగు ప్రదేశములకు వలస పోయి సుఖముగా జీవించుచున్నారు. కాని బలపరాక్రమకూన్యులైనట్టియు, వికమత్యమంతగా లేనట్టియుమనహిందువులు ఇతరరాజ్యముల నాక్రమించి ఐరోపాదేశములవలెభాగ్యవంతులగుటకుయత్నించుటహాస్యాస్పదము. కొండప్రదేశములను అడవిప్రదేశములను కష్టపడిసాగు చేసి లాభదాయకంబగు పంటలను పండించవచ్చును. (3) వ్యవసాయవిధానముల నభివృద్ధిచేయుట, జపాన్, అమెరికా మొదలగుదేశములలో భూమినిదున్నుట, విత్తనములుచల్లుట, కలుపుదీయుట, కోయుట, పంటలను మార్చుట మొదలైనపనులలో మిగుల అనుహించెడు నూతనవిధానములను ప్రజలవలంబించి భూఫలసాయమ

ధకముగజేయుచున్నారు. సునవ్యవసాయదార్లు పూర్వచారములను కట్టిపెట్టి లాభకరములగు క్రొత్తపద్ధతుల ప్రకారము వేడ, గెత్తము, బోకామిలు, సూపర్ఫాస్ఫేట్లు మొదలగు ఎరువులను వేసినయెడల భూసారము పోతరించి భూమినుండివచ్చెడురాబడి అతిశయించును. వ్యవసాయవృత్తిలోహడ ఇప్పుడు పాశ్చాత్యులు యంత్రసాగనములను ఉపయోగించుచున్నారు. తాతముత్తాతల సాంప్రదాయములను కట్టిపెట్టి నూతన మార్గములను త్రొక్కినచో వ్యవసాయముమాడ లాభకరమైన వృత్తి అగును. భూమి సారవంతముగా నుండుటకు జలాధారము ముఖ్యము. పెట్టెదగువులు, నూతులు, కాలువలు త్రవ్వించినచో పంటలు పండుటకెంతయో అనుహలముగా నుండును. కాలువనీటి సౌకర్యము మన దేశములో సుమారు 48 మిలియన్ల ఎకరముల భూములకే కలదు; ఇంక సుమారు 200 మిలియన్ల ఎకరములభూముల కట్టిసౌకర్యము లేదు; కాని క్రొత్తకాలువలను త్రవ్వించి అట్టిసౌకర్యమును కలుగజేయుట కనకాశము లేని పోలేదు. పయిదులకున్న ఫలవృక్షములను పరుచుగా సంభవించెడు న్యాధులను నివారించుటకు వ్యవసాయ శాస్త్రజ్ఞులచే కనిపెట్టబడిన పద్ధతులననుసరించినచో రాబడి అధికమగుననుట నిస్సంశయము. నదీప్రవాహములు స్థిరంగా పంటభూములను నాడుచేయుకుండి తగినవీరస్వల్లు జరిగించినచో ముఖ్యముగా నీదేశములో పంటలకెంతయో అనుహలముగానుండును. మీద వేర్కొనినట్లు వ్యవసాయశాస్త్ర సమృద్ధిమైన మంచిఎరువును ఉపయోగించినచో ఎకరా 1కి పండెడు ధాన్యాదులరాశి సృష్టి నొందుననుటకు పరిశోధనచేసిన పండితోత్తము లీదిగువ పట్టిలో వివరింపబడిన సంగతులను కనిపెట్టినారు.

ధాన్యాదులవేరు	ఎరువు వివరము	నూటికి ఎంతబాస్తీపంట లభించును?
వరి మొదలగునవి	వేడ, గుత్తము, బోగ్మిలు, పెట్టుప్పు పదార్థములు, కైనిట్	159,219,220,227
ప్రత్తి	సోడాసైక్లేటు, సూపర్ఫాస్ఫేటు, కైనిట్,	200,800
గోధుమలా	సురేకారపువస్త్రపులు, గెత్తము	48,90,120
ఉరలగడ్డలు	సూపర్ఫాస్ఫేటు, సోడాషుసల్ఫేటు	140,150
జొన్నలు	ఆకులఎరువు, సూపర్ఫాస్ఫేటు	140,225

మూడవకాలములో వేయబడిన అంకల అర్థమే వసవగు
వులు ఏమియు వేయనియెడల ఎకరా 1కి పంట 100
మణుగులైతే, రెండవకాలములో చెప్పబడిన ఎరువులను
శాస్త్రోక్తముగా ప్రయోగించినట్లయిన (100 + 159)
(100 + 219), (100 + 220) లేక 259, 319, 320
మణుగల పంటపండునని తెలుసుకొనవలెను. ఒక్కొక్క
పంట విషయముననే వేర్వేరు ఎక్కువలాభము
లుండుటకు కారణము తక్కినవిధానములు భేదింపబడి
యుండుట.

(4) వ్యవసాయకళ నుద్ధరించు మార్గముల నవలం
బించుట. అప్పులవారి పాలబడి కఠినపడ్డేలకు సమర్పించి
వ్యవసాయదాగు చెడిపోకుండ “సహకారపరపతి సంఘ
ములను” (కోఆపరేటివ్ కెడిట్ సొసైటీస్) స్థాపించినచో
సులభమైన వడ్డీలకు అప్పులు దొరకును. వీటి ప్రయోజనమును
గూర్చి ఇంకొకసంవర్షమున వివరించెదము. జర్మనీదేశ
ములో ఇట్టిసంఘములు వ్యవసాయమునకేకాక ఇతర పరి
శ్రమలకుపూడ సహాయపడుచున్నవి. మానదేశములోపూడ

ఇట్టిసంఘములు కొన్నింటివు; ఇంకా అట్టివి అధికముగా
వలెనని విమర్శకుల అభిప్రాయము. నూతనవిధానము
లను వ్యవసాయ శాస్త్రోక్తముగ గరపు పాఠశాలలు ఈదేశ
శుం దధికముగనున్న వ్యవసాయకళ వృద్ధినిొందదని
పలువురి అభిప్రాయము. కోయంబత్తూరు పూనామొద
లగు స్థలములలో అట్టి కళాశాలలున్నవిగాని ఈదేశము
దలికాపులకు నేలను దున్ని జీవించెడువారికి అని అనుమా
నించియుండలేదని కొందరి అభిప్రాయము. గ్రామపాఠ
శాలలోను ఉన్నతవిద్యగరపు కావేజీలలోను వ్యవసాయ
ముపూడ పకనీయశాస్త్రముగ నేర్పడినచో కొంతవరకు
లాభముగా నుండును. ఈకళవిషయమున క్రొత్తక్రొత్త
విధానములను దొరతనమువారే అధికప్రయత్నమును సెలవు
చేసి అవలంబించి ప్రజలకు మార్గదర్శకులైనచో వ్యవ
సాయవిషయమున క్రొత్తసంస్కారములుకలుగుననియు,
ఇప్పుడు సర్కారువా నీవిషయమందు చేయుచున్నపరి
శ్రమ ఇంక నధికముగావలెననియును చాలమంది ప్రజ
లభిప్రాయ పడుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ప్రణయ సౌధము

మామునూరు నాగభూషణరావు గారు

లలితసంతోషమలయానిలంబు లేని
ప్రణయకారాగృహంబులో పట్టవడితి
కాంత నీకంటిరెప్ప లొక్కింత విచ్చి
ప్రేమగంధవాహము నన్ను బీల్చినిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

అమలజలమాధురీశూన్యమగు భవద్వి
యోగపుటెడారుల తపించుచున్నవాడ,
అతివ నీదుకటాక్షవీక్షామృతముల
రాలుచిమ్ముల నను తప్పద్రావనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

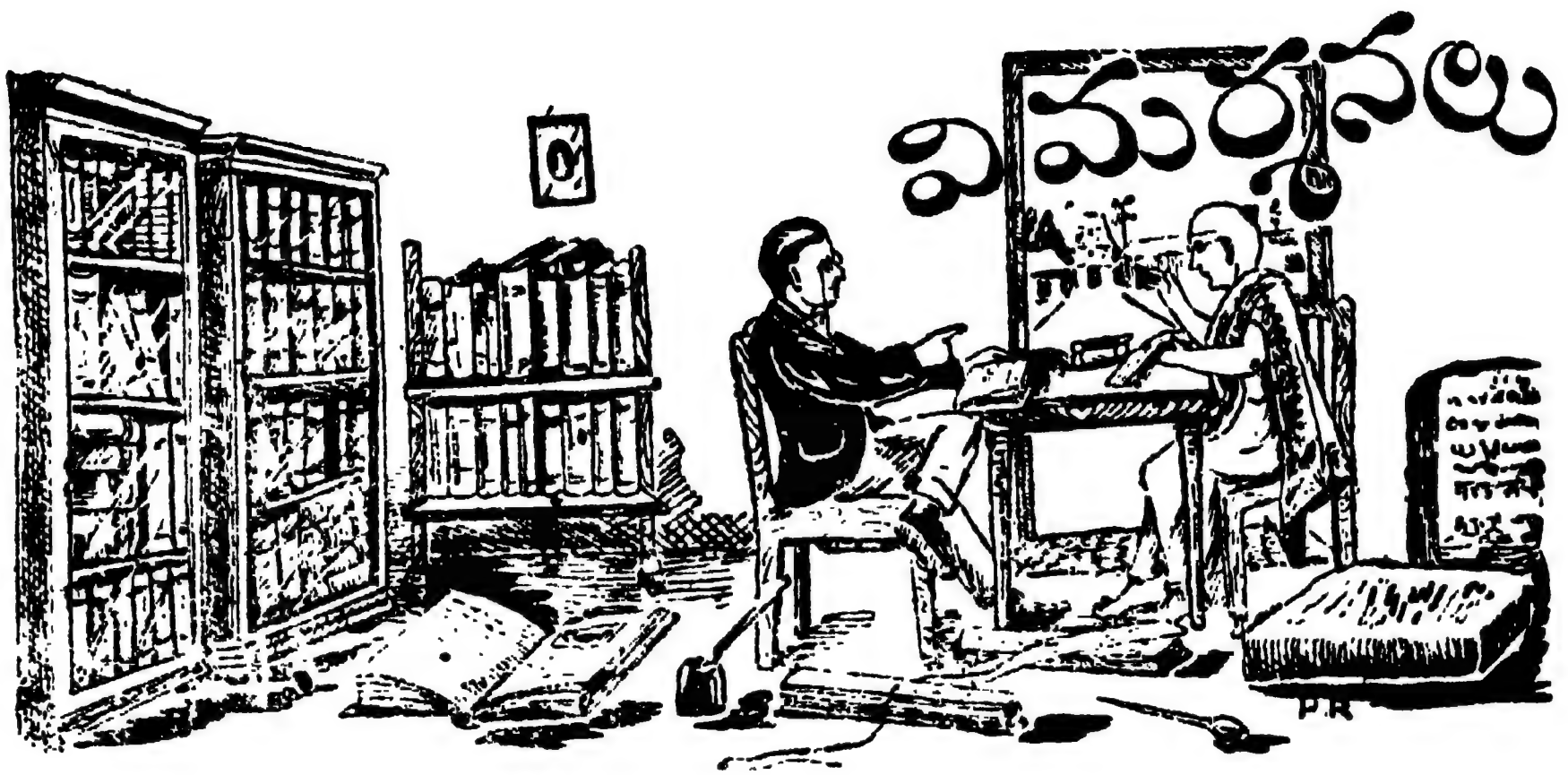
చిరవియోగాబ్ధి ముగ్గుచు దరికి జేర
లేక వెత జెందు నామనోనాక నేడు
కాంత నీచిరునగవు చుక్కాని జేసి
చారుతరప్రేమతీరంబు జేరనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

ఈపు నను గావ వత్తువొ రావొ కాని
నేను నీప్రేమసౌధసోపానసవిధ
భూతలము గాచియుంటి నోపొలతి నీదు
సరసవీక్షాప్రసాదభిక్షం బొసంగి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

శ్రీభద్రాచల రామదాసు చరిత్రము

ప్రకాశకులు: శ్రీయుతులు ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండు కంపెనీనారు, చెన్నపురి.

రామదాసు పవిత్రనానమును, రామదాసు కీర్తనలను, పాఠశాలలలో నుండి; కాక గ్రంథమును గుర్చియిచ్చి మేము తెచ్చి ప్రకటింపము.

ఇందు తెచ్చివేసినది ప్రకాశకులు, పరిష్కర్తలు (బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల దక్షిణారాయణ శాస్త్రిగారు) కావించిన పరిశ్రమ గూర్చియు.

ప్రకృతమున మన పాదనాయకుని చరిత్రాదిక ప్రశంస గలదు. ఇది మిగుల విలువగలది. ఏత్రవయినదియు గండ్ల గోపన్నయను నిజనామముగల రామదాసుని పంచాదికచరిత్రము, ఆధర్వ శిఖామణికిని అక్కన్న మాదన్నలకును గలసంబంధము, వారి చరిత్రము, ఈ రామదాసు చరిత్రకారులకు వరదరామదాసు, సింగరిదాసుల చరిత్రము, ప్రకృత గ్రంథమాయుభయుల కృతులను, రామదాసుగారి కీర్తనలనుగలిపి యుద్ధరించిన విధము, సప్రమాదముగ విరివిగ జర్పించినారు. ఈ రామదాసు చరిత్రయందు గల గేయములు కొన్ని భిన్న భిన్నాంశ సప్రగేయముల ఛందః పరిణామములని చెప్పమొదటిది తోహదానుగూర్చి మాత్రము సోదాహరణముగ జెప్పి విరమించినారు.

“ఈచరిత్రలో దాదాపు ఏబదిరకముల దరువులు మన ప్రాచీన గేయములకు ద్విపదలనుండియు, రగడలనుండియు, చూర్ణికలనుండియును గ్రహింపబడి విచిత్ర సంస్కారముతోఁ గ్రొత్తరూపమునఁ జేలఁగుచు మన

కానంపమునుగూర్చుచున్నవి. ఈవిషయమును మఱొక్కమాటు విస్తారముగాఁ జర్చింపవలయు” అని గ్రంథ విస్తరభీతిని సూచించినారు. సూక్తయు నింగుఁ చెక్కితరశతకముల నుండియు, గేయగ్రంథములనుండియు గేయములు, సప్రములుఁజేర్చబడినవని చెప్పిరి; కాని, అవి యేయే గ్రంథములనుండిఁ జేకొనఁబడెనో చెప్పక మిన్నక విడిచి స్థలాభాషమును శంకించినారు. అపూర్వములును, అత్యావశ్యకములును, నగు నిట్టియంశముల నుజ్జగించుటచే ఆస్తి కాగ్రణులకు ప్రకాశకులు తనకర్మమును బూర్తిగా నిర్వహింపమి సాధకట్టుచున్నది. ఇంతియకాక, ఇట్టి యపూర్వములు విజ్ఞులకు పాఠకుల కాశాభంగమును నైతముఁ గలిగింపబట్టును. ఒక్కచో సూచించినట్లు ప్రకాశకులు మునుందు గర్హింపనున్న సోకర్మములలో నీలోపమును దీర్చుట మొట్టమొదటిది.

ఇందొక్కొక్క కీర్తనయును, పల్లవి, అనుపల్లవి, నడుగులు వేటువేటుగా నుండునట్లు ముద్రించినారు. గ్రంథాంతమునఁ గీర్తనలయు, పద్యములయు నకారాద్య నుక్రమణికలను జేర్పించినారు. ప్రకాశకులు విశ్వసించునట్టివిధముగ ముద్రించుటవలన సంగీతధోరణి చాలినంత లేని వారలకు నైతము పాడుకొనుటకు ననుమలముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

అక్కన్న మాదన్నల చిత్రములు, ఇతి వృత్తము నకు సంబంధించిన ఇతర చిత్రములును ఇందుఁగలవు.

బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు రచించిన అధ్యాత్మ విజ్ఞానపరిపూర్ణమగు సీతికగలదు. సప్రథముగ నుండుటచే నాసీతికవలనఁ బ్రయోజన మంతగా గలుగకపోవునేమో!

తప్పులు కుప్పలుగఁ బనికిమాలిన కాగితములపైఁ
ముద్రితమై జదువరులకుఁజీకాకును గల్గించుచుండిన యీ
రామదాసుచరిత్రము నిట్లు సర్వాంగ సుందరముగ సిద్ధ
ముచేయించియుద్రించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన శ్రీ
వేంకటేశ్వరకంపెనివా రభినందనాస్థులు.

* * *

చెన్నపట్టణములో

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత.వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు,
బి.ఏ., బి. యల్.

అచ్చముగ్గుటలు గూర్చు నున్నది. డిప్యూటీ సెనె
అదిరి పుటలుగల యీనవలనలగు. ౧-౪-౦ మాత్రమే.

ఇటీవల నెన్నియో నవల లాంఛనావ్యయ ప్ర
పంచమున సృష్టింపఁబడుచున్నవి. వానిలో ననేకము
లన్యభాషా పరిచర్యనములు. ఈనవల యట్టిదికాదు. స్వ
తంత్రముగఁ గల్పింపఁబడినది. కథానాయకుఁడు ముఖ్యు
సంస్థాన నివాసుఁడు సోమేశ్వరుఁడు. అతడు చాల్యము
నుండి జరిగిన తనవిచిత్రజీవితమును ముప్పదిప్రకరములఁ
జెప్పినాడు. ఇదియొక కొత్తతీ గనవచ్చును

కథారేశము: సోమేశ్వరుఁడు రాజమహేంద్రవర
ము కళాశాలలో వేదాంతశాస్త్రమున బి.ఏ. పాఠ్యసయి,
సంస్థానమునను, చెంతనున్న తక్షశిల యందును
ఉద్యోగమునకుఁ బ్రయత్నించి విఫలమనోరథుఁ
డయ్యెను. తక్షశిలకుఁ బోయినపు డవట మిత్రుఁడు
విశ్వసుందరుని చెల్లెలు శశిశేఖనుజూచెను. ఆమె లేచ్రా
యమున నున్న సుందరి; వితంతువు; నననాగరకురాలు.
అమె చెన్నపురియందుఁ గళాశాలలో నున్న తాండ్ల
విద్యాభ్యాసము గావింపఁబోయెను. ఆమెయందమును
గాంచి సోమసుందరము ముష్టదైయద్యోగవిషయమునే
కాక తల్లిదండ్రులను, ప్రయత్నిని, ప్రపంచమును మఱి
యూరుఁ జేరెను. అతని మనస్సుమాత్రము శశిశేఖనో
జెన్నపురిఁజేరెను. పిదపనతఁడు శరీరమునుగూడఁ జెన్న
పురిం జేర్చుట కత్తురెత్తెను. “ఇతర శాస్త్రములను జెన్న
పురికి వెళ్లి చదివినఁ గాని తన కుద్యోగము దొరక”దని
యతఁడు. తండ్రికి నేచ్చఁజెప్పి వెంటనే బయలుదేరి చెన్న
పురిఁజేరెను. తరువల్లిక్కణి నల్లతంబిబీథిలో బసచేసెను.
శశిశేఖప్రవేశించిన కళాశాలలోనే. సోమేశ్వరుఁడును.

ప్రవేశించెను. అది మొదలు నవకాశములను గల్గించు
కొని గామెతోఁ బరిచయము గలుగునట్లు పలుతెఱఁ
గులఁ బ్రయత్నించెను. తుద కామె తన్నుఁ బ్రేమించు
నట్లు చేసికొనెను. వారిగుఱు నొండొరులఁజెల్లాడఁ
దలంచిరి. వీరి యిక్కడి సంగతు లుభయుల తల్లిదండ్రు
లకుఁ జెల్లెను. పగవ సాధ్యము, నమాయకురాలునగు
సోమేశ్వరుని భార్యప్రియంచద దీనముగ నీవిషయమును
గూర్చి యుత్తరమునువ్రాసి రసకునోదుఁ యును భర్తకు
జెల్లించెను. ఈయుత్తరము సోమేశ్వరుని హనమున సం
క్షోభి పూర్వకమున గొప్పపూర్వులు గొనించెను. ఆహా!
పతిప్రసాదెట్టి మహిమగలవారలు! వారి కస్మాదేమేది
గలదు! వెంటనే రసకుడ కేటించిన శశిశేఖ కాయుత్తర
మును జూడెను. ఆయుత ఆశ్చర్యచకితయై “సోమే
శ్వరా! మీకు వివాహమయ్యెనా” అను. సాపము
ఆయుతయింపనకు నాని డిప్యూటీ సెనెయియే తల
చుచుండెను. అతడు రన్ను చుండించు తెలుగుడు
కాన నీయుదంతముచే నామెకుఁ దలపైఁ బిడుగ పడినట్లు
య్యెను. ఆమె మనోస్ఫుర్తియు మాతెను. రన్ను గాఢ
ముగఁ ప్రేమించి, అట్లే రస ప్రేమను గాంక్షించి సుశీల
యై, పశనర్థినియై వెలయుచు సంరంభము సంరంభమును
గూర్చు పరికారము నీశి, పగకారము గోరెడు సవివేక
చర్యను డెట్టిసాపవృత్త్యములనైనఁ జేయ నిండునయు
శంకింపఁడన్న నిదానసవ్యమాడ నెనుదీయునా?

ఈ యిరువురు నిట్లు రమింపపుడును సురైజ్జిగి
రమ పూర్వభావములను వీడి యదిమొదలు నేకోదరులవలె
నొండొరులఁ ప్రేమించుచుండిరి. సోమసుందరునకుఁ
ప్రియంచద ప్రయంచదయై ముదమునుగూర్చుచు నాతనిని
సుఖమయ కీర్తితునిజేసెను.

ఈగ్రంథమున శ్రీనివాసరావుగారు సముచితరీతిని
బాత్రపోషము గావించిరి. ఇంచు శశిశేఖ సోమేశ్వ
రుల సారస్వత చర్చలు, స్త్రీ పునర్వివాహాది సాంఘిక
చర్చలు, సంభాషణములు, ఉత్తర ప్రశ్నోత్తరములు,
మొదలయినవి వీరి నవనాగరకతకు, సంఘసంస్కారతాభి
లాషకు నుష్కృష్ట నిదర్శనములు. గ్రంథసామ
మును సార్థక ముఁ జేయుట కై యురము జెన్న

పురిలో నున్న తకశాలాంధ్రవిద్యార్థుల జీవితము చక్కగాఁ జిత్రింపఁబడినది. మఱియు, కాఫీహోటలు, హోటలులు, బీచిషికారులు, సినిమాలు మొదలగు పెక్కువిషయములనుగూర్చి జమత్కారముగఁ జర్చింపఁబడినది. స్వానుభవములేనివారల కీవిధముగవర్ణింప శక్యము గాదనిన సత్యదూరముగాదు. శ్రీరావుగారు చెన్నపట్టణమున నున్న తకశాలలయందు విద్యాభ్యాసము గావించెడు నవనాగరకయువకుల వింతవింతపోకడలను

దెలుపుటకై దీనిని రచించినట్లు చూపట్టుచున్నది. వారి యుద్దేశ్య మట్టిదే యగునేని దాని నిందు సముచితముగ నిర్వహించి రసఁదగును. అంతయేకాక దీనివలనఁ గొంత సాంఘికాభివృద్ధియుఁ గలుగవచ్చును. మొదటినుండి తుదివఱకుఁ గథ సౌందర్యగాఁ గూర్పఁబడినది. శైలియు సరళముగనున్నది. ఇతిరోపయోగములతోపాటు వినోదముగ నుబుసుపుచ్చుకొనుటకై ఆంధ్రుల కీగ్రంథపఠనముపకరింపఁగలదు.

దైండాపాట

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

పల్లవి

ఎగురుచుండె జండా - నిగ నిగలు జగతి నిండా

అను పల్లవి

భారతీయ నవభావపథంబున, భాసిలుచున్న మనోరథంబుపై — నెగురు.

౧. అచ్చపుచీకటు లంతరింపగా, హెచ్చిన వైరములెల్ల ద్రెళ్లిగా
పచ్చని యెర్రని కాంతులతోడ, వియచ్చరపథమున నాట్యము నేయుచు — ఎగురు.

౨. జనని దాస్యమును దలగుతలంపున, ననిమిషనాథుని యమృతపుభాండ్లము
గొనిరా సరిగెడు వైస తేయువో, యననాకసమున రెడరెడలాడుచు — ఎగురు.

౩. పుట్టితి గాంధిమహాత్ముహృదయమున, కట్టితి తురకల హిందువులను, చే
పట్టితిరాటము ధర్మచక్రమని, మిట్టిపడుచు మిరుమిట్లు గొలుపుచును — ఎగురు.

౪. హైందవ క్రీస్తుమహమ్మదీయజన, బృందంబులు దనక్రింద మహాత్మా
గాంధికి 'జే'యను సంరావము విన్నందజేయు కోలాహలంబుతో — ఎగురు.

౫. నాగపురములో తనుగట్టిన నవ, నాగరికుల కట్టెల్ల ద్రెంచుకొని
సాగరములపై నగములపై నూ, రేగుచు ధర్మోజయయని చాటుచు — ఎగురు.

౬. మాటవలదు పోరాటమువల దా, రాటమువల దీరాటముచేతనె
మేటిజయము నెకొనెదనునేనని, చాటుచు తనపటు భాటిమాపుచును — ఎగురు.

౭. తెల్లజాతులను నల్లజాతులను, ఎల్లజాతులను నేకమునెఱుచు
ముల్లోకంబుల నొకచోజేరిచి, చల్లనిరాజ్యము స్థాపించెదనని — ఎగురు.

సాధిప్రాయవిశేషములు

ప్రచుచ వ్యవహారము లధ్యాన్నముగ నున్నవి. మాటలయందు శాంతి, చేతలయందు కలహము ప్రసంహస్థితిగను బరిణమించుచున్నది. బాల్కవినుగారి ధర్మోపదేశములు, సర్ ఆప్టిను ఛేంద్రినుగారి స్వస్తివాచకములు మంచిమాటలుగ నున్నవి. మాటల కనురూపమైన కార్యము కొంచెమైనను కార్యములందు గనుపడదు. లొకర్ని యొకరికికను సఫలము చేయుటకైనను ప్రబలరాజ్యములు పూనుకొనకున్నవి. ఆంగ్లసైన్యములు కొలొనుప్రాంతమును విస్మరించినవి. ఫ్రాన్సును బట్టిన జర్మను బ్రహ్మరాక్షసి భయము మాత్రము విడువలేదు. జర్మనుబంధనమున కేర్పడిన నిర్బంధములను శిథిలము చేయుటకు ఫ్రాన్సు అంగీకరించుటలేదు. జర్మను ప్రభుత్వము నానారాజ్యసమితియందు చేర్చుకొనుటకు విన్నపమును జేసినది. జర్మనుదేశము నానారాజ్యసమితియందు జేరుట ఫ్రాన్సునకు సంతాపకరముగ నున్నది. జర్మను లభోగతి పాలైనను ఫ్రాన్సునకు మనశ్శాంతి గలుగలేదు. ద్వీపపూరితమైన చిత్తమునకు శాంతిగలుగుట యసంభవము. ఫ్రాన్సును విజయోన్మాద మోవహించినది. జర్మనును పీల్చి పిప్పిచేయుటకు ఫ్రాన్సు నిశ్చయించినది. జర్మనురాజ్యము నన్నివైపులను పాశబంధములచే బంధించినది. జర్మను దేశమధ్యముననుప్పొదయ కేక మైదుర్భరమైనదూఃఖవేదనను గలుగజేయు

చున్నది. జర్మను దేశాక్రమణముచేసిన సర్దేశ సైన్యములు ధర్మరాశినమును జేయుచున్నవి. జర్మనులమానాభిమానములు మంటగలిసినవి. జర్మనులు క్రోధావేశపరాయణులైనను నిస్సహాయులైనరాజితజాతుల కలంఘనీయమగుదూఃఖవేదనననుభవించుచున్నారు. జర్మనులు స్వయం కృతాపరాధమునకు తగినశిక్షలము సనుభవించుచున్నవిధముననుఫ్రాన్సును, కాలాంతరమునను స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము సనుభవించుట సహజము. బలాంధకారము విరోకమును పాడుచేయుగలవిధమును ఫ్రాన్సు ఉదంతము విశదము చేయుచున్నది.

ఆల్పెసులోరేనులు గలుగజేసిన సంగ్రామ దావానలమునకు నూరురెట్ల సంగ్రామదావానలమును పర్తిమాన పరిస్థితులు సిద్ధము చేయుచున్నవి. ఫ్రాన్సుదేశ మపారమైన సైన్యమును గూర్చి యున్మాదప్రస్థానమునకు బూనినది. సిరియా మొరాకో ప్రస్థానము లింకను సాగుచున్నవి. మంత్రాంగములు, రహస్యలోచనలు, గూఢవ్యవహారములు, యథాస్థకారము సడచుచున్నవి. సంగ్రామబీజములకు సంగ్రామ ఫలముసహజముగను గలుగ నున్నది. పరాసు లదురాగ్రహము, జర్మనుల దురహంకారము, మహాప్రళయరూపమును దాల్చుటకు నిమిత్తకారణము లేమూలము నేవేళను బూట్టినను పుట్టువచ్చును. పూర్వమువలెనే వైరబీజములు రాజ్యముల నడుమను పేరుగుచున్నవి.

పూర్వమును, తుర్కీగ్రీసులు, సర్వీయా బల్గేరియాలు, జగోస్లావియా పోలాండులు, ఫ్రాన్సు ఇంగ్లాండులు, తుర్కీపరిష్యాలు, గ్రేటు బ్రిటను, ఫ్రాన్సు మొదలగు రాజ్యములకు నడుమనువైరబీజములువర్ధిలుచున్నవి. ఇటలీమహా సామ్రాజ్యప్రస్థానమున కుపక్రమించినది. ముస్సోలినీగారు విజాస్వాతంత్ర్యమును ప్రితి ఘోషించుచు విరంకుశత్యమును జేయుచున్నాడు. స్వాతంత్ర్యరామస్మరిణమును తనెడి జాతులను నిక్కరించుచున్నాడు. జర్మనులకు ఇటలీదేశములకు వాక్కుహములు పెరుగుచున్నవి. గ్రేటు బ్రిటను సామ్రాజ్యప్రస్థానమున ఖండాముగను జేయుచున్నది. ఇండియా, ఈజిప్టు, ఇరాకు, అఫ్ఘానిస్తాన్ మొదలగు ప్రాంతములను సామ్రాజ్య పరిభ్రమణ మశాంతిని పెంపొందించుచున్నది.

అమెరికా ఆఫ్రికా రాజ్యములందు శ్వేతజాతులకును శ్వేతేతరజాతులకును వైరము ప్రబలుచున్నది. శ్వేతజాతుల దురహంకారము శ్వేతజాతులందును శ్వేతేతర జాతులందును ప్రబలద్వేషమును ప్రజ్వరిల్లజేయుచున్నది. విస్సినమహాశయుని ధర్మసూత్రములు, వగ్నేలు సంధినియమములు, నానారాజ్య సమితి నిర్ణయములు సామ్రాజ్యాభిమానమున కెగరగొట్టకొనిపోయి ధర్మాభిమాన మంతర్ధాన మగుచున్నది. ఈ మహావిలయాపస్థయందు పూర్వము దుద్భవించిన సాంఘికవిప్లవము జర్మనీదేశమునకును చీనామొదలగు దేశములకును వ్యాపించు నపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రప్తముగానున్న మహా

పద్రవము దురవగాహము. భారతదేశస్థితి ప్రపంచస్థితి కనుకూలముగను దుర్భరముగను నున్నది. నిరంకుశత్వము వ్యయభారము నిస్సహాయత్వము విభేదములు సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. మతము, ధనము, బలము, ధర్మము, సాహిత్యము చైతన్యము శిథిలము లగుచున్నవి. సర్వావ్యతమైన రావలంబనస్థితి యందు కర్తవ్యము దురవగాహముగనున్నది.

* * * *

భారతప్రభుత్వ విధానము

భారతప్రభుత్వవిధానమునందు సంస్కరణము గలుగకపోయినను ప్రభుత్వహృదయము సంపదనను మాన్పు గలుగలేదు. శ్రీ రీడింగు ప్రభు సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులకు జెప్పిన గుణసాతమున రాజ్యసభాసభ్యులకును జెప్పి నిరంకుశాహంకారమును సువ్యక్తముచేసెను. రాజ్యసభాసభ్యుల తోడ్పాటున కభివృద్ధిచుచు క్రొత్త సభాసభ్యులకు ప్రభుత్వా రాధనధర్మము నుపదేశించి నిరంకుశలక్ష్యమును విశదముచేసెను. ఇప్పుడు కీ యుపదేశ విధాన మనవసరమని రీడింగు ప్రభువునకు దెలిసియున్నను పునరుక్తిదోష మీసందర్భమునందు ప్రభుత్వమునకు లాభదాయకముగాని నష్టదాయకము గాదుగదా? ఇష్టసభయం దెందరో మహానుభావులు గవర్నరుజనరలుయొక్క యాజ్ఞను శిరసావహించుటకు సిద్ధముగ నుండురుగదా? ఆజ్ఞోజ్ఞులకుం మహానుభావుల కీ యధికారోపదేశములే వేదహాక్యములు. రాజప్రతినిధి యుపదేశవాక్యములకు దలల నూగించుచు తోకల నాడించెడివారలకు ప్రభుత్వ

సత్కారము సిద్ధముగదా? సామాన్యదృష్టిని ఉద్యోగములును, బిరుదుములును, పదవులును నాకర్షించిన విధమునను నిష్కామమైన దేశభక్తి కూకర్షించజాలదు. నిష్కామమైన దేశభక్తి గాంధీమహాత్మునివంటి మహాత్ములకు సాధ్యము. సేవాశలము త్యాగమునగుటవలె లాభమునందు సాధ్యముగాదు. ప్రజలు ప్రతి నిధులు త్యాగదీక్షను బూనినగాని దేశవిమోచనమునకు సాధనము గనుపడదు.

దేశభక్తిపరాయణులు వాచానుకంఠులు శిష్టసభయందు ప్రభుభక్తిపరాయణులగునపుడు శిష్టసభాప్రభావము స్వల్పము తమగుచున్నది. శిష్టసభయందు స్వరాజ్యవాదులవాదము లరణ్యరోదనములుగ నున్నవి. రాయలుకమిషను నిరూపకము విషయమై సేత్నాగారితీర్థానయదంతము శిష్టసభాసభావమును విశదము చేయుచున్నది. రాయలు కమిషనువలనను దేశమునకు ప్రయోజనము గలుగదని తెలిసి యున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభ రాజ్యాంగసంస్కరణములను విమర్శించుటకు రాండుటేనిలు సమావేశ మవసరమని నిర్ణయించినది. శిష్టసభ రాయలు కమిషనుతో సంతృప్తిని పొందగోరినది. సర్వమూడిమనుగారి ప్రసంగము ప్రభుత్వ హృదయమును విశదముచేసినది. దేశహితపరాయణులు పాదాక్రాంతులై సంపూర్ణసహకారమును బ్రకటింపనంతవరకును ప్రభుత్వ హృదయము మారుట కవకాశములు లేవని మూడిమనుగారు విస్పష్టము చేసిరి.

కాన్పూరుకాంగ్రెసు తీర్మానము నిస్సారమైనను ప్రభుత్వాధికారమునకు సాకుగనేర్పడినది. అసహాయోద్యమమును కాంగ్రెసునంతట పుచ్చినది. కాంగ్రెసుకు తమను సభ్యులకు శాసనసభాప్రవేశమునంగీకరించినది. స్వరాజ్యపక్షప్రతినిధులు సంఘములందు సభ్యత్వమునంగీకరించి పనిచేయుచున్నారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ ప్రభుత్వాభిప్రాయముల కనుకూలముగనుబ్రవర్తించుచున్నది. అన్యాయమైనన్యాయమును తిరస్కారశాసనము నొనర్చించినది. అమరనాథపత్తుగారు బెంగాలు నిర్బంధ శాసనములను సహపరిచితులకు సేసిన ప్రతిపాదన మూడిపోయినది. ప్రభుత్వము కోరిన మొత్తములు చాలవలె కట్టికరిప బడినవి. శాసనసభ నిరాకరించిన మొత్తములను రాజప్రతినిధిపునఃపిఠారణ చేసెను. ప్రభుత్వ వ్యవహారములు సభ్యుల తోడ్పడుతుోను తోడ్పడులేకను యథాప్రకారముగను సాగుచున్నవి. ఇంకను సేవకు పాదాక్రాంతులు గావలయునో తెలియకున్నది. కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమునందుగల “అసహాయయోగసిద్ధాంతము” ను కాంగ్రెసురంగమునుండి తొలగించినగాని ప్రభుత్వమునకు బెంగ తీరదు. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు శాసనతిరస్కారము శరణ్యమని కాంగ్రెసునందన్ని పక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. శాసనోల్లంఘనసిద్ధాంతమును సయితముపరిహృతము గానంతవరకును భారతీయులయఁదాధమును ప్రభుత్వము మన్నింప జాలదు. ఈ యుద్దేశమును సఫలముచేయుటకు సమయోచిత సహకారపక్షము స్వరాజ్యపక్షమునుండి బయలు దేరి

నది. లిబరలు జస్టిసులు మును సమయోచిత సహకారమును చేసి యనుభవించిన భాగ్యము తెలిసియున్నది. ఇట్టి భాగ్యమే ముందును సహకారమునకు గలుగగలదు. ముక్తమొందవులు గొప్పయువ్వోగములు భయములు భించినను నిరంతర ప్రభుత్వము మాత్రము నిర్విఘ్నము గనుసాగి వివిధమును సామ్రాజ్య శాసన సభల వ్యవహారములు లిరిగి విశదము చేసినవి.

రైల్వే వ్యయములను స్వరాజ్యము విరాకరించినపుడు సర్ భారత్ సుభాష్ చంద్ర బోస్ పరికమే ప్రభుత్వ విధానమున కంతయును నన్వయించుచున్నది. శాసనసభ విరాకరించిన విషయముల నన్నిటిని సమర్థించుటకు ప్రభుత్వమున కధికారముగలదని ఇన్ని సుగాలు ఒకరించిరి. ఆ బెదరిపులు రంగాచార్యులు శిన స్వామయ్యగార్ల హృదయములను కరగించజాలకపోయినను అన్నా గారు ప్రతిఘటించి వారి యాత్మగౌరవమును విశదము చేసిరి. సభ్యులు ప్రతిఘటించినను రాజ్యాంగ రథము నిరభ్యంతరముగను నడుచుచున్నది. ప్రభుత్వ విధానమును నియమించుటకు సామ్రాజ్య శాసనసభకును రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును శక్తి లేదని తెలిసియును నాయకులు మామూలు మార్గము ననే నడుచుచున్నారు. దేశావృత మాంద్యమును శాసనసభా వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. బడ్జెటు ప్రవేశానంతరము స్వరాజ్య పక్ష సభ్యులు శాసనసభను విడిచిపోయినను రాజ్యాంగ రథము నడుచుట కభ్యంతరములు గలుగజాలవు.

ఈనెల ఆరవ తేదిని డిల్లీ సంగరము నందు గూడనున్న అఖిల భారత జాతీయోపసంఘము కాంగ్రెసు రాజ్యాంగ ప్రస్థానమును నిర్ణయించుచున్నది. ఈ సమావేశము కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమును పునః ప్రతిపాదనమును చేయగలదు. ఆ ప్రతిపాదనమునందమున కొత్త మేర్పాటులు చేయుట కవకాశములు గనుపడవు. సామ్రాజ్య శాసన సభా సభ్యులు వారి స్థలములను విసర్జించి ఎన్నిక సంరంభము మారంభించుట సహజము. ఎన్నికల ఫలి మెట్లున్నను స్వరాజ్య సందర్శనము మాత్రము స్వస్థ సందర్శనముగ నుండగలదు.

* * * *

నౌకాదళ నిర్మాణము

రాజ్యసభ యందు రీడింగు ప్రభువు ప్రకటించిన పరములందు భారత నౌకాదళ నిర్మాణము సంభ్రమమును గలుగజేసినది. ప్రపంచ రాజ్యములందు నామరూపములు లేని భారత వర్షమునకు నౌకాదళ భవనము శాంకురములను గలుగజేయుట సహజము. సత్త్వము లేని బీజములకు రించుట యసంభవము. సైనిక దళమునందు ప్రతిష్ఠితి లేని భారతీయులకు నౌకాదళమునందు ప్రతిష్ఠితి గలుగుట యసంభవము. నౌకానిర్మాణ శ్రయములు లేని దేశమునందు నౌకాదళ నిర్మాణ మసంభవము. యుద్ధ సాధనములను నియమించుటకు యత్నములు జరుగుచున్న సమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు సంగ్రామ సాధనములను విస్తరింపజేయుటకు బూనుకొనుట యసంగతముగ నుండగలదు. సింగపూరు నౌకాశ్రయ నిర్మా

ణము, భారతనానాధళనిర్మాణము, బ్రిటీష్ సంగ్రామతంత్ర ఫలిముగ నుండ గలదు. ఆకాశయానములనిర్మాణానంతరము యుద్ధనాకల ప్రయోజనము తగ్గినది. భారత ప్రభుత్వము నాకాధళమునకుబదులు వాయు దళనిర్మాణమునకు బూనుకొంటయైనను కొంత ప్రయోజనకరము. ప్రయోజనము లేనివనుల నుపక్రమించుటయును ప్రయోజనముగలవనుల నుపసంహరించుటయును భారత ప్రభుత్వము నకుఁ దిపాటిగనున్నది. సైన్యవ్యయభారము క్రిందను క్రుంగుచున్న దేశముమీదను నాకాధళ వ్యయభారమునుసయితము మోపుట శాంతి కిని సౌఖ్యమునకును సాధనముగాదు. భారతీయుల పారతంత్ర్యము దారిద్ర్యము నాకాధళనిర్మాణమును నిరర్థకము చేయుచున్నవి.

* * * *

ఆర్థికస్థితి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును నితరశాసనసభలయందును నాదాయవ్యయముల యంచనాలను ఆర్థికమంత్రులు వ్యక్తము చేసిరి. ఆర్థికవ్యవస్థలందు గణనీయమైన విషయము గనుపడదు. పన్నులను హెచ్చించుటకుగాని తగ్గించుటకుగాని క్రొత్త ఏర్పాటులులేవు. మాలు సుంకమును తీసివేయుట గణనీయాంశము. చిరకాలమునుండియును దూదిపరిశ్రమకు ప్రతిబంధకముగనున్న సుంకమును తీసివేయుటవలనను దూదియంత్రములకు కొంత ప్రయోజనము గలుగగలదు. సైన్యవ్యయము నందుజూపిన తగ్గుదల యతిస్వల్పము. సైన్యవ్యయము 50 కోట్లకు నియమించవలయునని

నిర్ణయమైనను వ్యయముతగ్గుట లేదు. శేషాదాయమునందు సగముభాగము సైన్యపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నపుడు దేశక్షేమము దుస్తరము. రాగలసంవత్సరముందు 55 కోట్లు సైన్యవ్యయము గతసంవత్సరము కంటెను రాగలసంవత్సరమునందు 50 లక్ష లధికముగా నున్నది. గతసంవత్సరమునందు రైలుశాఖవలన ను ప్రభుత్వాదాయమువృద్ధిని బొందినది. రైలు శాఖయందు నూతనకార్యములకు వ్యయమధికముగను జేయబడుచున్నది. రైలుసామానులకధికముగ వ్యయముచేయుటవలన సొమ్ము బ్రిటీషుద్వీపములకు జేరగలదు. గతసంవత్సరమునందంచనాకంటెను 1, 06, 00, 000 నిలువ ఏర్పడినది. రాగలసంవత్సరమునందాదాయము రూ. 133,43,00,000లు, వ్యయము రూ. 130,38,00,000లు నిలువ రూ. 3,05,00,000లు. గారడీవాని హస్తలాభమువలనలెను బ్లాకెటుగా రాధికపత్రమును జూపగలిగిరి. రాగలసంవత్సరము మూడుకోట్లు నిలువ యేర్పడునపుడు దానిని సద్వినియోగము చేయుట యవసరము. చెన్నరాష్ట్రపుకప్పమును పూర్తిగను దీసివేసినగాని రాష్ట్రమునకు విమోచన సాధనములేదు. రాజ్యాంగసంస్కరణములకును ఆర్థికసమస్యలకును సంబంధమును గల్పింపజనదని బ్లాకెటుగారు కోరుట విచిత్రము. భారతీయులు కోరునది నిర్ణయాధికారముగాని లెక్కలుగాదు. సొమ్మునిలువయున్నను నిర్ణయాధికారము నిరంకుశప్రభుత్వమునందు న్నంతవరకును దేశక్షేమమునకు సాధనముగనుపడదు.

చెన్నరాష్ట్రదాయక వ్యయములును దేశావృతమైన దుర్దశను విశదముచేయుచున్నవి. గతసంవత్సరాదాయము రూ. 16,41,96,000, వ్యయము రూ. 16,35,77,000 లు. గతసంవత్సరపునిలువ 61,91,000. రాగలసంవత్సరమునం దాదాయమురూ. 16,34,20,000 వ్యయము 17,10,66,000, లోటు 76,46,000. రాగల సంవత్సరమునందు క్రొత్తదేవులకు వ్యయము రూ. 62,50,000లు. ఇందువిద్యాభివృద్ధికి రూ. 15,59,000 వినియోగపడుటచే. గతసంవత్సరమునందు నరికదానమును రాబడితగ్గినది. స్టాంపుల ఆదాయము 5% లోటు పెరిగినది. జలాశయములకుదక్షిణ దేశమునందు ద్రవ్యము వ్యయపడుచున్నటులు యత్తరప్రాంతములకు వ్యయపడుటలేదు. మొయిగుగా రాధికస్థితి చక్కగలేదని యంగీకరించిరి. చెన్నరాష్ట్రము సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు సమర్పించవలసిన కప్పము తగ్గనంతవరకును నాధికవిషయములందు చెన్నరాష్ట్రమునకు మాత్రసాధనము గనుపడదు. పరావలంబనము గలుగజేయుచున్న యనర్థపరంపరలను సామ్రాజ్యప్రభుత్వాధికస్థితియును రాష్ట్రప్రభుత్వమునూ యాధికస్థితియును విశదము చేయుచున్నవి. నిరంకుశప్రభుత్వము ప్రాతపద్ధతులనే యవలంబించునని యధికారుల ప్రసంగములు విశదముచేసినవి. బడ్జెటునంతయును నిరాకరించి

స్థానములను ఖాళీచేయుటకు స్వరాజ్యక్షేపము సంకల్పించినది. స్వతంత్రక్షేప సహాయములేక యిదిసాధ్యముగాదు. స్వరాజ్యక్షేపము స్థానములను వెంటనే ఖాళీచేయుటవలనను ఎన్ని కలయందు కొంతలాభము స్వరాజ్యక్షేపము నకుగలిగినను రాజ్యాంగరంగమునంధభేదము విశేషము గలుగజూచును. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు, బ్రహ్మణ్యకమ్మ, కాపు, వెలమ కులభేదములు, స్థానిక ప్రయోజనములు, రాజకీయక్షేపభేదములు రాజ్యాంగరంగమును బీభత్సముచేయుచున్నవి. ప్రజలు స్వకులలాభమును స్వక్షేపలాభమును పరిత్యజించి దేశప్రయోజనములు నారాధించుటకు గానిమహాత్ముని నిర్మాణవిధానము సాధనముగాని శాసనసభలు సాధనభూమియు గాజూపు. శాసనసభలు యనుభవము సామోహమును పోగొట్టినగాని నాయకుల శక్తివృద్ధి మారజూచును. స్వరాజ్యక్షేపమునకు శాసనసభలయనుభవము గలుగుటకుగాను ప్రజలు రాగలయెన్నికలయందు స్వరాజ్యక్షేపభ్యర్థకు సమ్మతుల నిచ్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను గాపాడుటకు బాటుపడుటగర్హము. దేశము సరిగ్గ స్థితియందున్న సమయమునందు ప్రజలు కాంగ్రెసుప్రతిపక్షముగాపాడుటకు యూహచ్ఛక్తిని వినియోగించెదరని నమ్ముచున్నాము.

ప్రకటన

ఆంధ్రపత్రిక - భారతి

నిజాంరాష్ట్రమునందలి ఆంధ్రజిల్లాలలో నుండువారికి వీ. పీ. లు పంపుట సొమ్ము వసూలుచేయుట మొదలగు సౌకర్యములు లేనందున దక్షిణహైదరాబాదు, 566 రెసిడెన్సిబజారులోనుండు నామపల్లి గౌరీ శంకరవర్మ అండ్ కో., ఆంధ్ర బుక్ డిపోవారిని మా ఏజంట్లుగా నేర్పరచినాము. అంగ్రేజిపోస్టుసౌకర్యములు లేనివారు మా ఏజంట్లకు వ్రాసి పత్రికలు వగైరాలు తెప్పించుకొనవచ్చును.

చందాలవివరము

ఆంధ్రదినపత్రిక సంవత్సరచందా (ఉస్మానియా)	28-0-0	కల్దారు	24-0-0
,, ఆరుమాసములకు ,,	14-4-0	,,	12-0-0
,, మూడుమాసములకు ,,	7-7-0	,,	6-4-0
,, మాసమునకు ,,	2-9-0	,,	2-2-0
ఆంధ్రవారపత్రిక సంవత్సరచందా ఉస్మానియా	4-12-0	,,	4-0-0
సంవత్సరాది సంచికలు } క్రొత్తవి ,,	1-4-0	,,	1-0-0
చందాదార్లకు			
చందాదార్లుకానివారికి ,, ,,	2-6-0	,,	2-0-0

భారతి (సచిత్రమాసపత్రిక)

రంగుల చిత్రపటములు, విద్వాంసులచే వ్రాయబడిన గద్య, పద్య, చారిత్రక, పరిశోధక, గాన, చిత్రకళ, మొదలగు వ్యాసములు కథలు కలిగి అతిసుందరమై ప్రకటింపబడుచున్నది.

సంవత్సరచందా ఉస్మానియా	7-2-0	కల్దారు	6-0-0
అర్ధసంవత్సరచందా ,,	3-9-0	,,	3-0-0
విడిపత్రిక ,,	0-12-0	,,	0-10-0

వీ. పీ. చార్జిలు వగైరాలు ప్రత్యేకము. (నిజాంరాష్ట్రప్రతినిధి)

నామపల్లి గౌరీశంకరవర్మ అండ్ కో.,

566, రెసిడెన్సిబజారు, హైదరాబాదు, దక్కన్.

ఖు రా ను ష రీ ఫ్

గ్రంథకర్త: చిలుకూరి నారాయణరావు, యమ్. ఏ. యల్. టి.

ఇది మహమ్మదీయ మతగ్రంథము. హైందవమతమునకును మహమ్మదీయమతమునకును ముఖ్యవిషయములలో తారతమ్యాలు లేవని యీ గ్రంథమునలన తెలిసికొనవచ్చును. ప్రకృత పరిస్థితులలో దీనిని అందఁగు చదువుట యుక్తము. 800 పుటలు కలది నల రూ. 3-0-0. చక్కని బైండు 4-0-0.

ప్రాచీన హైందవ ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

గ్రంథకర్త: దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము, యమ్. ఏ. యల్. టి.

గ్రంథకర్త అనేకగ్రంథములను పరిశోధించి వేదయుగమునుండి 10 వ శతాబ్దమువరకును ప్రజలు రాజ్యవిషయముం దంతవరకు పాల్గొనియుండిన తేలిపియున్నాడు. నల రూ. 0-12-0.

రెండు గ్రంథములును విద్యార్థులకును పుస్తకభాండాగారములకును సరసమైన భరలకు యివ్వబడును.

Apply to:— { or or వ్ర సంచమత గ్రంథమాలా కార్యస్థానము
C. S IAYA RAO. Innespet, Rajahmandry.
PINAKINI PRESS. Anantapur.

చక్కని నాటకములు

మ ం దా ర మాల

నీతిబోధకమైన నాటకము. “విప్రసంభల్లాక భక్షణం” అను శ్లోకమును నాటకోచితముగ వ్రాయబడినది. నల 0-10-0

అ ను రూ ష

వేశ్యను సమ్మి పతిక్రంత యగు భార్యను నడలగొట్టి కష్టములబడిన నాటకము. నల 0-10-0

పాండవకాల నిర్ణయము

విమర్శనగ్రంథము 0-12-0

పుష్పబాణ విలాసము-ఆంధ్రపద్య తాత్పర్య సహితము 0-8-0

మానేజరు :—

శ్రీ వైఖానస,

మాదరపాకంపొట్టు, ఈగానారిపాలెము, చెంగల్పట్టుజిల్లా.

యూక్ లిప్ స్ట ఆరుల్

స్వచ్ఛమైన నీలగిరితైలము

ఇన్ ఫుయంజా, ప్లేగు, కలరా, వీటికి పరమావధము

వైద్యమునందు ప్రసిద్ధిచెందిన ఒకవైద్యునివల్ల చెప్పబడిన ఈతైలము వాంతిభేది, ప్లేగువ్యాధి, లేలు మొదలైన విషజంతువుల కాటులు, కత్తి మొదలైనవాటి గాయములు, నరములమళుకు, నిప్పు మొదలైనవాటివల్ల కలిగెడు అనేకవిధములైన వ్రణములు, ఇంఫుయంజా, మలేరియా, అనేకవిషజ్వరములు, దగ్గు, ఉబ్బసము, వాయువువల్ల కలిగెడిపోట్లు, నొప్పులు, పలునొప్పి, తలనొప్పి, ఒంటితలనొప్పి, కండ్లమంట, శీతభేది, ఉష్ణ భేది మొదలైన వాటికి అనుభవసిద్ధావధము. 1 బౌ. బుడ్డి 1-8 రు. 0-4-0
వి. పి. చార్జి రు. 0-4-0 1 బౌ. బుడ్డి 12-8 రు. 2-8-0
వి. పి. చార్జి రు. 0-12-0 1 బౌ. బుడ్డుగ్రోసు 1-8 28-0-0

టి. సి. నాగలింగప్ప అండు కంపెనీ,

2/4, శింగిల్లకవీధి, పోస్టుబాక్సు నెం. 516, పి. టి. మద్రాసు

మతగ్రంథములు

తైత్తిరీయస్తోత్రబ్రాహ్మణ

నిత్యకర్తాష్టకము.

విద్యారణ్యభాష్యము ననుసరించి
చివ్రాయబడిన ఆంధ్ర టీకా
తాత్పర్యములు, ధ్యానశ్లోకా
నుసారం రంగులతో వ్రాయ
బడిన గాయత్రిపటమున్నూ
గలదు.

దీనియందు స్నాన, సంధ్యావందన, జప,
హోమ, బ్రహ్మయజ్ఞ, దేవతార్చన,
వైశ్వదేవ, అతిథిపూజలు, ౮ స్థి వీనికి
సంబంధించిన భస్మధారణ, వస్త్రధారణ,
సూర్యోష్ఠానాది రం విషయములున్నూ
గలవు.

సాదాబైండు ౨-౮-౦ కలికోబైండు 3-౦-౦

త్రికాల సంధ్యావందనము

డిల్లీ ౦-౬-౦ డబ్బు ౪-౦-౦

మానేజరు:—

స్వధర్మప్రకాశిని,

కీల్ పాకు, మదరాసు.

ది తిరుప్పురు కంబోడియా కాటన్ ప్లాంటింగు
అండు ఖద్దరు మాన్యుఫాక్చరింగుకంపెనీ.
లిమిటెడ్.

ఆఫీసు:—కోయంబత్తూరు—(దక్షిణయిండియా)

అనుమతి బొందిన మూలధనము రూ 3,50,000

చెల్లింపబడిన మూలధనము రూ 1,55,550

కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు గొప్పవారును,
మంచి పలుకుబడిగలవారును గలరు. మొదటి సంవత్సరము
నకు 100 కి 25 చొప్పున లాభముండునని అంచడవేయ
బడినది. మావద్ద అసలుఖద్దరు వస్త్రములు అమితముగా
నిల్వలో యున్నవి. ప్రతిపట్టామునందును ధారాశ మైన
కమీషను లేక జీతముపైన పనిజేయుటకు ఏజంట్లు కావ
లెను. ధరావతు రూ 250 చెల్లించిన చాలును. ఈ దిగువ
విలాసమునకు వ్రాయుడు. తిరివిలాసము:—“ఖద్దర్”

The Hony Secretary
Tiruppur Combodia Cotton Planting Khaddar
Manufacturing, Co. Ltd.,
Coimbatore S India.

ఒకటేమాత్రం! ఒకగంటకే గుణము!!

ఆయుర్వేదశాస్త్రీ, అష్టావధాని,
కందుకూరి వేంకటసుబ్బరావు,
యం. డి. యె. గారి

కామామృతము.

ఈ యామగము శుక్రధాతు బలమునకే నిర్మింప
బడినది. రాత్రిపూట నొకమాత్రదీసికొనిన ఎంత బల
హీనమైన శుక్లమైనను వెంటనే సంసారసుఖము నీయ
గలదు. 5 దినములు పుచ్చుకొనిన మూత్రములో గలిసి
గాని మూత్రమునకు ముందు వెనుకలగాని నిద్రలోగాని
పోయెడి శుక్లనవ్వు దృఢముగా నివారణ యగును.
మగ్య నపుంసకులు, నరముల బలము తగ్గినవారు ఈ
మాత్రలచే పైకి పూతగా గూడ నుపయోగించిన
మిక్కిలి శక్తినింతులు కాగలరు. అనేకులకు వాడి
దృష్టాంతముచూచిన యామగము, మియు తరములు
రహస్యముగానుంపబడును. 20 మాత్రలసీసా రూ 2-0-0.
అమృతాశ్రమము, నెం. 2, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

పువ్వులదొలిక—

బోధల కేలిక—

పున్నె పుండూలిక—

పురాణ గ్రంథమాలిక, పితాపురము

ఇహపరసాధకములగు పురాణములు మొదలగునవి ఆంధ్ర వచనశైలిని డిమ్మినైజున 250 పుటలకు మించని సంపుటములుగ రెండు నెలల కొకటివంతున సంపుటము 1-కి పోస్టేజీ మేమే భరించి చందాదారులకు 1-0-0 కు మాత్రమే పంపుచుందుము. ప్రవేశరుసుము రు 0-4-0 లు. సంవత్సరానికి శివపురాణము మూడవ సంపుటము తప్పక వెలువడును.

కోరిన చందాదారులకు వెనుకటి 1, 2 సంపుటములు గూడఁ బంపుదుము.

చందాదారులు గానివారికి ఇందలి ప్రతిసంపుటమును పోస్టేజీకాక రు. 1-8-0 లు.

పురాణగ్రంథమాలిక }
పితాపురము }

నడకుదుటి వీర రాజుపంతులు
సంపాదకుఁడు.

తెనుగు తెలిసినవారు మిక్కిలి సులభముగా ఆంగ్లభాష నేర్చుకొనవచ్చును
ఇది 10,000 ప్రజలచే చదువబడి సుప్రసిద్ధి చెందినది

ఆంగ్లేదొరసాని పటముగల మాప ర్తకగతును గమనించిమాచి పుస్తకమును కొనుడు.
ఈపుస్తకమునందు మేము తెలిపినప్రకారము లేనిచో పైకము వాపసీయబడును.

ఆంగ్ల ఆశాన్ లేక ఆంగ్లబోధిని

60 దినములలోగా ఎవరైనను ఆంగ్లభాష నేర్చుకొనవచ్చును

ఆంగ్లభాషను మాట్లాడుటకును, చదువుటకును, వ్రాయుటకును బాగుగా నేర్పును.

600 పుటలుగల పెద్దగ్రంథము ధర కాపి 1-కి రు. 2-0-0. తపాలభర్చు రు. 0-8-0.

టి.రాజగోపాలు మొదలియారు, 302, టంకశాలవీధి, మద్రాసు.

1-కి 0-6-0.

తామరతైలము

12- 3-8-0.

రాజు రాణి గుర్తుగల తామరతైలము, తామర, తీట, గజ్జికి మంచిమందు

పూతినాశకములగు చాల మంచిమందుతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతి గాంచి నది. అనేకయెండ్రుండియున్న తామర నాలుగైదుసార్లు రాచినతోడనే పోయిన దని వేలమంది వ్రాసియున్నారు. దీనిరాచిన మంటయండదు. చర్మము నలుపెక్కదు.

అమృతంబనముసిహో బొంబయి, లేక మద గాఢ.

గలుగజేయుట దేశదురదృష్టము. లోకమాన్యుడు యథోచిత సహాయవాది యనియును, సహాయవాది యనియును, అసహాయవాది యనియును భేదాభిప్రాయములు వారి శిష్యుల హృదయములందు బయలువెడలి యంతఃకలహములకు గారణంబులైనవి. చింతామణి, కేలూరు, ముంజి, జయకరుగారు లోకమార్గమును జూపుచున్నారు. అభయంకరు, కరండికరుగారులు వేరొక మార్గమును బోధించుచున్నారు. మరికొందరు మూడవమార్గము నవలంబించుచున్నారు. కర్మయోగా రూఢుడైన లోకమాన్యున కీవాద ప్రతి వాదములు పరమవిషాదమును గలిగించియుండును. బహునాయకమైన దేశమునందు కార్యాచరణసంకుచితమైనను సిద్ధాంతముల కంతములేదు. నాయకుల సిద్ధాంతరాద్ధాంతములు ప్రజాహృదయమునందు గలుగజేయుచున్న మహా సంక్షోభము కర్మయోగారూఢుడైన లోకమాన్యునకు మహాసంతాపమును గలుగజేసియుండెడిదని లోకమాన్యుని సాంవత్సరికారాధకులు సంస్మరించుట ధర్మము. కర్మయోగ పరమైన గీతాభాష్యమునందు లోకమాన్యుడు ధర్మానుష్ఠానసాధనములనువిశదముచేసెను. ఆధర్మరహస్యమునే యవసాన కాలమునందు లోకమాన్య బాలగంగాధరతీలకు వారి శిష్యప్రశిష్యులకును భారతీయులకును లోకమునకును బ్రకటించి పరమపదమునుబొందెను. ధర్మముచేడి యధర్మము ప్రబలునపుడు ధర్మసంస్థాపనమునకు పరమేశ్వరు డవతరించుచుండును.

ధర్మానుష్ఠానము:

విజయుడు భారత రణరంగమునందు యుద్ధపరాజ్ఞులుడై యస్త్రవిసర్జనము చేసినపుడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పాదుసకు కర్మయోగరహస్యమును బోధించి యర్జునుని యుద్ధాభిముఖుని జేసినవిధమునను వైరాగ్యోపహతులై నిర్లేపత్వమును బూనిన భారతీయులకు లోకమాన్యుడు కర్మయోగప్రాశస్త్యమును బోధించి వారిని స్వరాజ్యాభిముఖులను జేసినవిధమును లోకమాన్యుని జీవిత మనంతముఖములను బోధించుచున్నది. లోకమాన్యుని వలెను ధర్మారాధనమును త్రికరణ శుద్ధిగను జేయుటవలననే వారియారాధనము సార్థకము గాగలదు. భారతీయులకు వర్తమాన కాలమునందు పరాధీనతను తొలగించి స్వరాజ్యమును స్థాపించుట పరమధర్మమని యన్ని పక్షములవారునునంగీకరించుచున్నారు. స్వరాజ్యసాధనములందు భేదాభిప్రాయములు బయలుదేరుచున్నవి. స్వరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకునుజాతులకునుస్వధర్మము. పరరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకును, జాతులకును, పరమధర్మము. లోకమాన్యుడు స్వరాజ్యము భారతీయుల జన్మహక్కుని నిర్భయముగ దిగంతములందు చాటి స్వధర్మ నిర్వహణమును జేసి చరితార్థుడయ్యెను. పరధర్మారాధనము వలనను గలిగెడి ప్రయోజనములను తీలకు మహాశయుడు నిరసించి స్వధర్మానుష్ఠానవిధానమును భారతీయులకు వ్యక్తము చేయగలిగెను. భయావహమైన పరధర్మారాధనమును జేయుటకంటెను స్వధర్మానుష్ఠానమునందు

మరణము శ్రేయస్కరమని శ్రీకృష్ణుడు చేసిన ధర్మనిర్ణయమును లోకమాన్యు డారాధించి ధర్మానుష్ఠానవిధానమును లోకమునకు వ్యాప్తముచేసెను. “స్వధర్మే నిధనంశ్రేయః పరధర్మో భయావహః” యను గీత పదేశము స్వరాజ్యసంరంభమునందు భారతీయులకు స్వధర్మానుష్ఠాన విధానమును విశదముచేయుచున్నది.

అనంతవిభూతులతోనిండియున్నమాతృదేశ సందర్శనము మహానుభావులకు సాధ్యముగాని సామాన్యులకు సాధ్యముగాదు. వందేమాతరం కీర్తనను బంకించంస్రడు రచింపగలడుగాని సామాన్యులు రచింప జాలరు. ముప్పది మూడుకోట్ల ప్రజలను బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నత్వమును సహజ సంపదలను జూచుటకు దివ్యదృష్టి గావలసియున్నది. ఆ దివ్యదృష్టి గలుగుట కనన్యమైన భక్తియే సాధనమని లోకమాన్యుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది.

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయాశక్యః అహ మేవం విభోఽర్జున!
జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప!

స్వరాజ్యమును తెలిసికొనుటకును, గనుగొనుటకును అనుభవించుటకును అనన్యమైన స్వధర్మానుష్ఠాన మవసరమని తిలకు మహానుభావుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది. కాని నర్వత్ర స్వధర్మానుష్ఠానమునకు బదులు పరధర్మానుష్ఠానము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. విద్యాలయములు, న్యాయస్థానములు, పదవులు, బిరుదములు, ఉద్యోగములు, జీవిత విధానము పరధర్మారాధనమునకు సాధనములుగ

నున్నవి. పర ధర్మారాధనము నందు గల వ్యామోహమే హిందూమహమ్మదీయ విభేదములకు బ్రహ్మణబ్రాహ్మణేతర విభేదములకు మితవాద స్వతంత్రవాద విభేదములకు గారణంబులుగ నున్నవి.

భేదములకుమూలము స్వప్రయోజనముగాని అనన్యమైనధర్మారాధనముగాదు. లోకమాన్యునివంటి దేశభక్తులకు భారత జాతీయ బృందావనమునందు భేదావరణములు దుర్లభము. స్వప్రయోజనపరాయణులకు భేదావరణములు గనుపించుట సహజము. పరధర్మప్రతిష్ఠాపకు లిట్టిభేదములను చిరస్థాయి చేయగోరుటయును రాజ్యనీతియై యున్నది. రీషింగు బర్క్సెనుహెడుప్రభువులు కోరెడి సహకారము పరధర్మారాధనమునకు వినియోగపడునటులు స్వధర్మారాధనమునకు వినియోగపడజాలదు. బర్క్సెనుహెడుప్రభు వనవరతము పరధర్మారాధనమును బ్రీటీషుసామ్రాజ్యప్రయోజనములకు బోధించుచున్నాడు. బర్క్సెనుహెడుప్రభువుకోరెడి పరధర్మానుష్ఠానము స్వరాజ్య సంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముగ నుండగలవిధమును శాసనసభా వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. శాసనసభాప్రవేశముతోనే పరధర్మారాధన మారంభమై ఆరాధన మవిచ్ఛిన్నముగను సాగుచుండును. అగ్నికారపువలయందు జిక్కుకొనిన దేశమునకు మోక్షమార్గము దుర్లభముగ నుండును. ఆంగ్ల పరిపాలకుల తత్పర్యము తెలిసియున్నది. ఉద్యోగముల వ్యామోహముతో విభేదములను బురించుచు దేశమును సుఖముగను

